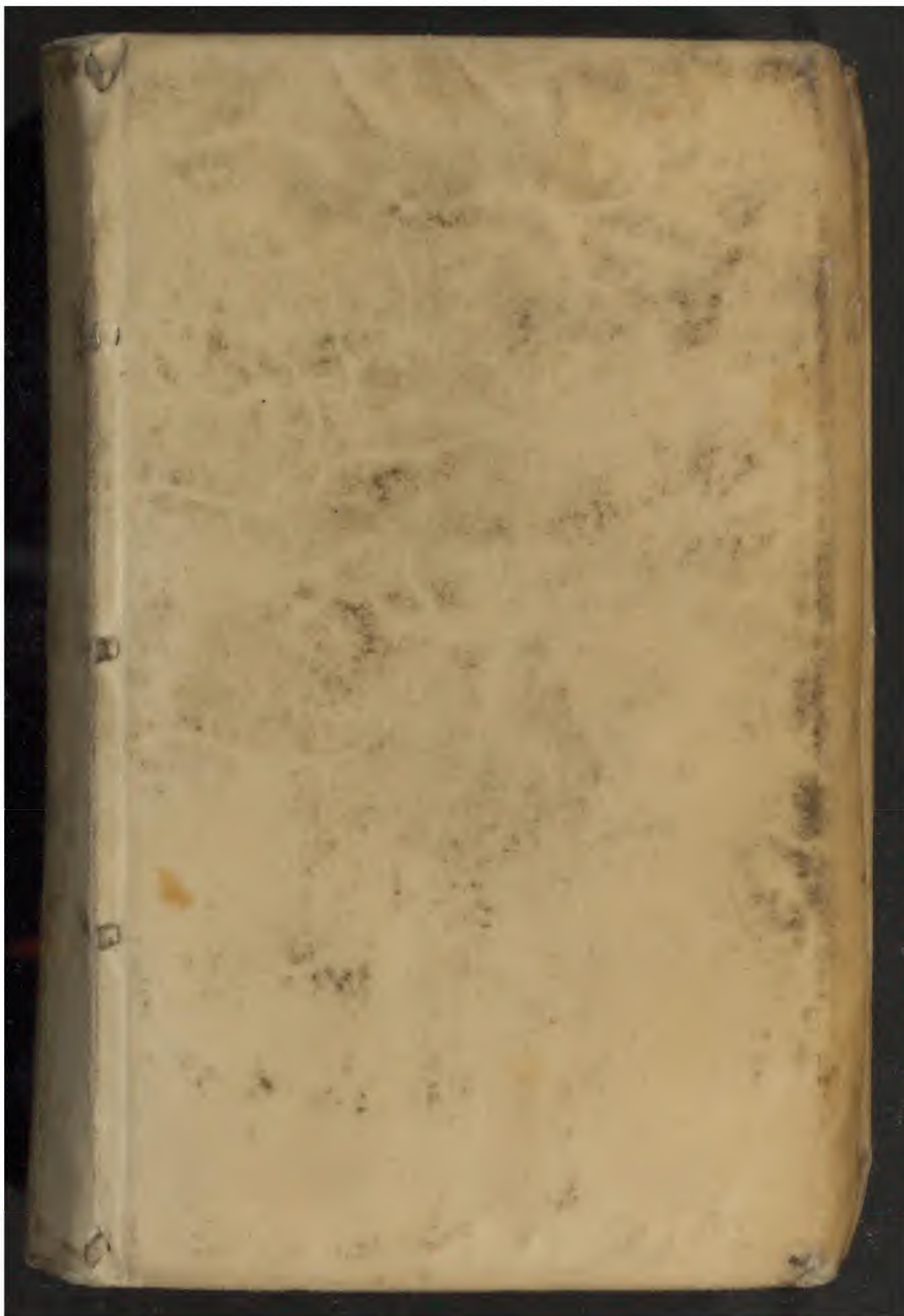
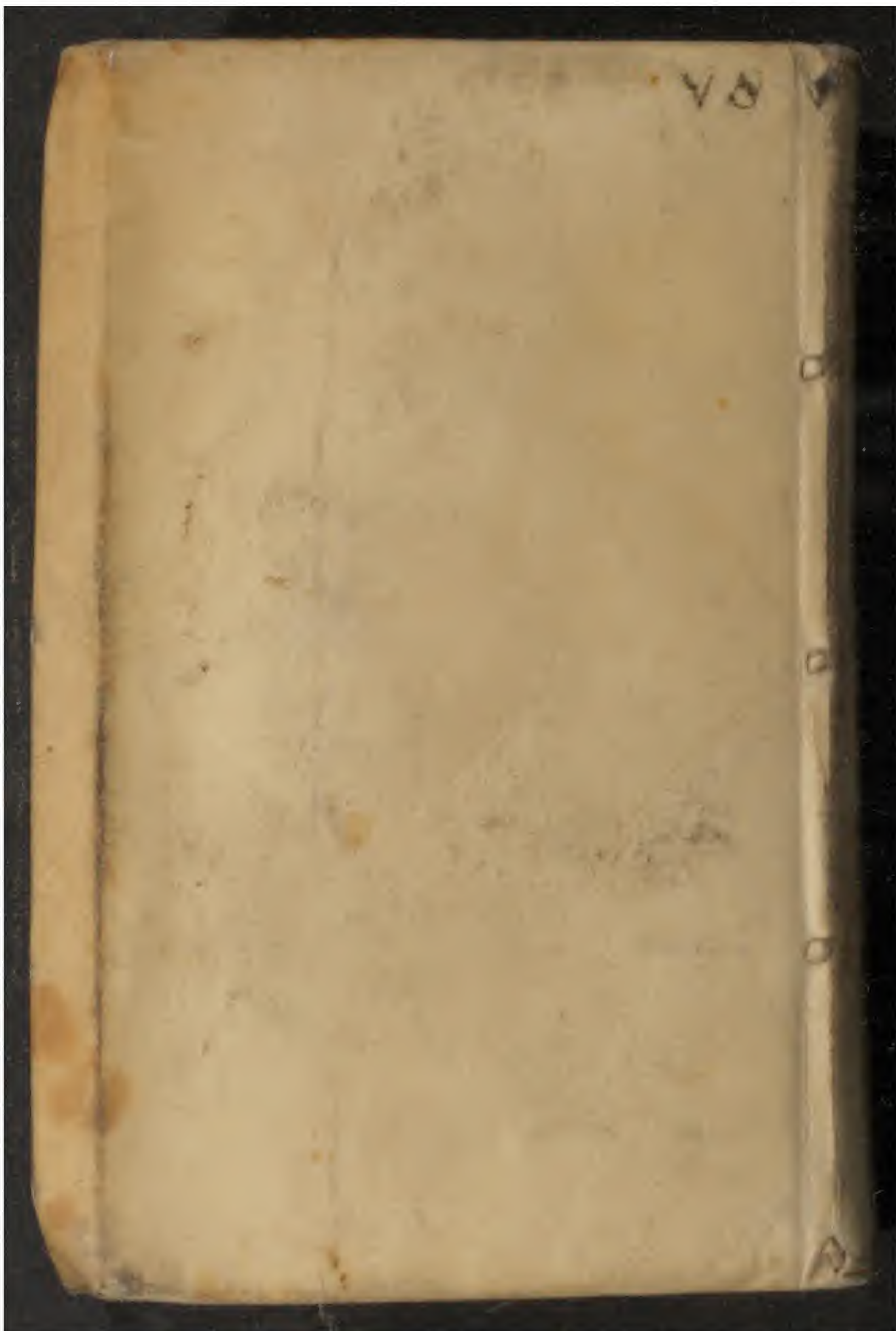

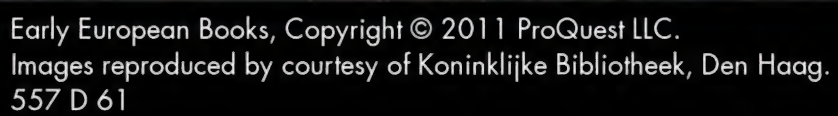

557
D
61

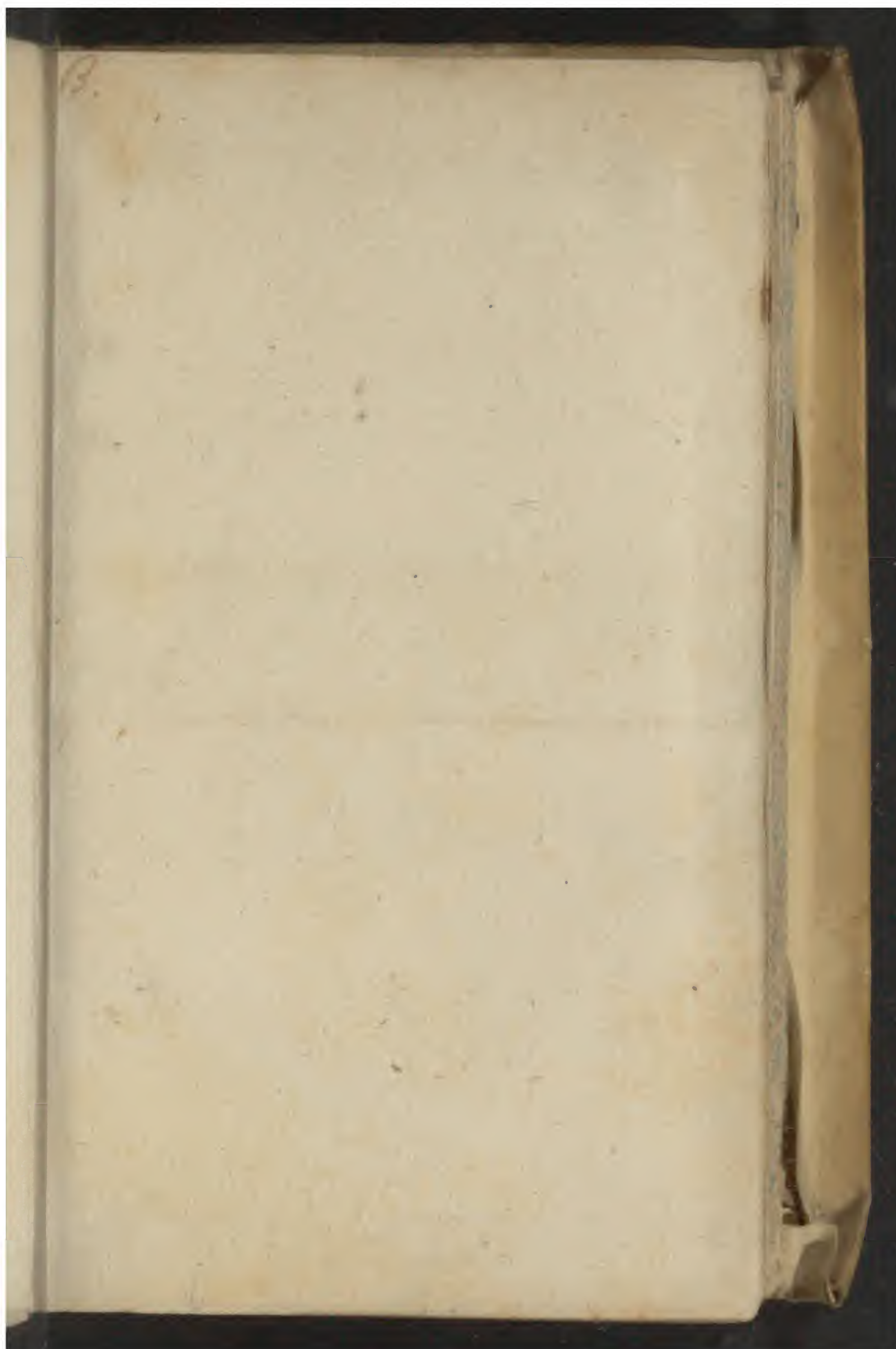

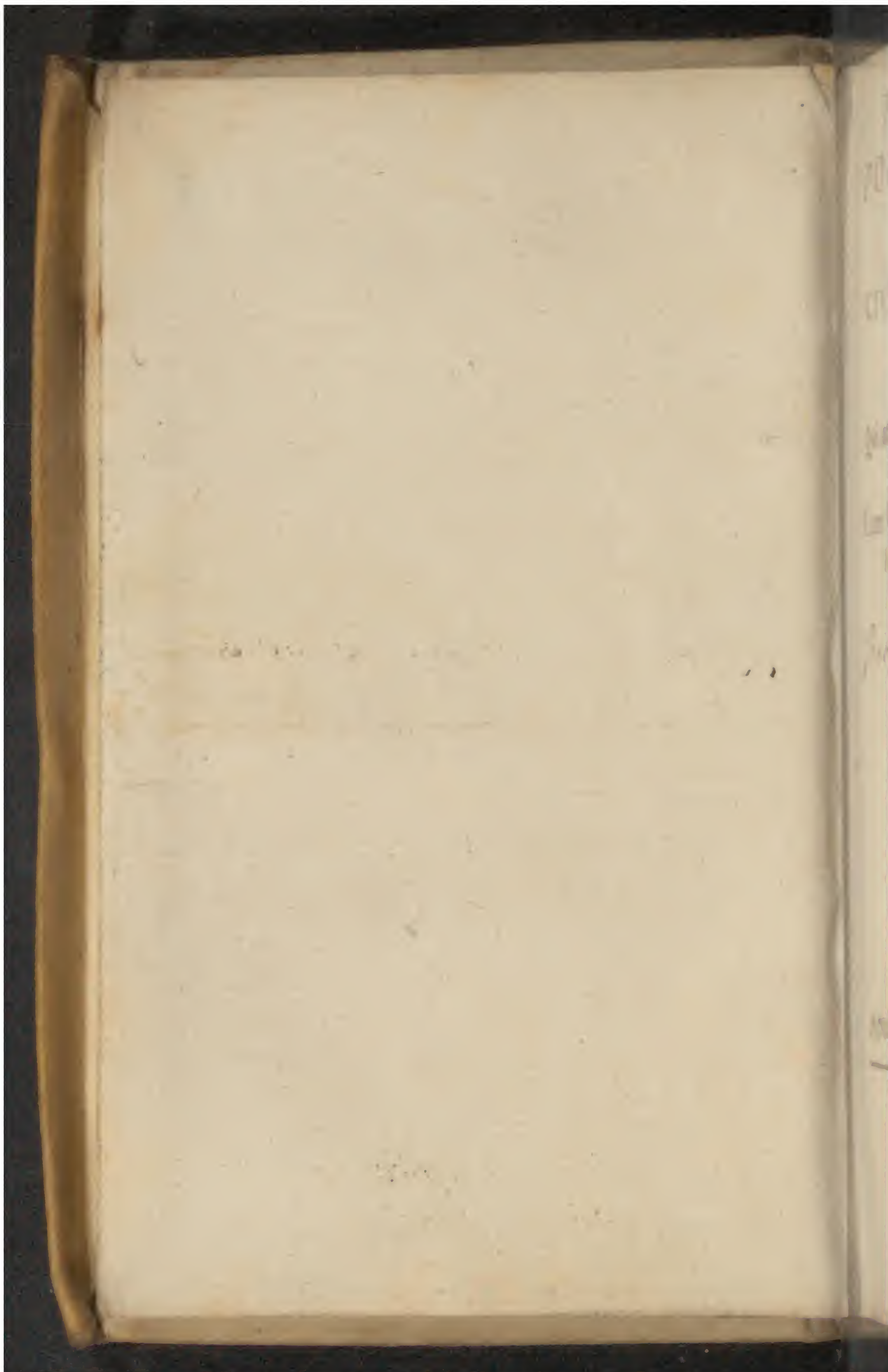

JUSTI LIPSI POLITICORUM

Sive

CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI SEX;

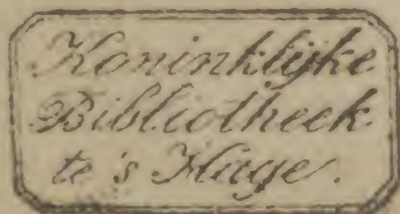
Qui ad Principatum maximè ſpectant.

Cum Ordine & Indice, non ſolùm Auctorum, ſed etiam ſigillatim Librorum & Capitum.

ARNHEMIÆ
Apud IACOBUM à BIESEN.

cIↄ Iↄ XLVII.

IMPERATOR,
REGES,
PRINCIPES,

Mplum & illustre vestrũ munus est, quod sustinetis. Quid majus inter homines, quàm unum presse pluribus; leges & jussa ponere; maria, terras, pacem, bella moderari? Divinitas quædam videtur hæc dignitas: & est professò, si salutariter atque ex usu publico administretur. Sed hoc quàm arduum sit, cum ratio nos docet, tum exempla. Illam si inspicimus, quantæ molis, ab uno capite tot capita coërceri, & univer-

ſam illam multitudinem, inquietam, diſcordem, turbidam, leniter redigi ſub commune quoddam Obedientiæ jugum? Si hæc; quam pauci ab omni ævo reperti, qui laudabiliter hoc munere functi & defuncti? Nimirum majus quiddam eſt quàm imperiti ſuſpicentur, curſum rectũ in undoſo illo mari tenere, & in ſumma Fortuna non abripi licentiæ ventis. Quàm multis virtutibus opus eſt, quibus velut anchoris hæc navis firmetur! quàm variâ prudentiâ, quo velut clavo gubernetur! Vt veriſſimè dixerim, difficile eſſe homini in hominẽ imperium: nec unius mente unquam dirigendum. Ideò meritò laudandi Sapientes, quibus olim

& hæc

&hæc nunc cura, ut ſalutarium monitorum face prælucerent imperanti. Qua enim in re melius mereantur de genere humano? In moribus aut ſcientiis aliquid præcepiſſe, laudem & uſum habet: & non magis in regno & adminiſtratione civili. cùm illic unum aliquem civem meliorem doctoremve facias; hic, in uno omnes. Nam ita profecto eſt. arctâ quadam cathenâ divincti ſumus, qui imperamur, cum imperante. & ut in corpore mens ſana aut inſana eſſe non poteſt, niſi ut pariter vigeant aut langueant ejus functiones: non item in hac ſocietate, Princeps. Ad virtutem ille præit? ſequimur. ad vitia? inclinamus. Benè beatéque agit? floremus. impro-

ſperè? labimur aut ruimus cum illo. Atque ut à Sole in ſubjecto hoc orbe lux aut tenebræ: ſic à Principe apud ſubditos prava pleraq; aut recta. Cæſar ille non animoſè magis, quàm
Luc. I. verè dixit:

——— Procerum motus hæc
cuncta ſequuntur.
Humanum paucis vivit
genus.

Ergo eximia hæc ratio de Republica benè merēdi, de Principe benè mereri, id eſt, ducere eum & dirigere ad metam illam Publici boni. Nam hic, ne erretis ô Principes, veſter finis. Præeſtis hominibus, ſed hominum cauſâ: nec domini modò & arbitri rerum, ſed tutores & adminiſtri eſtis. Mali improbique illi, qui in imperio non

nisi

nisi imperium cogitant: superbi, desides; & qui se non civibus datos arbitrrantur, sed sibi cives. Nā sicut sidera illa splendorem habent; sed ut usibus mortalium deserviant: sic vos dignitatem, sed cum munere officioque devinctam. Collata est in sinum vestrum à DEO hominibusque Respublica: sed nempe in sinum, & ut foveatur. O verè justum & legitimum illum principem, qui in summo fastigio, non magnus magis quàm bonus audire desiderat: & duas res diversissimas, potētiam ac Modestiam, miscet: Quem prodeuntem, certatim velut beneficum & salutare quoddam numen aspiciunt; inter amorem timoremque medij; & alternis

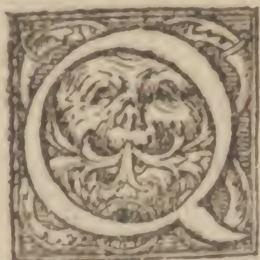
judicijs ambigētes Dominum, ſalutent an Patrem. Hæc illa ſunt, Principes, præclara tuta: ad quæ veteris: & ego vos vocamus. audite. nec ideò conſilia noſtra aſpernemini, quia eſtis ſupra juſſa. Nam ut illud in principatu beatiſſimum eſt, non cogi: ita miſerrimum, non ſuaderi. Sunt apud vos fateor, qui conſilii tui copiam aſſiduè faciant: ſed utinam conſilii fidi ſemper & recti! Alphonſus olim eximius ille regum, interrogatus, Qui eſſent optimi conſiliarii? Mortui, reſpondit. libros ſcilicet & hæc talia monimenta intelligens, qui nihil blandientes, nihil celantes, pùram meramque propinant veritatem. Ea ut ſenſibus veſtris inſideat, & quæ
optima

optima ſunt aut per me cognoſcatis; aut mecum recognoſcatis: te qui Æterna Veritas es, ex imis ſenſibus precor. Valete

IMPERATOR,
REGES,
PRINCIPES,

& ſalubriter diu regnate.

AD LECTOREM
De CONSILIO ET FORMA Noſtri Operis.

QVISQUIS *es Lector, paullùm in veſtibulo hoc ſiſte. Nō diu te morabor, nec ambitioſè addā muneri meo pompam: ſaltem Conſilium inſtituti operis noſce, & ejus Formam. Quod nunc tibi damus, Politica eſſe vides. in quibus hoc nobis conſilium, ut quemadmodum in Conſtantiâ cives formavimus ad patiendum & parendum, ita hîc eos qui imperant, ad regendum. Quod feciſſeant e me alios*

Finis hujus ſcripti.

alios nihil abnuo : & eximie fecisse, inprimis illos veteres: inter quos Plato præcellunt & Aristoteles: sed hic magis. Quod minor est, quiquis maximus est hominum. *Sed hi tamen de Rep. universa & communiter scripserunt : ego velut partem aliquam magni hujus agri colendam mihi sumpsi,* PRINCIPATUM. *Quod ipsum etsi inter veteres suavissimus scriptorum Xenophon fecit : tamen parum profectò, si verum amas, distinctè, aut plenè, & addo. quod in priscis aut barbaris illis ritibus, haud usquequaq; convenienter ad hoc ævum. Nā qui nuper aut herè id tentarunt, non me tenent aut terrent: in quos, si verè loquendum est, Cleobuli illud vetus conveniat :* Ἀμουσία τὸ πλέον μέρος λόγων τε πλῆθος, Inscitia in plerisque, & sermonum multitudo. *Nisi quòd*

Prisci quoque in hac materie.

Sed nō tam pressè.

Nec tā nobis aptè.

Laërt. in Cleobul.

Novitii pleriq; futiles.

Machiavellus mihi vir est. Sed interdum haud rectus.

unius tamen Machiavelli ingenium non contemno, acre, subtile, igneũ: & qui vtinam Principem suum recta duxisset ad templum illud Virtutis & Honoris! Sed nimis sæpe deflexit, & dum commodi illas semitas intentè sequitur, aberravit à regia hac via. Cum venia igitur nosquoq; hæc scribimus: præsertim alio quodam & novo plane modo. Nam inopinatum quoddam stili genus instituimus: in quo vere poßim dicere omnia nostra esse, & nihil. Cum enim Inventio tota & Ordo à nobis sint, verba tamen & sententias variè cõquisivimus à scriptoribus priscis, idq; maxime ab Historicis: hoc est, vt ego censeo, à fonte ipso Prudentiæ Civilis. Nec huc ambitio nos aut novitatis vẽtus impulit (ingenue adtestor:) sed tuus fructus. Quid vtilius potui, quàm tot Sententias in unum conduce-

Forma nova nostri operis.

Cõcinnata ab aliis; Maximè ab Historicis.

Vsum hoc habet.

ducere, pulchras, acres, &, ita me Salus amet, ad ſalutem natas generis humani? Nam quod ego eadem dicerem: ecquando mihi eadem vis, aut fides? ut in uno aliquo telo aut gladio multum intereſt, à qua manu veniat: ſic in ſententia, ut penetret: valde facit robuſtæ alicujus & receptæ Auctoritatis pondus. Atq; ea veteribus adeſt. Nec verò nudas aut ſparſas Sententias dedimus, ne diſfluerent, & eſſet quod dicitur, Arena ſine calce: *ſed eas aut inter ſe haud indecentr vinximus, aut interdum velut cæmento quodã commiſimus noſtrorum verborum. Ad ſummam, ut Phrygiones è vario coloris filo unum aliquod aulæũ formant: ſic nos, è mille aliquot particulis uniforme hoc & cohærens corpus. Quod ipſum figuris etiã & vario ſermonis ductu ornare auſus ſũ:*

Et fidẽ.

Centonem quendã fecimus.

Sueton. Calig.

Figuras ver-

ut non

borum ſententiarũq; miſcuimus.

ut non colorem ſolum haberet, ſed quaſi ſpiritum & vitam. Hoc totum quam arduum, in ardua iſta materie, mihi fuerit, fruſtrà dixerim apud non expertum. Si quis volet, per tentamentum & jocum pauca aliquot Capita concinnet in Populi aut Optimatium ſtatu: nam eos non libavi ἰδοὺ ῥόδος, ἰδοὺ πήδημα: Ecce Rhodus, ecce ſaltus. *Atq; eò major mihi moleſtia, quod per hæc aliena veſtigia ſic iverim tanquam in liberrimo curſu. Definivi, diviſi, excepi: & nihil omiſi, quod faceret ad formam faciemq; perfectæ artis. Rationes imò dictorum etiam addidi: non ignarus, pleroſq; hominum, ut Catonem illum affici, qui jam tum puer ita præceptori ſuo credebat, ut tamen identidem poſceret & cauſſã. Atq; hæc omnia, pro rerum quidem magnitudine, breviter præſtiti.*

Scripti hujus moles & moleſtia.

Politica nos in artem redegimus.

Brevitati ſtuduimus.

Nec

Nec enim ad diſputationes aut amœnitates me diffudi, ſed preßis habenis currū hunc, ut ſic dicam, continui intra orbitas Vſus & Actionis. Ea mihi in oculis, ideoque nec ad tenuium rerum monitiunculas abij, contentus Communia *quædam præcepta dediſſe, & velut decreta.* Nam legem brevem eſſe oportet, *ait Romanus noſter Sapiens*, quæ jubeat, non diſputet, *atq; hoc ſervari. Quid autem opus aliter? Vt is, qui jaculari alium docet, ſatis habet manum oculosq; ejus dirigere ad certos quoſdam ſcopos: ille deinde arte eâ utitur in quocunq; loco aut intervallo: ſic animus, qui ſemel principia iſta firmiter hauſerit, facile ad alia transferet, nec monitorem in ſingulis requiret. Semen quamvis exiguū in bono ſolo ſparſum facile comprehendit & ſe explicat: breve item*

Et uſui, non pōpæ.

Communia noſtra dogmata.

Seneca in Epiſt.

Trahē, da ad res ſingulas.

moni-

Quæ cito placēt, non diu placēt. Apud Stob. in Ethic. Eclog.

monitū in bona mente. Hæc *Forma noſtri operis, quæ inaſpecta ſtatim placeat, haud voveo: magis, ut inſpecta.* Πλάτων τὰ πολλὰ ὧν τινες συγγράφουσι, τοῖς ἀδωνικοῖς κήποις εἴκαζεν, οἳ τὴν ἀρχὴν ἐφήμερον ἔχοντες, ῥαδίως μαραίνονται. Plato pleraq; ſcriptorum cum Adonidis hortis comparabat, qui ſubito & die uno nati, celerrimè pereunt: *ſpero haud id eveniet huic noſtro. quod laborioſè ſactum, vires magis à tempore capiet, &, poeta verbis,*

Ne mihi hoc eſto. Hora. I. Carm.

Creſcet occulto, velut arbor, ævo.

Sed jam addo.

MONITA QVÆDAM, ſive Cautiones.

N*Am futurum, ut in varia judicia ſive voces hic labor noſter incurrat, valdè temporum & morum*

rum ignarus ſim, niſi ſciam. Omnes hodie in Politica iſta re aliquid ſapiunt aut vident: atque etiam ii, qui nihil vident. Occurrendum igitur breviter his talibus eſt, ſi quid quærent aut carpent: & tu ſimul, Lector, inſtruendus, ut magis ex tuo meoq; uſu me legas Ac primum, niſi fallor, Calumniæ telum erit in Obſcuritatem hujus ſcripti. Tenebroſum eſt, inquient, nec omnia in eo liquent. Credo, ſed quæ mea hic culpa: ſcriptorum illa eſt, à quibus hauſi: quorum neſcio quomodo, ut quisque prudentiſſimus, ita aſtrictiſſimus eſt, & pauci ſermonis. Ego quid facerem? ponere illa talia, lex mei operis juſſit, mutare aut addere, religio non permiſit: Tamen huic rei ſubſidia hæc cape.

Curioſi hodie in alienis ſcriptis, aut carptores.

Obſcuritas mihi obiicitur.

Quæ facianti ei pellendæ.

I. *Vt ſæpius legas. Nam quod gla-*

Repetitio. *gladiatoribus imperari ſolet, utiliter ego hic tibi, Repete.*

Diſcretio. II. *Ut diſcrimina verborum, quæ mea, quæ aliena ſint (nam litterarũ figurâ diſparavimus) ſeriò obſerves: Ad fidem cujusque Sententiæ hoc faciet, tùm etiam intellectum.*

III. *Vt diſtinctiones multò magis: id eſt, in fine cujusq; clauſulæ cola poſita, ſemicola, puncta, aut bipuncta. Nam pro his, ſententia tibi tota terminanda eſt ſcilicet, aut ſuſtentanda: videbisq; univerſam orationem per membra ſua & periodos curioſè à nobis ſic diſcretam. Nec enim finis ſemper ſententiæ in fine clauſulæ, ſed pendet ea ſæpe ac hæret.*

Notulæ. IV. *Vt capitum ſummas præfixas non neglegas. Quas necti inter ſe reperies & magno tuo commodo, ſemper in iis Breviculum materiæ totius.*

totius. imò & astringi sæpè ab iis aliquid aut explicari. Quæso observa atq; etiam hoc, ut Capitum summas præfixas non neglegas eidē huic fini.

V. Denique, ut nequid in legendo asperum te præbeas aut morosū. Hoc aut illud non capis: ne damna, aut abijce, sed quod olim Socrates, cùm obscurum Heracleti librum legisset, tu dicito: Ἃ μὲν συνῆκα, γενναῖα οἶμαι δὲ, καὶ ἃ μὴ συνῆκα. Quæ intellexi, proba sunt, credo, & quæ non intellexi.

Modesta benignitas.

Laert. in Socrate.

Calumnia altera futura videtur, aut potiùs jam fuit, in meam Fidem. Non recte, inquiunt, nec ex scriptorum mente quadā citas. Quàm risi, cùm hoc audivi: Nam revera culpant insciti homines, quod elegantior aliquis mihi det in laudē. Qui aliter potui, aut debui, in hoc scripto? Nonne enim Centonem quendam

Fides nostra suggillatur.

Sed ab ignaris hujus scriptionis.

concinno

Cento- num mos & jus. *concinno (tale omnino nostrum opus) in quo liberi semper & laudati à sententia isti flexus? Consulant Poetas, qui olim & nunc sic luserunt. Id unum modo spectandum est, ne quid in sentẽtiam improbam aut falsam flectatur, quod neque isti dicunt, nec verè unquam in me dicetur. Etsi profectò levicula hæc tota calumnia, imò vana. Nam nos amænitatis isto genere, in re scilicet seria,*

Nos vix usurpamus. *nimis quàm rarò usi sumus &, de industria, locum ei non dedimus, nisi forte in connexionibus, aut ad utilem aliquam sententiam explendã. Nam tunc, cum nihil aliis directe sic dictum præ manu: quidni leviter aliquid nec indecore torquerem? Licuit semper in hoc genere & licebit. Nam illud omnino non excuso, quòd,*

Et quatenus. *Auctorum verba non rigidè semper, & ut ab iis posita, repono: sed in ca-*

ſu aut tempore, pro orationis meæ conformatione, pauxillum inflecto. Conſtare aliter non potuit hic textus.

At tertia Calumnia in ipſam Rem erit: idque varie. cùm hoc illi, hoc alteri diſplicebit: quoniam Solonis veriſsimo verbo, In re carpimur

Ἑρμασιγ' ἐν μεγάλοις πᾶσιν ἁδεῖν χαλεπόν: *Apud Plutar. in Solone.*

Omnibus, in magnis, difficile eſt placeas.

Huic adhuc incertæ quid opponam? preces. Tria hæc rogo, quicunque me leget. Noſtra hic rogatio.

I. *Vt nemo temere me arbitretur aut judicet, niſi ſermonis* Latii *benè peritus.* Nam *qui leviter tantum, (jam ante denuncio) potiſsimam non capiet ſcripti hujus partem.* Ne linguæ ignari judicent.

II. Ut *nemo, niſi qui rerum etiam*

peritus.

Ne rerum Civilium ignari. *peritus. Non tu aliquis è plebe: non tu etiam liberalior mea juventus. Nam etsi capere hæc potestis, non potestis judicare.*

Ne quisquam properè. *III. Vt etiam qui utriusque peritus, cunctanter tamen pronunciet & lente. Hoc aut illud offendit? sustine paullisper nigrum calculum,* Notas adeunto. *& ad NOTAS meas diverte. Nam eas duplici hoc fine ad finem adjeci, ut & ambigua quædam definirem, & obscuriora illustrarem.* Commodè ipsi interpretantor. *Quòd si ne ibi quidem tibi satis facitur, tamen ut in ludo pilæ, alterius est commodè mittere, alterius etiamsi quid erratum est, quàm bellissimè excipere & arte corrigere: sic æqui Lectoris putabis, flectere quædam in benigniorem partem.*

Suspicionibus *Iam quarta & ultima Calumnia non in Rem dirigitur sed in Opinionem: imò & est ab Opinione, cùm*

homines

homines ſcilicet malè acuti & callidi, ſenſiſſe aut ſcripſiſſe me volent, quæ per ſomnium non ſenſi, non ſcripſi. Periculoſum, ita me Deus amet, genus: ſed nimis per hæc diſsidia civilia crebrum. Referunt pleraque omnia ad unum hoc ævũ: & quæ nos communiter diximus, ſic volunt accipi quaſi in Titium aut Sejum dicta. Imò vates etiam agunt, non lectores: nec ſumunt à nobis ſenſum, ſed adferunt, & mentem aliquam adfingunt ex ſua mente. O angues, ô viperæ! Fugio vos, fugio. premimur.

Malum id hujus ſeculi.

Vbi non licet tacere, quid cuiquam licet? *Sen. Oedip.*

Et tamen vix effugio. Nam quid hîc remedi? niſi forte à votis: quæ ab imo pectore concipio, Abite à me Ophiogenes, abite Pſylli. nati venena tantùm exſugere librorum, Vos contra

Nos deteſtamur.

Iuvari volumus. *tra adeste mites & candidi, qui parati non impellere lapsantem, sed benigna potius aliqua interpretatione levare. Nam ego me labi & errare non posse solùm fateor, sed debere. Nónne homo sum? nónne æger sum? ut nihil mirũ, si in tam diutino isto*

Et debemus in hoc morbo. *languore (per eum hæc scripsimus) mens etiam & judicium langueant alibi aut vacillent. Sed valebit hoc mihi, spero, ad veniam, imò & ad gratiam. quoniam*

Vt esse Phœbi dulcius lumen solet
Iam jam cedentis:

Idem Troad. *sic nostra debent abeuntium scripta. Triste omen hoc est? ne tu movêre, non ego. Et hac lege, longum vale mihi Lector.*

AVCTO-

AUCTORUM SYLLABUS.

Auctores uno aspectu, si lubet, vide, è quorum scriptis hoc opus. Inter eos eminet Cornel. Tacitus extra ordinem dicendus: quia plus unius ille nobis contulit, quàm ceteri omnes. Caussa in prudentia viri est, & quia creberrimus sententiis: atque etiam quia familiaris nobis, & offerebat se non vocatus. Ceteri in classe duplici. Quorundam verbis frequentius & libentius utimur, uti sunt isti:

E LATINIS.

C. Sallustius M. Cicero.
T. Livius Q. Curtius.
Annæus Seneca C. Plinius Junior.
H. Vegetius, *sed in materie militari.*

E GRÆCIS.

Aristoteles Plato.
Thucydides Xenophon.

Aliorum rarius: usi sunt isti

E LATINIS:

Acta Apoſtolorum
Adagia
Æmylius Probus
Afranius
Agellius
Ambroſius
Ammianus Marcellinus
Apulejus
Attius
Auguſtinus
Auſonius.
Bernardus
Boethius.
Cæcilius
Cælius ad Cicer.
Cæſar
Capitolinus
Caſſiodorus
Cato Cenſorius
Claudianus
Columella
Corn. Nepos
Cyprianus.
Eccleſiaſticus.
Eccleſiaſtica Hiſtoria
Egeſippus
Feſtus Pompejus
Florus
Frontinus.
D. Gregorius
Guil. Neubrigenſis.
Horatius.
Jeremias
Iſidorus
Juſtinus
Juvenalis.
Lactantius
Lampridius
Lucanus
Lucretius.
Manilius
Martialis.
Origenes
Ovidius.
Pacuvius
D. Paulus
Perſius

Petro-

Petronius.
Plautus.
Plinius ſenior
Porcius Latro.
Propertius
Proverbia Salomonis.
Publius Mimus.
Quinctilianus.
Salluſtius.
Silius Italicus.
Statius.
Suetonius.
Terentius.
Tibullus.
Titinnius.
Valerius Flaccus.
Valerius Maxim⁹
Varro.
Vellejus.
Virgilius.
Ulpianus.
Vopiſcus.
Vulcatius.

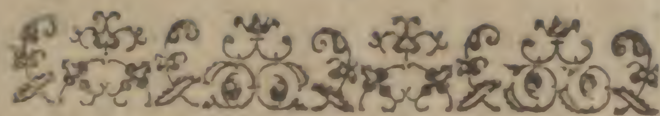
E GRÆCIS:

Adagia Græcorum.
Æſchylus.
Appianus.
Archilochus.
Ariſtophanes.
Baſilius.
Callimachus.
Democritus.
Demoſthenes.
Dio Caſſius.
Diogenes Laerti⁹.
Diodorus Siculus.
Diphilus.
Epicharmus.
Euripides.
Euſtathius.
Gregorius Nazianzenus.
Herodotus.
Heſiodus.
Homerus.
Jamblichus

Isocrates.
Lucianus.
Menander.
Mercurius Trismegistus
Philo Judæus.
Pindarus.
Plutarchus.
Polybius.
Serenus.
Sophocles.
Stobæus.
Synesius.
Theocritus.
Theognis.

ORDO

ORDO ET INDEX LIBRORUM SINGILLATIM, & CAPITUM.

LIBER PRIMUS.

DICENDA proponit. Duces duos sive Directores dat ad Vitam civilem. Virtutem cum Prudentia. Utriusque naturam, & quæ adnexa, explicat: & universo operi substernit fundamenta. Seriem Capitum hanc habet:

I. *Scopus & materies mei scripti. Vita Civilis definita: Virtus communiter laudata.*

II. *Pietas Virtutis prima pars. definita*

nita ea, & divisa in Sensum ac Cultum. Illic de Sensu dictum.

III. *De altero Pietatis Membro, Cultu. Is definitus, & duplex factus. Pluria ad religionem monita.*

IV. *Fatum, appendix Pietatis. Quid illud, & à quo sit? quam vim habeat, & quem usum?*

V. *Etiam Conscientia, Pietatis lacinia. Definio eam, divido. tormentum ejus, si mala, ostendo; quietem, si pura.*

VI. *Alterum Virtutis membrum. Probitas. Quid eam [illegible] Bre-[illegible] & universalia ad hanc praecepta.*

VII. *Ad Prudentiam Transitum quo. Rectorum alter. Necessitas ejus ostensa. Definitio posita, & exposita. Partes ejus, & utilitas.*

IIX. *Quid gignat Prudentiam? Usum esse, & memoriam. Quid ea utraq;? Vis & firmitudo illius praelata; sed raritas & difficultas item ostensa.*

IX *Memoria rerum, sive Historia, fructus. Facilem hanc, ad Prudentiã, viam: etiam ad Probitatem.*

X. Appen-

X. *Appendix de Doctrina: quæ utriq; Rectori utilis. Quis legitimus usus ejus, finis, modus.*

LIBER SECUNDUS.

DIstinctè ad rem venit. Imperia partitur, Principatum præfert, & definit. Virtutes ei adtribuit, & seorsim pręcipuas ponit. Seriem Capitum hanc habet:

I. *De imperio universè dictum, ejus necessitas in Societate ostensa, & fructus.*

II. *De [illegible] Principatum, prima & optima ejus pars, id variis argumentis ostensum.*

III. *Principatus definitio, per partes declaratio. & primùm, utrius sexus ille sit?*

IV. *Quomodo capiendus Principatus? duos legitimos modos esse, Electionem & Successionem. & de utraque aliquid dissertum.*

V. *Initia Principatuum plerumq; laudabilia; sed id non satis, perseverandum esse.*

Justitiæ leniter: nec tamen solvere vim Imperij, sed vincire lento nodo.

XIV. *De fide adjunctum, quæ Justitiæ origo aut suboles. Ea commendata, ut columen humani generis. Gloriosam hanc Principi esse utilem. Spreti ab Etruria doctores novi.*

XV. *De Modestia præscriptum, quæ Clementiæ assidet. Instillata Principi, & in Sensu & in Actione.*

XVI. *Ex occasione, de Majestate adnexa lacinia, quid ea, & qui, & quatenus paranda?*

XVII. *Minores aliquot virtutes positæ, quæ Principem deceant; sed sparsim, & breviter.*

LIBER TERTIUS.

DE Prudentia distinctè agit. Alienam primò Principi commendat. Consiliarios & Ministros seriò format. Seriem Capitum hanc habet:

I. *Prudentiam Principi pernecessariam, sine ea vim & opes inutilia. miscenda esse, sed primam illam in gubernatione præpollere.*

II. *Sed duplicem Prudentiam esse: Æ se, & ab aliis illam optari, hanc contingere. Rarum, imo ἀδύνατον esse, ut Princeps à se uno satis saniat.*

III. *Itaque adjutores ei capiendum: idq; judicio. Eos duplices esse, Consiliarios & Ministros. Qui, & quàm utiles illi?*

IV. *Definiti distinctiùs Consiliarii. & prima eorum munera explicata. Probitas & Peritia rerum. denique ostensi illi, indice fama.*

V. *Explicatum tertium munus, ut salubriter cõsulant. id inclusum quinque monitorum quasi lineis.*

VI. *Quæ vitanda Consiliariis: & primùm quæ impedimenta & velut vada bonæ Mentis? Ea quattuor notata.*

VII. *Quæ turbamenta, & velut Scopuli bonæ Mentis? Tres ostensi.*

IIX. *Ipse Princeps qui se gerat in audiendis consiliis. Dogmata huic rei.*

IX. *Spernenda occulta Consilia, & ab Aulæ servis.*

X. *Dictum de Administris, & nota triplex, ad quam legi eos oporteat.*

XI. Ad-

XI. *Administris ipsis præcepta tradita, eorum tutela. Primum Minoribus, inde Majoribus. Ancipitem omnem Potentiam esse in Aula.*

LIBER QUARTUS.

PRudentiam propriam ingerit, dividit, & de duplici Togata disserit, quæ circa res Divinas versatur, & quæ circa Humanas. Pleraque omnia quæ firmando aut infirmando Regno sunt nova nec adhuc usitata methodo proponit. Seriem Capitum hanc habet:

I. *Propriam Prudentiam, id est, eam quam inesse Principi volumus, præceptis difficilè alligari. Latè fusa esse, Instabilem, & Obtectam. Itaque aliquid de ea, non plenè, à nobis præcipi.*

II. *Divisa Prudentia propria in Togatam, & Militarem. Illa rursus in Humanam & Divinam. De hac ostensum, curam Principi esse. Unam religionem retinendam ei, & defendendam.*

III. *De una religione amplius quaesitum. Nunquámne dissidium ferri possit? saltem in tempus: idq; quadamtenus videri.*

IV. *An puniendi singuli, & quieti? itemq; an extrahendi & perquirendi? Neutrum (si intentè quidem fiat) ex usu videri. Doctore magis his opus, quàm tortore.*

V. *Transitum ad Prudentiam in Humanis. Huic duo fontes reclusi, ingenium Populi & Regni. De priore dictum: & per indicem exposita Natura vulgi.*

VI. *Fons alter reclusus, Ingenium regum & regni. Duo hic considerata, quae communiter conveniunt, & quae distinctè.*

VII. *Praecepta nunc ex hisce fontibus petita, & primùm universè posita, quae firment. Regnum aut violent: mox distinctè de Vi dictum. Opus Reg: Custodes, Milites, Arces, aut potius Colonias.*

VIII. *De Virtute duplici, servatrice Regnorum. Benivolentia populi cōmendata, & ostensa triplex ad eam via.*

IX. *Auctoritas cõmẽdata valdè. Tria ostensa, quæ ad eã dicunt. in quibus quia Imperij præcipua vis est, accuratè & enucleatè de his dissertum.*

X. *Ad ea transitum quæ Vertendo regno faciũt; in quibus prima Vis est. Ea duplex ostensa; Insidiæ & Proditio. Utraq; quomodo cavẽda, aut punienda, ostensum.*

XI. *De vitio duplici, eversore regnorum: Primùm de Odio; cujus pestis subjecta oculis. Fugienda quæ eò ducunt; imò & imago eorum, qualis est in Suppliciis, Tributis, Censurâ. In his singulis quomodo se gerat Princeps, dictum.*

XII. *Definitio & vituperatus Contemptus. Ostensa quæ illum gignũt, à rege, si sapiet, fugienda.*

XIII. *Quæsitum an Prudentia mixta locum apud Principem habeat? id est, ea in qua fraudes. Dictum, & doctum, aliquem habere.*

XIV. *Quo modo, & quatenus fraudes admittendæ. Triplex earum genus factũ, & distinctè aliæ in Regnum receptæ, aliæ exclusæ.*

LIBER

LIBER QVINTUS.

DE Militari Prudentia agit. eam in Bello duplici elucere ostendit: & primùm ac potissimùm in Externo, Quæ militum, quæ Ducum munia; quæ consilia in bello usui sint, docet. Seriem Capitum hanc habet:

ſita. Primò Apparatus triplex. Pecuniæ, Commeatuum, Armorum.

VII. *Milites terreſtri quidem Bello neceſſarii, duplices: Equites, peditésque, quæſitum breviter, utrorum major uſus.*

VIII. *Utroſque bonos eſſe debere: alioqui pro nihilo omnis copia. Fieri bonos dupliciter, Dilectu & Diſciplina. Ea negligi hodie, & ſuper hac re juſta veraque querela.*

IX. *De Dilectu cœptum dici, ſed primo quæſitum. Exteri an Domeſtici præferendi, nos iſtos cenſemus, cum cauſſa.*

X. *Obiecta & reiecta ea, quæ contra Domeſticum militē dicuntur. Hūc Regum eſſe, illum Tyrannorum.*

XI. *Qui legendi in milites? Duo genera facienda: Ordinarios & Subſidiarios, atque utique ſeorſim deſcripti.*

XII. *Verè cum Dilectu utrique capiendi: & Notæ quinque ordine poſitæ, germanæ in milite virtutis.*

XIII. *De Diſciplina vera & ſevera dictum. Ea laudata. partes eius*

(idque

(idq; docendi caussa) quattuor facta. Singula explicata.

XIV. *Transitum ad Duces. Eos necessarios, non solùm utiles. Duplices esse. Semper in iis Peritiam magis quàm Virtutem spectari. & unum in uno bello esse debere.*

XV. *Boni Ducis τεκμήρια sive Notæ. quinq; eas videri: quas ordine explicamus.*

XVI. *Consilia necessaria bello esse. Eorum specimen sive gustus; itemque monita, quæ usui Ante pugnã, & In pugna.*

XVII. *De callidis consiliis sive Strategematis: An uti iis jus & fas? Nostra sententia, non utilia ea solùm, sed gloriosa.*

XVIII. *Quid post pugnam faciendũ videatur: & in Victoria, sive Clade. quomodo Princeps salubriter & decorè se gerat.*

XIX. *Ad Pacem ex animo adhortatio. Ac primùm illuc inclinamus eos, qui Victi; sed ad Tutam & Bonam.*

XX. *Victores ad pacem provocari, argumen-*

gumento triplici : quia id Decorum, Utile, Tutum. atque adeò ad Pacem mitem : sed cum exclusione fraudis, Pro ea auctor ipse Pacis invocatus.

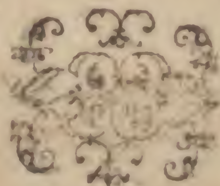
LIBER SEXTUS.

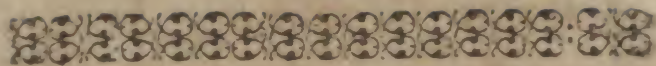
CIvile bellum tangit, & detestatur caussas ejus, & in eas remedia satis diffusè explicat. Finiri id suadet & vovet. Seriem Capitum hanc habet:

ingenium? mala subiecta oculis: quæsitúmque, tollenda ea an toleranda?

VI. *Quæstiuncula per occasionem inserta. An misceat se bellis Ciuilibus vir bonus? utrimq; ea agitata, & cum discrimine aliquo personarum definita.*

VII. *De Finiendo Ciuili bello, & Operis mei finis.*

Justi Lipsi POLITICORUM

Sive

CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI PRIMI.

Cap. I.

Scopus & materies mei scripti. Vitæ Civilis definita. Virtus communiter laudata.

Summaria.

1 *Vita civilis quid?*
2 *Duo ei necessaria: Prudentia & Virtus.*
3 Virtus *solius hominis.*
4 *Ea non interit.*
5 *Ceteris omnibus præeminet.*
6 *Bona omnia continet.*
7 *Familiaris natura.*
8 *Exposita.*
9 *Asylum in turbis.*

Vitæ

VItæ Civilis iter, quî rectè ineas,
rectè peragas, præcipere mihi
est animus: nec id meis, sed veterum
monitis, imò & verbis. Tu mihi dux
magne DEUS: & manû hanc men-
temque dirige, ut salutaria videam,
dijudicem, promam. Vitam Civilem 1
definio, QUAM IN HOMINUM SO-
CIETATE MIXTI DEGIMUS, AD
MUTUA COMMODA SIVE USUM.
Huic duos Rectores tribuo, Pruden- 2
tiam & Virtutem. Illam ex plurium
mente, sed & hanc, ex mea: quia civē
verè bonum nullum arbitror, nisi &
virum. Sine Virtute, Calliditas ea est
& Malitia, & quidlibet potius quam
Prudentia: cujus clavus etsi propriè
Vitam Civilem dirigit, non tamen
sine usu & auxilio illius magnetis. I-
gitur de Virtute jure præmittam, 3
quæ

Tac. IV. Histor. *Proprium hominis bonum.*

Sallust. Cetera humana pereunt, & *divi-* 4
*tiarum ac formæ gloria, fluxa & fra-
gilis est: Virtus clara æternaq; habe-
tur.*

Senec. Epist. *Hoc unū cōtingit immortale mortali.*

Itaq;

5 Itaque jure, *quæ homines arant, navigant, ædificant, Virtuti omnia paret.* Sallust.

6 Nam *ea omnia in se habet, omnia assunt bona, quem penes est Virtus.* Plaut. in Amphor.

7 Nec aliena à nobis, ultro se ingerit & *in omnium animos lumen suum immittit, etiam qui non sequũtnr eam, vident.* Senec. lib. 4. de Benef.

8 Obvia eadem & facilis, *in medio posita, neminem dedignatur, qui modo se dignum illa iudicaverit.* Idē de brevit. vitæ.

9 Confugiamus igitur ad hanc, ut in asylum, quia sola ea quieta, tuta, & *in sua potestate est. omnia præter eam subjecta fortunæ dominanti.* Cornific. ad Heren.

Adversus virtutem autem *hoc possunt calamitates, quod adversus solem nebula potest.* Senec. in Epistol.

CAP. II.

Pietas Virtutis prima pars: definita ea & divisa in Sensum ac Cultum. Hic de Sensu dictum.

SUMMARIA.

1 Virtutis *divisio.*

2 *Quid*

2 *Quid pietas?*
Ejus duo membra: Sensus & Cultus. ibid.
3 *Sensus totius pietatis initium.*
4 *Deus unus.*
5 *Æternus.*
6 *Descriptio eius.*
7 *Periculosum rimari.*
8 *Potentia divina.*
9 *Iustitia.*
10 *Arbitrium & ubiq; præsentia.*
11 *Curatio, & præmij aut pœnæ distributio.*
12 *Gubernatio.*
13 *Ignorantia horum, caussa scelerum.*
14 *Credenda tamen plura, quàm scienda.*

HAnc in duos velut ramos divi- 1
do, Pietatem & Probitatem. Il-
la est: RECTUS DE DEO SEN- 2
SUS, RECTUS IN DEUM CULTUS. Duobus enim his Pietas constat, sine altero, mutila aut manca. Nosse ante omnia summum illud numen (quatenus homini datum) oportet: & cognitum, piè pureque vene-

venerari. Utriq; rei vera lux à sacris literis: sed & in pfanis sparsas quasdam scintillas video: quas colligam. De Sensu, istas.

Excipio Augustinum, & si quos citotales.

3 Illum necessarium: quia *de Deo optimè existimare, pietatis est exordium.* Augu. lib. I. de lib. arbit.

4 Constet igitur tibi, *Unum esse regnatorem omnium deum.* Taci. 7. Histor.

5 Ita appello, *Summum illud & æternum, neq; mutabile, neq; interiturum.* Ibidẽ.

6 Quem in parte descripserim (infinitum enim illud quis definiet?) MENTEM *solutam quamdam & liberam, & segregatam ab omni concretione mortali, omnia sentiẽtem, & moventem, ipsam præditamq; motu sempiterno.* Cic. I. Tusc.

7 Nec plura addam, quia *de deo etiam vera dicere periculosum est:* Cypr. in Sym.

Qui *melius scitur, nesciendo.* Augu. lib. II. de Ord.

Effectus tamen ejus & affectus (si ita appellare fas) licet ingeram, a-
8 mori tuo & admirationi. Ille maximus est:

--- *immensa est, finemq; potentia cæli* Ovi. 8. Meta.

Non

Non habet, & quidquid superi voluere peractum est.

Plato in Theæteto. Ille justissimus. & θεὸς οὐδαμῆ οὐδαμῶς ἄδικος, ἀλλ' οἷόν τε δικαιότατος: *Deus nusquam & nunquam injurius, sed quantum potest justissimus.* 9

Ovi. 13. Meta. *Aspiciunt oculis superi mortalia justis.*

Senec. Ille arbiter & inspector operum, consiliorum, mentium. *Nihil Deo clausum est, interest animis, & mediis cogitationibus intervenit.* 10

Plau. in Capt. *Est profecto Deus, qui qua nos gerimus, auditq; & videt.*

Boet. de Cõsol. *Quem, quia respicit omnia solus,*
Verum possit dicere Solem.

Sallust. ad Cæs. Nec inspector solùm, sed judex idem & vindex. *Namq; mihi pro vero constat, omnium mortalium vitam divino numine invisi: neq; bonum neque malum facinus cujusquam pro nihilo haberi, sed ex natura diversa præmia bonos malosq; sequi.* 11

Hic qui gubernat omnia: 12

Hor. 3. Od. *Qui terram inertem, qui mare temperat*
Ventosum, & urbes, regnaq; tristia.

Nec

Nec enim secura quies illum, similisq; sopori, Ovid. 1. de Arte.
Detinet.

Sed ille est, *qui viget, qui sentit, qui meminit, qui regit & moderatur.* Cicer. in Somnio.

13 Hæc talia non fas solum, sed necesse tibi scire: quia revera.

--- prima scelerum caussa mortalibus ægris Silius 4.
Naturam nescire deum.

14 Sed scire temperanter. quoniam & hoc verum, *Sanctius ac reverentius esse, de actis eorum credere quàm scire.* Tacit. in Germa.

CAP. III.

De altero Pietatis membro, Cultu. Is definitus, & duplex factus. Pluria ad religionem monita.

SUMMARIA.

1 *Quid cultus?*
2 *Is duplex: Internus, Externus.*
3 *Imperiosa* Religio.
4 *Omnibus cara.*

5 *Pervicaciter insidet.*
6 *Optima ea habenda omnibus.*
7 *Et in omni sorte.*
8 *Sed citra superstitionem.*
9 *Ad quam inclinamus, aut trahimur.*
10 *Telum hoc ad regendum.*
11 *Sed tormentum iis, qui habent.*
12 *Timor eius nota.*
13 *Spernanda nobis.*
14 *Intro revocanda Religio.*
15 *Et animus excolendus.*
16 *Sine Ritu alium tamen abiectu.*
17 *Si qua legibus aut moribus iussa.*
18 *Non in subtilitate Religio.*
19 *Sed in factis.*
20 *Capitalis hic sermo.*

DE Cultu insequor. qui non a- 1
liud, quàm COGNITI NUMINIS VENERATIO, CERTIS LEGIBUS CEREMONIISQUE DEVINCTA. Coli enim postulat, & huic fini homo natus: idque cultu duplici, Interno, Externo. Ille est, qui *in ani-* 2
mo, & ex animo, Deo vero preces concipit, laudes, grates. Iste, qui *hæc eadem,*

per

per ritus, & gestus, exprromit. Totum istud, nec malè, Religionem vulgò appellamus: de quâ sana quædam à sanis hæc habe.

3 Magnum ejus in animos imperiũ. *Religione* enim *vita constat.* Plin. 14. Nat. hist.

4 *Omnes religione moventur, & deos patrios, quos à majoribus acceperunt, colendos sibi diligenter & retinendos arbitrantur.* Cic. 5. in Verr.

5 Itaq; qualiscunq; ea hausta, ægrè educitur. quoniam *sua cuiq; optima videtur; ut quæ non ratione, sed affectu dijudicetur à singulis.* Philo Jud. ad Cajũ.

6 Hæc publicè & privatim habenda. *omnia* enim *prospera eveniunt colentibus deos, adversa spernentibus.* Livius lib. 5.

7 Idq; in utraque fortuna. & videndum, *ne ritus sacrorum inter adversa culti, per prospera obliterentur.* Tacit. 11. Ann.

8 Sed habenda cum modo: ne fiat illud, *Gens superstitioni obnoxia, religionibus adversa.* Idem 5. Histor.

9 In quam naturæ vitio nos proni: & trahunt etiam ii, *quibus quæstui sunt capti superstitione animi.* Livius lib. 4.

10 Nec impediunt potentes, quoniam,

am, ut judicant, *nulla res multitudinem efficacius regit, quàm ſuperſtitio.*

At tu fuge. nam *ſuperſtitione qui* 11
eſt imbutus, quietus eſſe numquam poteſt.

Diſcrimen hoc habe: *Deos à reli-* 12
gioſo vereri, à ſuperſtitioſo timeri.

Placeat ille verſus, ſed ſaniter in- 13
tellectus:

Religentem oportet eſſe, religioſum
neſas.

In Cultu ipſo, ad interna ſemper 14
prævertere; & cenſe, *Cultum deorum eſſe optimum, eundemq; caſtiſſimum atque ſanctiſſimum, ut eos ſemper pura, integra, incorrupta & mente & voce venereris.*

Aureum tibi dictum imprimo: *O-* 15
ptimus animus, pulcherrimus Dei cultus eſt.

Nec ſic, ut externa omnia ſpreve- 16
ris. etſi *pleraque ex iis*, ut ille quidem vult, *magis ad morem, quàm ad rem pertineant:*

Nam *ſapiens ſervabit ea tanquam* 17
legibus juſſa, non tanquam diis grata.

Niſi ſi planè impia. aliàs, *religioni*
paren-

Curt. lib. 4.
Cic. 1. de Finib.
Varro apud Aug. lib. 6. de Civit.
Apud A. Gell. lib. 4. cap. 9.
Cic. de Natura deor. 2.
Senec.
Senec. apud Aug. lib. 6. de Civ.
Ibid.

parendum est, nec patrius mos contumaciter repudiandus.

18 In verbis etiam aut quæstiunculis ne nimium mihi pruri. ad facta abi: quia *Christianorum omnis religio, sine scelere & sine macula vivere.*

19 Moysen illum Ægyptium audi, qui *de fide cujusq;, magis oculis quàm auribus credit.*

20 Sed abstineo. & Platonem insusurrantem audio: ἦ τοί γε οἱ λόγοι χαλεποί. *difficiles, & cum discrimine, hi sermones.* quod oraculum in hoc quidem ævo.

Cicer. de Divin. 2. Lactāt. lib. 5. cap. 9. apud Ruffin. Eccles. histor. lib. 2. cap. 6. Lib. de Repub. in hac ipsa re.

CAP. IV.

Fatū, appendix Pietatis. Quid illud, & à quo sit? quam vim habeat, & quem usum?

SUMMARIA.

1 Fati *origo ex Sensu.*
2 *Quid sit?*
3 *Quis auctor ejus?* *Nempe ipse Deus. ibid.*

4 *Vis eius in humana.*
5 *Cui prudentia omnis impar.*
6 *Nec vitatur ullis monitis.*
7 *Aut prodigiis.*
8 *Ideo, quia mentem DEVS adimit, aut obnubilat.*
9 *Adeò, ut caussa eius à nobis videatur.*
10 *Invenit & invenitur, qui fugit.*
11 *Remi tamen movendi in hac cymba, Deo ad clavum sedente.*
12 *Ignavos ille spernit.*
13 *Fortes juvat.*
14 *Quis à Fati noticia fructus.*
Praecipuum Fatorum x. ibid.

Pietatem sevi. pango nunc duos surculos, qui sub arbore hac, imò ex ea nati: Fatum, & Conscientiam: Quorum illud, ex Sensu: hæc, ex 1
Cultu originem clarè ducunt. Si enim gubernat & dirigit DEUS; providet etiam & decernit: idque æternus ipse, ab æterno in æternum. hoc est Fatum:

Livius lib. 25. *Cujus lege immobilis rerum humanarum ordo seritur.* 2

Nec

2 Nec id aliud (ut non nemo etiam è priscis sensit) quàm SANCTIO ET VELUT VOX DIVINÆ MENTIS. *Natur. hist. vide lib. 5. de Civi. c. 9.*

—— grave & immutabile sanctis
Pondus adest verbis, & vocem Fata sequuntur. *Stat. 1.* Theb.

3 Nam quod alii *Fatum quidem congruere rebus putant, sed è vagis stellis, alii apud principia & nexus naturalium caussarum:* Tac. 4. Annal.

Delirant. nos à caussa principe id petimus: id est, deo, *ex quo suspensa sunt omnia, à quo sunt omnes caussæ caussarum.* Seneca. quæst. Natur.

———— Condita pergunt
Ordine cuncta suo, rerumque à principe caussa
Fixa manent. Valer. Flac.

4 Mihi quidem sedet (pio illo sensu) *ab omni æternitate fataliter omnia destinata.* Cic. 1. de Div.

Et *eludant licet, quibus fortè ac temerè humana negotia volvi agique persuasum est: equidem æterna constitutione crediderim, nexuque caussarum latentium, & multò antè destinatarum,* Curt. lib. 5.

ſuum quæq; ordinem immutabili lege percurrere.

Cui cõſtitutioni humana omnia ſubjecta:

Man.4. *Fata regunt orbem : certa ſtant omnia lege.*

Etiam actiones, & quæ circa eas tempora dico, & modos.

Stat. 3. Theb. *--- manet hæc ab origine mundi*
Fixa dies bello. populique in prælia nati.

* Volũtate eminentia. Quin ipſi homines, tamen *in parte.
Πάντες οἱ ἄνθρωποι εἱμαρμένῃ ὑπόκεινται, γενέσει, καὶ μεταβολῇ: *Omnes mortales fato ſubjiciuntur, & initio, & mutationi.*

Mercu. Trism. cap. 12. Pœma. Adeò ut nullis conſiliis vel auxiliis id vitemus, aut mutemus. 5
Apul. Met. 9. *Nec cõſilio prudenti, nec remedio ſagaci, divinæ providentiæ fatalis diſpoſitio ſubverti vel reformari poteſt.*

Ovi. 9. Meta. *-- Tantumne aliquis ſibi poſſe videtur,*
Fataquoq; ut ſuperet?

Taci. 1. Hiſtor. Nec ſi prædicitur quidem. Nam 6
quæ fato manent, quamvis ſignificata, non vitantur.

Quodq;

Quodq; divinitus contingere debet, homo à se nulla arte cispellet: ac ne verisimilia quidem dicenti fidem habebit. Herodotus.

7 Non si monstra eum moneant aut prodigia.

Heu vani monitus, frustraq; morantia Parcas Silius lib. 5.
Prodigia! heu fatis superi certasse minores!

Invictæ enim *leges necessitatis, pectus etiam ab amentia remotum, prodigia justa æstimatione perpendere non patientur.* Valer. Max. lib. 1. cap. 6.

8 Mentem scilicet tunc hominibus adimit supera illa Mens, quæ *cuiuscumq; fortunam mutare cõstituit, consilia corrumpit.* Vellej. lib. 2.

Videmus ipsi quotidie, *manum injicientibus fatis, hebetari sensus hominum & obtundi.* Ammia. Max. lib. 14.

9 Ita *efficitur, quod est miserrimum, ut quod accidit, etiam meritò accidisse videatur, & casus in culpam transeat.* Vellejus 2.

10 Adnecto amplius, *Fugiendo in media sæpè ruitur.* Livius 8.

--- Multi ad fatum
Venere suum, dum fata timent. Senec.

Oedip. ——— *Multos in summa pericula*
Lucanus 7. *misit*
Venturi timor ipse mali.

Quid ergo? inquies nihil agam, 11
& permittam omnia fatis? Stulte, imo viā inibis, quæ ad fata ducit: & hæc quoq; ex fato. Felicia illa vis? al-
Sallust. Catil. labora. *Non enim votis neq; suppliciis muliebribus auxilia deorū parantur. vigilando, agendo, prosperè omnia cedunt.*

Nec exspecta, *nihil agenti in sinum* 12
Liv. 7. *de cœlo devolaturam Victoriam* aut Fortunam *esse.*

Θεοὶ τ' ἀγαθὰ τοῖς πόνοις πωλοῦντι:
Græco. Adag. *dii bona laboribus vendunt.*

Et hac mente verum, *Deos fortiori-* 13
Tac. 4. Histor. *bus adesse.*

Liv. 6. Simile in tristibus. *Dii prohibebunt hæc, inquies. sed nunquam propter te de cœlo descendent: tibi dent mentem oportet, ut prohibeas.*

Nec plura de grandi hoc profundo: quod tentandum semper homini, numquam explorandū. Tibi quis 14
hic fructus? iste, ut verè pius sis, &
Sen. de Provid. fata sequare, id est, Deum. *Quid enim est viri boni? se præbere fato.*

Φέρειν

Φέρειν τε χρὴ τά τε δαιμόνια ἀναγκαίως, τά τε ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀνδρείως: Ferre quæ divinitus immittuntur, necessario oportet: quæ ab hostibus, viriliter. Thuc. lib. 2. in orat. Peric.

Optimum est pati quod emendare non possis: & deum, quo auctore cuncta eveniunt, sine murmure comitari. Malus ille miles, qui imperatorem suum gemens sequitur. Senec. in Epistol.

CAP. V.

Etiam Conscientia, Pietatis lacinia. Definio eam, divido. tormentum ejus, si mala, ostendo, quietem, si pura.

SUMMARIA.

1 Conscientia *à Religione oritur.*
2 *Et vix est, ubi non illa.*
3 *Definitio eius.*
4 *Divisio.*
5 *Altera definitio arctior.*
6 *Altè hæc infixa.*

7 *Utilis homini in peccata.*
8 *Acris & violenta.*
9 *Bona quidem in ſolatium.*
10 *Malis in tormentum.*
11 *Teſtis ea non fallax.*
12 *Carnifex aſſiduus.*
13 *Indefeſſus.*
14 *Quam temnunt tamen quidam.*
15 *Nunquam vir bonus.*

JAm & conſcientia, ut dixi, Pieta- 1
tis ſuboles eſt: & origo ei palam
à radice Cultus. Ubi enim ille flo-
ret & viget: hæc pariter. ubi areſcit
& languet: etiã iſta. Quin vbi nulla 2
religio aut divinus metus; exiguum
in animo hujus germen, & à mala
terra velut oppreſſum. Eſt autem 3
Conſcientia, RELIQUA IN HO-
MINE RECTÆ RATIONIS SCIN-
TILLA, BONORUM MALORUM-
QUE FACINORUM JUDEX ET
INDEX. Igitur & bipartita ea, Ap- 4
probatio ſcilicet, & Opprobatio:
illa in benè, hæc in ſecus factis. Sed
iſtius vis (ut vita & vitia ſunt) cre-
berrima, ideoq; ferè obtinuit, ut hæc

pars

pars veniat in generis sui nomen.
5 Nam Conscientiam vulgo appellamus, VIOLATI NUMINIS AUT PERPERAM CULTI TRISTEM COGITATIONEM ET MORSUM.
6 Qui sensus infixus homini; & vivit quamdiu ille, non vi exstinguendus, non fraude.

Conscientiam à diis immortalibus accepimus, quæ divelli à nobis non potest. Cic. pro Cluet.

7 Utiliter autem ea data, ut *corrector adfectuum & animæ pædagogus.* Origenes.

Flagrum post peccatum: quia *perfectò demum scelere, magnitudo ejus intelligitur.* Tacit. 14. Annal.

Frenum ante peccatum: *quia infixa nobis ejus rei aversatio est, quàm natura* aut lex *damnavit.* Senec. in Epist.

8 *Et magna* sanè *vis ejus est in utramque partem, ut neque timeant ij, qui nihil admiserunt, & pœnam semper ante oculos versari putent, qui peccaverunt.* Cic. p Milone.

9 Itaque *bona* illa, *semper metu vacua est:* Bias apud Stobæum.

10 Imò in gaudio. *Et vis nunquam tristis esse? benè vive.*

Mala

Ibid. *Mala* autem *etiam in solitudine an-* 10
Soli- *xia & solicita est.*
loq. *Potest* enim *nocenti contingere ut la-*
lib. 2. *teat, latendi fides non potest.*
Sen. E- Et quid celes?
pistol. *Nocte dieq; tuum gestas in pectore*
Idem *testem:*
eisdē. Qui non fallit, non fallitur. & ex 11
Juve- oraculo hoc est, *Suus cuiq; animus ex*
nal. *conscientia spem præbet.*
Sallust. *O te miserum, si contemnis hunc te-*
ad Cæs. *stem!*
Sene- Imò & Tortorem: Urit enim, cæ- 12
ca. dit, lancinat: eo gravius, quia sine
Epist. morte. Græcorum adagium verum.
Ἡ συνείδησις τὴν ψυχὴν πλήττει:
Conscientia animum verberat:
Et quidem assiduo illo & surdo 13
Sallust. verbere. *Namq; animus impurus, diis*
Catil. *hominibusq; infestus, neque vigiliis, ne-*
que quietibus sedari potest. Ita conscien-
tia mentem excitam vastat.
Plin. 3. Sic tamen hodie vivitur, ut *multi* 14
Epist. *famam, conscientiam, pauci vereantur.*
Cic. ad Aliter vir bonus, cui fixum *in omni* 15
Att. 13. *vita transversum unguem à recta con-*
scientia non discedere.

Etiam

Etiam tibi: qui hoc imbibe, *Tranquillitate conscientiæ nihil excogitari beatius posse.* Aug. 21. de Civ.

CAP. VI.

Alterum virtutis membrum, Probitas. Quid eam hîc appellem? Brevia & universalia ad hanc præcepta.

SUMMARIA.

1 *Quid probitas?*
2 *Pietatis ea comes.*
Si modo vera sit. eod.
3 *Interna Probitas, sola proba.*
4 *Et spernendi fuci.*
5 *Opes non nimis amandæ.*
6 *Non corpus.*
7 *Pudor induendus.*
8 *Cum constantia.*
9 *Animus solus colendus.*
10 *Qui magnus.*
11 *Qui æternus.*

RAMUS Virtutis mihi alter superest. Probitas: quem tamen

men levi dolabra expolio, quia in hoc Civili ædificio propriè non ei locus. Ad morale pertinet. nec Pro- 1
bitatem aliud hic intelligo, quàm RECTAM IN MORIBUS ET ACTIONE OMNI VITAM, EX HONESTI NORMA. Mihi tamen non omittenda, ut necessitatem videas: & quia Pietati adnexa
ea, aut verius innexa: Sine moribus 2
Pietas, quidquid vultu, voce, calore præferas. vana est, imò nulla. Ut poma, in Judæa: non poma nascuntur, quæ contacta in fumum abeunt & vaporem: talis verbosa illa Pietas, sine vitali hoc operum succo. Jure 3
ergo mores ama, quisquis amas illam; & factis magis: quàm specie; Sallust. Catil. serio, nec ad pompam.

Esse quàm videri, probus malis.

Velleius li. 2. Et cum laudato illo Catone, *nunquam rectè feceris, ut fecisse videaris.*

Cicero. *Conscientia virtuti satis amplum theatrum est.*

Tacit. 4. Histor. Non tu mihi *inter claros magis, quàm inter bonos.*

Non inter eos, quos *ambitio falsos* 4
fieri

fieri subigit. magisq; vultum, quàm ingenium bonum habere. Sallust. Catil.

5 Opes quid curas? *Fortunam velut tunicam, magis concinnam proba, quàm longam.* Apul. in Apol 1.

6 Quid cultum auit corpus. *Honestum civile est, cui corpus nimis carum est.* Seneca Epist.

Tu à te laudem tibi sume; interna veraque virtute, *non specie inanium validus.* Tacitus Annal. 15.

Esto mihi *cultu modicus, sermone facilis.* In Agric.

Ore probo, animo verecundo. Sallust. in Frag.

7

8 *Opum contemptor, nulli pervicax, constans adversum metus.* Tac. 5. Histor.

9 Unius animi cultor: qui *dux atq; imperator vitæ mortalium.* Sallust. Jugurt.

10 *Rector humani generis, atque habet cuncta, neque ipse habetur.* Indidem.

Præclara enim *facies, magnæ divitiæ, ad hoc vis corporis, & alia hujusmodi omnia brevi dilabuntur:* Indidem.

11 *At ingenii præclara facinora, sicuti anima, immortalia sunt.* Indidem.

CAP. VII.

Ad Prudentiam transitum, qui Rectorum alter. Necessitas ejus ostensa. Definitio posita, & exposita. Partes ejus, & utilitas.

SUMMARIA.

1 Prudentia *virtutem ipsam ducit. Quæ sine ea, haud recta. ibid.*

2 *Quid Prudentia?*

3 *Sagacitas ejus.*

4 *Discretio.*

5 *Duplex ea: Privata, & quæ foras spectat.*

6 *Ars & norma totius vitæ.*

7 *Munia ejus.*

8 *Vis ejus.*

VIæ tuæ Ducem unum habes, Virtutem: adjungo nunc alterum, quem Prudentiam dixi. Is non 1
tuus solùm, sed si inspicis, Virtutis ipsius rector, certè director. Sine Prudentia enim quæ potest esse virtus? Plato verè ait: ἡ φρόνησις μόνον ἡγεῖται

In Menone.

τῆ

τὸ ὀρθῶς πράττειν: *Prudentia sola præit & ducit ad rectè faciendum.*

Et Sophus alter: οὐχ οἷόν τε ἀγαθὸν Arist.
εἶναι κυρίως, ἄνευ φρονήσεως. *Fieri non* 6. E-
potest, ut quisquam verè probus sine Pru- thic.
dentia audiat. Caussa hæc; quod Vir- cap. 5.
tus omnis in Electione & Modo est: non hæc sine Prudentia: ergo nec Virtus. Atq; ut architectis opus nullum rectè processerit, sine libella & linea: non itẽ nobis, sine norma hac
2 directrice. Quam definio INTELLECTUM ET DILECTUM RERUM, QUÆ PUBLICE PRIVATIMque FUGIENDÆ AUT APPETENDÆ.

3 Intellectum dixi: quia hæc est quæ Arist. &
videt omnia, ideoq; ὄμμα τῆς ψυχῆς, Jãblic.
oculus animæ, jure dicta.

4 Dilectum addidi. quia eadem, quæ Tacit.
seligit: & recto judicio, *honesta ab de-* 4. An-
terioribus, utilia ab noxiis discernit. nal.

5 Privatim etiam & publicè, inservui. quoniam species ejus velut duplex, Domestica & Civilis: quarũ il- Arist. 4.
la sibi, hæc aliis prodest. Φρονίμους οἰό- Ethi-
μεθα εἶναι, οἱ τὰ αὑτοῖς ἀγαθὰ, καὶ τὰ τοῖς cor.
ἀνθρώ- cap. 5.

ἀνθρώποις δύνανται θεωρεῖν. *Prudentes censemus, qui ea, quæ sibi, quæque aliis conducunt possunt dispicere.*

Plato Alcib. 2. Φρόνιμον γε φήσομεν ἀποχρῶντα ξύμβουλον καὶ αὐτὸν αὑτῷ καὶ τῇ πόλει. *Prudentem dicemus, sibi & reipublicæ consulere potentem ac validum.*

Itaque usus ejus multiplex. & re- 6
Cic. 5. de Finib. ctè Ille, qui dixit: *Artem vivendi esse Prudentiam, ut medicinam valetudinis.*

Seneca. Hæc enim est, quæ *præsentia ordi-* 7
nat. futura providet, præterita recordatur.

Idem. *Hæc quæ fallere non vult, & falli non potest.*

Menander. Cui omnia subjecta. 8
ἅπαντα δοῦλα τοῦ φρονεῖν καθίσταται: *Famulatur omne, quicquid est, Prudentia.*

Plautus Trin. Etiam ipsa Fortuna. nec vanè dictum: *Sapiens pol ipse fingit fortunam sibi.*

Sophocles Antig. Igitur jure Tragicus.

Πολλῷ τὸ φρονεῖν εὐδαιμονίας
Πρῶτον ὑπάρχει.

Longè Prudentia felicitatis.

Primas

Primus tenet.

At contrà, imprudentia infelix. *quæ pleraq;, & se præcipitat.* Salluſt. ad Ceſ.

C A P. VIII.

Quid gignat Prudentiam? Uſum eſſe, & Memoriam. Quid ea utraque? Vis & firmitudo illius prælata: ſed raritas & difficultas item oſtenſæ.

S U M M A R I A.

Duo Prudentiam faciunt:
1 *Uſus & Memoria.*
2 Uſus *certiſſimus doctor.*
3 *Longè ſupra alios magiſtros.*
4 *Is bona malaq; novit.*
5 *Artes omnes genuit.*
6 *Civilem perficit.*
7 *Incommodus tamen, quia ſerus.*
In extimæ ætatis proprius. ibid.

1 PRudentiæ autem parentes duo, Uſus & Memoria rerum. Nam quod

quod Poeta vetus in Sapientiam scripsit:

Afran. *Usus me genuit, mater peperit Memoria.*

abnuo: & verius est in istam. Usum intelligo, NOTITIAM HUMANARUM RERUM EX VISU VEL TRACTATU. Memoriam, NOTITIAM SIMILEM EX AUDITU VEL LECTU. Usus haud paullò fir- 2
mior, & ideò jure pater. Per sua enim, non per aliena Pericula discit: per propinqua exempla, non remota. quin plerisque eventibus ipse adest: interest, præest. Itaque verè scriptum.

Plin l. 26. Idē, lib. 17. *Usus efficacissimus rerum omnium magister.*

Et, *experimentis optimè creditur.*

Cicer. de Orat. Imò ampliùs: *Usus omnium magi-* 3
strorum præcepta superat.

Ho- mer. Odyss. Quem qui multum habet, glorie- 4
tur jure:

—— νοέω καὶ οἶδα ἕκαστα

Ἐσθλά τε καὶ τὰ χέρεια.

--- *novi & scio singillatim*

Qua

Quæ bona, quæ mala sint.

5 Hic ad omnem artem utilis sive necessarius.

Per varios usus artem experientia fecit. Manil.

Exemplo monstrante viam.

6 Sed ad hanc civilem imprimis. Aristo.
Καὶ τοῖς ἐφιεμένοις περὶ πολιτικῆς εἰδέναι Eth.10.
προσδεῖν ἔοικεν ἐμπειρίας: *& quisquis in re civili intelligens haberi volet, opus ei experientia.* ca. ult.

7 In quo tamen hoc mali, quod Cic.2.
præceptis non traditur, sed *ætas eum* de O-
denique affert. rat.

Nam ut Poeta ait:

- - - - seris venit usus ab annis. Ovid.

Hinc *Prudētia senū* in vulgi verbo: 6. Me-
Hinc illud sapientis. tam.

Γηράσκω δ' ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος. Solon.

Assiduè addiscens ad senium propero.

CAP. IX.

Memoriæ rerum, sive Historiæ, fructus. Facilem hanc, ad Prudentiam, viam: Etiā ad Probitatem.

SUMMARIA.

1 Memoriæ *dotes.*
Facilitas. eod.
Crebritas. ibid.
2 *Ea vigit in libris historicis.*
3 *Per eam virtutibus & vitiis suus honos.*
4 *Vitam instruit privatam.*
5 *Publicam dirigit.*
6 *Ad consilia præit.*
7 *Consiliarii mortui, boni, liberi, sine fuco.*

AT Memoria, parens altera est. 1
quam Usui non appono solum, sed in parte propono. Magis enim obvia hæc & facilis. diffusa latius, & quæ plura ad Prudentiam & in plures confert. In quosvis enim ea, & quovis tempore, cadit: cumque iter illud per propria particula, longum, nec sine periculis fit: hac via tutior, ideoque tritior, & haud paullò

Tacit. 4. Annal. *Plures aliorum eventis docentur.*

Id est, Historia. quæ non aliud, 2
quàm anima & *vita Memoriæ.*

Exempla

Exempla enim *omnia jacerent in tenebris, nisi literarum lumen accederet.*

Cic. 2. de Orat.

3 Hæc eſt illa φυλακὴ τῆς τῶν ἀξιολόγων ἀρετῆς μάρτυς τῆς τῶν φαύλων κακίας, εὐεργέτης τοῦ κοινοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους: *Cuſtos illuſtrium virorum virtutis, teſtis malorum ſceleris, beneficia in omne humanum genus.*

Idem p Archia. Diodor. Sicul. 1.

4 Hæc *lux veritatis, magiſtra vitæ.*

Biblio. Cicer. 2. de Orat.

Verè Magiſtra. In hac enim tibi fas, ὥσπερ ἐν ἐσόπτρῳ κοσμεῖν καὶ ἀφομοιοῦν πρὸς τὰς τῶν ἄλλων ἀρετὰς τὸν βίον: *tanquam in ſpeculo ornare & componere vitam ad alienas virtutes.*

Plutar. in Timoleonte.

In qua *hoc præcipuè ſalubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illuſtri poſita intueri: ut inde tibi tuæq; reip. quod imitere capias; inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites.*

Livius 1.

5 Eadem ad Civilem hanc partem utiliſſima: nec temerè Polybius: ἀληθινωτάτην παιδείαν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, τὴν ἐκ τῆς ἱστορίας μάθησιν, dixit: *veriſſimam diſciplinam exercitationemq; ad res Civiles, Hiſtoriam eſſe.*

libro 1.

D Et

Arist. 1. Rhetor. cap. 5.

Et ad consilia. *χρήσιμοι πρὸς τὰς* 6
πολιτικὰς συμβουλὰς, αἱ περὶ ὧν τὰς πράξεις γραφόντων ἱστορίαι : utiles ad publicas deliberationes, rerum gestarum historia.

Lamprid. in Alex.

Quo aspectu Imperator Alexander, consiliis togæ & militiæ *litteratos adhibebat, & maximè eos, qui historiam norant.*

Alphonsus Sicil.

Et rex alius, *optimos consiliarios* 7
Mortuos ajebat, intelligens hos ipsos Historiæ libros.

CAP. X.

Appendix de Doctrina, quæ utrique Rectori utilis. Quis legitimus usus ejus finis, modus.

SUMMARIA.

1 Doctrina *prudentiam promovet.*
2 *Virtutem ornat aut perficit.*
3 *Et propriè animos ei purgat ac præparat.*
4 *Usus ejus, verè usus.*

5 Nec

5 *Nec enim in verbis nudis: sed bonis factis.*
6 *Abutuntur, qui non tales.*
7 *Quod genus ferè tincti ea, non imbuti.*
8 *Finis ejus verus:*
9 *In ea modus.*
10 *Nec enim sapit, qui nimis sapit.*
11 *Quin frænanda immodica discendi cupiditas.*
12 *Vitium hodiè & in senibus crebrũ.*

UTrumque Rectorem dedi, & ab eo ab his præloquiis: nisi quod de Doctrina etiam breviter attexo, id est, ipsis adjutoribus tuis do adjutorem. Nam hæc est, quæ non ad Prudentiam solùm facit validè (clarum id quidem) sed & Virtutem.

2 Quæ *etsi quosdam impetus à natura sumit, tamen perficienda doctrina est.* Quintil. lib. 12.

Non enim plenè satis *contingit ea, nisi animo instituto & edocto.* Seneca. Epist.

3 Eo tamen sensu; *non quia literæ Virtutem dare possint, sed quia animum ad accipiendam illam præparant.* Idem.

Avidè igitur hæc haurienda, sed

Cicero Tusc. ad usum. *Non enim paranda nobis solùm, sed fruenda Sapientia est.*

Ego cum Poeta 5

Pacuvius. *Odi homines ignava opera, philosopha sententia.*

In Jugur. Et cum Salustiano Mario, *parum mihi placeant ea literæ, quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerunt.*

Tacit. 15. Annal. Imô nocuerunt, quia multi vitia 6 sua tegunt & inumbrant hoc velo, *animo perfidiosi & subdoli, avaritiam ac libidinem occultantes.*

Indidem. *Specie bonarum artium falsi, & amicitiæ fallaces.*

Indidem. Sed ii ferè ex eo genere, *qui doctrina oretenus exerciti, animum bonis artibus non induerunt.* 7

4. Hist. Tu contra. habeto eam non ad 8 pompam aut speciem, *nec ut nomine magnifico segne otium veles, sed quò firmior adversum fortuita rempublicam capessas.*

Seneca Et habeto etiam cum modo. quia 9 *plus scire velle quàm satis sit, intemperantiæ genus est.*

Æschylus. Ὁ χρήσιμ' εἰδὼς, οὐχ ὁ πολλ' εἰδὼς, σοφός.

Qui

Qui fructuosa, non qui multa scit, sapit.

10 Atq; adeò verissimè dictum: *Plus sapit interdum vulgus, quia tantum, quantum opus est, sapit.* Lactãt. lib. 11. Instit.

11 Imitare igitur Agricolam: qui *studio scientiæ flagrantem animum coercuit, tenuitq́, quod est difficillimum, ex Sapientia modum.* Tacit. in Agric.

12 Nam nos plerique hodie, *ut omnium rerum, sic litterarum intemperantia quoque laboramus: nec vita, sed schola discimus.* Quo veriloquio claudo & consigno hunc librum. Seneca Epist.

JUSTI LIPSI

POLITICORUM

Sive

CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI SECUNDI.

CAP. I.

De imperio universè dictum ejus necessitas in Societate ostensa, & fructus.

SUMMARIA.

1 *Definitio* Imperii.
2 *Vis ejus.*
3 *Utilitas.*
4 *Vinculum rerum.*
5 *Regimen hominum.*
6 *Contrà, Inobedientia confusionum parens.*

Viæ

VIæ hujus Rectores ostendi tibi: sed cõmuniter, & ostendi tantùm ipsam mihi, sodes, ingredere: ego qui sequare atque assequare eos, dicam. nec id per stadia solùm singula, sed pænè passus. Vita Civilis in Societate est: Societas in duabus rebus, Cõmercio & Imperio. Illud * al-
1 terius argumenti est, hoc mei. quod definio, CERTUM ORDINEM IN JUBENDO ET PARENDO. Cujus tanta vis sive necessitas potius, ut hoc vnum fulcrum sit rerum humanarum.

* *Nempe Moralis aut Oeconomicæ.*

2 Sine imperio enim *nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest.* Cic. 3. de Leg.

3 Et quod sequitur, magna ejus utilitas. τὸ γὰρ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι, οὐ μόνον τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν συμφερόντων: *Regere enim & regi, non solùm inter ea quæ necessaria, sed & utilia.* Arist. 1. Politic. c. 3.

4 *Istud* sane *est vinculum, per quod respublica cohæret: ille Spiritus vitalis, qui hæc tot millia trahunt: nihil per se futura, nisi onus & præda, si mens illa imperii subtrahatur.* Sen. 1. de Clem.

Deniq; hæc Circæa illa virga, qua 5
tactæ feræ hominesque mitescunt,
Livius lib. 6. quæ *è ferocibus universis, singulos, suo quoque metu, obedientes facit.*

At contrà, ruunt omnia, ubi non 6
hoc firmamentum: diffluunt, ubi non hoc coagulum, & nimis pro vate, ille vates:

Sophocl.

Ἀναρχίας γὰρ μεῖζον οὐκ ἔστι κακόν.
Αὕτη πόλεις ὄλλυσιν, ἥδ' ἀναστάτους
Οἴκους τίθησιν, ἥδε σὺν μάχῃ δορὸς
Τροπὰς καταρρήγνυσι. τῶν δ' ὀρθουμένων
Σώζει τὰ πολλὰ σώμαθ' ἡ πειθαρχία.

Majus inobedientia nullum est malum.
Hac perdit urbes, ista perdit & domos
Vastasq; reddit; Martis in certamine
Hac terga vertit. ritè sed parentium
Res atque vitam servat Auscultatio.

CAP. II.

Divisio Imperii. Principatus, prima & optima ejus pars. id variis argumentis ostensum.

SUM-

SUMMARIA.

1 *Tres Imperii formæ.*
2 *Difficile, nec certum de iis judicium.*
3 *Optimus tamen Principatus videtur.*
4 *Qui vetustissimus.*
5 *Idem ex natura maximè.*
6 *Ex ratione, & usu.*
7 *Nam plurimum imperium, ad plures trudit.*
8 *Discordiam gignit.*
9 *Contrà, Pacem Principatus.*
10 *Pro quo & Veterum Auctoritas.*

1 IMperium hoc autē triplex: Principatus, Optimatum, & Populi status. *Nam cunctas nationes & urbes* (ait meus scriptor) *Populus, aut Primores, aut Singuli regunt.* & quidquid scrutere, nec cœtum aliquem socialem sine ulla harum formarum reperies, nec in eo aliam præter istas. Miscentur inter se, fateor, & remittuntur aut intenduntur: sed sic, ut propendeat & præponderet semper aliqua pars.

Tacitus lib. 3.

pars, à qua jure ei nomen. Sed quæ 2
ex his optima? diu hoc in lite. quam
solvit & non solvit idem ille noster.
Ibidē. *Dilecta*, inquit, *ex his & constituta rei-*
publicæ forma faciliùs laudare quàm e-
venire: aut si evenit, haud diuturna esse
potest. Ego si non verius, clariùs rem 3
aperio, & præfero palam Principa-
tum. Movent me ista;

Quòd ille antiquissimus. *Vetustis-* 4
Arist. *sima & divinissima, regia gubernatio,*
censet Philosophus.

Cic. 3. de Leg. Et certum est, *omnes antiquas gen-*
tes regibus primùm paruisse.

Quod etiam *in terris nomen impe-*
Sallust. Catil. *rii primum fuit.*

Ut verissimè præfatus sit ille, *Prin-*
Justinus lib. 1. *cipio rerum, gentium nationumq́ue, im-*
perium penes reges erat.

Addo, quòd ad naturam aptissi- 5
Sallust. Epist. Mithridatis. mus. Docent animantes ceteræ, in
quibus imago hæc imperii: docent
plerique hominum & orbem pera-
gra; *pauci libertatem: pars magna justos*
dominos volunt, sed & habent.

Idem secundum rationem maxi- 6
Tacit. 1. Annal. mè. *Unum* enim *imperii corpus, unius*

animo

animo regendum videtur : ſicuti ab u-
no gubernatore, una navis.

7 Plures, quid mihi affers? turbas. Seri-
non aliter, quàm εἰ θέλουσι δύο ἥλιοι nus,
γενέσθαι, κίνδυνος πάντα συμφλε-
χθέντα διαφθαρῆναι : *ſi duo Soles ve-
lint eſſe, periculum, ne incendio omnia
perdantur.*

8 *Arduum* enim *ſemper eodem loci po-* Tacit.
tentiam & concordiam eſſe. 4.An-

9 Itaque *pacis intereſt, omnem poteſta-* nal. 1.
tem ad unum conferri. Hiſt.

Legimus, imo ipſi vidimus, *diſcor-* 1. An-
dantis ſæpè *patriæ non aliud remedium* nal.
fuiſſe quàm ſi ab uno regeretur.

10 Nec diſſentiunt à me pruden-
tes, ille clamat ὁ βασιλεὺς, ὡς θεὸς, Plato
ἐξ ἀνθρώπων : *rex, deus quiſpiam huma-* in Po-
nus eſt. lit.

Alius, Ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες : *Ex Jove* Calli-
ſunt reges. mach.

Et tertius inculcat——διοτρεφέας Ho-
βασιλῆας : *à Jove educatos reges.* merus.
Quinetiam non nemo : *Regnum res* Livius
inter deos hominesque pulcherrima. lib. 26.

Ut jure concludam & optem cum
Homero:

Iliad. 6. —— εἷς κοίρανος ἔστω,

Εἷς βασιλεύς.

--- herus unicus esto,

Unicus & princeps.

Nam plures rationes ſcio; nec afſero: in hoc anguſto circo alienorum verborum, cui me incluſi.

CAP. III.

Principatus definitio per partes declaratio. & primùm, utrius ſexus ille ſit?

SUMMARIA.

1 *Quid* Principatus?
2 *Virorum id munus.*
3 *Vix fœminarum:*
4 *Quæ imbecillæ.*
5 *Quæ inconſtantes.*
6 *Quæ non adſipientes.*
7 *Sæpe vitioſæ.*
8 *Et lubricæ.*
9 *Nec honeſtum viris ad jugum.*
10 *In alteram tamen partem ratio:*

A solis.

11 *A communione Virtutis.*
12 *Ab exemplis.*
13 *A ritu gentium.*

NEc tamẽ Principatum omnem confusè extollo, ſed verum &
1 legitimum. quem definio, UNIUS IMPERIUM, MORIBUS AUT LEGIBUS DELATUM, SUSCEPTUM GESTUMQUE PARENTIUM BONO. in qua formula, niſi fallor, non vim ſolùm omnem boni Principatus incluſi, ſed & ad illum viam. Diducam & explicabo. Poſui primò, UNIUS IMPERIUM. virine, an fœminæ? Utriusq;. ſed illius maxi-
2 mè: quia jubet ſic natura.

Τό τε γὰρ ἄῤῥεν, φύσει τοῦ θήλεος ἡγε- Ariſt. 1.
3 μονικώτερον: *Nam quidquid maſculũ,* Politic.
natura magis factum ad imperandum cap. 8.
fœmineo.

4 Etiam ratio. Nam palàm eſt, quòd ille conditor noſtri Deus, fœminis quidem

----pectus inſtruxit dolis Senecã
Sed vim negavit. Octav.

5 Nec conſtantiam dedit: Proper.

Nulla

2. Eleg. — *Nulla diu fœmina pondus habet.*

Tac. 15. Annal. Ne prudentiam quidem plenè. 6 & *plerumque muliebre consilium deterius.*

3. Annal. Atqui hæc imperii vera instrumēta. 7 Sed adde & vitia. quia *non imbecillis tantùm & impar laboribus hic sexus, sed si licentia adsit, sævus, ambitiosus.*

4. Ann. Quid etiā si sæpe lubricus? quàm 8 in lubrico tunc respublica? *Nec enim fæmina, amissa pudicitia, alia abnuerit.*

De moribus Ger. Deniq; indecorum, & servum ni- 9 mis hoc servitium. Censor meus de barbara quapiā gente: *Fæmina dominatura in tantum non modò à libertate, sed à servitute degenerant.*

Plinius Paneg. Atq; his caussis videatur feminis *sufficere obsequii gloria.*

Ecce tamen & tela non imbellia 10 pro imbelli sexu. Pro iis hæc ratio. 11

Senec. Epist. quod *Nulli præclusa est virtus: omnes admittit.*

Idem. *Nec censum, nec sexum eligit.*

Et revera, nonne eximiæ aliquot 12 reginarum lectæ nobis, auditæ, vi-

sæ?

ſæ? quæ fortes, cautæ, caſtæ, *virilibus curis feminarum vitia exuerant.* Tac. 6. Annal.

83 Pro iisdem, conſenſu aliquot gentes. Britanni illi veteres non regno ſolùm præfecere, ſed bello. *Solitum quippe Britannis, feminarum ductis bellare.* In Agric.

Germani viris ipſis ante tulerunt: *& ineſſe iis ſanctum aliquid at providum putarunt.* De moribus Germ.

Itaq; *nec conſilia earum aſpernabantur, nec reſponſa negligebant.* Ibid.

Imò *plaraſq; earum* (rides, an ringeris?) *fativicas, & augeſcente ſuperſtitione arbitrabantur deas.* 4. Hiſt.

Capaces igitur ſceptri: ut hi quidem cenſent. atq; etiam ego, niſi lex aut mos patrius aliter jubent.

CAP. IV.

Quomodo capiendus Principatus? duos legitimos modos eſſe, Electionem & Succeſſionem, & de utraq; aliquid diſſertum.

SUM-

SUMMARIA.

1 *Locum Principum plures adfectant.*
2 *Et id naturæ vitio.*
3 *Frenum iis duplex: Successio & Electio.*
4 Illa, *ut videtur, melior.*
5 *Pacatior.*
6 *Securior.*
7 *Ex Principum ipsorum usu.*
8 *Pro* Electione, *& sua ratio.*
9 *Quia digniores reperit.*
10 *Quia & ipsa dignior.*
11 *Ceterum extra has, & obliqua via, nec fausta.*

NAm hæc ante omnia servo, ideo addo, MORIBUS AUT LEGIBUS DELATUM: non temerè initium & velut caput Regiæ hujus viæ muniens, quia multi cal- 1
care eam volunt pede non recto.

Sallust. Jugurt. *Natura mortalium avida imperii* 2
est, ait ille:

Taci. 2. Histor. 15. An. Et alter: *Vetus ac pridem insita mortalibus potentiæ cupido:*

Eaq; *cunctis affectibus flagrantior.*

Itaque

Itaque Principatum multi appetunt, nec bono ipsi, nec bono fine. quos repressit tamen mos sive lex gentium repagulo duplici, Electio-
3 nis & Successionis. Hanc appello, CUM GENTILIS IS HONOS EST, ET PRINCEPS è PRINCIPE NASCITUR. Illam, CUM NATALIUM JURE SUFFRAGIIS
4 DESIGNATUR. Electio, antiquior. tamen Successio receptior, & aspectu aliquo melior: quia verum est

Minore discrimine sumi Principem, quàm quæri. Taci. 1. Histor,

5 Turbis etiam hoc obstaculum. cum alioqui *magnis* aut novis *conatibus opportuni sint transitus rerum.* 1. Hist.

6 Nam clarum est, *pravas aliorum spes cohiberi, si successor non in incerto.* 3. Ann.

7 Princeps ipse per hanc viam securior, & *pluribus* velut *munimentis insistit.* 1. Ann.

Oraculum est, *Non classes, non legiones, perinde firma imperii munimenta, quàm numerum liberorum.* 4. Hist.

8 Tamen aliis ratio magis placet alia. Plinius

Paneg. lia. & ajunt, *Imperaturum omnibus, eligi debere ex omnibus.*

Taci.1. Histor. Vel ideò, quod plerumque *optimum quemq; Electio invenit.* 9

Ibidē. *Nam nasci & generari à principibus, fortuitum, nec ultrà æstimatur: cooptandi judicium integrum, & si eligere velis, consensu monstratur.*

Ibidē. Minus etiam servilis hæc species, 10
& loco libertatis erit, si eligi incipimus.

Eodem libro. Sed utra harum rectior, non re- 11
ctæ viæ aliæ: nec *quisquam imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit.*

Cur. lib.4. Imò nec diu exercuit. quia *nulla quæsita scelere potentia, diuturna est.*

CAP. V.

Initia Principatuum plerumq; laudabilia: sed id non satis. perseverandum esse.

SUM-

SUMMARIA.

1 *Principia Principum ferè bona: at non finis.*
2 *Ideo grati, novi reges.*
3 *Sed non in longum.*
4 *Caussa, quia fucus decidit.*
5 *Aut certè mutantur in regno*
6 *Suo sæpè malo.*
7 *Quia & fortuna cum iis mutatur.*

SEd addidi etiam, SUSCEPTUM
1 GESTUMQUE. nec geminavi te-
merè; quia sunt qui suscipiant re-
ctè, non gerant & finiant. ego au-
tem palmam hanc in meta, non in
carceribus figo. Fit malo vitio, an
fato humani generis, ut

Initia magistratuum aut Principũ Tac.15.
ferè meliora sint, sed finis inclinet. Annal.

2 Poeta non nescivit:

—— mitissima sors est Lucan.
Regnorum sub rege novo. lib.8.

Imò nec ipsum vulgus. qui *accipi-* Tac.2.
unt regem lætantes, ut fermè ad nova Annal.
imperia.

3 Spei suæ quam sæpè falsi? Nam
pleri-

12. Annal. pleriq; regnantium, *suóne an servitii ingenio, dum adipiscuntur dominationes, multa caritate sunt, & majore odio, postquam adepti.*

Fit ideo, quia plurimùm simulatæ eæ virtutes: cum sciant omnes. 4
4. Hist. *Novum imperium inchoantibus, utilem esse Clementiæ famam.*

2. Hist. Aut certè non altè insitæ. ideoq; 5
peccare paulatim *indulgentia fortunæ, & pravis magistris, discunt audentque.*

12. Annal. Sive etiam Regni ipsius natura hoc fert, ut *diuturnitatem in superbiam mutet.*

At malè. *Imperium* enim *iis artibus* 6
facillimè retinetur, quibus initio partum est.

Sallust. Catil. Quòd si se mutant: videant, ne *Fortuna* quoq; *cum moribus immutetur.*

CAP.

CAP. VI.

Quis finis, quo actiones omnes Princeps dirigat? Bonum publicum id esse, & seponenda privata.

SUMMARIA.

1 *Beatitas Civium, Principi proposita.*
2 *Et ideò eligitur.*
3 *Tyranno autem, sua.*
4 *Ut pastori cura gregis est.*
5 *Non igitur dominium finis.*
6 *Ideò curet, foveat.*
7 *Non negligat, ut fluxi illi & soluti.*
8 *Onus enim hoc, non solum munus est.*
9 *Vigilans autem Princeps, firmus.*

DEnique in extremo posui PARENTIUM BONO: in iis verbis Finem ipsum veri Principatus complexus, & candidam illam metam, ad quam currat regius hic athleta, quæ

quæ non aliud, quam ſubditorum commodum, ſecuritas, ſalus.

Cic.5. de Rep. Nam *moderatori reipub. beata civium vita propoſita eſt.* 1

Ibidē. *Ut ea opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honeſta ſit.*

Xenophon. in Memorab. Socrat. lib.3. Te ſpectas? erras. καὶ γὰρ ὁ βασιλεὺς αἱρεῖται οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελεῖται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἑλόμενοι διὰ τοῦτον εὖ πράττωσι: *nam rex eligitur, non ut ſeſe molliter curet, ſed ut per ipſum, ii qui elegerunt, bene beateq; agant.* 2

Hac una in re maximè abit ille à Tyranno. quod ὁ μὲν τύραννος τὸ ἑαυτοῦ σύμφερον σκοπεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς, τὸ τῶν ἀρχομένων: *Tyrannus ſuum ipſius commodum ſpectat; & quærit at rex ſubditorum.* 3

Ariſt.8. Polit. cap.10.

Qui verè eſt Homericus ille ποιμὴν λαῶν: *Paſtor populorum.* 4

Senec. de Clē. Scias igitur, quisquis hoc nomine, *civium non ſervitutē tibi traditam, ſed tutelam.* 5

Indidē. *Nec rempublicam tuam eſſe, ſed te reipub.*

Vatem audi: 6

Tu civem patremq́; geras, tu consule cunctis, Claudi. ad
Non tibi: nec tua te moveant, sed publica damna. Hon.

7 Malus ille, qui *ex magna Fortuna licentiam tantum usurpat:* Tac. 4. Histor.

Qui non ad curas intentus, sed stupris & adulteriis Principem agit. Ibidẽ.

8 At verus bonusq́; noster intendit, vigilat, & scit, *Maximo imperio maximam curam inesse.* Sallust.

Omnium somnos illius vigilantia defendit; omnium otium illius labor, omnium delicias illius industria, omnium vacationem illius occupatio. Senec. de Clẽ.

Ideo *remissum aliquando animum habebit; numquam solutum.* Ibidẽ.

9 Hoc subditorum bono fiet, hoc ejus. quia *illius* demum *Principis magnitudo stabilis fundataq́; est, quem omnes tàm supra se esse quam pro se sciunt.* Ibidẽ.

CAP. VII.

De via recta quam Princeps ingrediatur: & primum de Virtute. o-

sten-

ſtenſum hanc ei, ſua cauſſa neceſſariam.

SUMMARIA.

1 *Ad finem Boni publici duo conducunt: Virtus & Prudentia.*
2 Illa *Principi convenit ex decoro.*
3 *Ex fama.*
4 *Ex utili.*

VErum ecce Principem definivi: formabo tibi nunc eundem, & qui perveniat ad ſalutarẽ illam metam, velut manuducam. Incluſa ſanè hæc via in ipſo Boni publici fine, fateor: (nemo enim ſic geret, qui non ipſe bonus: nec id ſolum, ſed & prudens:) verum incluſa occultè. ego educam, aperiam, & totum hoc imperandi iter tenuiore quodam, ut ſic dicam, ſabulo ſternam ſalubrium præceptorum. Duo ſunt, quæ legiti- 1
mum & numeris ſuis abſolutũ Principem faciunt: Prudentia & Virtus, illa ut in Actionibus ejus eluceat, hæc in vita. De Virtute præmittan quæ prorſus & Regi aſſumenda, & per

2 per eum his qui regnantur. Regi: quia ita decorum est, ut probitate emineat, qui dignitate: Cyrum lubẽs audio: qui

Οὐκ ᾤετο προσήκειν μηδενὶ ἀρχῆς ὅστις μὴ βελτίων τῶν ἀρχομένων: non censebat convenire cuiquam imperium, qui non melior esset iis quibus imperaret. Xenophon. Pæ. 8.

Vulgo ita judicamus; & ubi suffragiorum res, plerumq; *ὁ βασιλεὺς καθίσταται ἐκ τῶν ἐπιεικῶν καθ' ὑπεροχὴν τῆς ἀρετῆς, ἢ πράξεων τῶν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς. Rex constituitur ex idoneis, aptisq; ob eminentiam virtutis, aut actionum quæ à virtute.* Arist. 5. Polit. cap. 10.

Meo sanè & Poëtæ puncto. Auson. in Monosyl.

Qui rectè faciet, non qui dominatur, erit Rex.

3 Sed & fama ejus hoc postulat: quæ parum pura si non vita. *Omnia* enim *facta dictaq; Principis rumor excipit:* Sene. 1. de Clé.

Nec magis ei, quàm soli latere contingit. Indidẽ.

Ut jure *cavere debeat qualem famã habeat: qui qualemcumq; meruerit, magnam habiturus est.* Indidẽ.

Eo magis, quod *invisum semel* Tacit.

E *Prin-*

1. Hist. *Principem seu benè seu malè facta premunt.*

Etiam regni firmitas sic poscit. 4 quia

Seneca Thyest. *—— ubi non est pudor*
Nec cum juris, sanctitas, pietas, fides,
Instabile regnum est.

Sit ante oculos Nero, & qui alii tyrannorum: *quos sua immanitas, sua luxuria, cervicibus publicis depulere.* Tac. 1. Hist.

Senec. Ad exitium natæ voces,
—— sanctitas, pietas, fides.
Privata bona sunt. qua juvat, reges eant.

Et usu disces.

CAP. VIII.

Subditorum etiam caussa Principi virtutem induendam, & ipsis instillandam. sine qua probus aut diuturnus nullus cœtus.

SUMMARIA.

1 *Infirmus Reip. status sine Virtute.*

2 Cum

2 *Cum ea firmus & felix.*
3 *Prava quorundam opinio.*
4 *Ejusq; ratio.*
5 *Sed hæc subversa.*
6 *Quo quis melior, hoc jugi patientior.*

IAm & Principi cura altera, ut cū
1 ipse bonus, subditi etiam tales. Ubi virtus abest, quæ societas non dicam laudabilis, sed firma? Quod de opido Poeta, de statu omni dixeris:

Si incolæ benè morati sunt, pulcrè Plaut.
munitum arbitror. Persa.

Sin aliter. profectò

—— *centuplex murus rebus servan-* Ibidē.
dis parum est.

2 Audi Prudentiæ alumnum: *Ille* Polyb.
reip. status optabilis & firmus est, in quo lib. 6.
& privatim sanctè innoxieq; vivitur, & publice Iustitia ac Clementia vigent.

Audi & Sapientiæ: Εἰ μέλλεις τὰ Plato
τῆς πόλεως πράξειν ὀρθῶς καὶ καλῶς, ἀρε- Alcib.
τῆς σοι μεταδοτέον τοῖς πολίταις: *Si rem-* I.
pub. rectè laudabiliterq; instituis gerere, virtus tibi cum civibus communicanda est.

3 Hos, inquam, potiùs, quàm illos

Salluſt. ad Cęſ. malè callidos. qui *eò munitiores reges cenſent, quò illi quibus imperitant, nequiores fuere.*

Plinius Paneg. *Quod patientiores ſervitutis arbitrātur, quos non deceat niſi eſſe ſervos.* 4

Salluſt. ad Cęſ. Sed profectò hac ipſa in re errant. Nam *peſſimus quisq; aſperrimè rectorem patitur.* 5

Idem, in Jugurth. Contra, boni mites & obnoxii, *metuentes magis quàm metuendi.* 6

Et ab ore veritatis illud eſt,

Plaut. Mil. ——*facile imperium in bonos.*

Salluſt. ad Cęſ. Jure igitur dabis operam, *cùm ipſe bonus atque ſtrenuus ſis, uti quàm optime imperites.*

CAP. IX.

Subditos probos fieri maxime à Principis exemplo. cuius incredibilis vis in utramvis partem.

SUMMARIA.

1 *Subditi ad Principem ſe formant.*
2 *Ejus cauſſa.*
3 *Duci natura mavult, quàm cogi.*

4 *Facta*

4 *Facta Principum, jussa.*
5 *Et eo bono, plerique boni.*
6 *Malo, mali.*

HOc duplici via assequere, Legum & Exempli. De illa, mox tangam: de hac nunc habe.

1 *Quales in republica principes sunt, tales reliquos solere esse cives.* Cic. in Epist.

—— componitur orbis
Regis ad exemplum. Claud. 4. cons. Hono.

2 Nec caussa occulta. quoniam ad alta illa versæ plerumque mentes & oculi: *nec tam imperio nobis opus, quàm exemplo.*

3 Quod urget efficaciùs, quàm ipsæ leges. *Obsequium* enim *in Principem & æmulandi amor validiora, quàm pœnâ ex legibus.*

4 Quanquam illud ipsum tacita quædam lex est quoniam *hæc conditio principum, ut quidquid faciant, præcipere videantur.* Quinctil. Declã. 4.

5 Vis tuos bonos? ipse esto. *Rectè facere princeps cives suos, faciendo, docet.* Vellej. lib. 2.

Rex velit honesta, nemo non eadem volet. Seneca Thyest.

Cic.3. de Leg. Solutos & malos? te solve. Nam 6
vitia non solùm ipsi Principes concipiũt, sed etiam in civitatem infundunt: plusq́ exemplo, quàm peccato nocent.

Tac.3. Annal. Et benè noster: *Unius invidia* (addo ego, *& culpa*) *ab omnibus peccatur.*

CAP. X.

Distinctius de Virtutibus Principis dictum. & primum, de Iustitia, quàm ea necessaria: etiam in ipso Principe.

SUMMARIA.

1 *Duplices virtutes principis: Majores, Minores.*
2 Iustitia, *inter majores.*
3 *Ejus descriptio.*
4 *Principi in se exercenda.*
5 *Isq́; legibus illigandus.*
6 *Ne quidvis ei liceat.*
7 *Quæ obstrictio Imperium non minuit.*
8 *Imò firmat.*

9 *Et sa-*

ERgo Virtus Principi decora & utilis. omnisne? ita censeo: sic tamen ut species ejus quasdam magis necessarias fatear, quæ eminẽt & propriè regnum sibi postulat in Re-
1 gno. Hæ mihi duorum generum: & sunt quædam ut minuta sidera, quę-
2 dam ut magnę. Inter magna luminaria habeo, Justitiã & Clementiam. è quibus illam veluti Solem facio: qui nisi Imperiorum omne corpus illuceat, tenebræ in iis, tempestas, nimbi. *Tanta enim hujus vis est, ut nec ii quidem, qui scelere ac maleficio pascũtur, possint sine ulla particula Iustitiæ* Cic. 2. Offic,
3 *vivere.* Quam in hac mea re definio, VIRTUTEM JUS ET ÆQVUM IN SE INQVE ALIIS FIRMITER SERVANTEM. In se, dixi:

quia Principem ipsum huic alligo: 4
quem legibus placet subiici, etsi 5
(quorundam sensu)
Plinius *Principi eas nemo scripsit.*
Paneg. Nam ἄνομος sanè μοναρχία χαλε-
Plato πὴ, καὶ βαρυτάτη ξυνοικῆσαι. *Ille ex:*
in Poli. *Principatus molestus, & cui haud facilè*
subsis.
Juliæ Turpe illud, *Licet si libet.*
Augu. Hoc pulchrius:
dictum *Minimum dicit libere, cui nimium*
Sene. in *licet.*
Troad. Et meminerit Princeps, *non solùm* 6
Cicer. *quantum sibi commissum, sed etiam*
pro Ra. *quatenus permissum sit.*
Pir. Lu- Poëtæ illud falsum & improbum: 7
canus *Sceptrorum vis tota perit, si pendere*
lib. 8. *justa*
Incipit.
Cicer. Oratoris hoc verius: *Jus & æqui-* 8
para- *tas, vincula civitatum.*
dox. Item illud divini viri: *Remota Ju-* 9
Aug. 4. *stitia, quid sunt regna, nisi magna latro-*
de Civ. *cinia?*
Tac. 15. A barbaro istud barbarum: *In sum-* 10
Annal. *ma fortuna id æquius, quod validius.*
Contra, a rege illud regium, *Cum*
omnia

omnia possimus, sola credimus licere nobis laudanda.

Poëta etiam sapienter:

Οὔτους κρατοῦντας χρὴ κρατεῖν, ἃ μὴ χρεών:
Non fas potentes posse, fieri quod nefas.

11 Denique nec Euphemi illius sermo: εὔφημος· Ἀνδρὶ τυράννῳ, ἢ πόλει ἀρχὴν ἐχούσῃ, οὐδὲν ἄλογον ὅτι ξυμφέρον. *Viro aut urbi principi nihil iniustum censendum, quod fructuosum.*

12 Apage. ab ore aureo aurum illud purius: Ἐγὼ δ' οὐδὲν νομίζω γε ἀνδρὶ, ἄλλως τε καὶ ἄρχοντι, κάλλιον εἶναι κτῆμα, οὐδὲ λαμπρότερον ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης: *Ego verò nullas opes viro, ac præsertim Principi, pulchriores honestioresq; censeo, quà Virtutem & Justitiam.*

13 Et fructum Regi quid ingerunt? gloriam potiùs. *Fundamentum* autem *perpetuæ commendationis & famæ Justitia est: sine qua nihil potest esse laudabile.*

14 Præclarè Principum princeps: *Pietate & Justitia, Principes dii fiunt.*

Theodebad. apud Cassio. Var. lib. 10.
Euripid.
In Thucyd. lib. 6.
Xenophon. de Cyri Exped. lib. 7.
Cic. 3. de Offic.
Aug. apud Senec. de ludo.

CAP. XI.

Iustitiam administrandam Subditis esse æquabiliter: temperanter: & sine cumulo legum. remoto etiam litium studio.

SUMMARIA.

1 *Ius reddere primum Principis munus.*
2 *Hac caussa creatus maximè.*
3 *Ut suum cuiq; detur, servetur.*
4 *Ius sit æquum:*
5 *Sine pretii aut gratiæ aspectu.*
6 *Ex legum præscripto.*
7 *Novæ aut multæ leges fugiendæ.*
8 *Et fori hæc litigia.*
9 *Quod inter caussas (mihi quidem) corrupti hujus ævi.*
10 *Ideo novo & diverso Iustiniano opus.*

EAm igitur in se Princeps servet: nec id solúm, sed, ut addidi, IN ALIIS. quia Divam hanc asserere, unà cùm regni munere ei munus: Originem sceptri si repetis:

Erucn-

2 *Fruendæ justitiæ caussa* reperies *olim bene moratos reges constitutos.* Cic. 2. de Off.

Quid enim aliud quàm contra vim & manuariam illam legem inventi & invecti isti? ut essent, qui *summos cum infimis pari jure retinerent.* Ibidē.

3 Benè Sapientiæ filius: βούλεται ὁ βασιλεὺς εἶναι φύλαξ, ὅπως οἱ μὲν κεκτημένοι τὰς οὐσίας μηδὲν ἄδικον πάσχωσιν: ὁ δὲ δῆμος, μὴ ὑβρίζηται μηδέν. *Rex debet & vult esse custos, ut nec opulenti injustum aliquid patiantur, nec plebs contumeliam accipiat.* Arist. 5. Politic. cap. 10.

Benè & Musarum filius:

Τοὔνεκα γὰρ βασιλῆες ἐχέφρονες, οὕνεκεν ἄλλοις Helio.
Βλαπτομένοις ἀγορῆφι μετάτροπα ἔργα τελεῦσι:
Hac una reges olim sunt fine creati:
Dicere jus læsis, injustaq; tollere facta.

Jus ergò noster dicat, reddat: & id habeat *supra omnem iniuriam positum.* Senec. de Clement. 1.

Nihil in penatibus eius venale sit, *aut ambitionis pervium.* Tac. 13. Annal.

Caussas reosq; audiat. quia *inau-*

1. H.st. *diti atq; indefensi : tanquam innocentes pereunt.*

Arist. Leges ne violet. ἐν γὰρ τοῖς νόμοις ἐ- 6
Rhet.1. στὶν ἡ σωτηρία τῆς πόλεως : *nam in legibus*
cap.3. *salus civitatis sita.*

Interdum tamen temperet. quia
Colū. haud frustrà *Summum jus*, *antiqui*
lib.1. *summam putarunt crucem.*

Tac. 4. Novas parcè ferat. nam & illud
Annal. verum, *corruptissima republica, plurimæ leges.*

Ibidē. Hoc ævum si vides, fateare, *ut an-* 7
tea flagitiis, sic nunc legibus laborari

Ann.1. Inde litigandi ars & studium : *ut* 8
quemadmodum vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam advocatis ferat.

Ibidē. Inde *publicæ mercis nihil tàm venale, quàm* hodie *advocatorum perfidia.*

Colū. Et cur dissimulem? pestis Europæ 9
lib.1. *caninum* hoc *studium.* quod haud temerè quis, iam *concessum latrocinium* dixit.

Plutar. Catonis prisci voto meum adsonet, *Forum muricibus sterni.*

Plinius. Et medeatur noster Princeps : vi- 10
deatq;

deatque *ne legibus fundata civitas, legibus evertatur.* Paneg. Colũ. lib. 1.

*Sine * caussidicis satis felices olim fuere, futuraeq́; sunt urbes.* *Capio-rabulas.

C A P. XII.

Clementia definita. Principi commendata, quae amabilem eum, quae firmum, quae illustrem facit.

S U M M A R I A.

1 Clementiae *munera.*
2 *Ejus descriptio.*
3 *Convenientissima Principi.*
4 *Qui largiter exercere potest: & debet.*
5 *Quia gratiam ei parat.*
6 *Tutelam:*
7 *In regno firmitatem.*
8 *Nec crudi aut immites unquam diuturni.*
9 *Sed & gloriam parat: imo velut divinitatem.*
10 *Audiat, recondat Princeps.*

11 *Rex:*

11 *Rex esto, non Dominus.*
12 *Imo pater.*
13 *Ut illi timeant, non illum.*

PRæfero nunc Principi lumen alterum, Clementiam: id est, ut ego appello, Imperiorum Lunam. Mitis & mollis ea Diva: quæ lenit, 1
quæ temperat; noxios eripit, lapsos erigit & servatum it eos ipsos, qui se 2
perdunt. Nec descripserim eam aliter, quam VIRTUTEM ANIMI à POENA AUT VINDICTA AD LENITATEM CUM JUDICIO INCLINANTIS. Hæc hominio 3
mnium virtutum convenientissima, quia humanissima, sed

Senec. 1. de Clement. *Nullum tamen ex omnibus magis, quàm Regem aut Principem decet:*

Quia *plus habet apud illos quod servet, ac majore in materia apparet.* 4

Ibidē. Quia etiam omnia conciliat, quæ 5
sceptro digna Amorem imprimis:

Seneca Tragic. *Qui vult amari, languida regnet manu.*

Securitatem, quæ ex amore. 6

Claud, ad Hon. *Non enim sic excubiæ, nec circumstantia tela.*

Quàm

Quàm tutatur amor.

Et cetera vi aut fraude perrumpas: Plinius
hæc arx inaccessa, hoc inexpugnabile Paneg.
munimẽtum est, munimento non egere.

7 Etiam firmitatem. Nam *firmissi-* Livius
mum id imperium, quo obedientes gau- lib. 8.
dent.

8 Contra autem,

Invisa nemo imperia retinuit diu. Sene-

Eventibus omnis ævi crede. *qui* ca.
benignitate ac clementia imperium Salluſt.
temperavere, his candida & læta o- ad Cæ.
mnia fuisse: etiam hostes æquiores quàm
aliis cives.

9 Adde, quòd æterna gloria ab hac
via. *nec ulla re propius homines ad De-* Cic.
um accedunt, quàm salute hominibus pro
danda. Ligar.

10 Poeta versibus aureis: Seneca

Pulchrum eminere est inter illustres Octa-
viros: va.
Consulere patriæ, parcere afflictis,
fera
Cæde abstinere, tempus atque iræ dare.
Orbi quietem seculo pacem suo.
Hæc summa virtus, petitur hac cæ-
lum via.

Usurpet

Tacit. 11. Annal. 12. Auenl.

Usurpet igitur meus Princeps: & *amorem apud populares, metum apud hostes quærat.*

Nec dominationem & servos; sed rectorem, & cives cogitet: Clementiamque & Justitiam capessat. 11

Ita Homeri illud conveniet: 12

——— Πατὴρ δ' ὡς ἤπιος ἦεν,

- - - - *mitis erat patris instar.*

Ita Biantis illud eveniet: τοὺς ὑπηκόους φοβεῖσθαι μὴ αὐτὸν, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτοῦ: *timere subditos non illum, sed pro illo.* 13

CAP. XIII.

Clementia uberius commendata, sed cum temperie. Abire eam à Iustitia leniter. nec tamen solvere vim Imperii, sed vincire lento nodo.

SUMMARIA.

1 *Flectit à justo Clementia.*
2 *Sed bono nostro.*
3 *Idque ob assiduas & innumeras culpas:*

4 *Quæ*

4 *Quæ dissimulanda: aut omnes & omnia perdenda.*
5 *Crebra punitio vilescit.*
6 *Imò irritat peccata.*
7 *Rebelliones excitat.*
8 *Nec timor coercet.*
9 *Infame hoc etiam Principi.*
10 *Et justitia omninò temperanda.*
11 *In leviter errante, aut serio pœnitente.*
12 *Non resolvit imperium Benignitas.*
13 *Imo efficacius jubet quædam, & patrat.*
14 *O non nisi è cœlo verba!*
Hauri Princeps, hauri. eod.

SEd usurpet (non temerè à me positum) CUM JUDICIO. quia absque illo, mollities hæc & lentitudo sit, & flagitium adeò non virtus. Secedit paullum, fateor, ab acri illo Justitiæ Sole hæc Luna: sed secedit,
1 non discedit, diversa potiùs quam adversa. Justitia ipsa nihil indignetur, haud usquequaque adhærere sibi Principem nostrum pede presso:
2 quoniam sine peste & pernicie id non potest generis humani.

Flagitia

Tacit. 3. Annal.

Flagitia enim *& facinora sine modo sunt.* 3

Thucyd. lib. 3.

Πεφύκασί τε ἅπαντες, ait ille, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἁμαρτάνειν, καὶ οὐκ ἔστι νόμος ὅστις ἀπείρξει τούτου: *Nati omnes peccare & labi sunt, qua privatim, qua publicè, neque lex est, quæ satis validè vetet, aut capiat modum.*

Tacit. in Agric.

Ita nec. ssarium est, sæpè dissimu- 4
let & *malit videri invenisse bonos quàm fecisse.*

Senec. 1. de Clem.

An rigidè semper puniat? non ex 5
publico id usu. quia *severitas amittit adsiduitate auctoritatem:*

Ibidē.

Et nescio quo obnitendi vitio, *vi-* 6
debis ea sæpè committi, quæ sæpè vindicantur.

Ibidē.

Sed nec ex ipsius privato. quoniā 7
ut arbores quædam recisæ pullulant: ita regia crudelitas auget inimicorum numerum, tollendo.

Ibid.

Temperatus enim timor est, qui cohibet: assiduus & acer in vindictam excitat.

Sallust. Jugurth.

Verissimè dictum: Sævitia *plus ti-* 8
moris quàm potentiæ addit.

Tacit.

Metus autem & Terror infirma vincula

cula caritatis, quæ ubi removeris, qui ti- Agric.
mere desierint, odisse incipient:

Et *repertis auctoribus, tollent a-* 6. Annal.
nimos.

9 Et tamen fac proficere. quæ hic Sen.
gloria? *Principi non minùs turpia mul-* 1. de
ta supplicia, quàm Medico funera. Clem.

Non est tanti vita, si, ut tu non pe- Ibidē.
reas tàm multi perdendi sint.

10 Melior ergo via altera. & veri *be-* Cas-
nignique Principis est, ad Clementiæ com- siod. 11.
modum, transilire interdum terminos Var.
Æquitatis. quando sola est Misericor-
dia, cui omnes virtutes cedere honorabi-
liter non recusant.

11 Clementis Justitiæ exemplum, si- Taci-
ve præceptum hoc habeat. *Omnia* tus A-
scire, non omnia resequi; parvis pecca- gric.
tis veniam, magnis severitatem com-
modare: nec pœna semper, sed sæpiùs pæ-
nitentia contentus esse.

---ignoscere pulchrum Clau-
12 *Jam misero pœnæque genus, vidisse* dia.
precantem.

Cleon quid mihi obgannit? Tria Thu-
esse ἀξυμφορώτατα τῇ ἀρχῇ, οἶκτον, καὶ ἡ- cyd.
δονὴς λόγων καὶ ἐπιείκειαν, *nocentissima* lib. 3.
Imperio,

Imperio, Miserationem, Blandiloquentiam, & Æquitatem.

Mentitur. nam & Clementiæ sui nervi, &

Claud. Pan. Mallii.

---peragit tranquilla potestas 13
Quod violenta nequit: mandataq; fortius urget
Imperiosa quies.

Plin. 8. Epist.

Malè sine terrore veneratio acquiritur, longeq; valentior amor ad obtinendum quod velis, quàm timor.

Sallust. ad Cæs.

Crispi gemma hæc consigno. *Equidem ego cũcta imperia crudelia, magis acerba quàm diuturna arbitror: neque quemquam à multis metuendum esse, quin ad eum ex multis formido recidat. Eam vitam bellum æternum & anceps gerere. quoniam neque adversus, neq; ab tergo aut laterib. tutus sis, semper in metu aut periculo agites.* 14

CAP. XIV.

De Fide adjunctum, quæ Iustitiæ origo aut suboles. Ea commendata, ut columen humani generis. Glo-

riosum

riosam hanc Principi esse. Utilem Spreti ab Etruria doctores novi.

SUMMARIA.

1 Fidei *descriptio.*
2 *Commendatio.*
3 *Honos et Romæ.*
4 *Servanda firmiter in Republ.*
5 *Honos ita exigit.*
6 *Et utilitas.*
7 *Nec audiendi vulpiones, qui suffodiunt.*
8 *Frangenda ea nulla vi.*
9 *Nulla fraude.*
10 *Etiam infideli servanda.*
11 *Etiam hosti.*
12 *Perjuris Deus hominesq; infesti.*

HAbes duo lumina, de quorum fulgore & quasi repercussu, ecce tibi duo altera accensa, Fidem & Modestiam. E quibus illa justitiæ ita vicina est, ut alteram ab altera oriri verè dixeris, nec refert utram. Nam Cicer.
& *fides Justitiæ fundamẽtum est:* & hæc, 1. Of-
in animo non subsidet, nisi in quo il- fic.
lius

lius honos & amor. Eam describere 1
breviter possum, EFFECTUM, QUOD
IN NOBIS SIT, DICTI AUT PROMISSI. Virtus: quæ jure omnino cara sit Principi, cui sua aut publica res cara. Nam hæc

[Senec. in Epist.] *Sanctissimum humani generis bo-* 2
num est:

[Silius ad Fidem.]
Ante Jovem generata, decus divumque hominumq;,
Qua sine non tellus pacem, non æquora norunt:
Justitiæ consors, tacitumq; in pectore numen.

[Cato Cēsor.] Quam nec immeritò *in Capitolio* 3
vicinam Jovis optimi maximi Romani *esse voluerunt.*

[Cicer. 3. Offic.] Ut enim ille tutor humani generis, sic ista: *nec ulla res vehementiùs remp. continet, quàm Fides.*

[Auctor. ad Heren. lib. 3.] Itaq; eam *magnopere censemus con-* 4
servandam.

Fama suadet: quoniam

— Καλόν τι γλῶσσ᾽, ὅτῳ πίστις παρῇ: 5
--- *res pulchra, lingua cui siet Fides.*

[Euripid.] Fructus suadet. Καὶ ἀκύρων, γιγνο- 6
μένων τῶν συνθηκῶν, ἀνήρηται ἡ πρὸς
ἀλλήλους

ἀλλήλους χρεία τῶν ἀνθρώπων: *& infir-* Aristo.
matis violatisque pactis, tollitur inter ho Rhet.
mines commerciorum usus. ad

Planè igitur *perfidiosum & nefari-* Theod.
um est, fidem frangere, quæ continet vi- 1.c.15.
tam. Cicer.

7 Et ubi isti ductores novi? pro Q.
Οἷσιν οὔτε βωμὸς, οὔτε πίστις, οὔθ' ὅρ- Posc.
κος μένει: Com.
Quis nec ara, nec fides, nec ulla firma Ari-
pactio est. stop.A-

Qui aures Principum veneant; & charn.
suadent, U*t omnia recta & honesta ne-* Cicer.
glegant, dummodo potentiam conse- 3 Of-
quantur. (quunt. fic.

Qui intermortuum illud reco- Ex Eu-
- - - jus regnandi gratia ripide.
Violandum est. aliis rebus pietatem
colas.

8 Heu varni, falsi! Nam *Fides nulla* Seneca
necessitate ad fallendum cogitur, nullo Epi-
corrumpitur præmio. stol.
- - - - Fulgentibus ostro Silius
Hæc potior regnis. lib.13.

9 Fraudes & captiunculas miscent? Livius
scio. & *perfidos nunquam caussa defi-* lib.9.
ciet, cur pacto non stent:

Semper

Ibidem *Semperque aliquam fraudis speciem juris imponent.*

Thu-cyd. lib. 4. Sed audiant generosum Brasidam. *Ἀπάτῃ δ' εὐπρεπεῖ αἴσχιον τοῖς τε ἐν ἀξιώματι πλεονεκτῆσαι, ἢ βίᾳ ἐμφανεῖ: Iis qui in dignitate sunt, turpius, fraude honesta circumvenire aut lædere, quàm vi aperta.*

Cicero 3. Offic. Nam quod nonnulli sibi *sumunt, nullam esse fidem quæ infideli data sit:* 10

ibid. Errant, & *quærunt latebram perjurio.*

Amb. 11. de Offic. Nam *Fides etiam perfidis præstanda est:*

Etiam inter arma & 11

Silius lib. 14.
- - - - - optimus ille
Militiæ, cui postremum est primumq́; tueri
Inter bella fidem.

Idem lib. 2. Apagite igitur istos, o mei reges:
- - - neu rumpite fœdera pacis, 12
nec regnis post ferte fidem.

Aristo. Rhet. ad Alex. ca. 18. Hoc cogitate *οὐκ ἐπιορκεῖν, φοβούμενοι τήν τε παρὰ τῶν θεῶν τιμωρίαν καὶ τὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις αἰσχύνην: non perjerare, timentes & divinam ultionem, & humanam infamiam.*

Nam

Nam profectò

---etsi quis primò perjuria celat:
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

CAP. XV.

De Modestia præscriptum, quæ Clementiæ assidet. Instillata Principi, & in Sensu & in Actione.

SUMMARIA.

1 *Quid* Modestia?
2 *Rara ea in aulis, & apud magnos.*
3 *Esse tamen debet.*
4 *Nam supra, non extra homines, Princeps.*
5 *Et regnum & omnia regni vana.*
6 *Incerta.*
7 *Ruina pracipiti obnoxia.*
8 *Etiam in externis Modestia amplectenda.*
9 *In sermone:*
10 *Nam futiles, inutiles.*
11 *In veste:*
12 *Et alia circumfusa specie.*

ET Fides quidem Justitiæ, ut sic dicam, παρήλιος est: de Clementiæ autem lumine, Modestiæ lumen refulget. quæ concolor illi valdè, & lenis mitisque animi assidua comes. 1
Definio, RATIONE TEMPERATUM, NEC ACTIONE EXULTANTEM, DE SE SUISQ; SENSUM. Quæ virtus cum aliis inculcanda (quid enim homines sumus? aut quamdiu sumus?) tum Principi maximè: quem

Bernard. in Epist. *In alto positum non alta sapere, difficile est.* 2

Senec. 2. de ira. *Quidquid* enim *leve & inane in animo est, secunda se aura sustollit.*

Sallust. Jug. Hinc plerumque in magnis ille *contemptor animus, & superbia, commune nobilitatis malum.*

Tacit. 15. Annal. Sed noster temperet, sciatq; *Modestia famam neque summis mortalium aspernandam, & à diis æstimari.* 3

Plinius Paneg. Cur autem insolescat? *Non minus hominem se, quàm hominibus præesse cogitet.* 4

Tacit. 1. Annal. Sceptrum, aut opes, faciunt animos? Miser & vane. *Cuncta mortaliũ incerta* 5

incerta: quantoq; plus adeptus sis, tantò te magis in lubrico censeas.

6 *Caduca hæc & fragilia, puerilibusq; consentanea crepundiis, quæ vires atque opes humanæ vocantur.* Valerius lib. 6. ca. ult.

7 *An ignoras magnas arbores diu cre-scere, una hora exstirpari?* Curti° lib. 7.

Vidi cruentos carcere includi duces, Et impotentis terga plebeia manu Scindi Tyranni. Seneca Hercul. Fur.

Scilicet *nihil tam firmum est, cui periculum non sit etiam ab invalido.*

Leo ipse *aliquando minimarum avium pabulum fit, & ferrum rubigo consumit.* Curtius lib. 7. Ibidē.

8. [illegible]ensum ergo modificetur & temperet: imò & ACTIONEM. *Persona enim Principis non solùm animis, sed etiam oculis servire debet civium.* Cicer. Phi. lib. 8.

9. Sermo ei gravis. *Nam quemadmodum sapienti viro incessus modestior cõvenit: ita oratio pressa, non audax.* Seneca Epist.

[1]0 Etiam paucus. Apage linguaces istos: quibus (plerumq; ita evenit) *loquentiæ multum, sapientiæ parum.* Sallust. Catil.

Quorum omnis vis virtusq; in lingua sita est. Idē ad Cæs.

Curtius lib. 7.

Sanè vetus illud nondum me fefellit: *Canem timidum latrare vehementiùs, quàm mordere. altissimaque flumina minimo sono labi.*

At in Cultu, ne exuberet. Virum magnum ad regem Magnum audiat: 11

Aristo. Præfa. ad Alexan.

πολὺ κάλλιον καὶ βασιλικώτερον. τὴν ψυχὴν ἔχειν εὐγνωμονοῦσαν, ἢ τὴν ἕξιν τοῦ σώματος ὁρᾶν διειματοῦσαν: *multò pulchrius magisque regium, animum perferre cultum & compositũ, quàm corporis vestem.*

Mari⁹ apud Sallust.

Benè Romanus Imperator: *Munditias mulieribus, viris laborem convenire.*

Xenoph. in Hier.

Et cultu quid opu? Ἐμοίγε δοκεῖ καὶ ἐκ θεῶν τιμὴ καὶ χάρις συμπαρέπεσθαι ἀνδρὶ ἄρχοντι: *Mihi à deo & à cœlo videtur Venus quapiam & Gratia comitari ac subsequi virum principem.*

Nec aliter de externa omni specie censeo, & hoc de Modestia ab Scythia præcepto non Scythico cõcludo. 12

Curtius lib. 7.

Fortunam tuam, o Princeps, pressis manibus tene. lubrica est, nec invita teneri potest. Impone felicitati tuæ frenos, faciliùs illam reges.

CAP.

CAP. XVI.

Ex occasione, de Majestate adnexa lacinia. quid ea, & qui, & quatenus paranda?

SUMMARIA.

1 *Descriptio* Majestatis:
2 *Quantibilis r gnanti.*
3 *Propriè à virtute orta: sed ab externis.*
4 *A Gravitate.*
5 *A corpore aut verbis.*
6 *A temperato recessu.*

SEd Modestiam tamen ita cõmendo Principi, ut non spernam ab
1 eo Majestatem. Hæc REVERENTIA QUÆDAM AMPLITUDO, OB MERITUM VIRTUTIS, AUT RERUM ADFINIUM. Græcis ea Σεμνότης dicta:
2 nobis, in privato Auctoritas, in Principe Majestas. Acre ea telum ad imperium: quoniam & in pace.

Ad fidem faciendam Auctoritas quæritur. Cicero Topic.

F 5 Et

Idem pro lege Manil. — *Et multũ in bellis qu(a)e administrandis, atque imperio militari valet.*

3 Idem Topic. — Nec magis eam à Principe removeo, quàm Virtutem ipsam: quæ plerumq; illam gignit. Quamquam & *concursio rerum externarum affert Auctoritatem.*

4 Tacitus Agric. — Ut morum inprimis gravitas. si tamen ita temperes, ut *tristitiam & arrogantiam exuas:*

Ibidē. — *Nec tibi, quod est rarissimum, aut facilitas auctoritatem, aut severitas amorem deminuat.*

2. Annal. — Qualis laudatus ille Germanicus: qui *visu & auditu juxta venerabilis, cùm magnitudinem & gravitatē summæ fortunæ retineret, invidiam & arrogantiam effugerat.*

5 4. Annal. — Faciunt & quædam à natura: ut si quis *corpore ingens, verbis magnificus.*

6 Aut ab arte, ut recessus & sejunctio: quia viles plerumq;, qui nimiũ civiles. Et effatum Livianum verum

Livius lib 35. — est: *Continuus aspectus minùs verendos magnos homines ipsa satietate facit.*

Tacitus — Et *majestati major ex longinquo reverentia:*

Homi-

Hominibusq; *omne ignotum* semper *pro magnifico est*. Sed modus in his talibus esto: qui sal & anima virtutum. 1 Annal. in Agric.

CAP. XVII.

Minores aliquot virtutes positæ, quæ Principem deceant: sed sparsim & breviter.

SUMMARIA.

1 Liberalitas *decora Principi.*
2 *Cum dilectu tamen, & modo.*
3 *In conjugem amor:*
4 *At non obsequium.*
5 *Iram vitet: aut aperiat.*
6 *In convicia ne inquirat.*
7 *Famam curet.*
8 *Doctrinam amet.*

VEnio nunc ad minora, quæ dixi, lumina: id est, virtutes haud æquè illustres aut necessarias regibus, tamen utiles. quas velut stellas spargam & defigam (fas ita loqui) in supremi Capitis hujus cœlo. Audi Princeps:

Cicer. BENEFICUS esto. *Liberalitate* 1
1. Offic. enim *nihil est natura hominis accommodatius.*

Salluſt. Jug. Et regium inprimis. quos *armis, quàm munificentia vinci, minus flagitioſum eſt.*

Plinius 7. epiſt. Sed cum judicio eſto. *Subita enim* 2
largitionis comes, pœnitentia.

Tacit. 2. Annal. Etiam cum modo. ne *ſi ærarium ambitione exhauſeris, per ſcelera ſupplendum ſit.*

Nimis hauriendo Fontem ipſum exhauris. nec malè vir ſanctus: *Liberalitate liberalitas perit.*

Heron Tacit. 1. Hiſt. *Falluntur* autem *quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit. perdere multi ſciunt, donare neſciunt.*

11. Annal. CASTUS eſto. *Animo enim per li-* 3
bidines corrupto nihil honeſtum ineſt.

12. Annal. Conjugi deditus: nec tamen cum 4
Claudiano illo ſtipite, *conjugum imperiis obnoxius.*

Ariſt. II. Politic. cap. 7. Turpe viro, imò ipſi imperio. Καίτοι τί διαφέρει γυναῖκας ἄρχειν, ἢ τοὺς ἄρχοντας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἄρχεσθαι; *Quid verò intereſt, utrum feminæ gubernent, an qui gubernant, gubernentur à feminis?*

IRAM

5 IRAM fuge. eaque aut nulla tibi, aut aperta esto. Principi viro *honestius puta, offendere, quàm odisse.* Tacitus Agric.

Mali illi *obscuri, eoque irrevocabiles.* Ibidē. Ibidē.

Qui reponunt odia, *quodq; sævæ cogitationis indicium est, secreto suo satiantur.*

6 CONVICIA sperne. *Magnam fortunam magnus animus decet, & talium contemptor.* Senec. 1. de Clement.

Cujus est *proprium placidum esse tranquillumq;, & injurias atque offensiones supernè despicere.* Ibidē.

Universè autem verum est: *Convicia, si irascare, agnita videntur: spreta, exolescunt.* Tacit. 4. Annal.

7 FAMAM tamen ne contemne: & cogita *Ceteris mortalium in eo stare consilia, quid sibi conducere arbitrentur: Principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.* Ibidē.

Laus tibi & posteritas in oculis: censeasque *cetera Principibus statim adesse: unum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam. Nam contemptu famæ, contemni virtutes.* Ibidē.

DOCTRINAM nonnihil ad hunc finem promove: quæ languet; quoniam *sublatis studiorum pretiis, etiam studia pereunt.*

2. Annal.

Ea spiritum & sanguinem sub te recipiant.

Plinius Paneg.

Ita temporibus tuis dicendis non derunt decora ingenia.

1. Annal.

JUSTI LIPSI POLITICORUM

Sive

CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI TERTII.

CAP. I.

Prudentiam Principi per necessariam, sine ea vim & opes inutilia. miscenda esse, sed primam illam in gubernatione præpollere.

SUMMARIA.

1 Prudentiæ *in gubernando usus.*
Potentia sine ea cæca, præceps. ibid.
2 *Mixta utraque efficacissima.*

3 *Imperium alioqui in homines durũ.*
4 *Qui natura refractarii.*
5 *Ideo prudentia opus.*
6 *Cujus vis supra vim.*

PErtexui regiã hanc Virtutum vestem: Prudentiæ telam ordinor. 1
quã ut felici pectine percurrã & percutiã, te vera Minerva nostra invoco, o ęterni Patris ęterna proles. Prudentiæ ad omnes res humanas usus: sed ad imperium maximè. quod sine ea nõ solùm infirmum sit, sed ausim dicere nullum. Quis navim mihi dirigat, sine ferro quod affricuit Siderites? sic nemo remp. sine mẽte quam afflavit illa Diva. Vim solam cogites? frustra. Qualis poetarum ille Cyclops, amisso oculo: talis Princeps, cui abest lumen hoc frontis.

Horat. 3. Odar. — *Vis consili expers mole ruit sua.*

Curtius lib 8. — *Nec est diuturna possessio, in quam gladio inducimur.*

At contra. 2

Horat. 3. Odar. — *Vim temperatam di quoque provehunt*
In majus:

Tempe-

Temperatam dico, prudentię hac mixtura. Ῥώμη γὰρ μετὰ φρονήσεως. ait mellitus orator, ὠφέλησεν, ἄνευ δὲ ταύτης, πλείω τοὺς ἔχοντας ἔβλαψε: *Nam vis prudentiæ adjuncta, usui est: sine ea, abit magis in noxam.* Isocra. ad Dē.

Nec malè Pota:

—— *non solis viribus æquum*
Credere. sæpe acri potior prudentia dextra. Valerius Flaccus lib. 4.

3 Et certè in gubernatione palàm potior: quia sola lene illud frænum est, quo voluntarii rediguntur in obedientiæ gyrum. Ecce, ne animalia quidem cetera domueris sine tractatione quadam & arte: tu speres hominem? quo *nullum animal morosius est, nullum majore arte tractandum.* Senec. de Clemen. 1.

4 Natura nos feroces, indomiti, æqui, impatientes, nedum servitutis. καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐπ' οὐδένας μᾶλλον συνίστανται, ἢ ἐπὶ τούτους, οὓς ἂν αἴσθωνται ἄρχειν αὐτῶν ἐπιχειροῦντας: *& homines in nullos magis insurgunt, quàm in eos quos imperium in se adfectare sentiscunt.* Xenophon. 1. Pæd.

Et rem vidit, qui scripsit: πάντων Ibidē.

τῶν

τῶν ἄλλων ῥᾷον, ἢ ἀνθρώπων ἄρχειν. *omnibus animalibus facilius, quàm hominibus imperitare.*

Arist. 3. Politic. Illam igitur adhibe; & hoc adhibe: ἡ φρόνησις, ἄρχοντος ἴδιος ἀρετὴ μόνη: *prudentia imperantis propria, & unica virtus.* 5

Sanè omnium temporum even- 6
Tac. 13. Annal. tus docebit, & docuit, *plura in summa fortuna auspiciis & consiliis, quàm telis & manibus geri.*

Oraculum non insolens effatus est ille vates:

Euripid.

Σοφὸν γὰρ ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας,
Νικᾷ.

Mens una sapiens, plurium vincit manus.

Quin addo: *Multa, quæ natum impedita sunt, consilio expediri.*

CAP. II.

Sed duplicem prudentiam esse: A se, & ab aliis. illam optari, hanc contingere. Rarum, imò ἀδύνατον *esse, ut*

se, ut Princeps à se uno satis sapiat.

SUMMARIA.

1 *Duplex Sapientia: Propria, Mutuaticia.*
2 *Prior, nimis rara in purpura.*
3 *Altera igitur assumenda.*
4 *Magna enim moles imperii.*
5 *Nec Atlas sine Hectore sustineat.*
6 *Exempla docent.*
7 *Et ipsa ratio.*

IUre hanc ergo Principi nostro inesse volo, & multò magis adesse.
1 Nam Sapientum duplex genus poëta vetus apposité facit:

Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσῃ: Hesiodus.
Ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται.

Laudatissimus est, ipsus qui cuncta videbit.
Sed laudandus & is, qui paret recta monenti.

Cicero pro Cluēt.

Et nostra Suada: *Sapientissimum esse dicunt eum, cui quod opus sit, ipsi veniat*

esse dicu-t eum, cui quod opus sit, ipsi ve-niat in mentem : proxime accedere il-lum, qui alterius benè inventis obtem-peret.

Liv. 22. Cumque iis, vel ab iis potiùs, hi-storicorum uberrimus : *Sæpe audivi eum primum esse virum, qui ipse consu-lat quod in rem sit : secundum eum, qui benè monenti obediat : qui nec ipse con-sulere, nec alteri parere scit, eum extre-mi esse ingenii.*

Et quanquam inter primos Prin- 2.
cipem esse voveam: tamen ad secun-
Indidē dos magis admoveam. Primùm, quia nescio quomodo (verè hoc, sed vere-cundè dicam) sive ætate, sive institu-tione, sive natura etiam, his ab aula *prima illa animi ingeniique negata sors est.*

Cic. 1. Offic. Deinde ut eam habeant, tamen 3.
cùm *omnis ratio & institutio vitæ, ad-jumenta hominum desideret:*

Tac. 3. Annal. Tum hæc Gubernatoria maxi- 4.
mè in qua certum est, *Principem sua scientia non posse cuncta complecti.*

1. Ann. *Nec unius mentem esse tantæ molis capacem.*

Itaque

Itaque esto mihi
Σοφὸς τύραννος τῶν σοφῶν συνουσίᾳ Eurip.
Princeps sapit, sapientium commercio. opin.

5 Et *assumat in partem curarum alios*, Tac.1. Annal.

Certus *magna negotia magnis adjutoribus egere.* Vellej. lib.2.

Gravissimosque Principis labores, quis orbem terræ capessit, egere adminiculis. Tac.11. Annal.

6 Ævum omne videat, *raro eminentes viros non magnis adjutoribus ad gubernandam fortunam suam usos* reperiet. Vellejus 11.

7 Ὀλίγα γὰρ εἷς ἂν ἴδοι, καὶ εἷς ἀκούσειε: Xenophon.
Pauca enim aliqua unus videat, unus audiat. 8. Pæd.

At esse debent πολλοὶ βασιλέως ὀφθαλμοὶ, καὶ πολλὰ ὦτα: *multi regis oculi, & multæ aures.* Ibidē.

Tales mihi, si volet, rex esto. tamen *si de sua unius sententia omnia geret, superbum hūc judicabo magis quàm sapientem.* Livius 44.

CAP. III.

Itaq; adiutores ei capiendum: idque iudicio. Eos duplices esse, Consiliarios & Ministros. Qui, & quã utiles illi?

SUMMARIA.

1 *Principi* amicis *opus.*
2 *Qui, verè eorum thesaurus.*
3 *Et sceptri fulcrum.*
4 *Iudicio eligendi.*
5 *Bipartiti.*
6 *Consiliarii eminent.*
7 *Phœbi dictio.*

ADjutoribus enim certè opus: & hoc regiæ prudentiæ caput censeam, adsumere prudentes. Verè 1
Atticus orator monuit,

Plinius Paneg. *Præcipuum Principi opus esse, amicos parare.*

Ibidē. *Nullum* enim *majus boni imperii instrumentum, quàm boni amici.*

Regibus rex hoc crede. Illi Africa- 2

no:

no: Non exercitus neq; thesauri, præsidia regni sunt, verùm amici. Micipsæ apud Salluft. Jug.

3 Huic Medo: Οὐ τόδε τὸ χρυσοῦν σκῆπτρον τὴν βασιλείαν διασώζον ἐστιν, ἀλλ' οἱ πολλοὶ φίλοι σκῆπτρον βασιλεῦσιν ἀληθέστατον, καὶ ἀσφαλέστατον: *Non aureum istud sceptrum est, quod regnum custodit, sed copia amicorum ea regio. sceptrum verissimum tutissimumque.* Cyro, apud Xenophon. lib. 8.

4 Sed qui parabis? Judicii hîc res est. quod si Principi nostro rectum à natura, vel ab usu, ô salutarem illum & bono publico natum? Tamen ego dirigā, & adminiculabor in parte

5 Adjutores mihi duorum generum. Consiliarii & Administri. Illi, qui linguâ & mente inprimis juvant: Hi,

6 qui manu & factis. Dignissimi illi, & à magno Philosopho scriptum: Τὸ βουλεύεσθαι τῶν περὶ τῶν ἀνθρώπων, θειότατόν ἐστι: *Consiliari: eorum quæ inter homines, divinissimum est.* Arist. Rhet. ad Alex.

Veteri verbo usurpatum: Ἱερὸν ἀληθῶς ἐστιν ἡ συμβουλία: *Quiddam sacrum profectò consultatio est.* Apud Plat.

Iidem maximè necessarii. Nonne con-

Salluſt. ad Cæſ. conſilio ſtant regna, urbes, domus? *Ego ita comperi, omnia regna, civitates, nationes, usque eo proſperum imperium habuiſſe, dum apud eos vera conſilia valuerũt. ubicunq; gratia, timor, voluptas, ea corrupere. poſt paullò imminuta opes, deinde ademptum imperium, poſtremò ſervitus impoſita eſt.*

Itaq; de his jure primò dicam.

CAP. IV.

Definiti diſtinctius Conſiliarii & Prima eorum munera explicata, Probitas, & peritia rerum. deníque oſtenſi illi, indice fama.

SUMMARIA.

1 Conſiliarii.
2 *Fide, ſive vita probi.*
3 *Iidem prudentes univerſe.*
4 *Et diſtincte rerum patriæ.*
5 *Ætate grandes.*
6 *Sortis utriusq; gnari.*
7 *Cum modo acuti.*
8 *Legendi ſine ambitu.*
9 *Teſtimonio plurium.*

Appel-

1 APpello Consiliarios, QUI FIDI, RERUM HOMINUMQUE PERITI, SALUTARIA SUGGERUNT, PACE SIVE BELLO.

2 Dixi FIDOS, id est, probos. *Optimum* enim *quemque fidelissimum puto.* Plinius Paneg

3 Addidi RERUM HOMINUMQUE PERITOS, id est, prudentes. τοῦ γὰρ φρονίμου μάλιστα τοῦτ᾽ ἔργον εἶναί φαμεν, τὸ εὖ βουλεύεσθαι: *prudentes enim hoc proprium maximè munus arbitramur, rectè consulere.* Aristo. 6. Ethi. Nicō. cap. 7.

4 Tales censeo, morum *animorumque provinciæ gnaros.* Tacitus Agric.

Non enim exteros temerè, non advenas, qui veriloquium hoc imbibi: *Ad consilium de repub. dandum, caput esse, nosse rempublicam.* Cic. 1. de Cra.

Item Senes. *quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia validum sit.* Salluſt. Catil.

5 Adolescentum quidem animi plerumque parum providi: iique *molles & ætate fluxi, dolis haud difficulter capiuntur.* Ibidē.

Nec

Plutar. Nec erat verbum vetus: *Consilia senum, hastas juvenum esse.*

Tertiò, fortuna varia exercitos. 6
Revera enim nocumēta, documenta: & appositè de se Mithridates, *Mihi fortuna, multis rebus ereptis, usum dedit benè suadendi.* (Sallust. in Frag.)

Quartò, quod satis sit, acutos. 7
Nam qui nimis fugio: & arcanum illud dogma ingero. οἱ φαυλότεροι τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς ξυνετωτέρους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἄμεινον οἰκοῦσι τὰς πόλεις: *Hebetiores, quàm acutiores, ut plurimū, meliùs rempub. administrant.* (Thucyd. lib. 3.)

Caussa, quia subtilia illa & ignea ingenia in assiduo motu, *novandis quàm gerendis rebus aptiora.* (Curt. lib. 4.)

Tacit. Agric. At hos tales Princeps qui reperiet? 8
Non studiis privatis, nec ex commendatione aut precibus paucorum:

Sed aut ipse noscet, si potest: aut 9
tanget ad lapidem illum Lydium cōmunis Famæ. *Singuli* enim *decipere, & decipi possunt. nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.* (Plinius Paneg.)

Ibidē. Nec malè ille olim ad Principem? *Tales non crede, qualis fama cujusq; est.*

CAP.

CAP. V.

Explicatum tertium munus, ut salubriter cõsulant. id inclusum quinque monitorum quasi lineis.

SUMMARIA.

1 *Pii sunto.*
2 *Liberi sunto.*
3 *Constantes & firmi.*
4 *Sed cum temperie.*
5 *Modesti & placidi sunto.*
6 *Denique ore presso.*

FEci etiam SALUTARIA SUGGERENTES. merito. Nonne hic finis & velut portus quo velificentur consultores? veri & probi quidem. Perveniet autem, si per lineas has
1 dirigant, quas signabo. Pietatem primùm iis ingero, & ut Cypr. in Epistol.

Consiliorum gubernaculum, Lex divina sit.

Universè enim verum est, *Nihil ritè nihilque providenter homines, sine deo-* Plinius Paneg.

rum

rum immortalium ope, consilio, honore auspicari.

Tac. 1. Histor. Libertatem secundò. ut fortiter, 2
non obnoxiè sententias dicant: neve *cum fortuna potius Principis loquantur, quàm cum ipso.*

Plinius lib. 3. Epist. 9. Nam Libertas sicut & *Fides, in præsentia quibus resistit, offendit; dein de illis ipsis suspicitur laudaturq;.*

Tac. 11. Annal. Improbi illi, qui *veri copiam non faciunt, sed suspensa, & quo ducantur inclinatura, respondeant.*

3. Hist. Qui ambigui, & *ita compositi, ut ex eventu rerum adversa abnuant, vel prospera agnoscant.*

Salust. ad Cæs. Tertiò, Constantiam. Nam illaudati, qui *ex aliena libidine huc illuc fluctuantes agitantur: interdum alia, deinde alia decernunt. uti eorum qui dominantur simultas atq; arrogantia fert, ita bonum malumve publicum existimant.* 3

Cicer. pro Balbo. At non Rigorem etiam: *nec inconstantis putem sententiam, tanquam aliquod navigium, è reipub. tempestate moderari.* 4

Nam

Nam verè prudens & *sapiens, non semper it uno gradu, sed una via.* Senec.

Nec se in aliquibus mutat, sed potiùs aptat: & ut verbo dicam, non cursum cumdem tenet, sed portum. Idem.

5 Quartò, Modestiam. & placent illi, qui *specie obsequuti regunt; adomniaq; quæ agenda sunt, quieta cum industria adsunt.* Tac. 3. Hist.

Arte enim & flexu quodam opus sæpe: & obliqua via eundem, quò non licet recta. Talis Cornelianus Piso: *nullius servilis sententiæ spontè auctor, & quoties necessitas ingrueret, prudenter moderans.* 6. Ann.

Talis Lepidus: qui *pleraq; ab sævis adulationibus aliorum in melius deflexit nec tamen temperamenti egebat, cùm æquabili auctoritate & gratia apud Principem viguerit.* 4. Ann.

6 Quintò: Silentium. quia *Taciturnitas optimum atq; tutissimum rerum administrandarum vinculum:* Vale. 2.

Nec res magnæ sustineri possunt ab eo, cui tacere grave est. Curt. 4.

Arcani ergo ipsi, nec tamen arcanorum (salubriter moneo) scrutato-

Tacit. 4. Ann. res. quia *abditos Principis sensus, & si quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps; nec ideo assequare.*

CAP. VI.

Quæ vitanda Consiliariis: & primum, quæ impedimenta & velut vada bonæ Mentis? ea quatuor notata.

SUMMARIA.

1 Contumacia, *consilii remora.*
2 *Ne privatim quidem utilis.*
3 *Sicut & dissidium.*
4 *Item in hanc illamve partem affectio.*
5 *Deniq; lucri studium.*
6 *Quod corrumpit omnia.*
7 *Et perrumpit.*
8 *Insitum maximè mercatoribus.*

HÆc loca illa plana, per quæ tutò explicentur consiliorum vela. Sed vada etiam sunt & scopuli, quos notabo, quia ludibrium profectò ventis debet, quisquis non cavet.

1 Inter vada mihi Contumacia est: ad quam non semel obhæsit suasoria istaratis. Nam quidam natura ita pugnans, ut.

Tantùm sententiis aliorum contradicant. Tacit. 1. Hist.

Qui, *consilii quamvis egregii, quod non ipsi afferunt, inimici:* Indidẽ.

Et adversus peritos pervicaces. Indidẽ.

2 Bis stulti. sive quod omnes *sapere* volunt *ex suo ore:* Lucret.

Sive quod, *si quid auctoritatis in ipsis est, crebris contradictionibus destruunt.* Tacit. 14. Annal.

3 Discordia item inter consuasores. *Stimulat* enim non raro *privati odii pertinacia in publicum exitium.* 1. Hist.

4 Tertiò, Affectus, à quibus sanè, *omnes qui de rebus dubiis consultant, vacuos esse docet.* Sallust. Catil.

Nam *haud facilè animus verum pervidet, ubi illi officiunt.* Ibidẽ.

Inprimis ubi Ira. *cum qua nihil rectè, nihil consideratè, fieri potest.* Cic. 1. Offic.

—— *malè cuncta ministrat Impetus.* Stat.

5 Quartò, Avaritia, sive rei suæ stu-

dium. Ex adyto Patavino hæc sors data: *Privata res semper effecere, officientq; publicis consiliis.*

Livius lib. 22.

Quid mirum? *Pessimum veri affectus* & judicii *venenum, sua cuiq; utilitas.* 6

Taci. 2. Histor.

Avaritia est, quæ *omnia venalia habere edocet.*

Sallust. Catil.

Quæ *Fidem & Probitatem evertit*: duo boni consilii instrumenta. 7

Ibidē.

Cui plerique hominum obnoxii: sed Mercurii proles maximè. nec de nihilo lex Thebanis, quæ vetuit τὸν δέκα ἐτῶν μὴ ἀπεσχημένον τῆς ἀγορᾶς, μὴ μετέχειν ἀρχῆς: *eum qui decem ipsos* [illegible]*nos à commerciis non abstinuisset, removeri gubernatione.* 8

Arist. 3. Polit. cap. 3.

Utinam nonnullibi ea hodie!

CAP. VII.

Quæ turbamenta, & velut Scopuli bonæ Mentis? Tres ostensi.

SUMMARIA.

1 Confidentia *noxia*.

2 Cra

2 *Cui pectus est, in pectus hoc demitte.*
3 *Cauti in consiliis, in facto audaces.*
4 *Cupiditas refrenanda.*
5 *Celeritas repudianda.*
6 *Prudentiæ vera pestis.*
7 *Cui tarditas amica.*
8 *Et rarò celeres, felices.*
9 *Nisi in scelere.*
10 *Actionibus tamen ea grata.*

1 AT inter Scopulos, quibus illidi & frangi hæc navis solet, prima mihi Fiducia occurrit:

Quæ profectò *cum sapientia non cōmiscetur.* Cicer. pro lege Manil.

2 Phœbæa vox est: *Consilia calida & audaciæ, prima specie læta sunt; tractatu dura; eventu tristia.* Livius lib. 35.

Nec te fallet. Nam plerumq; feroculi isti; μετ' ἀσφαλείας μὲν δοξάζουσι, μετὰ δέους δὲ ἐν τῷ ἔργῳ ἐλλείπονται: Thuc. lib. 1. *cum supina fiducia sententiam dicunt, in reipsa trepidantes deficiunt.*

3 At ego cautum Mimum audio:

Animus vereri qui scit, scit tutò aggredi: Publius.

Et mihi cum Græco Scriptore:

Hero. Lib. 8.

ἀνὴρ οὕτως ἂν εἴη ἄριστος, εἰ βουλευόμενος μὲν ἀρρωδέοι πᾶν ἐπιλεγόμενος πείσεσθαι χρῆμα· ἐν δὲ τῷ ἔργῳ θρασὺς εἴη: *vir ea ratione fiet optimus, si in deliberando quidem cunctetur & pratimeat, quidquid pote contingere: in agendo autem confidat.*

Thuc. Lib. 6.

Scopulus alter: Cupiditas. Ἐπιθυμίᾳ μὲν γὰρ ἐλάχιστα κατορθοῦνται, προνοίᾳ δὲ πλεῖστα: *Nam cupiditate pauca rectè consiunt, circumspectione plurima.* 4

Livius Lib. 22.

Cui adjuncta Celeritas, infamis naufragiis in hoc mari. Nam qui cupit, festinat; qui festinat evertit. *Omnia non properanti clara certaq; sunt: festinatio improvida est & cœca.* 5

Idem lib. 31.

Itaque verè dictum: *Nihil magni discriminis consiliis tàm inimicũ, quàm Celeritas.* 6

Thuc. lib. 3.

Itemq.: Δύο μὲν ἐν ἐναντιώτατα τῇ εὐβουλίᾳ, τάχος τε καὶ ὀργή: *Duo adversissima rectæ Menti, Celeritas & Ira.*

Lentos ego amo, lentos: qui cum nostro Comico: 7

Quic-

Quicquid sit incoctum, non expromunt, benè coctum dount. Plat. Mil.

8 Nam quod nonnulli *in consultando temerarii, in exequendo viri sunt:* Vellej. lib. 2.
Subiti consiliis, sed eventu felices. Tacit. 4. Hist.
Cur movear? scio à casu esse, cui non fido: magis rationi & huic dicto: Celeres istos *celerem pœnitentiam, sed eandem seram atque inutilem sequi.* Livius lib. 31.

9 Vidimus, videmus, videbimus. semperq; verum, *Scelera impetu, bona consilia mora valescere.* Tacit. 1. Hist.

10 Quæ iis propria, sicut Celeritas Actioni. Nam δεῖ μὲν βουλεύεσθαι ἐφ' ἡσυχίας. ποιεῖν δὲ τὰ δόξαντα μετὰ σπουδῆς: *Consulere quidem oportet lentè, consulta exsequi festinanter.* Dem. 1. Philip.
Addo a gravissimo viro pondus: Πράττειν μὲν δεῖ ταχὺ τὰ βουλευθέντα, βουλεύεσθαι δὲ βραδέως: *Celeriter deliberata peragenda sunt, deliberandum autem tarde.* Arist. 6. Ethi. cap. 9.

CAP. VIII.

Ipse Princeps, qui se gerat in audiendis consiliis. Dogmata huic rei.

SUMMARIA.

1 *Princeps aptet se ad consilia.*
2 *Tempestive consulat.*
3 *Quod rarum in Polyarchia,*
4 *Ne lente nimis consulat.*
5 *Eligat & iudicet.*
6 *Non pertendat.*
7 *Non aperiat.*
8 *Liberos amet.*
9 *Adulantes oderit.*
10 *Qui noxii.*
11 *Non præmia consiliis.*
12 *Non pœnas statuat.*
13 *Successus enim à fortuna, sive Deo.*
14 *Et quædam supra nos.*

CONsiliarios formavi: res monet, ut etiam ipsum consulentem. Frustra enim illi idonei, si non iste: & perierit omnis salubrium cõsiliorum liquor, nisi aptum velut

vas

vas ſit.in quod inſtillet.Princeps igitur in capiendis conſiliis , hæc ſervet.

2 Maturè deliberet. *Timet,atq; eum deficere omnia videntur , qui in ipſo negotio conſilium capere cogitur.* Cæſ. lib.5. Com.

Gladiatorum,hoc eſt,non Principum,*In arena conſilium.*

Magna in repub.momenta ſunt temporum : & multum intereſt, idem illud utrum antè an pòſt decernatur,ſuſcipiatur,agatur. Seneca Epiſt. Cicero Philip.

3 Peccatur hîc in Plurium ſtatu.ubi *illud ex libertate vitium , quod non ſimul,nec iuſſi conveniunt:* Tacit. in Ger.

Sed & alter & tertius dies cunctatione coeuntium abſumitur. Ibidem 3. Hiſt.

4 Caveat Princeps etiam illud : *ne inutili cunctatione,agendi tempora deliberando conſumat.*

Neve *dies rerum,verbis terat.* Illic.

5 Audiat cum judicio.Turpis Claudianus ille frutex , *cui non amor , non odium,niſi indita & iuſſa.* 12. Annal.

Qui a ſuis.

Ducitur , ut nervis alienis mobile lignum. Horat.

Tamen sine Pertinacia. quia illud 6
Capit. in M. Anton. Philos. Marci Principis divinum: *Æquius est ut ego tot taliumq; amicorum consilium sequar, quam tot talesq; amici meam unius voluntatem.*

Sententiam suam celet: ex hoc 7
Veget. lib. 3. præcepto. *Fieri quid debeat, cum multis tracta: quid facturus sis, cum paucissimis, vel potius ipse tecum.*

Sanè anima consilii, secretum: & Ibidē. *nulla sunt meliora consilia: quàm quæ ignoraverit adversarius antequam fierent.*

Plut. Apopht. Libertatem admittat, nec amet 8
Aulæ *verba* illa *byssina.*

Curt. lib. 8. *Regum opes sæpius assentatio, quàm* 9
hostis evertit.

Mihi salus illius desperata est, *cu-* 10
3. Hist. *jus aures ita formatæ sunt, ut aspera quæ utilia, & nihil nisi jucundum & læsurum accipiant.*

Capitol. in Gord. jun. *Miser est Imperator, apud quem vera reticentur.*

Sine discrimine audiat. & nec bo- 11
na quidem consilia præmiis adficiat (arcanum dogma suggero) ne quis spe adipiscendi à vero deflectar, &

παρὰ γνώμην τι καὶ πρὸς χάριν λέγοι: Thuc.
prater animi mentem aliquid, & ad lib.3.
gratiam loquatur.

2 Sed nec mala suppliciis: *Defuturi* Curt.
enim *sunt, qui suadeant, si malè suasisse* lib.3.
periculum sit.

Et sanè *non melioris fidei habendi,* Ibidē.
qui prudentiùs suaserint. Sallust.

3 Id est, Felicius. Nam profectò *sæpè* ad Cæs.
prava magis quàm bona consilia prosperè eveniunt. quia plerasq; res Fortuna ex libidine sua agitat.

Imo

Centum doctum hominum consilia Plaut.
sola hæc devincit dea. Pseud.

4 Cum qua (extremum id moneo) ne pugnet. & ardua illa atq; implexa *consilia, quibus impar est, fato per-* Tacit.
mittas. 6. Ann.

CAP. IX.

Spernenda occulta Consilia, & ab Aulæ servis.

SUMMARIA.

1 *Aulici consiliarii improbi.*

2 *Qui placita loquuntur.*
3 *Rem suam quærunt.*
4 *Principem dehonestant.*
5 *Imò & vendunt.*

ADdo brevem, sed magnæ rei notam. uti spernat genus illud Domestici consilii, quod per pravam prudentiam non nemo sibi sumit, Id ferè constat ex Aulæ quibusdā mancipiis: 1

Tac. 3. Annal. Quibus *omnia Principum, honesta atq; inhonesta laudare mos est.* 2

Cicer. ad Q. Frat. Epist. 1. lib. 1. *Qui in aures eorum fictè & simulatè, quæstus sui caussa, insusurrant.* 3

Abstine; cave. & quisquis Privatum tibi servus, is *de iis rebus, quæ ad officium imperii tui, atque ad aliquam partem reipublicæ pertinent, ne quid attingat.* 4

Ibidē. Quantumvis ille idoneus: tamen

Ibidē. *species ipsa gratiosi liberti aut servi, dignitatem habere nullam potest.*

Minus, fructum. & clamat tibi ipsa Veritas: Hi sunt cubiculares illi consiliarii, à quibus *bonus, cautus, optimus venditur Imperator.* 5

Vopiscus in Aurel.

CAP.

CAP. X.

Dictum de Administris, & nota triplex, ad quam legi eos oporteat.

SUMMARIA.

1 Administri *Principis.*
2 *In Publico:*
3 *In Aula.*
4 *Eligendi à Genere.*
5 *Viles spernendi.*
6 *Nisi insignes aliqua virtute.*
7 *Probi eligendi.*
8 *Non infames.*
9 *Non ancipites.*
10 *Princeps peccat, quicquid illi*
11 *Apti ab ingenio, eligendi.*
12 *Quisque pro inclinatione.*
13 *Non nimis alti.*
14 *Medii congrui.*
15 *Tamen rarò recta hic electio.*

JAmque plenè absolvi de Consi-
liariis. transeo ad genus alterum
1 adjutorum, Administros. Eos di-
co, QUI PUBLICE AUT PRIVATIM
PRIN-

PRINCIPI EXHIBENT IN FUNCTIONE ALIQUA SUI USUM. Publicè: ut sunt Præfecti, Præsides, 2
Quæstores, Judices, & uno verbo ii omnes, qui tangunt imperii aut rei pub. partem. Privatim: ut sunt ii ferè, 3
qui ad Aulæ saltem usum aut splendorem adhibentur: quos suo proprioq; verbo dicimus, Palatinos. De his minus est. illos qui in publico versantur, eligi suadeam cum cura: & inprimis à triplici hac nota.

Ut Genus in iis honestum. Benè 4
Aristo. Polit. enim Philosophorum columē: Εἰκὸς βελτίους εἶναι, τοὺς ἐκ βελτιόνων. *Par est meliores esse, eos qui ex melioribus.*

Et sanè vilis ille, qui viles tantùm 5
Plinius Paneg. sibi admovet: *certissimumq; non magni Principis argumentum, magni liberti.*

Velleius li. 2. Excipio si eximia in talium aliquo virtus. Tunc enim libens fatear, 6
Optimum quemq; esse nobilissimum.

Ibidē. Et *in cujuscumq; animo virtus insit, ei plurimum esse tribuendum.*

Nam nota mihi altera, Vita est: 7
quam super omnia specto. Legi e-

nim;

enim: *Meliorem esse remp. & propè tutio-* Apud
rem, in qua Princeps malus sit, ea, in qua Capi-
mali Principis ministri. tol. in

Moribus ergo probi sint: valeatq; Alex.
illud.

--- *emitur sola virtute potestas.* Cicer.

8 Malis famosisque *nihil crediderit,* ad Q.
nullam existimationis suæ partem com- Frat.
miserit. Epist. 1.

9 Imò nec ambiguis. Nonne melius
officiis & administrationibus non pec- Tacit.
caturos præficere, quàm damnare cùm in A-
peccarint? gric.

Ego censeo. nam in Principem
--- *culpa cunctorum redit.* Seneca
Qui non vetat peccare, cùm possit, Med.
iubet.

Illi incumbit *in hac custodia impe-* Cicer.
rii, ut non se unum modò sed omnes mi- ad Q.
nistros civibus & reip. præstet. Frat.

11 At nota tertia, Ingenium est.
quod quia varium in nobis, Καὶ ὁ Plu-
μὲν πρὸς πολιτείαν, ὁ δὲ πρὸς πόλεμον εὐ- tarch
φυέστερος: *Ille ad civilia, hic ad bel-* Poli-
lica, natura aptior: tic.

12 Primũ illud est, ut possit ἕκαστον ἐγχεί- Præ-
ϛῃ χρείᾳ, μετὰ τὸ οἰκεῖον, περὶ ἁρμόττειν: cept.
quemq; Ibidẽ.

quemq; cuique functioni, pro indole sua, admovere.

Mecænas enim aptè quædam obiverit, quæ non Agrippa. & rectè Poeta:

Propert. lib. 3.

Omnia non pariter rerum sunt omnibus apta.

Alterũ ut ingenia inspiciat: id est, 13
recta eligat, nec tamen erecta. Scilicet, *ut pares negotiis, neque supra sint.*

Tacit. 6. Annal.

Tiberiana cautio non de nihilo. qui *nec eminentes virtutes sectabatur, & rursum vitia oderat. Ab optimis, periculum sibi: à pessimis, dedecus publicum metuebat.*

1. Annal.

Medii ergo optimi, quibus olim
& sunt tutissimo *secreta Principum* 14
innixa.

3. Annal.

Quo mihi *Labeo* aliquis *incorrupta libertate?*

Eodē libro.

Captionis obsequium dominantibus magis probatur.

Eodē.

Ista suadeo: an persuadeo? ægrè.
Nescio quomodo Aulica hæc comi- 15
tia affectus dirigit: & *fato quodam ac sorte nascendi, ut cetera, ita Principum inclinatio in hos, offensio in illos est.*

4. Annal.

CAP.

CAP. XI.

Administris ipsis præcepta tradita, eorum tutelæ. Pimùm Minoribus, inde Majoribus. Ancipitem omnem Potentiam esse in Aula.

SUMMARIA.

1 *Periculi plena aula.*
2 *Obsequium administros decet:*
3 *Sui usus.*
4 *Audacia.*
5 *Modestia.*
6 *Quieta actio.*
7 *Virtutum dissimulatio.*
8 *O virum verè ad aulam.*
9 *Acceptu omnia Principi referant.*
10 *Sibi labores capiant, gloriam illi.*
11 *Patientes furto.*
12 *Extremè cauti.*
13 *Fraudium enim sedes, Aula.*
14 *Potentia ea lubrica.*
15 *Reges mutabiles.*
16 *Fatum incertum.*
17 *Inopinatum.*
18 *Nos procul à Jove & fulmine.*

Nec

NEc de Administris, plura disse-ro. quædam, ad ipsos. Oboni, lubrica vestra vita & via est, qui in Aula versamini, in qua, ut vere vir sanctus dixit,

Au-gust. 8. Cõfes. cap. 6. *Per pericula, pervenitur, ad grandius periculum.*

Itaque acri circumspectione & custodia vobis opus contra lapsum. Ego fulcio his præceptis. Vos qui Minores in Palatio. 1

Tacit. 1. Annal. Obsequiosi este. Nam *quanto quis apud Principem obsequio promptior, honoribus & operibus extolletur.* 2

Constantini Imp. dictu. Utibiles. ne sitis dicto veteri, *Tineæ & sorices Palatii.* 3

Audaculi *Nam profectò* 4

Malus est minister regi imperii pudor.

Seneca Hip-pol. At vos qui Majores, cavete ne vobis tales. & *vestra vos, non Principis fortuna metiamini.* 5

Plinius Paneg. Quod agitis, sine jactantia agite. placent illi, qui *actu ociosis simillimi.* 6

Velle-jus li. 2. Eodem libro. Qualis ille Piso: *quo nemo aut validius otium dilexit, aut facilius sufficit negotio: magisq; quæ agenda sunt egit, sine ulla ostentatione agendi.*

Invidia

Invidia sic vitabitur. cui amolien-
do, non nemo delapsus est ad *vitio-* Tac. 16.
rum etiam imitamenta. Annal.

Mecænates illi hoc spectarunt, Claud.
- - - - quis mens circumflua luxu de
Noverat intactũ vitio servare vigorẽ. Probi-
8 Et callidus Crispi nepos. *qui di-* ni &
versus à veterum instituto, per cultum Ol. cõ-
& munditias luxu propior. Suberat ta- sul.
men vigor animi ingentibus negotiis Tacit.
par, eò acrior quò somnum & inertiam 3. An-
magis ostentabat. nal.

9 Qui sapis, capis. etiam istud: ut ni- Tacit.
hil tibi adscribas, nec *ad famam tuam* in A-
gestis exsultes, sed ad auctorem & du- gric.
cem, ut minister fortunam referas.

10 Luna inquam esto, & gloriæ tuæ
omne lumen refunde illi Soli. *Hæc* Æmi-
est conditio regum, ut casus tantùm ad- lius
versos hominibus tribuant, secundos for- Prob.
tunæ suæ. Data-
me.

Benè Agrippa, δυοῖν παραινεῖ τὸν ἄν-
δρα τὸν σωθησόμενον, τῆς μὲν δυνα-
στείας αὐτὸν τῶν πραγμάτων ἀπαλλάτ-
τειν, τὴν δὲ κατόρθωσιν σφῶν ἐκεί-
νοις φυλάσσειν: *Duorum admone-*
bat virum in Aula *salvum futurum:*
Unius,

Dio lib. 49.

Unius, ut difficultatem rerum ipse amoliretur & susciperet: alterius, ut gloriam imposita summa manus illis relinqueret.

In universum autem, in Aula perennare vultis? duo hæc adsumite. Patientiam: veterani illius exemplo, 1
Senec. 21. de Ira. qui interrogatus: *Quomodo rarissimam rem in aula consecutus esset, Senectutem; Injurias*, inquit, *ferendo, & gratias agendo.*

Item Cautelam. quia multi vobis laquei, &
Seneca Hippol. --- *Fraus sublimi regnat in aula.* 1:

Sallust. ad Cæs. Illic *ad reprehendenda aliena dicta & facta, ardet omnibus animus. vix satis apertum os, aut lingua prompta videtur.*

Illic insidiatores & hostes: qui *se-* 1
Tacit. 1. Histor. *cretis criminationibus infament ignarum, & quo incautior decipiare, palàm laudatum.*

Sen. Præfat. lib. 4. Quæst Nat. Cur te fallam? *cùm omnia caveris, per ornamenta ferieris.*

Imò ut nemo te evertat, cades 14
spontè. quia *Nihil rerum mortalium tàm instabile & fluxum est, quàm potentia non sua vi nixa.*
Tac. 13.

Vide

Vide mihi illos Emeritos: *speciem magis in amicitia Principis, quam vim retinent.* Annal. 3. Annal.

5 Sive id vitio *regum* fiat, quorum *voluntates ut vehementes, sic mobiles, sæpe sibi ipsæ adversæ:* Salluſt. Jug.

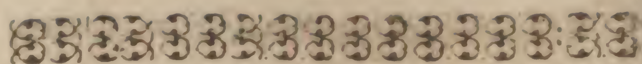
6 Sive *fato potentia rarò sempiterna. & satias capit aut illos, cùm omnia tribuerunt, aut hos, cùm jam nihil reliquum est quod cupiant.* Tacit. 3. Annal.

Et o benè si non Aretæa aliqua vox erumpat: ταῦτ' ἐςὶν ὦ κεφάλων ἐ- Plut. in Anto.
7 πίχειρα τῆς βασιλικῆς φιλίας: *O Cephalo, hæc sunt præmia regiæ amicitiæ.*

Ista eveniunt: nunquam mihi. &

8 *Stet quicumque volet potens* Seneca Thyeſte.
Aulæ culmine lubrico,
Me dulcis saturet quies.
Obscuro positus loco
Leni perfruar otio.

JUSTI

Justi Lipsi POLITICORUM

Sive

CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI QUARTI.

Cap. I.

Propriam Prudentiam, id est, eam quam inesse Principi volumus, præceptis difficile alligari. Latè fusam esse, Instabilem, & Obtectam, Itaque aliquid de ea, non plenè à nobis præcipi.

Summaria.

1 Prudentiæ *materies omnes res humanæ.*
2 *Eaq; singulariter inspecta.*
3 *Circa res incertas versatur:*

Ipsa

Ipsa quoque mobilis. ibid.
4 *Tenebrosa est, ob caussas ignotas.*
5 *Aut homini nec noscendas.*

ALienæ prudentiæ semitam decurri: aperitur mihi campus Propriæ, sed verè campus. in quo certam viam aut limitem quis comprehendet? Diffusa nimis res est,
1 Confusa, Obscura. Diffusa primùm. quid enim latiùs se, quàm res humanæ, pandit? quarum omnium Prudentia est; imò & singularum. Philosophum audi:

2 Τῶν καθ' ἕκαστά ἐστιν ἡ φρόνησις, ἃ γνώριμα γίνεται δι' ἐμπειρίας: *Rerum singularum Prudentia est, quæ nota homini per Usum fiunt.* Arist. 6. Ethicor. c. 8.

Atqui res singulæ, infinitæ sunt: quas adeò non scientia, ut nec numero complectare.

Præcepta enim *finita esse debent, & certa:* Seneca Epist.

Si qua finiri non possunt, extra Sapientiam sunt.

3 Jam confusa eadem. quia revera instabile totũ & fluctuans est, quod

Pruden-

Prudentiam vocamus. Quid enim aliud ea, quàm electio rerum, quæ aliter atque aliter sese habent? Quòd si illæ incertæ: etiam ipsa eò magis, quod non rebus solùm devincta, sed iis, quæ rebus adstant. Tempora, loca, homines aspicit: & pro minima eorum mutatione ipsa se mutat. adeoque non ubique una, ut nec in una re una. Scientiæ autem alia natura est: & Πάντες ὑπολαμβάνομεν, ὃ ἐπιστάμεθα, μὴ ἐνδέχεσθαι ἄλλως ἔχειν: *Omnes censemus, quod scimus, natum non esse, Variare.*

Aristo. Ethic. 2. c. 3.

Sanè incertum aliquid, nemo redegerit in certa hæc & stricta præceptorum vincula. Denique Obscu- 4
ra eadem. quia res eventusq; omnes humani in alta nocte

Nam *occultat eorum semina deus, & plerumque bonorum malorumq; caussa sub diversa specie latent.*

Plinius Paneg.

Quis in rebus etiam obviis non suspicatur potius de caussis, quàm cognoscit? Sine caussis autem Scientia non est nec traditio ulla firma.
Addo, quod in publica & civili hac 5
guber-

gubernatione, etsi in terrenis rebus, pleræque tamen caussæ ab alto sunt, nec reperiendæ in hac terra.

Usque adeò (ut ille exclamat) *res* Lucret. lib. 5.
humanas vis abdita quædam
Obterit, & pulchras fasces sævasque secures
Proculcare ac ludibrio sibi habere videtur.

Itaque (verum fateamur) ego & alii hic caligamus; nec est quisquam qui ad plenum præcepta Prudentiæ, non dicam tradiderit, sed tentarit. Quid ergo? quiesco, & sileo? res & ordo vetant: & faciam potiùs quod in Syrtium aliquo æquore deprehēsus, & quoniam clausum directumq; iter tenere non possum, confusè viam aliquam signabo, velut astris. O tu me adjuva, qui super astra.

CAP. IV.

Divisa Prudentia Propria in Togatam, & Militarem. Illa rursus in Humanam & Divinam. De hac

ostensum, curam Principi esse. Unam religionem retinendam ei, & defendendam.

SUMMARIA.

1 *Togata prudentia.*
2 *Militaris.*
3 *In Divinis Prudentia.*
4 Religio, *caput in republica.*
5 *Curanda Principi:*
Decori caussa. eod.
6 *Tutela caussa.*
7 *Augmenti caussa.*
8 *Status publici caussa.*
9 *Non ea miscenda.*
10 *Una, optima.*
11 *Puniendi, qui variant.*
12 *Mos probus & vetus servandus.*
13 *Vindicandus.*
14 *Omni vi defendendus.*

PRudentia omnis, quam in Principe quæro, duplex est: Togata & Militaris. Illam intelligo, QUÆ IN COTTIDIANA HAC GUBERNATIONE, TRANQUILLISQUE REBUS, INTERVENIT. Istam,

2 Istam, QUÆ IN BELLO, REBUSQUE TURBATIS. Illius materies iterũ duplex; Res Divinæ, Res Humanæ. In rebus Divinis versari
3 eam dico, QUÆ SACRA RELIGIONEMQUE TANGIT ET DIRIGIT, QUATENUS TAMEN PRINCIPIS EA CURA. Justè & convenienter sic limito. quia non Principi liberum in sacra jus. absit. sed inspectio quædam, idque tuendi magis quàm cognoscendi caussa.

4 Sanè in omni republica Aristo.
Πρῶτον, ἡ περὶ θείων ἐπιμέλεια: Primum est, curatio rerum divinarum. 7. Polit. c 8.

5 Ad quem autem ea potiùs quàm ad Principem pertinet: Δεῖ γὰρ τὸ ἄριστον ὑπὸ τῷ ἀρίστῳ τιμᾶσθαι, καὶ τὸ ἀγεμονοῦν ὑπὸ τοῦ ἀγεμονοῦντος: *Decet enim quod optimum est, ab optimo coli; & quod imperat, ab imperante.* Diogen. Stoicus apud Stob.

6 Nec decet solũ, sed expedit. Tutelę tuę primũ: quia verissimè Cyrus ἐλογίζετο, ὡς εἰ πάντες οἱ κοινῶνες θεοσεβεῖς εἶεν, ἧττον ἂν αὐτοὺς ἐθέλειν περί τε ἀλλήλους ἀνόσιόν τι ποιεῖν, καὶ περὶ ἑαυτόν: *ratiocinabatur, si omnes Familiares* (imò Xenoph. Pæd. lib. 8.

 & sub.

& subditi) *dei metuentes essent, minus eos aut inter se aliquid illicitum patraturos, aut in ipsum.*

Arist. 6. Rhet. ad Alexan.

Ad augmentum etiam Imperii. 7
Scito enim *τοὺς θεοὺς εὐνουστέρους εἶναι τοῖς μᾶλλον αὐτοὺς τιμῶσι: deos proniores esse in eos, qui maximè illos colunt.*

Orat. De Arusp. resp.

Ausus gloriari Tullius: Romanos, non *calliditate aut robore, sed pietate ac religione omnes gentes nationesque superavisse.*

Lactãt. de Ira. cap. 12.

Jam verò publicè, qui salvi simus 8
nisi illa salva? *Religio & timor Dei solus est, qui custodit hominum inter se societatem.*

Exod. lib. c. 8.

Tolle hoc vinclum: *vita hominum stultitia, scelere, immanitate cõplebitur.*

Idemque, si confundis. Nec enim 9
audiendi Ægyptii illi reges, qui *variam & miscellam religionem induxerunt stabiliendo*, ut putarunt, *sceptro: καὶ ὅπως μηδέποτε ὁμονοῆσαι δύνωνται οἱ κατ' Αἴγυπτον: & ne unquam conspirare inter se Ægyptii omnes possent.*

Diodor. Sicul. lib. 2.

O fatui! Unionis auctor illa una: 10
& à confusa ea, semper turbæ. Musarum ille pater quanto melius? cujus hoc

hoc ad Auguſtum monitum exſtat. Τὸ μὲν θεῖον πάντη πάντως αὐτός τε σέβου κατὰ τὰ πάτρια, καὶ τοὺς ἄλλους τιμᾶν ἀνάγκαζε. *Divinum illud numen, omni modo, omni tempore ipſe cole juxta leges patrias: & alii ut colant, effice.*

Mecænas apud Dionē Caſſium, lib. 3.

11 Addit: Τοὺς δὲ ξενίζοντάς τι περὶ αὐτὸ καὶ μίσει καὶ κόλαζε, μὴ μόνον τῶν θεῶν ἕνεκα, ὧν καταφρονήσας οὐδ' ἄλλου ἄν τινος προτιμήσειεν, ἀλλ' ὅτι καινά τινα δαιμόνια οἱ τοιοῦτοι ἀντεισφέροντες, πολλοὺς ἀναπείθουσιν ἀλλοτριονομεῖν. Κἀκ τούτου, καὶ συνωμοσίαι, καὶ συστάσεις, ἑταιρεῖαί τε γίγνονται, ἅπερ ἥκιστα μοναρχίᾳ συμφέρει: *Eos verò qui in divinis aliquid innovant, odio habe & coerce. non deorū ſolùm cauſſa (quos tamen qui contēnit, nec aliud ſanè quidquā magnifecerit) ſed quia nova quadā numina hi tales introducentes, multos impellunt ad mutationem rerum. Unde conjurationes, ſeditiones, conciliabula exiſtunt, res profectò minimè conducibiles Principatui.*

Ibid.

O verba: ab impio & ad impium, nimis pia! Hæc vera prudentia; & Principi qui ſapit, *religio & veneratio nulla alia, niſi unius Dei tenenda eſt.*

Lact. 1. Inſtit. ca. 20.

Cicer. II. de Divinat.

Et tenenda ex ritu veteri. *Majorum instituta tueri, sacris cærimoniisq́ retinendis sapientis est.* 12

Aristo. Rhet. ad Alex.

Καὶ τὰ πάτρια ἔθη ὡσαύτως πάντη παραβαίνειν ἄδικόν ἐστι: *& patrios ritus migrare aut violare, ubique gentium nefarium habetur.*

Justinus lib.8.

Puni igitur, si quis turbat. *Jure ille in diis proximus habetur, per quem deorum majestas vindicatur.* 13

Lactāt. lib.5. Institut. ca.20.

Seriò, seriò, hoc imbibe: *Nihil esse in rebus humanis religione præstantius, eamq́ summa vi oportere defendi.* 14

CAP. III.

De una religione amplius quæsitum. Nunquámne dißidium ferri possit? saltem in tempus. idq́ quadamtenus videri.

SUMMARIA.

1 *Calamitas Europæ à dissidio Religionum.*
2 *Calumniantur, si quis mederi vult.*
3 *At nos conabimur.*

Obnoxii

Obnoxii tamen Prudentiorum judiciis. eod.

4 *Peccantes in religionem duplices: Turbones, & Errones.*

5 *Turbones semper puniendi.*

6 *Unica exceptione, nisi metus à turbis.*

7 *Ævi n-stri infelix curiositas.*

8 *Tolerandi interdum, ut melius tollas.*

9 *Calidi nocent.*

10 *Tempus multa sanat:*

11 *Et diæta melior chirurgia.*

ERgo firmiter hæc nostra sententia est, Unam religionem in uno regno servari. Quæri tamen duo possunt: Semperne puniendi qui dis-
1 sentiunt, & An omnes? Qua de re ut disseram, non Curiositas me impellit, sed publica Utilitas, & præsēs hic Europæ status, quē nego me sine lacrimis intueri. O melior mūdi pars, quas dissidiorū faces religio tibi accendit! Colliduntur inter se Christianæ reipubl. capita, & milleni aliquot homines perierūt ac pereūt per

speciem Pietatis. Quis hic silebit? nō
In Eutyphr. ego. & quamvis cum Platone sciam: 2
εὐδιάβολα τὰ τοιαῦτα πρὸς τοὺς πολ-
λοὺς *Calumniis hæc obnoxia in vulgus*:
Seneca Epist. Ne quidquam tàm probè aut pro-
vidè hic dici, *quod non vellicare mali-
gnitas possit*:

Tamen subibo hoc discrimen, & 3
pro virili aquam infundam in Sacrū
hunc ignem. Hoc excusatiùs, quod
consilia, non decreta adfero; nec asse-
ro aliquid, sed pono. Tu qui legis, sci-
to à pia puraque mente hæc esse: & si
ipsa aliter, subiici à me iis, quorum
propriè cognitio hæc & censura. Ut 4
rē intelligas, duo genera eorum fa-
cio, qui in Religione peccant, qui pu-
blicè, & qui Privatim. Publicè pec-
care: QUI ET IPSI MALE DE
DEO RECEPTISQUE SACRIS
SENTIUNT, ET ALIOS AD
SENTIENDUM IMPELLUNT.
Privatim, QUI PARITER MA- 5
Cypr. de util. Pœnitent. LE SENTIUNT, SED SIBI. De
primis primò quæritur, an talibus
esse debeat impunè? nego. *Puniantur
à te, ne tu pro illis puniaris*.

Maximè

Maximè si turbant. *Meliùs enim est, ut pereat unus, quàm ut pereat unus.* Augu-
gust.

Violatarum religicnum aliubi atque aliubi diversâ pœna est, sed ubiq; aliqua. Senec. de Benefic. 3 c 6.

Clementiæ non hic locus. *Ure, seca ut membrorum potiùs aliquod, quam totum corpus intereat.* Cicero Philip. 9.

Nam *quod in religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam.* L. 4. Cod. Iustin. de Hæret.

6 Atq; hoc firmum certumque esto, quãdiu turbatores coerceri possunt sine majore turba. Quid autem, si aliter? & quid si ea tempora sint, ut *subita coercitio plus damni in remp. ferat.* Tacitus 3. Annal.

7 Nam ea interveniunt: vel nostrum hoc vide quo fatalis ista est ingeniorum scabies, ut *omnes disputare malint quàm vivere.* Seneca Epist.

Aculeones ubique & Curiones, qui περιεργάζονται ζητοῦντες τά τε ὑπὸ γῆς, καὶ τὰ ἐπουράνια: *satagunt inquirentes, & quæ subter terram sunt & quæ super cœlum.* Plato in Apol.

8 Horum quanta multitudo? *Ut rei agi possint acie vincendi sunt.* Tacit. 3. Annal.

Hic igitur justè ambigo, An non

Cicer. ad Att. 21. Epist 1.

fas tempora paulisper Principi inspicere, *quibus parere omnes Politici præcipiunt.*

Tacitus 3. Annal.

Et an non *potius sit, omittere adulta & prævalida vitia, quàm illud assequi, ut palàm fiat, quibus flagitiis impares simus.*

Seneca

9 Omittere dico, in tempus. *In morbis nihil est magis periculosum, quàm immatura medicina:*

Liv. 22. Ex me dicorũ scito.

Et scio *medicos, plus interdum quiete, quam movendo atque agendo, proficere.*

Plinius Paneg

10 Sanè *istos ab atra bile. Dies plerumque sanat & Quies.*

Sene. 1. de Clement.

Arma, arma clamant alii Sed nónne vidimus, *arma armis irritari?*

Natura contumax est humanus animus, & in contrarium atque arduum nitens.

Tacit. 12. Annal.

11 Tu iterum iterumque vide, an non connivere interdum melius; quam *intempestivis remediis delicta accendere.*

CAP. IV.

An puniendi ſinguli, & quieti? itémque an extrahendi & perquirendi? Neutrum (ſi intentè quidem fiat) ex uſu videri. Doctore magis his opus, quàm tortore.

SUMMARIA.

1 *Errones ſimplices vix puniendi.*
2 *Nec anxiè nimis inquirendi.*
3 *Hac via vix emendat.*
4 *Simulatores efficit.*
5 *Docendi potiùs.*
6 *Rigor nocuit, & nocebit.*
7 *Emenda potiùs quàm tolle.*
8 *Pœnitentes, bis boni.*
9 *Ex animo votum.*

SEcunda quæſtio eſt, de his qui in religione peccant privatim. Ec-
1 ce labes errorum in mea mente, ſed neminem maculo: quieſco domi, & ſileo. Hicne talis etiam puniendus? Non videtur.

Sen. *Tacere liceat. nulla libertas minor*
Œdip. *A rege petitur.*
Fortasse nec nimis inquirendus: 2
Cur- nam cui bono? Nemo rex *perinde a-*
tius. 8. *nimis imperare potest, ac linguis.*
Au- *Mentium rex, Deus est.*
gust. in Itaque terrore illo hoc saltem ef- 3
Joan. ficies, ut *vultu, qui maximè servit, as-*
Cur- *sentiatur?*
tius 8. Nunquam corde. *Quis enim impo-*
Lactãt. *nat mihi necessitatem vel credendi quod*
5. ca. 14. *nolim, vel quod velim non credendi?*
Ibidẽ. *Nihil tam voluntarium, quàm Re-*
Ex *ligio, in qua si animus aversus est, jam*
The- *sublata jam nulla est.*
mistii Fictiones ea res inducit. & *purpu-* 4
dicto *ra tua cultores aliquot efficies, non Dei:*
apud Benè olim rex Theodoricus: *Reli-*
Soc. *gionem imperare non possumus, quia ne-*
Eccl. *mo cogitur, ut credat invitus.*
hist. 3. Quinto mitior & tutior via alte- 5
cap. 21. ra, Docendi atq; ducendi? *Fides sua-*
Cas- *denda est, non imperanda.*
siod. *Ingenia nostra, ut nobiles & generosi*
Varro. *equi, meliùs facili fræno reguntur.*

a. Epist. 27. Bernh. in Cant. 16. Senec. 1. de Clement.

Europam

6 Europam hanc cogitatione peragra. videbis *acerbis* istis *judiciis vastari magis civitates, quàm corrigi.* Sallust. ad Cęs.

Ita profectò est. Tolluntur hæc talia, quæ sensibus insident, *docendo magis quàm jubendo, monendo quàm minando.* Augu. Epist. 66.

7 In fidibus si quid discrepat, non abrumpis per iracundiam, sed paullatim reducis ad concentum: in Fide cur non idem sit? & *peccata sic compescis, ut sint quas peccasse pœniteat?* Idem, ad African.

8 Atq; hi tales, sæpe meliores. *Multo firmior est Fides, quàm reponit pœnitentia.* Lactāt. in hac talire lib. 5. c. 13.

Quod ô benigne & miserator Deus (nam voto & suspirio locum hunc claudo) da nobis: & effice ut *multitudinis credentium sit cor unum, & anima una.* in Act. Apost. cap. 9.

CAP. V.

Transitum ad Prudentiam in Humanis. huic duo fontes reclusi. Ingenium

genium Populi & Regni. De priore dictum: & per indicem exposita Natura vulgi.

SUMMARIA.

17 Pen-

17 *Pendet in turba.*
18 *Utiq; si quis concitat.*
19 *Calidos amat.*
20 *Reipublicæ negligens.*
21 *Suæ diligens.*
22 *Forte verbis.*
23 *Nec ultra.*
24 *Semper immodicum.*

PRudentia in Humanis rebus me vocat: de qua liberius jam & libentius dicam. Hanc intellego, PERITIAM IN EXTERNIS TRANQVILLE ET FIRMITER GVBER-
1 NANDI. Duos illi fontes video, Naturam populi & Naturam regni. Sane cùm omnia dispexeris, nihil reperies peritè ad gubernandum olim aut nunc monitum, cui non hinc scaturigo. Itaque ante omnia ad eos te ducam: & tum deniq; rivulos aliquot ex iis deducam utilium moni-
2 torum. Quisquis callidus peritusq; regendi esse vis,

Noscenda tibi *natum vulgi est*, *&* *quibus modis temperanter habeatur.* Tac. 3. Annal.

3 Vulgi, meo judicio, triplicis. Tui,

Fini-

Finitimi, Universi. Tui, quid enim magis necessarium, quàm ut eum noris: cui præes?

Mar-tial. *Principis est virtus maxima, nosse suos.*

Finitimi jure: quia res tibi sæpe 4
Livius lib. 45. cum eo & fœdera. Variant autem ingenia, & *sunt tàm civitatum quàm singulorum hominum mores: gentesq; aliæ iracundæ, aliæ audaces, quædam timidæ: in vinum, in Venerem proniores aliæ sunt.*

Universi etiam quoniam motus 5
quidam affectusq; sunt, quos communiter reperias in omni hominum gente. Quos nisi nosti, qui ad eos te
Arist. 3. Politic. componas? Scriptum olim: οὐκ ἔστι εὖ ἄρξειν τὸν μὴ ἀρχθέντα: *Non est ut rectè imperet, cui non imperatum.*
Sene. 2. de Ira. Sive, ut vertit noster Sophos: *Nemo benè imperat, nisi qui antè paruerit imperio.*

Rectè. non quia omnes reges vo- 6
luerint esse è subditis: (minimè. multi in purpura nati, & à successione ferè regna) sed hoc indicantes, ingenia & inclinationes subditorum impe-

imperanti noſcenda, ſic tanquam i-
pſe inter eos. Audi ſenem illum Prin-
cipem: *Utiliſſimus idem ac breviſſimus* Galba
rerum bonarum malarumq́ dilectus, apud
cogitare quid ſub alio Principe aut nolue Tacitū
ris aut volueris. 1. Hiſt.

Audi regium ſuaſorum: Ἂν ὅσα Mecæ-
ἂν ἕτερόν τι ἄρξαντά σου ποιεῖν ἐθελήσεις, nas a-
ταῦτα αὐτὸς αὐτεπάγγελος πράσσῃς, pud
οὔτε ἁμαρτήσῃ, καὶ πάντα κατορθώσεις, Dionē
κἀκ τούτου καὶ ἥδιστα καὶ ἀκινδυνώτατα βιώ- lib. 3.
σῃ: *Si omnia, quæ alium quemvis in te
imperantem facere velles, ea ipſe tua
ſponte feceris: nec peccabis quidpiam, &
omnia rite diriges, & vitam ex eo ju-
cundiſſimam ſimul & tutiſſimam vi-
ves.*

7 Tu igitur hæc diſce. unde? à Per-
cunctatione, ab Uſu, à Libris. à Me
etiam non nihil, qui præcipuos po-
pularium Affectuum depingam hic Cice-
tibi ut in tabella. Vulgus omne ro pro

8 INSTABILE *Vulgo nihil incertius.* Muræ.
In multitudine eſt varietas, & crebra Idem
tanquam tempeſtatum, ſic ſententia- pro Do-
rum commutatio. mo.

9 AFFECTUS ponit, aut ſumit. *Ut*

eſt

Tac. 1. *est mos vulgo, mutabili subitis, & tam*
Histor. *prono in misericordiam, quàm immodi-*
cum sevitia fuerat.
Nec quidquam facilius, quàm in
Quin- *quemlibet affectum mutare populum.*
ctil. 2. JUDICII EXPERS. *Plebi non judi-* I
Decl. *cium, non veritas.*
Tac. 1. *Non deilctis aut sapientia ducitur ad*
Histor, *judicandum, sed impetu & quadam et-*
Cicer. *iam temeritate.*
pro Plã- *Non est consilium in vulgo, non ratio,*
co. *non discrimen, nrn diligentia.*
Ibidẽ. *Ex opinione multa, ex veritate pauca*
judicat.
Idem AD PLURES inclinat. *Multitudo* II
pro Ru- *vulgi, more magis quam judicio, post a-*
scio. *lius alium quasi prudentiorem sequun-*
Sallust. *tur.*
ad Cæs. *Ut pecudes antecedentium gregem.*
Senec. NATURA INVIDUM. *Ægris oculis* 12
Tac. 2. *alienum felicitatem intuetur.*
Histor. *Pravo studio, quo etiam in certami-*
Liv. 42. *nibus ludicris utitur, deteriori atque infir-*
miori favet.
Tac. 2. SUSPICAX. *Municipale vulgus pro-* 13
Histor. *num ad suspiciones.*
1. Ann. *Mos vulgo, quamvis falsis, reum sub-*
dere. CRE-

CREDULUM. *Facilis civitas ad credenda accipiendaq́; omnia nova:* 1. Hist.

Præsertim cum tristia sunt. Ibidē.

Quoquo modo audita pro compertis habent. 3. Ann.

RES AUGET. *Cuncta, ut mos famæ, in majus credita.* Eodem libro.

——— Sic quisq; pavendo Luc. 1.
Dat vires famæ: nulloq́; auctore malorum,
Quæ finxere, timent.

— traduntq; metus, nec poscitur auctor. Silius 4.
Adstruit auditis, docilis per inania rerum Ibidē.
Pascere rumorem vulgi pavor.

Vagus primùm & incertus rumor. mox, ut in magnis mendaciis, interfuisse quidam & vidisse adfirmant: credula fama inter gaudentes & incuriosos. Tac. 1. Histor.

6 COMPRIMI NESCIT. *Prohibiti per civitatem sermones, eoq; plures; ac si liceret, vera narraturi, quia vetabuntur, atrociora vulgaverant.* 3. Hist.

1. Hist. *Vagis per urbem militibus, qui sermones populi coercerent. id præcipuum alimentum famæ erat.*

9. Hist. *Publica exspectatio magni secreti impatiens: & male coercitam famam supprimentes augebant.*

Eodē libro. TURBIDUM. *Vulgus cujusq; motus novi cupidum.*

Sallust. Jug. *Ingenio mobili, seditiosum, atq; discordiosum, cupidum nouarum rerum, quieti & otio adversum.*

Cic. p Cluēt. Præsertim SI DUX SIT. *Ut mare, quod sua natura tranquillum est, ventorum vi agitatur: sic populus sua sponte placatus, hominum seditiosorum vocibus, ut violentissimis tempestatibus, attollitur.*

Tacit. 4. Hist. Nam *vulgus sine rectore præceps, pavidus, secors.*

1. Ann. Vereq; dictum, *Nihil ausuram plebem principibus amotis.*

Thuc. lib. 3. FAVET FERVIDIS. & plebe judice, τὸ σῶφρον τοῦ ἀνάνδρου πρόσχημα· καὶ τὸ πρὸς ἅπαν ξυνετὸν ἐπὶ πᾶν ἀργόν. τὸ δ' ἐμπλήκτως ὀξὺ, ἀνδρὸς μοίρᾳ προσετέθη. *quidquid modestum, ignaviæ speciem habet: quod circumspectum &*

pro-

providum, segnitiæ. quidquid autem abruptum & præceps, id verò forte & virile censetur.

Ideo *vincit in ea plerumq; pars maioris animi, quàm consilii.* Liv. 7.

Et grati *stolidi, ac vecordi facundia.* Tacit. 4. Hist.

NEGLEGIT REMPUBLICAM. 1. Hist. *Magnitudine nimia, communium curarum expers populus.* Ibidē.

Privata cuiq; stimulatio, & vile decus publicum. Sallust.

Intenta malæ, quasi fulmen, optant duntaxat se quisq; ne attingant. Orat. Philip.

VERBIS FEROX. *Procacia plebis ingenia.* Tacit. 2. Hist.

Sed *nihil ultra verba ausurum.* 3. Hist.

Impigra lingua, ignavi animi. Sallust.

ME TU AUT SPE NIMIUM. Orat. Marci. *Hæc est, natura multitudinis. aut servit humiliter, aut superbè dominatur. Libertatem, quæ media est, nec spernere modicè, nec habere sciunt.* Liv. 23.

Nihil in vulgo modicum, terrere, ni paveant: ubi pertimuerint, impune contemni. Tacit. 1. Ann.

6. Ann. Vulgus *audacia turbidum, nisi vim metuat*.

Plura sunt, quæ tu à te addes.

CAP. VI.

Fons alter reclusus, Ingenium regum & regni. Duo hic considerata, quæ communiter conveniunt, & quæ Distincte.

SUMMARIA.

1 Alterum *caput Prudentiæ, Natum regni.*
2 *Id instabile.*
3 *Subitò sæpe dejectum.*
4 *Et totum, cum aliqua part.*
5 *In summo aut in imo est.*
6 *Odiosum plerumque.*
7 *Idque ob regum mores.*
Qui licentiosi. ibid.
8 *Pertinaces & superbi.*
9 *Etiam quia nos parere difficiles.*
10 *Insidiis exponitur.*
11 *Ideo meticulosi reges.*

12 *Suspi-*

12 *Suspicaces & æmuli.*
13 *In ipsos filios.*
14 *Regni vires noscendæ.*
15 *Et ejus constitutio sive forma.*

1 EGo ad Naturam regni propero: è qua pauca hæc tibi delibo. Cōmuniter eam nosce, & Distinctè. In Communi notitia hæc sunt.

2 Regnum omne fluctuans & INSTABILE. *Arduum* enim *& subjectum Fortunæ cuncta regendi onus.* Tac. 1. Annal.

Vt alta ventos semper excipiat juga,
Imperia sic excelsa Fortuna obiacent. Senec. Oedip.

3 *Nihil inausum est Fortunæ adversus Imperia idem habet iuris, quod adversus imperantes.* Seneca Epist.

Itaq; sæpe occultis caussis labitur. & *quæ domesticis steterant bellis, quæ externis, regna, nullo impellente ruunt.* Ibidē.

4 Et totum ferè labitur, cum cœpit. Verè ille scripsit, *Regum maiestatem difficilius à summo fastigio ad medium detrahi, quàm à mediis ad ima præcipitari.* Livius lib. 37.

Non

Senec. de Beneﬁc. 6. cap. 33. *Non enim his gradibus, quibus ad summa perventum est, retroitur; sæpe inter fortunam maximam & ultimam nihil interest.* 5

Tacit. 2. Hist. *Imperium cupientibus (aut habentibus) nihil medium inter præcipitia aut summa.*

Senec. Theb. Nec fortunæ solùm objectum, etiam ODIIS. 6

Simul ista mundi conditor posuit Deus,
Odiumq; atq; Regnum.

Idem Agam. Caussa sæpe in Impotentia regũ. Nam 7

Id esse regni maximum pignus putant,

Idem Hip. *Si quidquid aliis non licet, solis licet.*

Quod non potest, vult posse, qui nimium potest.

Ibidẽ. Et in pervicaci eorum Superbia. 8

——— durus & veri insolens
Ad recta flecti regius non vult tumor

Senec. de Beneﬁc. 6. cap. 30. *Flecti non minus existimant turpe, quàm vinci.*

Sed caussa etiam altera in Natu- 9

ra po-

ra noſtra. quia *nemo alteri imperium volens concedit: & quamvis bonus atq; clemens ſit, qui plus poteſt, tamen quia malo eſſe licet, formidatur.* Salluſt. ad Cæſ.

10 Ideque regnum obnoxium INSIDIIS.

Multi iniqui atq; infideles regno, pauci ſunt boni. Attius.

11 Nec immerito reges ſemper in TIMORE. *Ingenia regum prona ad formidinem.* Salluſt. Jug.

Sæpè nimis: &

——*dubia pro certis ſolent*
Timere reges. Seneca Oedip.

12 Iidem ÆMULI, & *ſuapte natura potentiæ anxii.* Tacit. 4. Ann.

Nec regna ſocium ferre, nec tæda ſciunt. Sen. Agamé.

13 Adeo ut *diſpliceant regnantibus* etiam *civilia filiorum ingenia.* Tacit. 11. Ann.

Et *ſuſpectus ſemper inviſusq; dominantibus, quisquis proximus deſtinatur.* 1. Hiſt.

14 Hæc taliaque Communiter ſcies. jam illud Diſtinctè, Quãtum tuum regnum ſit, & Quale. Potentia, inquam, tua ſerio tibi noſcenda eſt.

Luc. 8. *Metiri sua regna decet, viresque fateri.*

Senec. de Benefic. 6. cap. 30. *Multi dum se tam magnos, quàm audiunt, credunt, attraxere super vacua & in discrimen rerum omnium perventura bella.*

Etiam regni Qualitas. cuiusmodi illud sit, Vetus, Novum; Hereditate, an Suffragio traditum & tradendum; Legibus, an Vi quæsitum. & quicquid tale. Pro his enim variè atemperandum sceptrum, & laxandæ aut adducendæ imperii illæ habenæ. 15

CAP. VII.

Præcepta nunc ex hisce fontibus petita & primum universe posita, quæ firment Regnum aut violēt: mox distincte de Vi dictum. Opus regi Custodes, Milites, Arces aut potius Colonias.

SUMMARIA.

1 *Duo firmando regno.*

2 *Duo*

2 *Duo evertendo.*
3 *Vis definita.*
4 *Divisa.*
5 *Custod. regii.*
6 *Ordinarii & perpetui milites.*
7 *Arces quatenus utiles.*
8 *Prælatæ iis Coloniæ.*
9 *Sed saltem in exteros:*
10 *Aut recens domitos.*

BEne habet duplicẽ Arctom meã signavi, ad quam flectendi mihi identidem oculi: nunc audacter vela do, & undosum mare ingredior Præceptorum. Ea hoc ordine disponam, ut quæ juvant firmantque regnum, præmittam: subjungam,
1 quæ lædunt & perdunt. Duo igitur sunt. quæ tranquillum id aut
2 firmum efficiunt. VIS & VIRTUS. duo item, quæ turbidum aut caducum, VIS & VITIUM. Singula hæc, ut meus captus est, subti-
3 liter videamus & partitè. Vim in juvante parte primum pono, & intelligo PRÆSIDIUM, QVOD PRINCEPS UTILITER ADHIBET AB

SE TUENDUM AUT REGNUM. Id ferè duplex, Milites & Munimenta. Milites iterum duplices, Custodes & Ordinarii. CUSTODES, regis ipsius tutela propria: qui scilicet 4 5

Seneca 1. de Clem. *Somnum ejus nocturnis excubiis muniant, latera objecti circumfusiq; defendant, incurrentibus periculis se opponant.*

Tac. 1. Annal. *Miles in forum, miles in curiam comitabatur*, scribit de suo Principe Tacitus.

Sene. 1. de Clement. Nam probus vetusq; ille mos: & quamquam in nullo metu, decore tamen eos Princeps, & *vel ornamenti caussa habeat.*

Sed esse & ORDINARIOS milites 6 volo: manum scilicet aliquam grandiorem (pro viribus & modo regni) ad subita casuum aut bellorum & qui, *si auxilium res poscat, haud procul accieantur.* Tac. 4. Annal.

Nam scimus, *voluntarium* sæpè *militem deesse. ac si suppeditet, non eadem virtute ac modestia agere: quia plerumq; inopes ac vagi* (ut hodie quidem mos est) *sponte militiam sumunt.* Ibidē.

Gram-

Grande momentum in hoc præcepto: & C. Cæsar solitus dicere, Δύο τε εἶναι τὰ τὰς δυναστείας παρασκευάζοντα, καὶ φυλάσσοντα καὶ ἐπαύξοντα, στρατιώτας καὶ χρήματα: *Duo esse, quæ Principatus comparent, servent, augeant, Milites & Pecuniam.*

Dio lib. 42.

Atque ille ab eadem mente (etsi paullò improbius) ad suos liberos. Ὁμονοεῖτε, τοὺς στρατιώτας πλουτίζετε, τῶν ἄλλων πάντων καταφρονεῖτε: *Inter vos consentite, milites ditate, reliquos omnes spernite.*

Severus Imperat. apud Dionē in vita ejus.

At Munimenta possis usurpare
duplicia, Arces aut Colonias. Illas
vulgus & hodiernus mos tibi ingerit:
ego ictas?& mos vetus. Sanè ARCES
non tam firmę compedes, quàm
censentur: ad exiguum motum validæ;
fragiles (ipsi vidimus) ad communem
& magnum. In finibus tamē
& cōtra hostem, haud valdè eas spernam:
in mediterreis & contra cives,
valdè. Populo alicui diffidis? preme-
8 re eum vis? COLONIAS tibi suggero,
verè *sedes servitutis.*

Hoc solidum, hoc firmum muni-

mentum est: in quo non locus solùm talis, sed homines ipsi sint. Coloniæ enim ferè constant externis (quibus, cum indigenis haud facilis conspiratio: nec usurpandæ temerè nisi in
Flor. 4. c. ult. externos. Nam *non assueta frenis servitutis tumida gentium inflataq; cervices, facilè alias ab imposito jugo resiliunt.* 9

Curt. 7. Sive etiam in feroces & recēs subjectos. Quidquid enim dicunt, *quos viceris cave amicos tibi esse credas.* 10

CAP. VIII.

De virtute duplici, servatrice Regnorum. Benivolētia populi commendata, & ostensa triplex ad eam via.

SUMMARIA.

1 *Quid hic Virtus?*
2 *Benivolentia definita.*
3 *Vtilitas ejus.*
4 *Quomodo paranda.*

Beni-

Lenitate in te, & circa te: ibid.
5 *Lenitate in omni imperio.*
6 *Hinc Quies.*
7 *Hinc Fides.*
8 *Hinc Stabilitas.*
9 *Beneficentia item paratur.*
10 *Quæ semper usui.*
11 *Maximè in novo statu.*
12 *Quibus tamen conferas, vide.*
13 *Et quantum, vide.*
14 *Alioqui tua & te perdis.*
15 *Deviq; indulgentia paratur.*
In viliore Annona: eod.
16 *In ludicris.*
17 *Quæ seriis etiam usum præbent.*
18 *Frangunt & molliunt.*
19 *A generosis curis avocant.*
20 *Tamen lascivia & luxus vitanda.*

VIs ergo opportune etiam ab optimo Principe adhibenda, ex scito veteri: *Quædam vi tractanda, quo cæteris quies sit*: Sed magis Virtus. in qua mihi quidem præcipuũ Principatus robur est & pondus. Eam, paullo aliter quàm vulgus, hic appello LAUDABILEM UTILEMQUE Tac. 1. Annal.
1

IMPERIO AFFECTUM DE REGE, VEL IN REGEM. Studiosè sic discrimino. Nam cum duplex ejusmodi Virtus sit, Benivolentia & Auctoritas: nasci quidem utraque à rege & & per regem debet, sed sedem tamen suam & domicilium in animis Populi habet. atq; illa, in regem Affectus est, hæc Opinio de rege. Ex definitionibus facilè rem mentemque meam capies. Nam BENIVO- 2
LENTIA, quam hic quæro & suadeo, est SUBDITORUM IN REGEM EIUSQUE STATUM PROMPTA INCLINATIO ET AMOR.

Quæ nimis utilis, imò necessaria 3
ad res gerendas. Plato verè dixit:
Epist. 4. ad Dionē. διὰ τοῦ ἀρέσκειν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὸ πράττειν ἐστὶ: *Ab eo quod placeas hominibus, actionum efficacia est.*

Para igitur: idq; via triplici, Leni- 4
tatis, Beneficentiæ, Indulgentiæ. LENITATEM promes in Teipso primum, verbis factisq; benignus,
Tac. 5. Histor. *comitate & alloquiis officia provocans.*
Plinius Paneg. Quid ni *ita cum civibus tuis, quasi parens cum liberis, vivas?*

Cum

Cum illa tamen exceptione, ut Tac. 5.
incorrupto ducis honore. Histor.

Temperie opus est: *nec aut reve-* Plinius
rentiam terrore, aut amorem humilita- Paneg.
te captabis.

Raræ hoc sed magnæ laudis, cum Cicer.
virtutes specie dispares prudentia jun- Orato-
guntur. re ad

5 Sed promes etiam in Imperio: ut Brut.
tranquillum id ac lene sit, *nec alia e-* Sene. 1.
jus facies, quam sereni cæli ac nitentis. de Ira.

Hoc ex ingenio hominum est: qui
nec totam servitutem pati possunt, nec Tac. 1.
totam libertatem: Histor.

6 *Domiti ut pareant, non ut serviant.* Idē in

Hoc ex usu ipsius imperii: quia Agric.
revera *remissius imperanti melius pare-* Sene. 1.
tur. de Cle-

7 Sed & fidelius paretur. *Nullus ter-* ment.
ror ait Livius, *cum omnia bello arderēt,* Liv. 22.
fide socios demovit: videlicet quia justo
moderatoq; regebantur imperio. Apud

8 Cæsaris effatum est. *ἡ ἐξουσία με-* Dionē
τριάσασα πάντα τὰ κτηθέντα τηρεῖ· Po- lib. 42.
tentia mediocriter exercita, omnia quæ-
sita conservat.

Contra: *ὁ ἀναίδην ἐς πάντα ἁπλῶς* Ibidē.

τῇ δυνάμει καταχρώμενος, οὔτε εὔνοιαν ἀληθῆ οὔτ' ἀσφάλειαν ἀκριβῆ εὑρίσκεται. *Qui impudenter & passim in omnibus potentia abutitur, is neq; veram benivolentiam neq; firmam securitatem invenit.*

Jam & BENEFICENTIAM adjunges. Nā *liberalitate qui utuntur, Benivolentiam sibi conciliant, & quod aptissimum est ad quietè vivendum* (sive & *regendum*) *caritatem.* 9

Cic. 1. de fin.

Vis scire quanta ejus vis? *Melius beneficiis imperium custoditur, quàm armis.* 10

Senec. de Brevit. vitæ.

Sanè vulgo, ex veteri verbo, *Omnium dulcissimum est, accipere.*

Idem de Benef.

Donabis igitur, vel Augusti exemplo: qui *Militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit.*

Tac. 1. Annal.

Idq; effusius in novo imperio. Sic enim tibi firmabis, & *novis ex rebus aucti, tuta & præsentia. quam vetera & periculosa malent.* 11

Ibidē.

Sed cum judicio: nec placeant mihi illi *Reges,* qui *multa opertis oculis donant.* 12

Sene. 4. de Benef. 137.

Tu.

Tu largiere *bellorum sociis, periculorum consortibus*: Plinius Paneg.

Sive etiam *de te bene ac fortiter, sed in toga meritis*: Ibidē.

Aut iis deniq;, qui mereri possunt. Ibidē. *illis* scilicet *præmia, his exempla.*

13 Sed cum Modo etiam. Nam *simplicitas ac liberalitas, nisi modus adsit, in exitium vertuntur.* Tac. 3. Histor.

14 Si omnibus, si passim: quis finis? 2. Ann. *Singuli nunquam exsatiabuntur, respublica deficiet.* Cic. 2. de Offic.

Itaq; *alienis bonis manus afferre cogeris.* Ibidē.

Quod exitiabile. *nec unquam tanta studia assequeris eorum, quibus dederis, quanta odia eorũ quibus ademeris.*

Cave igitur. atq; adeo *nihil largiatur Princeps, dum nihil auferat.*

15 Tertio INDULGENTIAM suasi: hac mente, ut quatenus sine corruptela morum potest, populum Laxè habeas & Jucundè. Laxè, ut in Victu: *ne plebs acri annona fatigetur.* Plinius Paneg. Tac. 4. Annal.

Nam *vulgo una ex republica annonæ cura.* 2. Hist.

—— duas tantùm res anxius optat Juven. Sat. 10.

panem & Circenses.

Omnes autem, *qui remp. gubernant, consulere debent, ut earum rerum copia sit, quæ sunt necessaria.*

Cic. 2. de offic.

Jucundè etiam: puta in ludis & ejusmodi receptis voluptatibus. Nã *vulgo, sicut pueris, omne ludicrum in pretio est.*

Seneca Epist.

Idemque *cupiens voluptatum, &, si trahat eò Princeps, latum.* 16

Tacit. 14. Annal.

Itaq; vides, *nec majores abhorruisse spectaculorum oblectamentis.* 17

Ibidē.

Usus enim aliquis in ista re: cum ita ferociores populi, eoque *bello faciles, quieti, & otio per voluptates assuescunt.*

Idē in Agric.

Idq; *apud imperitos Humanitas vocatur, cum pars servitutis sit.* 18

Ibidem

Verissimum est, *Volup. a[illegible]us Romanis plus adversus subjectos, quàm armis valuisse.*

Tac. 4. Histor.

Nec id nescivit ille histrio, qui 19 increpanti Augusto quod ejus caussa in plebe essent tumultus: Συμφέρει σοι, καὶ σαὶ, inquit, περὶ ἡμᾶς τὸν δῆμον διατρίβεσθαι: *Expedit tibi, o Cæsar, populum circa nos distineri.*

Pylades apud Dionē lib. 54.

Acutè.

Acutè Nam profectò *virtus ac ferocia subditorum, ingrata imperantibus.*

10 Sed modum tene: & vide ut hæc *lætitia potius, quàm lascivia dentur.* Annal. 14.

Facilè enim ista irrumpet *nec pudicitia aut modestia, nec quidquam probi moris ultrà reservabitur.* Ibidē.

Ita Tui & Tu peribitis. Quid enim salvi, amissis moribus?

CAP. IX.

Auctoritas commendata valdè. Tria ostensa, quæ ad eam ducunt, in quibus quia Imperii præcipua vis est, accuratè & enucleatè de his dissertum.

SUMMARIA.

1 *Quid* Auctoritas.
2 *Unde nata.*
3 *Quibus rebus paranda.*
4 *Tutela ea regnorum.*
5 *Hanc creat* Severa *gubernatio.*
6 *Quæ ex usu Principis:*

7 *Et*

7 *Et subditorum.*
8 *Nam vulgus metu coercendum.*
9 *Et noxia recidenda.*
10 *Sed per intervalla.*
11 *Nisi mala herba nimiū succreverit.*
Facile tunc recidenda est. eod.
12 Constantia *Auctoritati facit.*
13 *Observatioq; legum & morum.*
14 *Contemnuntur leges, lata, relata.*
15 *Et una earum lator.*
16 *Articuli in rep. mali.*
17 *Veteres, & vetera, optimi.*
18 *Interdum tamen innovandum.*
19 *Sed non violentè.*
20 *Et pauxillatim.*
21 Adstrictio *imperii, pro Auctoritate.*
Princeps unus res manu teneat. eod.
22 *Eum omnes spectent, & omnia ab eo exspectent.*
23 *Honores nimios ne dato.*
24 *Datos auferto, sed vellicatim.*
25 *Non longos item dato.*
26 *Nam homines insolescunt.*
27 Potentia *certissima ad Auctoritatem ratio.*
28 *Quid eam appellem?*

29 *Qui parari censeam?*
I. Pecuniam. *eod.*
30 *Illa nervi, caput, pedes.*
31 *Animorum domina.*
32 *Locorum domina.*
33 *Aureus gladius omnia penetrat.*
34 II. Arma *opus ad Potentiam.*
35 *Reges invadunt:*
36 *Et sæpe debent:*
37 *Aut ipsi invaduntur.*
Ab exteris. eod.
38 *A suis.*
39 *Comprimant ergo bella, bello.*
40 III. Consilia *usui ad Potentiam.*
41 *Haud temerè bellum movendum.*
42 *Nec nimis diu habendum.*
43 *Explendus animus.*
44 *Et in quæsitis aut relictis quiescendum.*
45 *Præsertim minutis Principibus.*
Qui periculosè semper se movet. eod.
46 *Volunt, quod nec teneant,*
47 IV. Fœdera *usui ad Potentiam.*
Ineunda cum proximis & validis, eod.
Vix cum afflictis. ibid.
48 *Ne ipse affligare.*

49 *Nisi*

49 *Nisi quopiam periclitante, etiam tu:*
Tunc vel astu juva. ibid.
50 *Periculosum, potenti in potentem jungi.*
Et tamen penè necessarium. ibid.
51 *Adiaforia hic nulla.*
52 *Junge te igitur cum deo.*
53 V. Fortuna *usui ad Potentiam:*
Et quidem supra alia.
54 *Quæ mirifice quosdam fovet.*
55 *Omnia sine labore suggerit.*
56 *Qui nec volentes peccant.*
57 *Tales vulgò magni:*
58 *Nescio an in longum.*
59 *Nam illa se mutat:*
60 *Et lædit, quibus cum lusit.*
61 Mores *via ultima ad Auctoritatem.*
62 *Facit valdè prælata Pietas.*
63 *Obedientiam conciliat:*
Insidias tollit. eod.
64 *Facit & Providentia.*
65 *Quæ raro labitur.*
66 *Ideoque æstimatur.*
67 *Faciunt nonnihil externa.*
68 *Atque adeò ipsum domicilium.*

AUCTO-

AUctoritas inter Juvantes virtus altera est. quam supra quoque libavi: sed hoc tantùm nunc uberius, & pleno magis ore dicenda est. (lib. 2. ca. 16.)

1 Definio iterum: Auctoritas est IMPRESA SUBDITIS, SIVE ET EXTERIS, OPINIO REVERENS DE

2 REGE EIUSQ; STATU. Constat ex Admiratione & Metu: cujus utriusque temperies sive mixtio facit hanc Virtutem. Quam parari apud quasdam nationes pronius ajo:

Est enim *ingenita quibusdam gentibus erga reges suos veneratio*: Curt. 3.

3 Apud alias ægrius: sed tamen apud omnes triplici hoc, quē dicam, modo sive via. Forma imperii, Potentia imperii, Moribus imperantis. Per singula te ducam, & figam in iis pedem non distinctè solùm, sed len-

4 tè & impressè. quis carpet? ego fulcrum hoc regnorum scio, &

Maiestatem imperii, salutis esse tutelam. Idem lib. 3.

Hæc illa velut edita arx est, qua Princeps se vindicat à rebellione & à contemptu. Scande & occupa deo auspice,

auſpice, me duce. Prima viarum eſt

FORMA IMPERII: in qua tria 5
ad Auctoritatem requiro: ut Severa
ſit, ut conſtans, ut Adſtricta. Severa
primùm, quia perpes illa, & aſſidua
Lenitas Contemptum inducit, id eſt, 6
Salluſt. Principatus ipſam peſtem. In hac
Oratio. colluvie morum hominum *habendus metus, aut faciendus eſt.*

Lepid. Amplius, quia inducit *maximam*
Cicer. *illecebram peccandi impunitatis ſpem.* 7

pro Mil. Quis eum metuat, *apud quem conditum, imò conſtrictum ferrum eſt?*

Sene. 1. De Clem. Qui per ſegnitiem potiùs quàm clementiam, *patiatur hebeſcere aciem ſuæ auctoritatis?*

Cicer. 1. in Catil. Ariſto. 10. Ethicor. ca. ult. Ne feceris, & noſce vulgum. οὐ 8
γὰρ πεφύκασιν αἰδοῖ πειθαρχεῖν, ἀλλὰ
φόβῳ· οὐδ᾽ ἀπέχεσθαι τῶν φαύλων διὰ
τὸ αἰσχρὸν ἀλλὰ διὰ τὰς τιμωρίας: *Non
enim ita natum eſt, ut Pudori obſequatur, ſed ut Metui: nec ut abſtineat
à pravis ob turpitudinem, ſed ob ſupplicia & pœnam.*

Cicer. ad Brutum. Adhibe hæc igitur in tempore. *Salutaris Severitas vincit inanem ſpeciem Clementiæ.*

Quin-

Quin *interdum optimum misericor-* Epist.
dia genus est occidere. II.

Cotys rex Thracum, increpanti se Sene. I.
veritatem ejus & ajenti, *Μανία τοῦτ᾽ ἐ-* de Ira.
στι, καὶ οὐ βασιλεία: belle respōdit, *Ἀλλ᾽* Stob.
ἡ ἐμὴ μανία τοὺς ἀρχομένους σώφρονας de Re-
ποιεῖ: *Furor hic est, non Regnum. At* gno.
meus hic Furor subditos sanos reddit.

Ita, ita, *Adhibenda est reip. caussa* Cicer.
Severitas, sine qua administrari civitas II. Of-
nulla potest. fic.

9 *Scimus digitum pracidi oportere, si* Var-
ob eam rem gangrana non sit ad brachiū ro in
ventura. Fragm.

10 Tamen tempestivè, & cum inter-
missione.

Nam *civitatis mores magis corrigit* Senec.
parcitas animadversionum: Cle-

Illud laudabile, quoties potest, ef-
ficere *ut pœna ad paucos, metus ad o-* ment.
mnes perveniat. Cicer.

Et *unius improbi supplicio multorum* pro
improbitatem coercere. Cluēt.

11 Quod si crebra tamen nimis aut Idem 3.
pervicacia vitia: tū sanè illud valeat. in Verr.

Crudelem medicum intemperans a- Publ.
ger facit.

Ne cor-

Tacit. 3. Annal. *Ne corporis quidem morbos veteres & diu auctos, nisi per dura & aspera coerceas. Corruptus simul corruptor, æger & flagrans animus, haud levioribus remediis restinguendus est, quam libidinibus ardescit.*

Secundò, Constantem volui imperii Formam: quod interpretor, uno & veteri tenore fluentem. Quid mihi mutas? Apud Thucyd. lib. 6. Alcibiadem audi verè censentem: *τῶν ἀνθρώπων ἀσφαλέστατα τούτους οἰκεῖν, οἳ ἂν τοῖς παροῦσιν ἤθεσι καὶ νόμοις, ἢν καὶ χείρω ᾖ, ἥκιστα διαφόρως πολιτεύουσι· Eos hominũ tutissimè agere, qui præsentibus moribus legibusq́ etiamsi deteriores sint, nihil variantes, rempub. administrant.*

Apud Dion. 52. Ipsum Augustum: qui sic olim ad Senatum. *Τοὺς κειμένους νόμους ἰσχυρῶς φυλάττετε, καὶ μηδένα αὐτῶν μεταβάλητε. τὰ γὰρ ἐν ταυτῷ μένοντα, κἂν χείρω ᾖ συμφορώτερα τῶν ἀεὶ καινοτομουμένων, κἂν βελτίω εἶναι δοκῇ, ἐστιν: Positas semel leges constantes servate, nec ullam earum immutate. Nam quæ in suo statu, eademq́ manent, etsi deteriora sint, tamen utiliora sunt reipub. his quæ in nova-*

novationem vel meliora inducuntur.

Et inopinati dogmatis caussa duplex, Quod nec leges ipsæ vim & vitam satis habeant, vertendæ statim aut evertendæ. *Non* enim *convalescit planta, quæ sæpius transfertur:* Seneca Epist.

Et quòd Princeps vilescit, qui sic vacillat : fœdaque inconstantia, *quæ jusserat, vetat, quæ vetuerat jubet.* Tacit. 3 Histor.

Sperne ergo circa te novatores: qui *ut aliquid sui videantur afferre, etiam recta commutant.* Quinctil. lib. 3. Institut.

Et scito, *super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum: & quæ convertuntur, in deterius mutari.* Tacit. 15. Annal.

Ideoque in *minimis quoque rebus, omnia antiqua consuetudinis momenta servanda.* Valerius Maximus lib. 2.

Sed numquam, inquies, mutem? numquam: nisi aut summa Utilitas expresserit, aut summa Necessitas. Nam, fateor, *nocet* interdum *priscus rigor & nimia severitas, cui jam pares non sumus.* Tacit. 1. Histor.

Sed tunc quoque fiat leniter: & ut *quàm minimo sonitu orbis ille in repub. convertatur.* Cicer.

Itemque

ad Attic. li. 2. Epist. 9. Dio. 3.

Itemq; Lentè: ut per gradus, nec 20
omnia simul. Augusti exẽplo: qui sub initia imperii οὐ πάντα εὐθὺς, ὥσπερ ὑπετέθειτο, ἔπραξε, φοβηθεὶς μὴ καὶ σφαλῇ, ἀθρόως μεταρρυθμίσαι τοὺς ἀνθρώπους ἐθελήσας, ἀλλὰ τὰ μὲν παραχρῆμα μετεκόσμησε, τὰ δὲ ὕστερον. *Non omnia statim, uti decretum erat, exsecutus est: veritus, ne parum succederet, si simul homines transferre & invertere vellet: sed quædam ex tempore disposuit, quædam rejecit in tempus.*

Tacit. 1. Annal.

Atque hoc est, quod de eodem noster: *Insurgere paulatim, munia legum & magistratum in se trahere.* Ait, Paulatim: & tu in re simili serva.

Tertiò, Adstrictam Imperii For- 21
mam posui. id est, ut non solùm A te præcipua vis & honos, sed etiam Apud te sint. A te quidem, ut maxima rerum aut agas ipse, aut firmes: *neu vim Principatus resolvas, cuncta ad Senatum revocando.*

1. Annal.

Non quia consilia spernam (valdè suasi, & suadeo:) sed quia innotesce-
re omnibus velim, te esse à quo pen- 22
deant omnes. Esto mihi *solus arbiter*

rerum

rerum, jure ac nomine regio. 2. An-
al.

Reges, domini rerum temporumq́ue, trahunt consiliis cuncta, non sequuntur. Liv. 9.

Aliquid hic laxas? totum amittis: Tacit.
Ea est imperandi ratio ut non aliter constet, quàm si uni reddatur. 1. Annal.

Sed apud te etiam plerusque honos maneat, certè magnus. Doctorum ille doctor: Κοινὴ φυλακὴ πάσης μοναρχίας, τὸ μηδένα ποιεῖν ἕνα μέγαν· *Communis custodia Principatus, neminem unum magnum facere.* Aristo. 5. Polit. cap. 11.

Semper *periculosum, privati hominis nomen supra* (imò & *juxta*) *Principis attolli.* Tacitus Agric.

4 Quid si tamē factum? corriges. sed sic, ut nō detrahas eum, sed deducas. Δεῖ γὰρ ἐκ παραγωγῆς ut ille loquitur, τοῦτο δρᾶν, καὶ μὴ πᾶσαν ἀθρόον ἀφαιρεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν: *Oportet circumductione quadam & per ambages id facere, nec totam potestatem simul tollere.* Aristo. 5. Polit. cap. 11.

5 Nec verò magnos solùm honores dari abnuo, sed & (utrique in Militia aut Præfectura) longos. Vetus monitum: *Nihil tàm utile quàm brevem potestatem esse, quæ magna sit.* Latro apud Senec. 7.

Liber-

Con- *Libertatis* (ſive *Principatus*) *magna*
trov. *cuſtodia eſt, ſi magna imperia diuturna*
ult. *eſſe non ſinas.*

Livius Cauſſa quoniam αἱ μακρότεραι καὶ 26
4. πολὺ χρονιώτεραι ἀρχαὶ ἐπαίρουσί πως
Dio. πολλοὺς καὶ ἐς νεωτεροποιίαν ἐξάγουσι·
52. *Longiora & diuturniora imperia, mul-*
tos attollunt, & ad res novandas impel-
lunt.

VIAM primam vides: alteram tibi 27
POTENTIÆ ingredior, quæ eſt illa
ipſa directa & Regia ad ſolidam Au-
ctoritatem viá. Cætera omnia ad-
Livius ſint, hæc abſit: quid juvabunt? Scito
2. *parum tutam eſſe ſine viribus majeſta-*
tem.

Cicer. Potentiam autem hic intelligo, 2
2. de ad *Sua conſervanda & Aliena obtinen-*
Invent. *da idonearum rerum facultatem.*

Quam quinque hæc inſtrumenta 2
tibi dabunt: Opes, Arma, Conſilia,
Fœdera, Fortuna, ſi tamen appoſitè,
& ut præcipiam, utaris. Attende, at-
tende. Primo loco Opes pono & de
vi atque uſu earum quis ambiget?
De- Δεῖ δὴ χρημάτων, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν
moſt. ἐστὶ γενέσθαι τῶν δεόντων: *Opus, opus,*
ſunt

ſunt Opes, & ſine iis nihil fiet, quod o- Olynt.
pus. 1.

0 Experiens calliduſque vir clama-
bat olim: Νεῦρα τῆς ἡγεμονίας τὰ Dio in
χρήματα εἶναι: *Nervos imperii pecuni-* Veſpaſ.
am eſſe.

1 Nam ſocios aut milites habere
vis? Illa dabit: Πάντα ὤνια τοῦ πλούτου: Ariſto.
Omnia venalia nummis. Rhet.

2 Hoſtes aut urbes perdere? hæc fa- 2. ca. 16.
ciet, *Nihil tam munitum, quod non ex-* Cicer.
pugnari pecunia poſſit. 2. in

Omnia caſtella hæc machina de- Verr.
iiciet, *in quæ modo aſellus onuſtus auro* Cicer.
poſſit aſcendere. 1. ad

Ad ſummam, Attic:
- - - - *divina humanáque pulcris* Epiſt.
Divitiis parent. 12.

3 Non credis? ſaltem oraculo: Hor. 2.
Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα Serm.
νικήσεις. Philip-
Haſtis pugna argentatis, atq; omnia po Ma-
vinces. cedoni

4 Inſtrumentum ſecundum, Armà. datum.
Nam illud certum, *Non ignavia ma-* Tacit.
gna imperia contineri, ſed virorum ar- 15. An-
morumq; faciendum certamen. nal.

Improbè dictum videatur, sed in 35
Ibidē. tempore utiliter? *Sua retinere, privatæ domus; de alienis certare, regiam laudem esse.*

De morib. Germanor. Fateor optabilius *magnitudinem suam justitia tueri.*

Sed optabilius. qui enim semper 36
possis? *Inter impetentes & validos fal-*
Ibidē. *so quiescas, ubi manu agitur, modestia & probitas nomina superioris sunt.*

E. Vellejo lib. 2. Nec unquam deerunt, *nisi sylva* 37
hac humani generis *excisa, raptores alienæ libertatis lupi.*

Liv. 30. Addo, si hoc non sit, quod *nulla* 38
magna civitas diu quiescere potest, si foris hostem non habet, domi inveniet.

Arce, arce internam illam pestem. 39
& alios potius turba, quam ut te perdas.
Idem 22. *Agendo audendoq; res Romana crevit, non his segnibus consiliis, quæ timidi cauta vocant.*

Quanquam Consilia profectò & 40
ego misceo: nec ulla stabulis potentia sine istis,
Tacit. 1. Annal. *Arma*, inquit ille, *consilio temperanda sunt.*

Quod tibi ita præco. Arma infer 4
re vis? Primum vide ut Providè.

Animus

Animus vereri qui scit, scit tutò ag- Pu-
gredi. blius.

Odi istos properos, qui *dum infer-* Seneca
re pericula volunt, non cavent. 1. de I-

Et scio *cautis quàm acrioribus con-* ra.
siliis Potentiam tutius haberi. Tacit.

42 Vide etiam ut cum Modo. *ne dum* 11. An-
ad culmen venire contendis, unà cum i- nal.
psis ramis quos comprehendisti, decidas. Curt. 7.

43 *Ea demum Potentia tuta est, quæ vi-* Valer.
ribus suis modum imponit. 4. ca. 1.

Pyrrhus mihi es? & *nova siti ad a-* Plu-
lia aliaq; properas; tarch.

Noli. *Facilius est quædam vincere,* in Pyrr.
quàm tenere. Cur-

Et tius 4.

Fortunam citius reperias, quàm reti- Pu-
neas. blius.

44 Tu firma antè parta. *Difficilius est* Florus
provincias obtinere, quàm facere. viri- lib. 4.
bus parantur, jure retinentur. ca. ult.

Et quid festines? *Non durat, nec ad* Sen.
ultimum exit, nisi lenta felicitas. Con-

45 Regibus ego ita suadeo: at regulis, solat.
ista Quies vobis tutior, nec de Obti- ad
nendo laborate, sed Tenendo Scito- Marc.
te, *testitudinem, ubi collecta in suum te-* Livius

lib.34. *gmen est, tutam ad omnes ictus esse: ubi exserit partes aliquas, quodcunque nudavit, obnoxium atque infirmũ habere:*

Sic vos, apud vos, tutos esse. *simul aviditate plura complectendi hinc excedistis, nuda vobis omnia quæ extra sunt, & exposita ad omnes ictus esse.* Ibidem.

Stulti qui *concupiscunt, quod non capiunt.* 46 Curt 7.

Vobis melius, *consiliis & astu res externas moliri, arma procul habere.* Tacit. 11. Annal.

Itemque via hæc Fœderum: quæ ipsa, ut dixi, ad potentiam valent. 47

Socios legi suadeam, *qui non mediocri valeant potentia, & in proximo habitent.* Aristo. Rhet. ad Alexan. ca. ult.

Id est, qui utibiles esse & viribus & loci opportunitate possint. Nam infirmis aut miseris quid te jungas?

- - - - - quærunt,
cum qua gente cadunt. Lucanus 8.

Tu, si sapis,
- - - - fatis accede deisq; Ibidẽ.
Et cole felices.

In caducum parietem ne inclina. Ex Hadriani dicterio.

Suam quisque fortunam in consilio habeat, cum de aliena deliberat. 4[8]

Ni-

Nisi tamen quispiam talis, *cujus ruina te quoque tractura sit.* Curt. 4.

49 Tum enim sanè aut junge te, aut juva: sed quid si occultè? Vetus illa calliditas, *societatem alterius palam inducere, ad alterum per occulta & fida magis inclinare.* Ex Taci. De Morib. Ger. 12. Annal.

50 Magnus nodus, cum dissentiunt inter se vicini duo potentes: *qui nec vincere, nec vinci, sine periculo tuo possunt.* Sallust. Epistol. Mithrid.

Quid facies? non enim effugias, quin alterum *aut socium habeas, aut hostem.* Liv. 32.

51 Nam quod nonnemo *tanquā mediam & tutissimam consilii viam, ut quiescas abstineasq; armis, ostendit: ea vero non media sed nulla est.* Ibidē.

Quid enim *aliud, quàm nusquam gratia stabuli, velut qui eventum exspectaveris, ut Fortunæ applicares consilia tua, præda victoris eris?* Ibidē.

Vidimus, & videbimus (ita nunc Europæ status) eos, *quos ignavia aut prava calliditas, ut alienis laboribus tuti essent, armis abstinuit, acerbissimas pœnas solvisse.* Sallust. Epist. Mithrid.

Sue- Cum Cæſare igitur *Jacienda* tunc 52
ton. *alea*: & alterutri ſe adjungendum.

Utri? ſi pares potentia, meliori: ſi diſputares, potiori, niſi alia Opportunitas aut Utilitas vincat. Nam profectò eas hic ſpecto. Alta & animoſa quid cogites? Tuta potius: &
Tacit. cum Gallis, *Valentini animum probes,*
4. *conſilium Auſpicis ſequare.*

Tacit. At Fortunam ultimum inſtru- 53
Hiſtor. mentum ad potentiam feci: cur non primum? Debebam, ſi vim ejus in-
Curt. 8. tuerer. Nam *quis neget eximiam quoq; gloriam* & potentiam, *ſæpius Fortunæ quàm virtutis eſſe beneficium?*

Cicer. Sunt enim quidam hoc aſtro; ut 54
pro le- iis *ad amplitudinem, & gloriam & ad*
ge Ma- *res magnas bene gerendas, divinitus ad-*
nil. *juncta Fortuna* videatur.

Salluſt. Homines, ad Pompejanum illud
ad Cæſ. elogium, *majore fortuna quàm ſapien-*
Terēt. *tia.*

Adelp. Quibus *dormientibus dii omnia cō-* 55
Inter *ficiunt*:
Ada- *Reti urbes capiunt:*
gia è *Et inſomnis de cælo Victoria devo-*
Plut. *lit.*

Quos

56 Quos poeta quoque depinxit: Liv.7.

Πολλοί τοὶ χρῶνται δειλαῖς φρεσὶ, δαίμονι δ' ἐσθλῷ. Theogn.

Οἷς τὸ κακὸν δοκέον γίγνεται εἰς ἀ-γαθόν.

Multis mens læva est, sed eisdem numina dextra.

Queis malè quod cœptum est, vertit & in melius.

Sicut contra, aliis *destinata salubriter, omni ratione potentior Fortuna discussit.* Curt.3.

57 Gaudeāt ergo, qui illam habent, Nam vel ab hac sola Auctoritas.

---- ut quisque fortuna utitur, Plautus

Ita præcellet, atq; exinde sapere eum omnes dicimus. Pseud.

58 Sed gaudeant moderatè, quia mera & nuda felicitas fragilis: nec *quidquam potest esse diuturnum, cui non subsit ratio.* Curt.4.

59 *Licet* pullis istis suis *adspirare Fortuna videatur, tamen ad ultimum temeritati non sufficit.* Ibidē.

60 Et quos diu *prosecuta est, repentè velut fatigata destituit.* Vell.II.

Destituit? imò abiicit. *soletq;, quos* Cæs. 3.

Civil. *plurimis beneficiis ornavit, ad duriorem casum reservare.*

Tu cave, cave, & poetæ monito.

Auson. *Fortunam reverenter habe.*

TERTIA via se nunc pandit, MO- 61
RUM. quos duplices in Imperante hic
considero Internos & Externos. Il-
los qui in animo: ut virtutes. istos,
qui in corpore: ut certos habitus, aut
gestus. Quod ad Virtutes? omnes eæ
Tacit. conciliandæ Auctoritati sunt, imò
11. An- & *species virtutum similes*: sed duæ e-
nal. minent, Pietas & Providentia. Nam 62
Tacit. illa sanè vulgò venerabilis, facitque
2. An- *Principes instar deorum esse.*
nal. Et movet opinionem, ut *nihil sine*
Curt. 3. *divina ope aggredi videantur.*
Aristo. Stagirites ideo monuit: Δεῖ (τὸν 63
5. Polit. ἄρχοντα) τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς φαίνεσθαι
cap. 11. ἀεὶ σπουδάζοντα διαφερόντως: *Oportet*
Principem res divinas videri curare se-
riò & ante omnes.

Ibidē. Additque causas, ἧττόν τε γὰρ, inquit, φοβοῦνται τὸ παθεῖν τι παράνομον, ἐὰν δεισιδαίμονα νομίζωσιν εἶναι τὸν ἄρχοντα καὶ φροντίζειν τῶν θεῶν. καὶ ἐπιβουλεύουσιν ἧττον, ὡς συμμάχους ἔχοντι καὶ

τε καὶ τοὺς θεούς. *Nam & minus injustū aliquid sperant ab eo Principe pati, quem religiosum deorumq; verentem existimant: & minus ei insidiantur, ut tutores & adjutores habenti etiam Deos.*

64 Jam Providentia quoque *animis hominum illabitur admirationis prætexta velata*, si nihil aut suspicis, aut agis, nisi lentè & circumspectè. Valer. 2.c.4.

65 Id est, feliciter. Plerumqe enim *omnia summa ratione gesta etiam Fortuna sequitur.* Livius lib.5.

66 Ergo & Auctoritas: nam Contemptus à lapsu. *Res adversæ Auctoritatem imperatorum imminuunt.* Cæs.7.

Quin ipsa talis indoles, per se potens est ad Amplitudinem obtinendam. si quis tardus in actionibus & *contator natura, & cui cauta consilia cum ratione quàm felicia ex casu placent.* Tacit. 2. Hist. 2. An-

67 Inter Externos Mores pono gestum: ut sis *compositus ore.*

Gravi & ad severitatem flexo, non tamen ad minas. καὶ φαίνεσθαι μὴ χαλεπὸν, ἀλλὰ σεμνὸν, ὥστε μὴ φοβεῖσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, ἀλλὰ μᾶλλον αἰ- Aristo. 5. Polit. c. 11.

 δεῖσθαι:

δεῖσθαι: & apparere non acerbum, sed augustum, ut qui obvii fiunt, non metuant te, sed magis vereantur.

Etiam habitatio habet & adfert aliquid dignitatis, si ea in loco splendido & illustri Me auctore, elige urbem aliquam principem, unde in omnia regimen. 68

Tacit. 5. Annal.

Hanc cole.

Claud.

--- medium non deserit unquam
Cæli Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.

Et secede tamen interdum, ut vitato assiduitatis fastidio, Auctoritatem absentia tueare.

Sueton. Tib. cap. 10.

Alia quæ huic rei faciunt, pete è proprio Capite, lib. 2. supra. An ego, quæ dixi, repetam, ἅτε μαψιλάκας, Διὸς κόρινθος? Sicut nugator aut blactero, Jovis Corinthus? numquam.

Pindar.

C A P. X.

Ad ea transitum quæ Vertendo regno faciunt: in quibus prima, Vis est.

Ea du-

Ea duplex ostensa: Insidiæ & Proditio. Utraque quomodo cavenda aut punienda, ostensum.

SUMMARIA.

1 Vis definita meæ menti.
2 Divisa.
3 Periculum ab ea:
4 Vix reprimitur.
5 Princeps uni alicui expositus.
6 Et patrat, qui desperat.
7 Remedia tamen quattuor.
Inquisitio in sermones. ibid.
8 Lingua mentem prodit.
9 Indiciné præmia ponenda?
10 Publica lege vel edicto.
11 Eorum spes omnia relevat.
12 Cautè tamen credendum.
13 Ne innoxii circumveniantur.
14 Ne locum calumniis & odiis aperias.
15 Convicti puniendi.
16 Nec tamen properè.
17 Nec item semper.
18 Clementia hic sæpe utilis.
19 Caussa insidiis tollenda.
20 Reliqua fatis committenda.

21 *In Dei nos manu.*
22 *Qui Reges servat maximè.*
23 *Votum meum pro Principe.*
24 *Proditionis noxa.*
25 *Qui proni ad eam?*
Avari. ibid.
26 *Leves.*
27 *Occulti.*
28 *Simulatio sæpe detegit.*
29 *Puniendi celeriter.*
30 *Puniendi & semper.*
31 *Qui inemendabiles.*
Et in exemplum. eod.
32 *Puniendi item graviter.*
33 *Quia impium hoc facinus.*
34 *Vix gratum iis: quibus gratifican-tur.*
35 *Non certè ipsi.*

QUæ juvant aut firmãt regnum,
dixi: ad Noxia veniendum est.
In quibus prima Vis mihi occur- 1
rit, hoc sensu: ut sit MOLITIO OC-
CULTA[1] UNIUS PLURIUMVE
IN REGEM AUT REGNUM. Oc-
cultã dixi, quia non de omni Vi pro-
positum hic mihi dicere (est enim

Aperta quædam, ut Factio, Seditio, Bellum: quas jure differo, & refero ad Prudentiam Militarem:) sed saltem de illa Clancularia, quæ propriè opposita Vi nostræ Juvanti.

2. Hanc duplicem facio: Insidias, & Proditionem. è quibus illæ scilicet custodibus adversæ sunt; ista Munimentis. Nam ego ita discrimino. uti Insidias propriè in caput regis esse velim: Proditionem in loca ejus, co-
3 pias, arces. Utrumq; pestilens & metuendum malum: sed metuendum magis, quàm cavendum. Qui possis? latet: nec prodit se, nisi cum perdit. Enimvero

4. *Arma aperta palam vite: fraus & dolus occulta, eoq; inevitabilia.* Tacit. 2. Hist.

Hostem adversum, ait ille, *homini strenuo opprimere haud difficile est: occulta pericula neq; facere, neq; vitare, bonis in promptu est.* Sallust. ad Cæs.

5. Nam de INSIDIIS ut primò dicam: scimus *patere vel unius insidiis regem. nihil nefas esse Avaritiæ.* Curt. 4.

Scimus *fluxam militum fidem, & periculum ex singulis.* Tacit. 2. Hist.

Quid.

Ibidē. *Quid proderunt cohortes aliaque, si unus alterve, præsenti facinore paratum ex diverso præmium petant?*

Cur. 9. Profectò *regnum exitus si reputaverimus, plures à suis quàm ab hostibus interemptos reperiemus.*

Senec. Quid miremur? *Vitæ tuæ dominus est, quisquis suam contempsit.* 6

Difficile igitur auxilium, sive consilium: tamen aliquod. & id capies
Arist. 5. ab his quatuor, Indagatione, Puni- 7
Polit. tione, Innocentia, Fato. Ab illa pri-
cap. 11. mum: quoniam omnino utile ha-
Specu- bere te * κωτασκόπους quosdam siue
latores. * ὠτακουστὰς etiam. καὶ τὸ μὴ λανθάνειν
* *Auri-* πειρᾶσθαι, ὅσα τυγχάνει τις λέγων ἢ πράτ-
culari- των τῶν ἀρχομένων· & *conari ne te lateat,*
os. ut *quid quisque subditorum faciat aut di-*
vertunt *cat.*
Gloss.
prisca.

Subditorum, inquam, maximè Illustriorum. Nam in omnes quæ acies inquirat? Hoc cum ad alia utile, tùm contra Insidias valebit firmiter. quoniam raro, nisi malè locuti,
Cur. 6. malè faciunt: & *Linguæ temeritas, pervenit ad gladios.*

Observa. reperies plerosque insi- 8
dian-

diantium, aut ipsos alibi criminatos Regum esse, aut *sermonibus vitupe-* Idē 8.
rantium criminantiumq́ faciles aures præbuisse.

Itaque sagaci hac via, non parum *latus à domesticis hostibus munies*. Idē 6.

Rem enim factam habes, si dete-
9 ctam. Quod quo magis fiat, cur non Salust.
Indici præmia palàm *decernas, pecuni-* Catil.
am & impunitatem.

10 Idq; lege lata: & sæpius renovata? Ego è re Principum censeam: & scio *Cruciatu aut præmio cuncta pervia esse*. Tac. 15. Annal.

11 *Nam cum secum animus præmia reputat, simulq́ immensa pecunia & potentia animo obversantur: cedit fas & salus* aliorum. Ibidē.

Et, mihi crede, *carissima suorum pignorum prodent*. Ibidē.

12 Sed in dilationibus his vide, ut aures omnibus præbeas, nō etiam fidē. Nam multi, spe aut odio, vana deferent. ideoq;, ex Mæcenatis monito, οὐ χρὴ πᾶσιν τοῖς λεγομένοις ὑπό τινων πιστεύειν, ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὰ διασκεπτεῖν· *non oportet omnibus, quæ ab his* Dio 52.
tali-

talibus dicentur, fidem adhibere, ſed acriter ea examinare & diſcutere.

Ammian. 18. Et per Deum, *quis innocens eſſe poterit ſi accuſaſſe ſufficiet.*

Imò, quia res te tuumq; caput ſpectat, eo magis videndum, ne quid hic properè agere videaris, aut in tua cauſſa, tua cauſſa. Alioqui *crebro vulgi rumore laceraberis, tanquam viros inſontes ob invidiam aut metum exſtinxeris.* 13 14

Tacit. 15. Ann.

Dio 52. Nam χαλεπώτατα οἱ πολλοὶ πείθονται, ὅτι τις ἄοπλος ἂν ἐπιβουλεύσῃ τῷ ἐ-ωπλισμένῳ: *ægerrimè vulgus credit, quod quiſpiam inermis inſidias armato ſtruat & militibus cincto.*

Liv. 40. Et pænè *non creditur niſi perpetratum facinus.*

Ut non immeritò ille exclamaverit, *Conditionem principum miſerrimam, quibus de conjuratione comperta non creditur niſi occiſis.*

Sueto. Domi. cap. 21.

Cautè igitur age & lentè. Quid ſi comperis? puni, (ſecundum enim hoc auxilium eſt) & graviter puni. Nam *inſidiatori aut latroni, quæ poteſt afferri injuſta nex?* 15

Ille

Ille est, per quem *libertas & anima omnium in dubio*: Cicer. p Mil.

Ille, qui in uno capite sæpè omnes perdit, & *magni fortunam populi in ruinas agit*. Sallust. Catil.

Hic mihi quisquam, mansuetudinem & misericordiam nominat? Sene. 1. de Clement.

Tua cautio, ô Princeps, *nostra cautio est*. Sallust. Catil.

Nec tua propriè, sed reip. hęc vindicta. *Ne sanguinem nostrum largiare; & dum paucis sceleratis parcis, bonos omnes perditum eas*. Cicero p Marcel. Sallust. Catil.

6 Sed tamen ita animadverte, ut mora interdum interveniat ultioni. Quid enim si importuno tempore insidiæ detectæ? Dissimulabis. gnarus, *solum sæpe insidiarum remedium esse, si non intelligantur*. Tacit. 14. Annal.

Quid etiam si magnis conceptæ, & quos tutò statim haud punias? Premes: *& securitati consule, antequā vindictæ*. 11. Annal.

Res enim monet, cavere ab illis magis, quàm quid in illos statuas consultare. Sallust. Catil.

7 Et quanquam ad vindictam te incito,

cito, tamen à Venia haud ſemper excludo. Pone illuſtrem aliquem deprenſum in hoc ſcelere, cui tu & patria devincti: quid facies? Profectò

Sene. 1. de Clement. *pœnam ſi tuto poteris, donabis: ſin minus, temperabis.*

Audi à muliere non muliebre cõſilium. Livia ſuo Auguſto: *Deprehenſus eſt. jam nocere tibi non poteſt, prodeſſe fama tua poteſt.*

Ibidẽ.

Ibidẽ. *Nihil glorioſius eſt Principe impunè læſo.*

Famæ tantum imò & ſaluti. Incredibile eſt quantum inſignita hæc aliqua clementia, alios arceat à ſimili conatu vel pœnitentia vel pudore. 18

Ibidẽ. Oraculum puta: *Clementia non tantum honeſtiores, ſed tutiores præſtat: ornamentumque imperiorum eſt ſimul & certiſſima ſalus.*

Ibidẽ.

Nam profectò * *parentes liberique eorum, qui interfecti ſunt, & propinqui & amici, in locum ſingulorum ſuccedunt.*

* *Hoc valet in illuſtribus maximè familiis.*

Atque ita fit inſidiantium nexus quidam & cathena. Qui eam rumpes? Clementia iſta ut dixi: & ma- 19

ximè

ximè tertio noſtro Auxilio, Innocē-
tia.id eſt, ne crebra aliorum læſione,
cauſſam ipſe præbeas tui lædendi.
Malè vim ſuam poteſtas aliorum con- Plinius
tumeliis experitur. lib.8.e-

Et diſcimus experimēto fideliſſimam p'ſt.
eſſe cuſtodiam Principis, ipſius Innocen- ultim.
tiam. Idem

20 Jam quartum tibi ſcutum ſugge- Paneg.
ro, Fatum. Miſer, quid te torques? Si
illud volet,

Præbenda eſt gladio pulchra hæc & Juven.
candida cervix. Saty. 4.

Cum omnia feceris, nec *percuſſo-* Ad di-
rem tuum tolles, nec ſucceſſorem. ctum

21 Si nolet: es ſalvus. Deus, Deus, vetus
ἐν ᾧ ζῶμεν ϗ κινούμεθα, ϗ ἐσμὲν: *in quo* allusū.
vivimus, & movemur, & ſumus. Actor.

22 Ille *erit in latere tuo, & cuſtodiet pe-* cap. 17.
dem tuum, ne capiaris. Prov.

——— Διῒ κρονίωνι μέληται Salom.
Αἰδοίου βασιλῆος. cap. 3.
———*Jovi cura eſt venerandi* The-
Principis. ocr.

23 Huic fide. ego vota pro te ſuſcipio,
ſed hac lege: *Ago curã deo, uti ſoſpitem* Plinius
te incolumemq́; præſtet ſi tu ceteros. Paneg.

Si

Ibidē. *Si rempublicam benè, & ex utilitate omnium reges.*

Ibidē. *Si contra; ille quoque à custodia tui corporis oculos dimoveat, teq; relinquat votis, quæ non palam suscipiuntur.*

Vale. 9. cap. 6. Peregi de Insidiis. *nunc occultum & insidiosum malum* PRODITIO *latebris suis extrahenda est.* 24

Ibidē. *Tantum incommodi humano generi afferens, quantum salutis bona Fides.*

Sallust. Catil. Periculosum quoque istud, cum scilicet plerumq; *intra mœnia atque in sinu urbis sunt hostes.*

Idem Jug. In quod inclinant, Avari maximè. qui *famæ, fidei, postremo omnibus rebus commodum suum anteferunt.* 25

Tacit. 16. Annal. Palam honesti, *animo perfidiosi ac subdoli, Avaritiam ac libidinem occultantes.*

Cur. 4. Item *Temporaria ista ingenia*: 26

Ibidē. Id est, homines leves, instabiles, & *ex ancipiti mutatione temporum pendentes.*

Liv. 24. *Tanquam cum Fortuna fidem stare oporteat.*

Deniq; dissimulatores & occulti. qui ad illud Homeri. 27

Ἐϑλ'

Ἐσθλ' ἀγορεύοντες, κακὰ δ' ἐν φρεσὶ βυσσοδόμευον. Odiſ.ξ.

Pulchra loquentes, iidem in pectore prava ſtruentes

Adeò ut *non antè intelligas proditorem, quàm proditus ſit.* Latro apud Sen. Com. 7.

Imò fidem præferunt vel maximé, ut faciliùs fallant. Nota nota. *Fraus in parvis fidem ſibi præſtruit, ut cum operæ pretium ſit, cum mercede magna fallat.* Liv. 28.

8 Qua ipſa nota, haud vanè eos noſcas. Nam inſitum homini, *quantò magis falſa ſunt, quæ fiunt, tantò plura facere.* Tacit. 1. Hiſt.

Malum, & malos iſtos, vides. qui vitabis? duplici illa via maximè, quā ſupra prævivi, Indagationis & Pœnæ. In illa nihil muto: in hac aliquid. quia placet numquam eam
29 differri. & *impia proditio celeri pœna vindicanda eſt.* Vale. 9. cap. 6.

Quid hic trepides? omnia patent. καὶ οὐδὲ καὶ δικάζεσθαι τοὺς τοιούτους που προσῆκεν, ἀλλ' ἐν πολεμίου μοίρᾳ κολάζεσθαι: Dio 57. *imò nec in iudicium tales adducere oporteat, ſed hoſtium loco ilicet punire.*

Salluſt. Catil.

Et vindicanda ſemper. Me judice, 30
veniæ non hic locus: & ſi quis utatur, *ne iſta manſuetudo & miſericordia illi in miſeriam vertat.*

Cic. ad Brut. Epiſt. 15.

In patriam improbi, cui & quan- 31
do unquam boni? ne ſpera. Abſcindendi ſunt. *neque tam ulciſcendi cauſſa. quam ut & in præſens ſceleratos cives timore ab impugnanda patria deterreas; & in poſterum documentum ſtatuas, ne quis talem amentiam velit imitari.*

Lib. 9. de Leg.

Pœna autem gravis uſurpanda. 32
Platonem ſi audis, qualis in Sacrilegos? Δικασταὶ, inquit, τούτοις ἔστωσαν, οἵπερ ἱεροσύλοις: *Iudices iſtis dantur, qui ſacrilegis ſolent.*

Salluſt. Catil.

Meritò. Patria nónne proximo à 33
diis gradu eſt? atqui *ea horum nefario conſilio in maxima pericula venit.*

Cice. 4. in Catil.

Itaque *nulla eſſe poteſt in tanti ſceleris immanitate punienda crudelitas.*

Tac. I. Annal.

Sceleris, quod exſecrātur ipſi ho- 34
ſtes: nec bonum iis, quibus bono. *Proditores etiam iis quos anteponunt, inviſi ſunt.*

Præmia interdum capiūt fateor.

ſed

ſed *non hercules quo tanto honore digni habeantur, ſed ut aliorum ſolicitentur animi.* Cur. 5.

Rem inquam amant, non reum & commodè Auguſtus: Ἐγὼ προδοσίαν φιλῶ, προδότας δ' οὐκ ἐπαινῶ. *Ego proditionem amo, proditores non approbo.* Plut. Apoph.

Commodiùs etiam ante eum Philippus, *Amare ſe proditturos, non proditores.* Stob. ſerm. 52.

CAP. XI.

De vitio duplici, everſore regnorum. Primum de Odio: cuius peſtis ſubiecta oculis. Fugienda quæ eo ducunt: imò & imago eorum. qualis eſt in Suppliciis, Tributis, Cenſura. In his ſingulis quomodo ſe gerat Princeps, dictum.

SUMMARIA.

1 Vitii *definitio.*

2 Odii

Nam

22 *Nam vulgus pecuniæ retinentissimum.*
23 *Fomenta huic rei quinq;.*
Primum, Necessitatis. eod.
24 *Sine Tributis nullus status.*
25 *Quæ servanda.*
26 *Vel augenda.*
27 *Sed populus docendus.*
28 *Suadendus.*
29 *Vix cogendus.*
30 *Modeste habenda Tributa.*
31 *Ne magna sint.*
32 *Vt delibentur opes tantum.*
33 *Ne sordida.*
34 *Nec è delationibus capta.*
35 *Ne frequentia.*
36 *Noviq; semper inventi.*
37 *Coercendi Administri Tributorum.*
38 *Qui plurimum improbi.*
Et harpaces. ibid.
39 *Duplex ab iis Cautela.*
Electio, eod.
40 *Amotio.*
41 *Neutra satis firma.*
42 *Violentia in exigendo vitanda.*
43 *Nec resculæ auferendæ.*
44 *Securi sint ab alio raptu.*

45 *Præsertim à Milite.*
46 *Parcè, & ex usu, dispensanda Tributa.*
47 *Tanquam aliena pecunia.*
48 *Non ubi voles.*
49 *Sed ubi debet.*
50 *Turpes hic Prodigi.*
51 *Statimq́; exhausti.*
52 *Laudabiles parci.*
53 *Et semper in multo ære.*
54 *Æquiter onera imponenda.*
Sine odii aut gratiæ aspectu. eod.
55 *Odiosa quorundam sublevatio aut exemptio.*
56 Census *ad hæc utilis.*
57 *Flagitiosè adhuc neglectus.*
58 *Conducit ad plenam Reipubl. notitiam.*
59 *Ad viros militares sciendos.*
60 *Ad Tributa pariter imponenda.*
61 *Legendi Censores à populo:*
62 *In opida bini.*
63 *Iterandus Census.*
64 *Nostro judicio quotannis.*
65 De Censura.
66 *Quæ ignota nunc, aut spreta.*
67 *Quid mihi sit?*

68 *Sine*

93 *Quæ nunc, si unquam, utilis.*
94 *Invidiosa ea.*
95 *Sed spernenda hic Invidia.*
96 *Aut asperitatis opinio.*
97 *Hæc ipsa qui mitigetur?*
Primum vita Principis. eod.
98 *Deinde Modestia emendationis.*
99 *Postremò præmiorum divisione.*
100 *Quæ, validus stimulus ad virtutem.*
101 *Bono Principatu omnino in usu.*
102 *Conclusio & monitio,* Odium *omne non vitari.*
103 *Minutum aliquod semper adhæret.*
104 *E Natura vulgi.*
105 *Id in levi habendum,*
106 *Dum probent te probi.*

PErniciem igitur à Vi præsentem, nec in frequentem, vides: quæ, *ut ait poeta ille noster, summas frangit infirmatque opes.*

Cicer. pro Rabirio Post.

Sed frequentiorem eam scito, etsi tardiorem, à VITIO: quod definio PRAVUM NOXIUMQVE IMPERIO AFFECTUM, DE REGE VEL IN REGEM. Tale duplex, oppositum scili- 1

ſcilicet totidem Juvantibus virtutibus, Odium & Contemptus: illud in regem affectus, hic opinio de re-
2 ge. Nam Odium eſt SUBDITORUM IN REGEM EIUSQVE STATUM MALEVOLENTIA PERTINAX ET OFFENSA. Non enim hic intellego commune & *civile illud odium, quo omnes improbos odimus.* Idem p Mil.

3 Sed Affectum acriorem, cui ex Metu origo, cum cupidine ulciſcendi. Nam metuunt potentes, ob injurias aut damna ſub exemplo inferenda: dolent & ulciſci cupiunt, ob illata. Ita è mixtione peſſima, proles peſſima nata Odium: quod ſemel *inſitum animis hominum & inuſtum,* Cicer. de Aruſp.

4 Incredibile eſt, *quantum valeat ad peſtem?* Idem 2. de Offic.

Nam à Metu aliquid, qui ſit firmum? *malus ille diuturnitatis eſt magiſter.* Idem phil. 2.

Nulla vis imperii tanta eſt, quæ premente metu poſſit eſſe diuturna. Idem 2. de Offic.

Cauſſa apud Poëtam veterem: Ibidē.

Quem metuunt, oderunt: quē quiſq; odit, periiſſe expedit. Senec. 1. de Clē.

 Scili-

Scilicet per gradus quosdam, *exsecrantur, insidiantur, opprimunt.* 5

Ex dicto Caligulæ Seneca Epist. Cic. de Arusp. resp. Id. ad Lētul. lib. 9. Sene. 1. de Clement. Cice. 2. de Offic. Sene. 1. de Clement. Ibidē.

Quidni faciant? *multæ illis manus sunt, tibi una cervix.*

Nulli non ad nocendum satis virium est.

Captatur occasio, & qui non tantum opibus valent, nescio quam tamen fortunam ac tempus exspectant.

Deniq; *inclusum illud odium omne repentè apparet.*

Ah nescis, *quanta rabies oriatur, ubi supra modum odia creverunt.*

Cinge te, stipa; muni: senties *multorum odiis nullas opes posse resistere.* 6

Tam multis enim *periculis peteris, quàm multis ipse periculum es.*

Nec illas ipsas manus, quibus te commisisti, securus aspicies.

Fuge hoc ergo, aut Regnum te fugit, imò vita. Quomodo autem? si ea fugies, quibus id paratur. Primum vitia: deinde & vitiorum opinionem. Vitia quidem tria, adversa prioribus illis ad Benivolentiam instrumentis: Sævitiam, Avavitiam, Rigorem. Nam hæc mala ac noxia esse 7

Impe-

imperio, quis tam imprudens, qui nesciat, tam impudens qui neget? Itaq; fugienda hæc moneo, non doceo: magis insistam in Opinione, à qua majus tibi discrimen. *Scimus* enim *homines, ut metuant aut oderint, non minus opinione & fama, quam certa aliqua ratione moveri.* Cic. pro lege Manil.

8 Opinio autem vitiorum ab illis, quæ agnata & affixa jam dictis Vitiis; uti sunt Supplicia, Tributa, Cēsura. Quæ per se laudabilia, imò necessaria omni regno, speciem tamen & vultum illaudabilem sumūt, nisi peritè & callidè administrentur. Ecce Supplicia quantulum à Sævitia abeunt? sanguis enim ubertim effunditur. Tributa ab Avaritia? pecunia avidè congeritur. Censura à Rigore? frænum & modus invitis imponitur. Et profecto ea ipsa sint, nisi finis discriminet:
9 qui palam ad salutem. In his igitur ut cautè & providè ambules, valdè tibi providendum. Primùm in SUPPLICIIS. & vide ne securè Justitiæ illam securim distringas: sed

Sene. 1. sit apud te *Parsimonia etiam vilissimi*
de Cle- *sanguinis.*
ment. I. Tardè inquã ad ea venies. *Pro-* 10
Ibidẽ. *pè enim est ut libenter damnet, qui citò.*
Cic. 2. Decretum hoc tibi maneat : *Me-*
ad At- *lius sanare vitiosas partes, quàm exse-*
tic. E- *care.*
pist. 1. *Errantem per agros ignorantia viæ,*
Sene. 1. *melius est admonere quàm expellere.*
de Ira. II. Numquam venies, nisi *quoties* 11
Sene. 1. *id fieri publica utilitas suadebit.*
de Cle- Te aut tua cogitas? peccas. *Omnis*
ment. enim *animadversio debet, non ad ejus,*
Cic. 1. *qui punit aliquem, sed ad reipub. utilita-*
Offic. *tem referri.*
Aut si interdum & tua res agitur
(in Principatu id evenit:) dissimula:
Sene. 1. & vultum eum indue, *tanquam invi-*
de Cle- *tus & magno cum tormento ad casti-*
ment. *gandum venias.*
1. de I- *Non quia peccatum est, sed ne pecce-*
ra. *tur:*
Ibidẽ. *Nec tàm ut ipsi pereant, quàm ut a-*
lios pereundo deterreant.
Cic. 2. III. Ad exemplũ scilicet omnia 12
de Of- referenda, non ad ultionem. Itaque
fic. *Ira maximè prohibenda est in puniendo.*
Num-

Numquis enim *membra sua odit, tunc cum abscindit?* Sene. 1. de Ira.

Addo, quod *iratus ad pœnam, qui accedit, nunquam mediocritatem illam tenebit, quæ est inter Nimium & Parum.* Cic. 2. de Offic.

13 IV. Sed & Gaudio abstinendum vel magis, omniq; ejus nota. *Ferina ista rabies est, sanguine ac vulneribus gaudere.* Sene. 1. de Clement.

Et acutè Poëta:

Qui fruitur pœna, ferus est: legumq;
videtur Claud Cõsul. Mallii.
Vindictam præstare sibi.

Itaq; hoc assequeris, ut *quanquam adversus sontes & extrema exempla meritos, Miseratio tamen oriatur; tanquam non utilitate publica, sed in Sævitiam unius absumantur.* Tac. 15. Annal.

14 V. Vidẽdum, ut pœnæ sint è moribus receptoq ritu. Δεῖ τὰς κολάσεις πατρικῶς ποιεῖν: *Oportet supplicia more patrio sumi.* Arist. 5. Polit. cap. 11.

Lædit, quidquid in his novum aut nimium: crudelesq; meritò, *qui puniendi caussam habent, modum non habent.* Sene. 2. de Clement.

VI. Etiam hoc, ut Æquabiles, & 15
Cic. 2. Offic. *ne iisdem de caussis, alii plectantur, alii ne appellentur quidem.*

Aut isti durius, alii mitius puniantur. quod improbum: nisi forte in Nobilibus. Nam *video & à medicis, quanquam in adversa valetudine nihil servi à liberis differant, mollius tamen liberos clementiusq; tractari.* Plinius lib. 8. epist. ult.

VII. Deniq. postremò, ut Sup- 16
plicia ipse nunquam exigas, atq; adeò vix spectes. Nam & *Nero subtraxit oculos, jussitq; scelera, non spectavit.* Tacit. Agric.

Placet viri magni scitum: Ἀνδρὶ 18
ἄρχοντι, τὸ μὲν ἀνάγκης δεόμενον, ἄλλοις προστακτέον εἶναι κολάζειν. τὸ δὲ τὰ ἆθλα ἀποδιδόναι δι᾽ ἑαυτοῦ ποιητέον: *Viro Principi, ubi pœnarum aut coerctionis res est, aliis id delegandum: ubi præmiorum aut munerum, ipsi obeundum.* Xenophon in Hie.

Habes, quæ cottidiana vulgataque Supplicia satis mitigent. quid in ratis aut novis? Puta enim multos aliquos & grandes peccavisse,
quos citra invidiam grandem haud 18
tollas. Hic primum illud suadeam: non

non carptim aut per intervalla, ſed omnes tolli *uno velut ictu*. Tacit. Agric.

Specie hoc acerbius, re mitiùs. Nam repetita illa & *frequens vindicta paucorum odium reprimit, omnium irritat.* Senec. de Clement.

19 Incide ſemel, quidquid incidendum eſt: & tum Malagmata adhibe hæc bina. Prius, in alios Beneficia. quaſi *illis demotis, auctam lenitatem tuam teſtificando.* Tacit. 14. Annal.

20 Alterum, Derivationem: *puniendo rerum atrocium miniſtros.* 13. Annal.

Improbum hoc non nemini? quid refert? olim, & *ſeveris quoq; Ducibus, uſurpatum.* 1. Hiſt.

Qui fuſo ſanguine, fuſi ſanguinis eluerunt invidiam: & viles quoſdam, *velut piaculares publici odii victimas,* dederunt. Plinius Paneg.

Vulgus hominum ea ratione placati; imò *læti, receſſiſſe iram in iræ miniſtros, nec ullam potentiam ſcelere quæſitam cuiquam eſſe diuturnam.* Curt. 10.

21 VENIO ad TRIBUTA lenienda: quo nomine cenſeo omne genus exactionum. Aſpera in vulgi auribus

vox,res in animis : nec alia crebrior
Cic. 2. odiorum ſeges. *Nullum enim vi-*
de Of- *tium tetrius Avaritia , præſertim in*
fic. *Principibus & reipublic. gubernatori-*
bus.

Quam turpis ille Homeri 22
Iliad. α. Δημοβόρος βασιλεύς?
Poplivorus Princeps?

Populo quidem judice; cui pecu-
niam eripere, idem quod vitam.
Comi- Τ᾽ ἀργύριόν ἐστιν αἷμα καὶ ψυχὴ βρο-
cus ve- τοῖς.
tus. *Pecunia, anima & ſanguis eſt mor-*
talibus:

Ait nō falſus vates. & videmus au-
dimusq; cottidiè, quā multi Princi-
Tacit. pum, *Pecuniis acerbè conquirendis, plus*
3. Hiſt. *invidiæ ſibi quàm virium addant.*

Itaque intentè & cum cura hanc 23
quoq; partem habe : & inſitum illi
Odium qua poteſt, deterge aut mol-
li. Quod feliciter facturum reſpon-
deo quinq; his fomentis. Primum
Cic. 1. illo Neceſſitatis. Id plagæ huic ani-
de Of- morum ſtatim applica : & *da operam*
fic. *ut omnes intellegant, ſi ſalvi eſſe velint:*
Neceſſitati eſſe parendum.

Quæ

24 Quę enim respublica aut regnum sine Tributis? *Ne quies gentium sine armis nec arma sine stipendiis, nec stipendia sine tributis haberi queunt.* Tacit. 4. Hist.

Hæc *ornamenta pacis sunt, & subsidia belli.* Cicer. pro lege Manil.

Hæc *nervos esse imperii semper duxerunt* sapientes.

25 *Dissolutionem* itaque *imperii doce, si fructus, quibus respublica sustinetur, deminuantur.* Ibidē. Tac. 13. Annal.

Imò nisi interdum & Augeantur. nónne ita opus? semper enim videndum *ut ratio quæstuum, & necessitas erogationum, inter se congruant.* Ibidē.

26 Non videt hoc vulgus, scio: *τὰς μὲν προσόδους (τοῦ ἄρχοντος) ἑτοίμως ἐξερευνώμενον, τὰ δ' ἀναλώματα οὐκ ἔθ' ὁμοίως ἐκλογιζόμενον· reditus quidem & proventus Principis acribus oculis intuens, connivens ad erogationes & sumptus.* Dio. 52.

27 Sed tu ingere: & utiliter interdum *calculum cum imperio pone.* Plinius Paneg.

Quid ambigis? *nunquam* hic *lusciniola defuerit sua cantio.* Plaut. Bacch.

Semperque in Principe *cupido auri immensa* Tacit.

12. Annal. *immensa, obtentum habebit, quasi subsidium regno paretur.*

Si tu hæres; ecce qui transferant: & te contra se Juvent. Minor & rideo:
Plinius Paneg. *Principes sua sponte avidi & rapaces & qui magistris non egerent, plura tamen sēper à nobis contra nos didicerūt.*
Ibidē. *Nunquam iis defuerunt, qui fronte gravi & supercilio tristi, utilitatibus Fisci contumaciter adessent.*

Quod si populus tam renuet? tum 28
ego ad Themistoclem te mitto: cujus factum vide. Is ad Andrios super
Plutarch. Them. Pecunia legatus, *δύο ἐλθεῖν ἔφη θεοὺς κομίζων, πειθὼ καὶ βίαν: duobus diis comitatum venire, se dixit, Suada & Violentia:*

Vide imò & imitare. ac priorem 29
illam Divam semper adhibe nónne impetrare melius, quàm imperare? alteram, cùm opus. Etsi quando opus?
Tac. 14. Annal. *Suasio ab eo qui jubere potest, vim necessitatis adfert.*

Sed vide (Fomentum hoc secun 30
4. Annal. dum) ut Moderatio servetur: ne Grādia nimis ea sint, sed *modica, pro copia scilicet aut angustia rerum.*

Apage

31 Apage istos, qui *rem auferunt cum* Plautus
pulvisculo: tus
Quibus ærarium est *Spoliarium ci-* Bacch.
vium, cruentarumq; prædarum recepta- Plinius
culum. Paneg.

32 Tu cum Tiberio, *tondere pecus* ma- Sue-
lis *quàm deglubere.* ton.
Alexander olim rectè *καὶ κηπου-* Tib.
ρὸν, inquit, *μισῶ τὸν ἐκ ῥιζῶν ἐκτέ-* Plu-
μνοντα τὰ λάχανα: *Hortulanum odi*, tarch.
qui ab radice olera exscindit:
Et ego sanè Principem, qui *pennas* Ex Ci-
ita incidit, ut nequeat renasci. cer. 4.
Carpe, carpe. Nisi facis, jure in- ad At-
surgent & clamabunt, *Sibi quoq; duos* ticum
deos adesse Πενίαν καὶ Ἀπορίαν *Pauper-* epist. 2.
tatem, & Impotentiam. Plu-
Denique *pacem* fortasse *exuent, tua* tarch.
magis avaritia, quàm obsequii impa- Them.
tientia. Tac. 4.
Profectò *qui nimis emungit, elicit* Annal.
sanguinem. Prov.

33 Vide etiam, ne Sordida. Indi- Sal. 30.
gnum rege, *lucrum ex omni occasione* Am-
odorari. mia.
Et quot vetus verbum ait: *κἂν ἀπὸ* 22.
νεκροῦ φέρειν: *vel à mortuo auferre.* Arist. 2.
Morbo- Rhet.

E.Suet. *Morboniam* mihi Flavius, cum *ve-*
Vespas. *ctigali suo urinario*, abeat.
Tacit. Multo magis damno *Delationes,* 34
2 Hi- *& locupletissimum quemq; in prædam*
stor. *corripi.*

Nec nimis etiam ex meo sensu (a-
Plinius sperè quidem exercita) lex Majesta-
Paneg. tis, sæpe *singulare & unicum crimen eo-*
rum qui crimine vacant.

Denique ad Moderationem per- 35
Tacit. tinet, ne Crebra : & ne idemtidem
4. An- *Provinciæ novis oneribus turbentur.*
nal. Non *exquires subinde novos sinus,* 36
4. Hist. *& varia prædandi vocabula :*
13. An- *Centesimas, quadragesimas, quin-*
nal. *quagesimas :*
Cæs. 3. *Columnaria : hostiaria :*
Bel. Et *quæ alia exactionibus illicitis no-*
Civ. *mina* Grypi isti *invenerunt.*
Tacit. Tu vetera serva. & ea quoque (Fo- 37
13. An- mentum tertium Coerctio) *ut sine*
nal. *Avaritia & crudelitate* Ministrorum
4 An- *tolerentur,* vide.
nal. Utramq; hanc arceo. Avaritiam,
quæ Fraude grassatur: Crudelitatem,
quæ Vi. Sed ab illa (Fraude, inquam)
periculum tibi grande, & pænè cer-
tum.

38 tum. Adeò Ministrorum omne hoc genus (bonorum pace dixerim) *Laverniones*: Festus.

Ἁρπακτικώτεροι τῶν γαλῶν: *Felibus rapaciores.* Luciā.

Quibus studium πάντ' ἄνδρ' ἀποσκολύπτειν: *omnem hominem natum decoriare*: Archiloch.

Prædam in sinum suum conferre: Lāpr.

Lucellum in lucro tuo facere: *& præter imperatas pecunias, privato compendio suo servire.* Cōm. Cæs. 3. de bell. Civil.

Uno verbo,

Homines cum senis manibus, genere Geryonaceo: Plaut. Aulul.
(tus fuit,
Quos si Argus servet, qui oculeus to-
Is numquam servet.

Et tamen servandi frænandique sunt, aut te perdent. *Actæonem*, inquam, *suum comedent isti canes.* Varro in Fragm.

39 Quomodo poteris? cautione duplici. Primum, ut *res tuas non nisi spectatissimo cuiq; mandes.* Tacit. 4. Annal.

Deinde, si fallent, amoveas: nec id

40 sine pœna. Qua illa? Talionis. *Erepturn alienas pecunias iverunt? perdant has quas habent.* Plinius Paneg.

Spongiæ,

Spongiæ, ſpongiæ, faciendi ſunt:
E.Suet. *& exprimẽdi, poſtquã affatim biberunt.*
Veſpaſ. Si ulla res, hæc eos oomprimet: et- 4
cap. 16. ſi vereor, ut nec iſta Cur te fallam?
Tac. 2. *Succedant Mucianus & Marcellus, &*
Hiſto. *magis alii homines quàm alii mores.*
6. An- Legibus fraudes reprime: *minæ per*
nal. *artes rurſus orientur.* (rumpent.
Plinius *Mille pœnarum indagine include*: e-
Paneg. Adeò ſplendens hoc *aurum pro-*
Var *ſtringit oculos:*
ro in Et altè impreſſum omnibus;
Fragm. ———*μηδὲν εἶναι σὺν κέρδει κακόν.*
So- - - - - *nihil eſſe cum lucro malum.*
phocl. Jam à Crudelitate quoque & à Vi 4
Tacit. cavendum; *ne tot per annos ſine quere-*
13. An- *la telerata, novis acerbitatibus ad invi-*
nal. *diam vetant.*

Modeſtè jube exigi; & ut verè
* *Nam* * Tributa: id eſt, per partes. Valdè
Tribu- hoc (tenuiores præſertim) ſublevat,
ta. Di- cum poſſunt, *κατ' ὀλίγον ἐν τοῖς τάξε-*
vido. *σιν ὅσα ὀφείλουσιν εἰσφέρειν*: *paullatim*
Dio. *& per partes, quæcumque ex præſcripto*
52. *modo debent, inferre.*
Tacit. Abſint, quantum poteſt, illa ex- 4
14. An treme: ne *boves ipſos, mox agros, poſtre-*
nal.

mò

mè corpora servitio aut pœnæ *tradant.*

44 In primis ut uno certoq; Tributo defunguntur: & in reliquum: *sit libera nec i licita rei sua cuiq; custodia.*

45 Non prædo, non miles divexet. Quamvis enim gravia, tamen *injun-* Taci-
cta imperii munera impigrè obibunt, si tus A-
Vis & Injuriæ absint. gric.
Has ægrè tolerant. Ibidē
Hinc ira & questus & postquam non 4. An-
subvenitur (interdum sanè evenit) *re-* nal.
medium ex bello.

46 At quartum Fomentum, Dispensatio. Eam restrictā utilemq; esse suadeo, & qualis in familia boni patris. Exiguam in publicū impensam quis
gravabitur, *ἂν ὁρῶσί σε σωφρόνως τε δι-* Dio.
αιτώμενον, καὶ μηδὲν μάτην ἀναλίσκον- 52.
τα? si videant te continenter sobrieq; vi-
ventem, ac nihil vanè effundentem?

47 Scient enim verè in publicum
tribui: neque esse duntaxat *φύλα-* Aristo.
κα καὶ ταμίαν, ὡς κοινῶν, ἀλλὰ μὴ ὡς ἰ- 5. Polit.
δίων: Custodem & Dispensatorem, ut cap. 11.
communium bonorum, non ut tuorum.

48 Ita debes, non *privatim largiri,* Tac. 2.
quod avidius de repub. sumas: Histor.

Et ex-

1. Hist. Et explere *hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates.*

2. Hist. Non per delicias aut sumptus, *pecuniæ illudere*:

Sallust. Catil. Ut *quas honestè habere* & uti *licet, per turpitudinem abuti properes.*

Absit. Alexander Romanus tibi præeat: qui *aurum & argentum rarò cuiquam nisi militi divisit: Nefas esse dicens, ut Dispensator publicus, in delectationes suas suorumve converteret, id quod Provinciales dedissent.* (Lāpr. Alexan.)

O virum, o Principem! imitare. Non illos tyranniones: qui *divitiarum & pecuniæ non alium fructum putant, quàm Profusionem.* (Sueton. Nerō. cap. 30.)

Quos Crates rectè olim assimilavit: ταῖς ἐπὶ τῶν κρημνῶν συκαῖς, ἀφ' ὧν ἄνθρωπος μηδὲν λαμβάνει, κόρακες δὲ καὶ ἰκτῖνες *in ficubus, quæ in altis præruptisq; nascuntur, è quibus homo fructum non accipit, Corvi tantùm & Milvi.* (Stobæus serm. 15.)

Ibidē. Id est, Εταῖραι καὶ Κόλακες: *Scorta & Adulatores.*

Plinius Paneg. His talibus *cùm omnia rapiant, & rapta retineant; ut si nihil rapuissent, nihil*

nihil retinuissent, omnia desunt.

At noster ille Princeps, qui *sua pe-* Tacit.
cuniæ parcus, publicæ avarus. 1. Hist.

Qui eam non abiicit in scurras, mimos, id genus *amicitiarum dehone-* 3. Hist.
stamenta.

Semper abundat. & *tantas vires ha-* Plinius
bet Frugalitas, ut tot impendiis, tot ero- Paneg.
gationibus, vel sola sufficiat.

Πλοῦτος γὰρ ἀκριβὴς (ajebat olim Dio.
magnus amicus ad Augustum) οὐχ οὕ- 52.
τος ἐκ τοῦ πολλὰ λαμβάνειν, ὡς ἐκ τοῦ μὴ πολλὰ ἀναλίσκειν ἀθροίζεται: *Magnæ opes, non tàm multa capiendo, quàm haud multa perdendo, quaruntur.*

Quintum ultimumque Fomentum, Æqualitas. hoc est, ut justa & uniformis contributio sit, nec per bonam malámve gratiam hanc sublevet, illum premas.

Ut sol & dies omnibus in commune Plinius
nascitur: Paneg.

Sic debet Princeps & incõmoda
aut *commoda civium non divellere, atq;* Cicer.
omnes eadem æquitate continere. 2. de

Vix credas, ubi inæqualitas, quan- Offic.
tum angantur, insita humano inge-

Tac. 1. Histor. nio invidia, ut *pars dolore aliena commoda, ac suas injurias metiantur.*

Huic autem Æqualitati ratio unica, Liv. 1. *Census, res saluberrima magno futuro imperio.* 56

Quem nesciri aut neglegi hodie, non mirer? jure. cum tàm prompti obviiq; exẽpli sit, (nam quæ mediocriter bona respubl. olim sine illo?) & simul tàm manifesti usus. Plato vere: Lib. 12. de leg. τετιμῆσθαι μὲν ἕκαστον τὴν οὐσίαν, ἕνεκα πολλῶν χρεῶν: *Quemq; opes suas in censum deferre, ad multa utile.* 57

Flor. 1. cap. 6. Sanè ad multa. Nam hac una re fit, *ut omnia patrimonii, dignitatis, ætatis, artium, officiorumq; discrimina in tabulas referantur.* 58

Atq; ita *quantum* urbes gentesque singulæ Liv. 1. *numero militum, quantum pecunia valeant, monumenta exstent.* 59

Denique ad nostram hanc rem, ut æquiter Cicer. 2. in Verr. *ex censu quotannis Tributa conferantur.* 60

Itaque, si sapis in tuam publicamque rem, revoca. & lecti 3. de Leg. *Censores, populi ævitates, suboles, familias, pecuniasq; censento.*

Quibus

Quibus *potestas omnis æstimationis* 2. in
summæque faciendæ permittatur. Verr.

Sed a quo lecti? si me audis, ut o-
dium suspicionesque muneri detra-
hantur per se aspero, *designet ipse po-* Ibidē.
pulus; ut cui maximam fidē rerum sua-
rum habet, maxima cura deligat.

Quàm multi legendi? *Sunto bini* Ibidē.
aut terni in singulis civitatibus.

Census ipse quoties instituendus?
Variant. καὶ ἔν τισι μὲν πόλεσι τιμῶν- Aristo.
ται κατ᾽ ἐνιαυτὸν, ἐν δὲ ταῖς μείζοσι 5. Polit.
διὰ τριετηρίδος ἢ πενταετηρίδος: & cap. 8.
in quibusdam civitatibus vertente an-
no censentur, in aliis majoribus non nisi
tertio aut quinto quoque anno.

Ego in annos, tutius meliusque
censeam: ob migrationes, mortes, o-
pum augmenta aut imminutiones.

SED a Censu ad CENSURAM trās-
eo, vicino flexu. Ea enim tertia odio-
rum materies de qua tamen mitigā-
da frustra disseram, nisi prius de usur-
panda. Nam (heu ævi dedecus!) rem Cicer.
moribus & vitæ utilissimam *adeò ob-* 5. de
livione obsoletam videmus, ut non mo- Rep.
dò colatur, sed etiam ignoretur.

Defini-

Definitione igitur prius aperien- 67
da est. & appello Censuram, ANI-
MADVERSIONEM IN MORES
AUT LUXUS EOS, QUI LEGI-
BUS NON ARCENTUR. Propriũ
Dio. enim hoc ejus munus, ἐπανορθοῦν ὅσα
52. μή τι τινὸς τιμωρίας ἄξιά ἐστι, καὶ πα-
ρορώμενα, πολλῶν καὶ μεγάλων κακῶν
αἴτια γίνεται: *corrigere ea, quæ Pœna di-* 68
gna nondum sunt, neglecta tamen aut
insuper habita, multorum magnorumq́;
malorum caussam præbeant.

Tacit. Imò paullatim, *omissa, funditus* 69
3. An- *rempublicam trahant.*
nal. *Quid* enim *prodest foris esse strenu-*
Valer. *um, si domi malè vivitur?*
2. ca. 4. Profectò nisi singulis quoque ho-
Ibidē. minibus *officium ac verecundia sua cō-*
stiterit, partarum rerum æquatus cælo
cumulus sedem stabilem non habebit.

Cicer. Hæc itaque instituenda est, *magi-* 70
in Pi- *stra pudoris & modestiæ.*
son. & Et eligendus unus altérve *Præfe-*
pro *ctus moribus, magister veteris disciplinæ.*
Clu- Ut metus aliquis etiam præter le-
entio. ges sit; & sciant omnes, *si quid in Mo-*
ribus

ribus labat, non defuturum corrigendi auctorem. Tacit. 2. Annal.

71 Nam duo hæc distinctè Censuræ subjicio, Mores & Luxum. Mores intelligo, Lascivias, Libidines, Ebrietates, Jurgia, Perjuria, & quidquid tale Probitas ac Modestia damnant. Igitur noster Censor omnem ætatem, & omnem sexum castiga-

72 bit. *Pravas artes malasque libidines ab juventute prohibebit.* Sallust. ad Cæs.

73 A senibus, eas *voluptates quas eorum ætas sine dedecore non attingat*: Ibidem.

74 Ab universa plebe otium: *ut habeat negotia sua, quibus à malo publico detineatur.* Ibidem.

Denique dabit operam, ut omnes *Probitati atque Industriæ, non Sumptibus neque Divitiis studeant.* Ibidem.

75 Nam hæc quoque cohibenda: id est, Luxus. qui alioqui *in immensum prorumpat, ad cuncta quis pecunia prodigitur.* Tacit. 3. Annal.

76 Eum ego in quattuor his pono: Pecunia, Domo, Conviviis, Veste. In prima maximè: quæ nutrix imò mater hujus, & plurium malorum.

Juve- ---- *turpi fregerunt ſecula luxus*
nal. *Divitiæ molles.*
Satyr. Itaque meus Cenſor ante omnia,
6. *Pecuniæ, quæ maxima pernicies eſt, u-*
Salluſt. *ſum ac decus demet.*
ad Cæſ. Quid renuis Princeps? è re tua eſt: 77
Ariſto. ὥστε μηδένα ἐγγίνεσθαι πολὺ ὑπερέχοντα
5. Polit δυνάμει, μήτε φίλων, μήτε χρημάτων:
cap. 8. *neminem exiſtere, qui nimis excellat, ſi-*
ve amicorum copia, ſive opum.
Tac. 11. *Auri vis atque opes Principibus in-*
Annal. *fenſa.*
Valer. Imò, Principatui infenſæ. atque *ii* 78
4. ca. 3. *demum penates* (oraculi vocem audi)
ea civitas, id regnum, æterno in gradu
facile ſteterit, ubi minimũ virium Vene-
ris Pecuniaq; cupido ſibi vindicaverit.
Salluſt. *Sæpe jam audivi, qui reges, quæ civi-* 79
ad Cæſ. *tates, per opulentiam magna imperia a-*
miſerint, quæ per virtutem inopes cepe-
rant.
Sed è re Subditorum multò ma- 80
Ibidẽ. gis. Nam *ubi divitiarum cupido inva-*
ſit, neque diſciplina, neque bonæ artes
ſatis pollent:
Ibidẽ. *Omnia bona vilia ſunt: fides, probi-*
tas, pudor, pudicitia.

Virtuti

Virtuti aut deo numquam carus, cui caræ opes. *Necquisquam extollere se, aut divina mortalis attingere potest, nisi omissis Pecunia & corporis gaudiis.* Ibidē.

Itaq; meritò Censor, *Pecunia studium tollet, aut quoad res feret; minuet.* Ibidē.

81 Alligabit *Avaritiam belluam feram, immanem, intollerandam:* Tacit. 6. Annal.

82 Et illud *urbibus vetus, fænebre malum.* Ibidē.

Ne *ex libidine potentium agitetur.* Cice. 2. Offic.

83 Utque *res familiaris iis* modo *rebus quæratur, à quibus abest turpitudo.* Sallust. ad Cæs.

Deni[que] profusiones vetabit, & *finem Sumptuum statuet.*

84 In Domo ne superbè nimis struant, aut instruant: *& signis, aulæis, aliisq; operibus exornent.* Ibidē.

Ah stulti, qui *omnia potiùs visenda quam semet efficiunt!* Ibidē.

Et in eadem, *modum poscet argento, supellectili, familia.* Tac. 11. Annal.

85 In conviviis, damnabit *exquisita ingenia cœnarum:* Plinius Paneg.

Et istos belluones, quibus *mos vescendi caussa, terra mariq; omnia exquirere,* Sallust. Catil.

Tacit. 5. Annal. Et uno verbo, videbit ne *luxus mensæ profusis sumptibus exerceantur.*

86 Ibidē. 2. Annal. • In veste, ne *promiscua viris & feminis:*

Nobilibus & plebeiis: utque sui & certi quidam cultus sint his, qui *ordinibus & dignatione antistant.*

87 Seneca Epist. In levi hæc habes? erras. *Conviviorum luxuria & Vestium, ægræ civitatis indicia sunt:*

88 Salluft. ad Cæs. Imò moriturae. Nam hæc *juventutem ubi familiares opes defecerunt, ad facinora incendunt.*

Cicer. 2. in Catil. Res abit, fides perit: *eadem tamen illa, quæ erat in abundantia, libido permanet.*

Salluft. ad Cæs. Itaque quid aliud quàm *moveant composita, & res novas sceleribus acquirant?*

Cicer. 2. in Catil. Scito certò, *hoc in repub. seminarium Catilinarum esse.*

89 Aristo. 5. Politic. Vidit Prudentiæ oculus. Γίγνονται, inquit, μεταβολαί, καὶ ὅταν ἀναλώσωσι τὰ ἴδια ἀσελγῶς ζῶντες καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καινοτομεῖν ζητοῦσι, καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιτίθενται, ἢ κατασκευάζουσιν ἕτερον: *Fiunt in republica mutationes, cùm homines*

sua

sua consumunt prodigè vivẽtes. Hi enim tales, res novas quærunt: & aut ipsi Tyrannidi imminẽt, aut ad eã alios vocant.

90 Hæc sunt, quæ effici à Censore cupimus. Quo telo? duplici, Ignominiæ & Mulctæ. Illa quidem propria ejus est, & olim sola, *Censoris iudicium*, ait Cicero, *nihil ferè affert damnato, nisi ruborem.* Cicer. 4. pro Rep.

Timoris enim caussam, non vitæ pœnam in illa potestate esse voluerunt. Idem, pro Cluẽt.

91 Sed ut nunc mores, alteram ego illam omnino adjungam. Quid enim si quidam *ea duritia oris sint, ut depudere didicerint?* Senec. ad Seren.

Et voluptatum *non illecebris tantum, sed ipsa infamia gaudeant?* Valerius lib. 6. cap. 9.

Sanè eos mulctem: nec *exsanguem illam & ferream frontem nequicquam convulnerem* notis.

Cottidianum enim *istud, ac sine effectu jurgium sit.* Plinius Paneg.

92 HABES universam Censuram: tu institue, aut potiùs restitue eam, o Bono generis humani nate Princeps. Seneca Natur. Quæst. 4.

Omnia *jacere sentis, bellorum impetu perculsa atque prostrata.* Cice. pro Marc.

Excita, per deum immortalem, *re-* 93
Ibidē. *voca fidem, comprime libidines, & quæ dilapsa fluxerunt, severis legibus vinci.*

Sallust. ad Cæs. Invidiam metuis? non nego, quin 94
asperа hæc res in principio futura sit.

Quia nova; quia contra sensum
Aristo. Ethic. 1. ca. 5. vulgi. *οἱ γὰρ πολλοὶ τὴν ἡδονήν· διὸ καὶ τὸν βίον ἀγαπῶσι τὸν ἀπολαυστικόν:*

Nam multitudo voluptatem, ideoq́; & V. tam amant dissolutam.

Sallust. ad Cæs. At tu *capesse rempub. & omnia aspe-* 95
ra pervade.

Ibidē. Quid trepidas? *multorum saluti potiùs, quàm libidini consule.*

Ibidē. *Ea verò* apud sapientes *clementia* 96
erit, retinuisse ab stultitia & falsis voluptatibus:

Ibidē. *Non si flagitiis obsecutus, delicta perpessus, præsens gaudium cum mox futuro malò concesseris.*

Et tamen quidquid hic asperum. 97
facilè mitigabis triplici nostra observatione. Primum, si tu sub Censura: id est, si vita tua ad illā normam, ad quam alios formas. O mitem &
Plinius Paneg. efficacem hac ratione Censuram! *Ad hanc dirigemur, ad hanc convertemur:*

Et

Et *præcipuus adstricti moris auctor e-* Taci-
ris, antiquo ipse cultu victuq;. tus 3.

Nam *vita* profectò *Principis Cen-* Annal.
sura est, eaq; perpetua. Plinius

98 Secundò, si non omnia simul e- Paneg.
mendabis: sed paullatim καὶ ἡσύχῳ πο- Tac. 3.
δὶ *ad priscum morem recidet.* Annal.

Neq; enim potest quisquam nostrum Cice pro
subitò fingi, neq; cujusquam repentè vi- Sulla.
ta mutari, aut natura converti.

Tempore opus: & *vitia quædam tol-* Senec.
lit facilius Princeps, si patiens eorum est. 1. de
Quosdam pudor, alios necessitas, non- Clem.
nullos satias in melius mutet. E Ta-

Nam *peregrinatur* quorundam *a-* cito
nimus in nequitia, non habitat. 3. An-

99 Tertiò deniq;, si Præmia divides nal.
in bonos. Quis censebit nisi virtutis Vale-
amore te asperum, cum tam beni- rius li.
gnum te videant in eos, qui habent 6. ca. 9.
illam? *Præmio & pœna rempubl. conti-* Cicero
neri. Solon olim dixit: ad

Verè. Nam *præmia bonorum malo-* Brut.
rumq; bonos ac malos faciunt. Epist.

100 Videbis semper eò *impendi labo-* 16.
rem ac periculum, unde honos atque e- Plinius
molumentum speretur. Paneg.

 Liv, 4.

Jamblichus.

Πᾶν τὸ τιμώμενον αὔξεται, ἐλαττοῦται δὲ τὸ ἀτιμαζόμενον. καὶ τοῦτό ἐστι διαφανέστατον σημεῖον ἀρχῆς εὖ διοικουμένης: *Augetur & crescit, quidquid in honore est: deficit & minuit, quidquid in contemptu. Atque hoc signum clarissimum est imperii bene constituti.*

Plinius Paneg.

Tu usurpa. & vide ne te Principe, *sit benè factis tantùm ex conscientia merces.* 101

FINIVI de Odio: hoc addo, adeò altè insitam pestem hanc Regnis, ut nesciam an ulla ars aut astus penitus eam evellat. Nam *libertas juxta bonis & malis, strenuis & ignavis optabilis est.* 102

Sallust. ad Cæs.

Ideoq; per naturam in odio nobis, quisquis eam libat. Libat autem omnis Princeps. ergo *quamvis id agas, ut ne quis meritò te oderit, erunt tamen semper qui oderint.* 103

Senec. de Provid.

Sed tu sperne.

Seneca Oedip.

---- odia qui nimium timet,
Regnare nescit.

Plut. Politic.

Odia dico hæc plebeja & levia. 104
παντὶ γὰρ δήμῳ τὸ κακόηθες καὶ φιλαίτιον ἔνεστι, πρὸς τοὺς πολιτευομένους: *Omni enim.*

nim p pulo inest malignum quiddam & querulum, in imperantes.

Et verissimè a rege Magno dictũ: *Regium esse audire malè, cùm facias benè.* Idẽ Apoph.

105 Solaberis igitur te illo Augustæo: *Satis est, si hoc habemus, ne quis nobis malè facere possit.* Sueton. August. cap. 2.

106 Et melioribus item sanioribusque judiciis, quoniam te aliquando *se in carmina honorq́ aeternus Annalium, non hac brevis* & plebeja *prædicatio celet.* Plinius Paneg.

Suum cuiq́ decus posteritas rependet. Tac. 4. Annal.

CAP. XII.

Definitus & vituperatus Contemptus. Ostensa quæ illum gignunt: à rege, si sapiet, fugienda.

SUMMARIA.

1. *Definitio* Contemptus.
2. *Ejus pernicies.*
Anima regni, Auctoritas. eod.

3 *Sine ea unus tàm multis non imperet:*
4 *Et regnum omne ruat.*
5 *Auctoritati autem Cõtemptus adversus*
6 *Ergo Regni pestis.*
7 *Etiam in parte, supra Odium.*
8 *Hic enim ad rem statim ducit.*
9 *Nec tamen frequens nimis in reges:*
10 *Legitimos quidem.*
11 *Origo ejus:*
12 *A leni imperio.*
13 *Quod publicè etiam noxium per licentiam.*
14 *Est & à levi imperio:*
15 *Aut Principe.*
16 *Item à soluto imperio.*
17 *A Fortuna adversa pertinaciter.*
18 *Ab orbitate.*
19 *Certus tuusq; successor, te firmat.*
20 *Denique à Libidine:*
21 *A Luxu & temulentia.*
22 *A rebus externis.*

CONTEMPTUS sequitur, quem Vitium alterum fecimus evertendo regno. Is est ad nostram rem, 1

IMPRES-

IMPRESSA SUBDITIS SIVE ET EXTERIS, VILIS ABJECTAQUE OPINIO, DE REGE E-
2 jusque STATU. Pestifera omnino res Regnis: quorum anima & vita ipsa est Auctoritas, & eximia quædam opinio de imperante. Quæ enim vis alia est, quæ efficit, ut *tot mortalium millibus una anima præsideat, nonnumquam senis & invalidi?* Senec. 1. de Clem.

Sola illa omniaque videmus, hac, *quasi mente quadam, regi atque administrari.* Cice. pro Cluēt.

Ut *anima, pedes manus, oculi, negotium gerunt: & illius jussu jacemus, aut inquieti discurrimus:* Senec. 1. de Clem.

3 Sic *hæc immensa multitudo* Auctoritatis quasi *spiritu regitur.* Ibidē.

Quis verò aliter regat? *Vires imperii in consensu obedientium sunt:* Livius 3.

Consensus ille ab Æstimatione: per quam,

- - - unum tàm magna juventus, Luca. 5.
Privatum factum, timet.

4 Hanc tolle, tollis Regnum, *omnisque hic imperii contextus in multas partes dissiliet.* Senec. 1. de Clem.

Lu- ------ *Subversa jacebit*
cret. 8. *Pristina majestas soliorum, & sceptra superba.*

Quid autem clariùs eam tollit, 5
quam Contemptus, & hæc ἐνέργεια
Aristo. δόξης περὶ τὸ μηδενὸς ἄξιον φαινόμε-
Rhet. νον: *opinionis actio in id, quod nullius rei*
2. ca. 2. *pretiiq; censeas?*

Igitur ille, mors & interitus re- 6
gnorum: imò supra ipsum Odium,
aliquo adspectu. Philosophus indi-
Idem 5. cavit. Δύο δὲ οὐσῶν αἰτιῶν δι' ἃς μά-
Polit. λιςʼ ἐπιτίθενται ταῖς τυραννίσι μίσους καὶ
c. 10. καταφρονήσεως, θάτερον μὲν δεῖ τούτων
ὑπάρχειν τοῖς τυράννοις τὸ μῖσος. ἐκ
δὲ τοῦ καταφρονεῖσθαι πολλαὶ γίνονται τῶν
καταλύσεων: *Cùm duæ caussæ sint, ob quas insurgitur in Tyrannos, Odium & Contemptus: alteram earum adesse Tyrannis oportet, Odium è Contemptu verò plurimæ fiunt eversionum.*

O verè Phœbum, longè super aci- 7
em ingenii jaculantem! Ita res est. Caussa prima & motio evertendis regnis, plerumque ab Odio est: sed extrema & efficax maximè à Contemptu. Nam illud tardum, vel, ut cum

Poëta dicam, in audax est, nisi armetur ab isto. Metus enim sæpè retinet: quem Tyranni habent pro asylo. Ideoque cum caussa *exsecrabilis ille versus, & qui multos dedit præcipites*, iis placuit: Sene. 1. de Clement.

Oderint, dum metuant.

Quamdiu enim hoc frænum; incurrere magis cupiunt quam audēt.

8 At excutit Contemptus & efficit ut non velis solum, sed audeas & tentes. Itaque certa ab eo pernicies.

9 nunquid crebra? haud censeo. *Neq; enim ab ullo periculo fortuna Principis longiùs abest, quàm ab Humilitate.* Plinius Paneg.

An contemnatur, qui imperium, qui fasces habet? nisi qui humilis & sordidus, & qui se prius ipse contempsit. Idem 8. epist. ult.

10 Non inquam crebra ab eo solo: (nam Odio misceri jam dixi:) præsertim si quis verus legitimusque sit Princeps. Tamen quia evenit: qui vites, docebo. sed breviter. Cur diffundam? nónne in Auctoritate formanda, satis munivi hanc ipsam viam? Satis: si verum hoc scitum, τὴν αὐτὴν τῶν ἐναντίων ἐπιστήμην εἶναι. Arist. 1. Topic. cap. 18.

ναι. Eandem contrariorum scientiam esse.

Fit igitur Contemptus in Princi- 11
pem ab his tribus maximè: Forma imperii, Fortuna, Moribus. FORMA 12
imperii: si justo ea lenior & remissior. Quod peccatum peccant ii, qui nimia *lenitate dulces.*

Cic. 5. ad Attic. epist. 14.

Effusè dant se populari auræ, & *omnem infimæ plebis rumorem affectant.*

Tac. 2. Hist.

Bis noxii, in se & in rem publicam. 13
Qui & plebi reverentiam omnẽ excutiunt: & licentiam præbent peccandi. Ἡ γὰρ ἐξουσία τοῦ πράττειν ὅ, τι ἂν ἐθέλῃ τις, οὐ δύναται φυλάττειν τὸ ἐν ἑκάστῳ τῶν ἀνθρώπων φαύλων: *Facultas faciendi quod cuilibet visum, non potest cõprimere ingenitam singulis hominibus pravitatem.*

Arist. 6. Poli. cap. 4.

Acutè olim Fronto in Nervam senem & jam enervem: κακὸν μὲν εἶναι αὐτοκράτορα ἔχειν, ἐφ᾽ οὗ μηδενὶ μηδὲν ἔξεστι ποιεῖν, χεῖρον δὲ ἐφ᾽ οὗ πᾶσι πάντα: *Malum quidem esse, Principem habere sub quo nihil ulli liceat: pejus verè eum, sub quo omnia omnibus.*

Dio in Nerva.

Nec

14 Nec lenis solum Forma ad Contemptum facit: sed & Levis, quæ decretis legibusque variat, & de qua dici possit, Ἀνέμου πεδίον: *Venti campus.* Adag.

15 Maximè, si ipse Princeps insigni *mobilitate ingenii.* Tacit. 2. Hist.

Quem *subitis offensis, vel intempestivis blanditiis mutabilem,* merito *cõtemnant metuantq;.*

16 Etiam, si Soluta Forma. nempe cùm rerum omniũ incuriosus Princeps, & *levi auditu, quamvis magna, transmittit.* Ibidẽ.

Abundè ratus, si præsentibus fruatur, nec in longius consultans. Ibidẽ.

Sive cum Honores effusè dividit, Magnos, Diuturnos. Quidni illum spernant, aliis adhæreant, qui *munia transmittit:* 4. Ann.

Et velut spontè videtur *exire de Imperio?* 3. Hist.

17 FIT secundò Contemptus à FORTVNA. nempe si n aversa ea, non mater: & *votis tuis malignum pedem opponit.* Ex Ovidio de Tristib.

Scito certò. *Prosperis tuis rebus cer-*

taturi

Tac. 2. Histor. *taturi ad obsequium, Fortunam adversam omnes ex aquo detractabunt.*

Imo in te incurrent:

Schol. Theocr. Δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται:

Ruent e quercu ligna quivis colligit.

Tac. 1. Annal. Amplius, si eadem, *munimenta* tibi non dat aut subtrahit, *quibus insistas.* 18

Successores dico certos, aut liberos. Valdè ab ea respernunt, & vertunt se ad speratum aliquem Solem. Alexander Magnus scivit, & questus Cur. 6. est: *Orbitas mea, quod sine liberis sum, spernitur.* 19

Revera enim, ut Tragicus ait:

Eurip. Τύραννοι παῖδος ἔρυμα δώμασι.

Munimen aula, regii sunt liberi.

Tac. 5. Histor. Et *non legiones, nõ classes, aquè firma imperii munimenta, quam numerus liberorum.*

TERTIO & postremo, fit à MORIBUS Contemptus: maximè istis. 20
5. Ann. Si quis libidini deditus, seq; *per licita & illicita fœdat.*

Nam muliebria hæc flagitia valdè opinionem non regis modo, sed viri

viri detrahunt. Alii *viriliùs peccant*, Sen. de
ait quispiam. Brevit.

In Venerem ac libidinem projectorum cap. 6.
inhonesta labes est. Ibidē.

21 In pari caussa, qui *Luxui & sagina* Tac. 2.
mancipati, emtiq́;: Histor.

Medio die temulenti. Ibidē.

Novi Vitellii sive vituli, qui *ut i-*
gnava animalia, si cibum suggeras, ja- Ibidē.
cent torpentque: & præterita, instan-
tia, futura, pari oblivione dimittunt. Arist. 5.

Dux noster ad Prudentiam, benè. Polit.
ἀπολαυστικῶς ζῶντες εὐκαταφρόνητοι γί- cap. 10.
νονται, καὶ πολλοὺς καιροὺς παραδιδόασι
τοῖς ἐπιτιθεμένοις: *Solutè viventes, de-*
spicabiles fiunt, & multas opportuni-
tates præbent insidiantibus.

Οὔτε γὰρ εὐεπίθετος, οὔτ' εὐκαταφρό- Arist. 5.
νητος ὁ νήφων, ἀλλ' ὁ μεθύων. οὐδ' ὁ ἄγρυ- Polit.
πνος, ἀλλ' ὁ καθεύδων: *Nec enim facilis ag-* cap. 11.
gressu aut contemptu sobrius, sed ebrio-
sus: nec vigilans & excitatus, sed igna-
vus.

Item in quibus *tardi ac ingenii, stu-* Cicer.
por; debilitas linguæ. in Piso-

22 Aut alia magis levicula, ut Facies nem.
parum decora, Ætas gravior, Vale-
tudo,

Tac. 1. Histor. tudo imbecillior. quæ sæpe *irrisui & fastidio sunt*:

4. Annal. *Vt est mos vulgo, fortuita* aut externa *ad culpam trahenti*:

2. Hist. *Et Imperatores forma ac decore corporis comparanti.*

Plura talia, ipse manu facili educes & hauries è rivulis, quos ad Auctoritatem reclusi.

CAP. XIII.

Quæsitum an Prudentia mixta locum apud Principem habeat? id est, ea in qua fraudes. Dictum, & doctum, aliquem habere.

SUMMARIA.

1 Astum *in regno esse posse.*
Etsi rigidi quidam negent.
2 *Sed mores hominesq; co*[illegible] *vol*[illegible].
3 *Cretizandum cum Crete.*
4 *Idq; ex usu Principis, & publico.*
5 *Bono fine, quadam talia bona.*

6 Prin-

6 *Principem præfracto rectum esse non debere.*

7 *Ad utilia inclinare.*

8 *Non tamen ad scelesta.*

9 *Circumire, non aberrare.*

10 *Alii quoque faciunt.*

11 *Mente opus, ubi manus non sufficit.*

12 *Princeps ex Leone & Vulpe.*

13 *Adolescentuli hoc parum capiunt.*

14 *Bene senes, aut periti.*

15 *In Machiavellum nimis quidam sæviunt.*

VIdeor liberaliter satis & plena, quod dicitur manu, tibi prompsisse è gemino Prudentiæ fonte: & quidem probum ac merum. Fasne est, ut leviter misceam, & jungam aliquid è fraudium fæce? ego puto, quidquid Zenones quidam mihi abnuant, quibus *unum illud ad laudem, cum virtute directum iter, probatur.* Cicer. pro M. Cœl. 3.

2 Qui fas non putant: *Rationem bono consilio à diis immortalibus datam, in fraudem malitiamque converti.* de Natura deorũ.

Quos

Quos alibi ſane libens audio: hic qui poſſum? Ævum & homines i-
Ad Att. gnorare mihi videntur, & *dicere tan-*
2. epiſt. *quam in Plutonis πολιτείᾳ non tanquã*
1. *in Romuli facie ſententiam.*

Pro Roſ. Com. Inter quos enim vivimus? nempe argutos, malos: & qui *ex fraude, fallaciis, mendaciis, conſtare toti videntur.*

Ipſi Principes, cum quibus nobis res, pleriq; in hac claſſe: & quidquid leonem præferant.

Perſ. Sat. 5. *Aſtutam vapido ſervant ſub pectore vulpem.*

Cic. 3. de Offic. Et hic mihi clamat quispiam, *Nequid inſidiosè, nequid ſimulatè, nequid fallaciter?*

Ariſt. 5. Polit. O puri, imò ô pueri! Per *fraudem & dolum regna evertuntur*, ait Philoſophus:

Tu ſervari per eadem, nefas eſſe vis? nec poſſe Principem interdum: 3

Adag. Ἀλωπεκίζειν πρὸς ἑτέραν ἀλώπεκα?
Cum vulpe junctum, pariter vulpinarier?

Præſertim ſi publicus Uſus Salusque ſuadeat: quæ ſemper cum Prin- 4

cipis.

cipis usu ac salute conjuncta? Profecto erras. *Communis utilitatis derelictio contra naturam est*, non solum rationem. Cic. 3. de Offic.

Stare omnes debemus, tanquam in orbe aliquo reipublicæ, qui cum jam versatur, eam deligere partem debemus, ad quam nos illius utilitas salusq; converterit. Pro Plancio.

5 Turpe aliquid in eo mixtum videbitur? frustra. hoc enim aspectu, *quod plerumq; turpe haberi solet, turpe non erit.* Cic 3. de Offic.

Semper officio fungitur, utilitati hominum consulens & societati. Ibidē.

6 Itaque ne tanto opere, quæso, mirentur aut indignentur, si nobis arbitris, *non semper superet vera illa & directa ratio.* Pro M. Cæl.

7 Velimusque Principem, alto quidem splendidoque ingenio: sed tamen *eruditum utilia honestis miscere.* Tacit. Agric.

8 Miscere, dico. Nam ut prorsus ab Honesto recedat, nulla vis suadere me adiget. Sperno serio & exsecror illas voces: *Nihil gloriosum, nisi tutũ: & omnia*

Salluſt. *& omnia retinendæ dominationis hone-*
Orat. *ſta eſſe.*
Lepid. Item:
Seneca *Vbicunq; tantum honeſta dominanti*
Thye- *licent,*
ſte. *Precario regnatur.*

Ad Orcum hi ſenſus, unde nati.

De me fateor:

Aucto. *Ego ille ſum, qui ſcelera committi ve-*
Theb. *tem:*
Ego ſum magiſter juris ac moris pro-
bi.

Et hoc volo tantum, jus fasq; eſſe interdum in turbido hoc rerum hu-
Virgil. manarum pelago, *obliquare ſinus.*
Cic. ad Et ſi rectâ *portum tenere nequeas,*
Lentu. *idipſum mutata velificatione aſſequi.*
epiſt. 9. Quis me adeò culpet, aut curà virtute abeam? Vinum, vinum eſſe non deſinit, ſi aqua leviter temperatum: nec Prudentia, Prudentia, ſi guttulæ in ea fraudis. Semper intelligo, ut modice & ad Bonum finem. Nonne matres aut medici quoque, 10 teneræ ætati fucum ſæpe faciunt,

Lucr. 1. *Vt puerorum ætas improvida ludificetur,*

Labro-

Laborum tenus? Ibidē.

—— *deceptaq́; non capiatur?*

Cur Princeps non idem in Plebeculam suam, aut vicinum aliquem
11 Dynastam possit? Profecto

Cùm contendi nequitum est, clam tendenda est plaga. Pacuv.

Et ex Spartani Regis monito: Plutar. Lysan. & Apoph.
Ὅπου ἡ λεοντῆ μὴ ἐφικνεῖται χρὴ τὴν ἀλωπεκῆν προσράπτειν: *Vbi Leonina pellis non pertingit, oportet Vulpinam assuere.*

12 Mihi, cum Pindaro, semper laudatus ille vir, qui

—— τόλμᾳ μὲν ἐοικὼς
Θυμὸν ἐριβρεμετᾶν θηρῶν λεόντων Isth.
Ἐν πόνῳ. μῆτιν δ᾽ ἀλώπηξ Od.4.
—— *fiducia referens*
Animum graviter frementium lernum
In discrimine: consilio vero vulpes.

13 Tuq; in tempore & loco, esto secutus, quid isti a Schola aut Umbra adolescentuli dicent: quos scio τῆς πολιτικῆς οὐκ εἶναι οἰκείους ἀκροατάς: *Civilis disciplina non esse idoneos auditores:* Arist.1. Ethic. cap.3.

Mul-

Multo minus arbitror. & virum 14
profecto quærit hoc Tribunal, qui
Ibidē. οὐκ ἄπειρος τῶν κατὰ τὸν βίον πράξεων: *non
ignarus rerum, quæ eveniunt in hac vita.*

Ab illo facilè obtinebimus, nec 15
Maculonum Italum tam districtè
damnandum : qui miser à qua non
manu hodie vapulat?) & esse quam-
Basil. in Proverb. dam, ut vir sanctus ait, καλὴν καὶ ἐπαινετὴν πανουργίαν: *honestam atq; laudabilem calliditatem.*

CAP. XIV.

Quomodo, & quatenus, Fraudes admittendæ? Triplex earum genus factum, & distinctè aliæ in Regnū receptæ, aliæ exclusæ.

SUMMARIA.

1 Fraudium *communis definitio.*
2 *Earundem divisio.*
3 *Levis.*
4 *Media.*

5 *Ma-*

5 *Magna.*
6 Diffidentia *commẽdata regnanti.*
7 *Cui turpis credulitas.*
8 *Et per eam error.*
9 *Ac sæpè noxa.*
10 *Infida enim ubiq; omnia.*
Et simulata. ibid.
11 *Præsertim in Aula.*
12 *Ideò cavendum, & diffidendum.*
13 *Quibusdam tamen fidendum.*
14 *Sed perpaucis.*
15 *Diffidentia celanda.*
16 *Dissimulanda adhibenda.*
17 *Cujus latè usus.*
18 *Et principi ea planè necessaria.*
19 *Apud hostes.*
20 *Apud suos.*
21 *Sed cum modo habenda.*
22 Conciliatio, *mihi quid?*
Vsitata. ibid.
23 *Sed & utilis.*
24 *Muneribus plerumq; fit.*
25 *Quibus faciles ubiq; corrumpi.*
26 *Arcana referant.*
27 *In bello produnt.*
28 *Etiam fœminæ huc adhibitæ.*
29 Deceptio, *quid mihi sit?*

Licita ex sensu veterum. ibid.
30 *Crebra apud Principes.*
31 *Qui usu omnia metiuntur.*
32 *Tolerat humana ratio.*
33 *At vix divina sanctio.*
34 *Nec efficimus, aut effugimus, quin levia saltem peccata sint.*
35 *Cautio in hac re.*
36 *Fraus* Magna.
37 *Fœdera per calumnias eludunt.*
38 *At Deum non ludunt.*
38 Injustitiæ *actiones.*
Obstantes tollit. eod.
40 *Per caussam aliquam.*
41 *Aut etiam nullam.*
42 *Iulii Cæsaris Fraus immanis.*
43 *Injustitia item invadit,*
44 *In mutatione Principum.*
45 *Aut in domesticis discidiis.*
46 *Ius in armis habet.*
47 *Omnia usu metitur.*
48 *Regnum schola fraudium.*
49 *Aliquam injustitiam multi approbent.*
50 *Vt præter leges occidere.*
51 *Privilegia flectere, aut frangere.*
52 *Aliena occupare.*

53 *Idq;*

53 *Idq; commodi tantùm aspectu.*
54 *Princeps Aristoteli haud purè bonus.*
55 *Democrito etiam injurius.*
56 *Nobis nunquam, nisi leviter in ultima Necessitate.*
57 *Illa excuset quadam.*
58 *Apud homines tamen potius, quàm Deum.*
59 *Qui purus omnia pura vult.*
60 *Caussa (si dicendum| homini) turbarum hodie, à Gubernatione obliqua.*

NEc tamen ita hæc dissero, ut fræna omnia Fraudi malitiæq; permittam. absit. Distinctionem tibi lumen præferam, & nequid libero nimis pede vageris, lineis suis limitibusq; includam fallacem hunc campum Fraus universè mihi hic
1 est, ARGUTUM CONSILIUM VIRTUTE AUT LEGIBUS DEVIUM, REGIS
2 REGNIQ; BONO. Ea triplex: Le-
3 vis, Media, Magna. Illam appello, QVÆ HAUD LONGE à VIRTUTE ABIT, MALITIÆ RORE LEVI-

TER ASPERSA. in quo genere mihi
est Diffidentia, & Dissimulatio. Me- 4
diam, QVÆ AB EADEM VIR-
TUTE FLECTIT LONGIUS, ET
AD VITII CONFINIA VENIT:
in qua pono Conciliationem, &
Deceptionem. Tertiam, QVÆ NON 5
A VIRTUTE SOLUM, SED LE-
GIBUS ETIAM RECEDIT, MA-
LITIÆ JAM ROBUSTÆ ET
PERFECTÆ. uti sunt Perfidia & In-
justitia. illam suadeo; hanc tolero,
istã damno. Ordine omnes vide. In 6
Levi, Diffidentiã primo posui. quam
ego prorsus Principi insinuo: quia
ut in actionibus omnibus tardum
lentumq; eum esse expedit, sic in fide
Sene.2. & assensu. Ut intentus, inquam, su-
de Ira. spensusq; ambulet, & pœnè dixerim
Cic. E- ut *nihil nisi quod in oculos incurret ma-*
pist.lib. *nifestumq; erit, credat.*
10. epi- Etsi enim *credulitas error est magis,* 7
stol. 23. *quàm culpa, & quidem in optimi cujus-*
que mentem facillimè irrepat.

Sene.2. Tamen à Principe removenda ea
de Ira. longissima, apud quem *plurimum*
mali credulitas facit.

Nonne

8 Nonne pro omnibus ille excubat? Turpe igitur, & omnibus noxium, illum *Labi, errare, decipi.* Cicer. Philip.

Jam faciles isti & incauti, quàm *opportuni injuriæ?* Sallust. Jug.

Undique patent. & passim apud eos, *minore metu, & maiore præmio, peccatur.* Tac. I. Histor.

9 Imò & in eos peccatur.

Aditum nocendi perfido præstat fides. Senec. Oed.

Reducat ergo se Princeps, & tutum hoc scuto reddat; *Nihil credendo; atque omnia cavendo.* Cicero Orat. post re. dict.

10 Amici & fidi videntur? circumspice.

O vita fallax, abditos sensus geris! Senec. Hipp.

Nimis *multis simulationum involucris tegitur, & quasi velis quibusdam obtenditur uniuscuiusque natura. Frons, oculi, vultus, persæpè mentiuntur, oratio verò sæpissimè.* Cicer. ad Q. Frat. epist. I.

Quod ille clamat olim: Ω φίλοι οὐδεὶς φίλος. *O amici, nemo amicus.* Arist. apud Laert.

Tu jure potes, quia profectò *in domo principum, nomen tantum Amicitiæ inane irrisumque remanet:* Plinius Paneg.

Res ipsa exsulat. &

Senec. Herc. Oct.

Licet omne tua vulgus in aula,
Centum pariter limina pulset:
Cùm tot populis stiparis eas,
In tot populis vix una fides.

Cicer. ad Att. lib. 2. epist. 20.

12 Itaq; meritò *Pragmatici homines*, *omnibus historicis præceptis, versibus deniq; cavere jubent, & vetant credere.*

Ille Siculus insusurrat:

Epich.

Νᾶφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν· ἄρθρα
ταῦτα τᾶν φρενῶν:

Vigila, & memor es nequid credas:
nervi hi sunt Prudentiæ.

Clamat alter à Græcia:

Euripid.

—— σώφρονος δ' ἀπιστίας.
οὐδ' ἐστιν ἄλλο χρησιμώτερον βροτοῖς:
—— *sapiente Diffidentia,*
Non alia res utilior est mortalibus.

Seneca Epist.

13 Quid ergo? inquies? nulli credam? Non hoc suadeo: (*Vtrumq; enim in vitio est, & omnibus credere, & nulli:*)

Cicer. ad Q. Frat. epist. 1. lib. 1.

14 Sed ut paucis. nec nisi iis, quorum longo usu cognita tibi fides. His talibus, quid est *quod non & committi & credi rectissimè putem?*

15 Reipsa, inquam, paucis: at in spe-

cie

cie omnibus, id est, *Fronte & vultu, quibus Simulatio facilimè sustinetur.* Ad Lentul. epist. 9.

Nam nihil magis hic cavendum, quam ne Diffidere videaris. *Multi fallere docuerunt, dum timent falli.* Senec. Epist.

Vult sibi quisq; credi, & habita fides ipsam plerumq; obligat fidem. Liv. 22.

16 Itaque Dissimulatio adsumenda, quam posui & suasi loco altero: quæ verè Diffidentiæ hujus proles. Quid enim ea opus, si mutua inter nos fides? Hæc est, quæ *frontem aperit, mentem tegit.* Cic. P Cn. Plãcio.

17 Necessaria sanè Principi. adeò, ut veteranus Imperator* dixerit: *Nescit regnare, qui nescit Dissimulare.* *Fridericus, siue Sigismũdus.

Et Tiberius ab eadem mẽte, *Nullam, ut rebatur, ex virtutibus suis magis, quam Dissimulationem diligebat.* *Nam variãt.* Tac. 4. Annal.

Displicebit hoc ingenuæ alicui fronti & clamabit: *Ex omni vita Simulatio, Dissimulatioq; tollenda est.* Cic. de Offic.

18 De privata, fateor: de publica, valdè nego. Numquam regent, qui non tegent: *nec aliter possunt ii, quibus commissa est tota respublica.* Pro Milone.

Ut *ad effectum consiliorum suorum*

Lib. 10. epist. 9.

veniant, multa simulent oportet inviti, & dissimulent cum dolore.

Nec id solum adversus Exteros 19
aut Hostes: (nam ibi receptum dogma est, Ut *malum sub lingua, non in lingua habeas*: quia

Greg. 15. Moral.

Professa perdunt odia vindictæ locum:)

Seneca Med.

Sed etiam apud Tuos. Aperti isti 20
& simplices *sine fuco sine fallacia.*

Cic. 1. ad Attic. epist. 1.

Et qui animum, quod dicitur, *in fronte promptum gerunt.*

Ennius.

Numquam apti huic theatro. in quo, me judice, primum locum *Afranii Simulans* habet.

Cicer. pro Sextio. Arist. Eth. 5. cap. 7.

Sic tamen ut aptè eam fabulam a- 21
gas & decore. Οἱ γὰρ μετρίως χρώμενοι τῇ εἰρωνείᾳ, καὶ περὶ τὰ μὴ λίαν ἐμποδὼν καὶ φανερὰ εἰρωνευόμενοι, χαρίεντες φαίνονται: *Nam qui modicè Dissimulatione utuntur, & in iis quæ haud planè perspicua & ante pedes oculosq; sunt, gratiosi apparent.*

Contra, qui immodicè & ineptè, revera fatuelli. Cui enim bono tegmen, si translucet? Quin semel hoc in omni genere fraudium cape:

Dolis

——— *Doli non sunt Doli, nisi astu colas.* Plaut.

22 HABES de Levibus fraudibus. ad MEDIAS venio: in quibus Conciliatio prima, sive ut liberius dicam, Corruptio. Ea est, cùm callidè inclinas & allicis ad te eorum animos operasq;, qui alieni juris. O artem nimis hodie Principibus receptam! quæ una ferè in Aulis *plerasq; res* (ut ille de Fortuna ait) *ex libidine sua agitat.* Sallust. ad Cæs.

23 Quam valdè etiam attollit Tullius. *& Proprium hoc esse Prudentiæ statuit Conciliare sibi animos hominum, & ad usus suos adiungere.* Cice. 2. de Offic.

24 Quod duplici via fit, Suasionis & Doni. Rarenter illa: hæc altera creberrimè, ut hodie *corrupti depravatiq; mores sunt admiratione divitiarum.* Ibidē.

25 Quotus quisque est, cui non illæ *bono atq; honesto potiores sunt?* Sallust. Jug.

Itaq; scitè & rectè hac machina si utare; ubiq; reperies, *quos pernitiosa libido teneat alienæ potentiæ decus atq; libertatem suam gratificari.* Ibidē.

Ibidē. Qui & Principem suum, & omnia 26
ejus, *venalia habeant.*
Tacit. Atq; adeo (hoc reconde) in *ipsa* 27
Agric. *hostium acie invenies tuas manus.*

Quid? quod in sacrum & indivi- 28
duum thorum penetravit ista fraus?
Rem turpem! & fæminæ etiam in-
Arist. ducuntur sive emuntur, *ἵν' ἐξαγγέλλω-*
Polit. *σι κατὰ τῶν ἀνδρῶν: ut efferant & enun-*
cap. 11. *cient, quæ ad maritos.*
Tac. 4. In Tacito legi: *Secreta quoq; ejus*
Annal. *corrupta uxore, prodebantur.* 29

Jam Deceptio est, cum inducis a-
lium in tua commoda, errore aut
mendacio objecto. Quod licitum
probumque in Principe esse, volunt
probi auctores. Magnus Plato cen-
Plat. 5. suit, *συχνῷ τῷ ψεύδει καὶ ἀπάτῃ δέησει*
de Rep. *χρῆσθαι τοὺς ἄρχοντας ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀρ-*
χομένων: crebro mendacio & fraude uti
imperantes debere, ad commodum sub-
ditorum.
Lib. 8. Et noster Plinius, *Decipere*, inquit,
Epist. *pro moribus temporum Prudentia est.*
Diphi- Quin etiam nescio quis Poeta:
lus. Ὑπολαμβάνω τὸ ψεῦδος ἐπὶ σωτη-
ρία

Λεγό-

λεγόμενον, οὐδὲν περιποιεῖσθαι δυσχε-
ρές.

Existimo mendacium, si gratia
Salutis effers: nihil habere incom-
modi.

30 Et Principes sanè promptè audiunt, qui nescio quomodo *laudem occulto magis tramite, quam aperta via petunt.* Vale. 8. cap. 3.

Vim differunt, potiorem dolum arbitrantur: Tac. 12. Annal.

Et sæpe quod rerum aut *temporis angustia negant, sagacitate consilii assequuntur.* Vale. 7. cap. 3.

Decipiunt verbis, literis, Legatis, atq; adeo ipsos Legatos: Seneca Thyeste.

Eosq; per quos fallere alium cogitant,
Fallunt.

31 Et quid diducam? uno verbo, cũ Lysandro plerique sentiunt, τὸ ἀληθὲς τοῦ ψεύδους κρεῖττον εἶναι, ἑκατέρου δὲ τῇ χρεῖᾳ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν τιμὴν ὁρίζεσθαι: *Verum falso esse melius, sed utriusq; dignitatem & præstantiam usu discerni.* Plutar. Apoph.

32 Atq; hæc, humanam Prudentiam si consideras, proba. Quidni? ad Bonum enim publicũ referuntur: quod

insitum in iis malitiæ virtus facilè exsugit & absorbet. Ut medicamentis venena laudabiliter miscemus, salutari illo fine: sic videntur ἐν φαρμάκε εἴδει τὰ τοιαῦτα χρήσιμα εἶναι: *instar pharmaci, hæc talia utilia esse.* (Plat. 5. de Rep.)

Adde receptissimos mores, & quod hæc *consuetudine jam pro nihilo habentur.* (Sallust. Jug.)

Imo necessitatem etiam. quod cōtra tot insidiātes, vix est, ut se suosq; aliter tueatur bonus Princeps. Quibus caussis ego quoq; prædixi tolerari Medias has fraudes à me, non 33
tolli. Quid tamen, rectam illam divinamq; legem si considero? hæreo valde & sudo. Abnuere illa nobis videtur: & à simplicissimo ac purissimo deo hæc effata manarunt. *Abominatio Domini est omnis illusor.* (Prov. 3.)

Item: *Ne velis uti mendacio ullo. numquam enim prodest frequentatio illius.* (Eccl. 7.)

Et ut claudam omne effugium, ecce palam de Principibus: *Non decent stultum verba composita, nec Principem labium mentiens.* (Prov. 17.)

Quid

Quid obtendis tu Politice? Publicum bonum? Sed enim vir sanctus occurrit: & *Mentiri*, inquit, *non licet nec pro dei laude:* Augu∫t. epi∫t. 8. Domadis.

Tū pro humana aliqua recula aut gloria vis? *Vide, vide*, (ut invertam tibi dictum vetus) *ne dum terram defendis, cœlum amittas.*

34 Sanè ægrè vos, aut me, hic expedio. nisi quod idem ille Antistes suggerit, *esse genera quadam mendaciorū, in quibus non sit magna culpa, sed tamen non sint sine culpa.* Augu∫t. in Psal. 5.

35 In ea classe Corruptiunculas, Deceptiunculas censeamus; idque tunc saltem, cum à bono legitimoque rege contra malos usurpantur, Boni communis caussa. Si aliter; peccatum & grande peccatum sunt, quidquid me rideant veteratores ab Aula, *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter.* Prov. 10.

36 Sequuntur MAGNÆ fraudes, quas ad bina capita reduxi, Perfidiam & Injustitiam, Eas palam verbis amplecti aut tueri paucos video, nimis multos factis. Nam de Perfidia; quoties

ties per cavillos & argutiolas, fœdera elusa vidimus aut pacta? in animo

Plut. Apoph.

enim ita sentiunt: τοὺς μὲν παῖδας ἀστραγάλοις δεῖν ἐξαπατᾶν, τοὺς δ' ἄνδρας ὅρκοις: *Pueros quidem talis circumvenire oportere, at viros juramentis.*

Cice. 3. De Offic.

Itaque iis satis, si quamcumq; rimam effugio, reperiant, & statim *liberatos se esse jurejurando interpretantur.* 37

Plaut. Aulul.

Scimus omnes,

----- *quo pacto soleant perplexarier:*

Pactum non pactum est, non pactum pactum est, cùm illis lubet.

Cice. 3. De Offic.

O vani! Certè enim *Fraus distringit, non dissolvit perjurium.*

Liv. 9.

Et quid exspectent, nisi *iratos omnes deos, quorum eluditur numen?* 38

Isidorus libro II. De sum. Bono.

Nam ego illud scitum pro firmo habeo. *Quacunque arte verborum quis juret, Deus tamen qui conscientiæ testis est, sic illud accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit.*

Jam altera Fraus, Injustitia est? cum scilicet contra jura & leges, se & sua improbè potiùs quam callidè auget. Ab hoc fonte isti actionum rivuli. 39

Eminen-

Eminenres illustresq; viros, καὶ διαφθείρειν λάθρα καὶ φανερῶς, καὶ φυγαδεύειν, ὡς ἀντιτέχνους καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐμποδίους: *perdere clàm vel palàm, sive in exilium mittere, tanquam æmulos & dominationi quosdam obiices.* Arist. 5. Politic. ca. 10.

40 Huic rei *struere caussas, vel sponte oblatas arripere.*

Nam illud nimis mite & dilutum putant, *specie legationis*, aut honoris, *seponere.*

Tollunt potius. quoniam, ex scito Aulæ veteris, οἱ τεθνηκότες οὐ δάκνουσι: *Mortui non mordent.* Plut. in Pomp.

Et laudatus ille Cæsar etiam, ὅσους μηδενὶ ἀξιοχρείῳ ἐγκλήματι μετελθεῖν ἐδύνατο, ἐν τρόπῳ δή τινι ἀφανεῖ ὑπεξῄρει: *quoscumque digno & probabili crimine deferre non poterat, occulta quadam via tollebat.* Dio. 43.

42 Imò nonnullos, δι' ἑαυτῶν τῶν σφετέρων, ἐξ ἐπιβουλῆς, ἐν αὐταῖς ταῖς μάχαις ἀπόλλυσθαι ἐποίει: *à suis & qui ejusdem partis erant, per insidias, in ipsa acie tolli curavit.* Ibidē.

43 Ab eodem illo capite, & hoc manat: *Arma in omnes habere, acerrima* Sallust. in epist.

Mithr. *in eos, quibus victis spolia maxima sunt.*

Insidiari temporibus: veluti in 44
Tacit. morte aliqua Principis. *Opportuni* e-
1. Hist. nim *magnis conatibus transitus rerum.*

Plus- Sive in discidiis finitimorum & 45
culi turbis. Juxta enim Aristophanem,
versus *anguillis tunc captum*:
in E- Et isti magni in *partem acciti, ad-*
quit. *versus omnes valescunt.*

Tacit. Leges aliquis inclamet? audiet il- 46
6. An- lud: Οὐ παύσεσθε ἡμῖν ὑπεζωσμένοις ξί-
nal. φη, νόμους ἀναγινώσκοντες: *Non cessabi-*
Plut. *tis nobis gladio accinctis, leges prædicare?*
Pomp. Et hoc alterum: Ὁ ταύτης (μα-
Idē A- χαίρας) κρατῶν, βέλτιστα περὶ γῆς ὅρων
poph. διαλέγεται: *Qui isto* (gladio) *prævalet,*
is optimè de finibus disputat.

Cicer. Hæ voces, & in animo illa decre- 47
3. de ta: *Quidquid valdè utile sit, id fieri ho-*
Offic. *nestum, etiamsi antea non videretur.*
Tacit. Item: *Sua retinere, privatæ domus;*
15. An- *de alienis certare, regiam laudem esse.*
nal. Si Principes *justitiam sequi velint,*
Cicer. *ac suum cuique restituere, quod vi & ar-*
3. de *mis occupaverint, ad casas & egestatem*
Rep. *reversuros.*

Habes

Habes in parte istorum Scholam. nam universum ut excutiam, nulla res me inducet. Quid autem opus? Ex oraculo scriptum.

48 *Ut nemo doceat fraudis & scelerum vias,* Senec. Thyest.
Regnum docebit.

49 Ego illud potius videro, Tolerandane hæc talia, an damnanda? Et magnam quidem aliquam apertamque Injustitiam, nec ii palàm probant, qui probant. In exigua & palliata modo connivent & asserunt, ὡς ἀναγκαῖον ἀδικεῖν τὰ μικρὰ, τοὺς βουλομένους τὰ μεγάλα δικαιοπραγεῖν: *necessarium esse in parvis à justitia abire, qui salvam eam velint in magnis.* *Jasoni Thessalo tribuit Plut. in Polit.*

50 Quid enim, inquiunt, si unus alterve regnum meum turbant, nec legibus in eos facilè vindicem sine majore turba; nonne fas clam tollere? videtur. & hoc referendum inter *magna* illa *exempla*, quæ *habent aliquid ex iniquo, quod adversus singulos utilitate publica rependitur.* Tacit. Annal. 14.

51 Quid etiam, si leges aliquæ aut privilegia subditis, non pro meo bo-

no;

Plutar. in Flamin. no; violare non possim? possim: *καὶ οὐ κατὰ τοὺς νόμους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων ἄρχειν, πρὸς τὸ συμφέρον: nec juxta leges solùm, sed legibus ipsis imperare, usu sic suadente.*

Deniq; tertiò, si urbs aut provincia § 2
Statui meo per opportuna, quam nisi occupo, alius faciet cum æterno meo metu aut damno: non præveniam. Illi volunt, quibus hæc talia semper licita & proba, si cũ successu.

Sen. Hip. *Honesta quædã scelera successus facit.*

Dio. 48. *Ἐν γὰρ δὴ τοῖς τοιούτοις τό, τε ἀπολωλὸς πάντες ἀεὶ κατατρέχουσι, καὶ τὸ κρατῆσον τιμῶσι: In his enim talibus, semper & victum premunt ac dedecorant, & victorem honore omni afficiunt.*

Seneca Herc. Fur. ———*prosperum ac felix scelus,*
Virtus vocatur.

Hæc taliaque sunt, quæ rectissi- § 3
mas etiam mentes à recto abstrahunt: ut quo Utilitas vexillum suum prætulit & explicuit, illuc eant. Ita Aristoteles paullum se inclinat, § 4
5 Polit. cap. 11. & censet Principem *διακεῖσθαι κατὰ τὸ ἦθος, ἤτοι καλῶς πρὸς ἀρετὴν, ἢ ἡμίχρηστον ὄντα, καὶ μὴ πονηρὸν, ἀλλ' ἡ-*

μιπόνηρ-

μιπόνηρον : moribus talem esse, ut aut planè bonus sit, aut semi-bonus; nec malus, omnino, sed semi-malus.

55 Et magnus verusq; itē Philosophus dixit: Οὐδεμία μηχανὴ τῷ νῦν καθεστῶτι ῥυθμῷ, μὴ οὐκ ἀδικέειν τοὺς ἄρχοντας, ἢν καὶ πάνυ ἀγαθοὶ ἔωσιν : *Fieri non potest, quin etiam optimi Principes, ut nunc rerum status est, iniquè aliquid agant,* Democritus.

56 Nos an movemur? haud multum. Illud saltem dederim, Principem in rebus valdè afflictis & adversis, *non speciosa dictu, sed usu necessaria sequi.* Curt. 3.

Tunc, inquam, abire leviter à legibus; sed non nisi sui servandi caus-
57 sa, augēdi numquam. *Necessitas* enim *magnum imbecillitatis humanæ patrocinium, omnem legem frangit.* Sen. Declamat. lib. 9.

Et ut Poeta ait,

Haud est nocens, quicumq; non sponte est nocens. Seneca Hercul. Oet.

58 Hoc ipsum timidè. Deus, deus, nónne palam reclamat? qui igneo illo spiritu omnes istas humanas argutiolas difflat.

Quasi ventus folia, aut peniculum tectorium. Plaut. Mil.

Ille

Deut. cap. 25. Ille edicit: *Dominus aversatur omnem injustitiam.*

Eccles. cap. 10. Ille minatur: *Regnum à gente in gentem transfertur, propter injustitiam, & injurias, & contumelias, & diversos dolos.*

Et profectò liberò ore effabor, Quòd Europa tot motibus agitatur, quòd reges & regna ardent seditionum flamma & bellorum; veram fortasse justamque caussam esse, Administrationem apud plerosque parum veram aut justam.

Homer. Iliad. α.

— σκολιὰς κρίνωσι θέμιστας.
Ἐκ δ᾽ δίκην ἐλάσωσι, θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες.

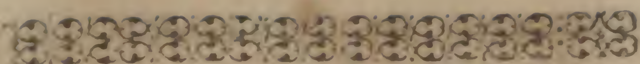
—— depravant publica jura,
Justitiamque fugant, divum nil verba verentes.

Ideoque meritò, quem deserunt, deserit: &

Iliad. 6.

Τοὔνεκ᾽ ἄρ᾽ ἄλγε᾽ ἔδωκεν ἑκηβόλος, ἠδ᾽ ἔτι δώσει.

Caussa horum pœnas misit Deus, & quoque mittet.

JUSTI LIPSI POLITICORUM

sive

CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI QUINTI.

CAP. I.

Transitio ad Militarem Prudētiam, cum excusatiuncula aliqua mei, quòd de ea disseram non miles.

SUMMARIA.

1 *Pars altera Prudentiæ,* Militaris.
2 *Nosne tractanda illi apti.*
3 *Ita, sed non à nobis.*
4 *Veteres ducunt.*
5 *Qui usu docti:*
6 *Judicio magni.*
7 *Historici, magistri ad militiam.*

8 *Præcepta clam & palam dant.*
9 *Nos in iis multi.*
Sapere aliquid debemus ex iis, eod.
10 *Vel vulgus judicat in bellis:*
11 *Cur non nos?*
12 *Qui, si non manu, mente sumus bellatores.*

Plautus Trin.

SEd jam tibi, o æterna Sapientia,
Lætus, lubens, laudes ago, grates gratiasq; habeo:
quòd te duce evasi ex illis salebris, & loca deveni, per quæ facilior mihi cursus. Diu me tenuit Pacata illa & 1
toga sua verè involuta Prudentia: tamen me explicui, & ad Militarem istam veni, quæ horrida, sed minimè ardua, sagum suum promptè offert. Ego accipio, & sermonem una vestemque mutans, præcepta jam meliorrei bellicæ universæ.

Virgil. *Arma viri, ferte arma.*

Cice. 2. de Orat. Tunc hæc audebis homo umbra- 2
ticus? inquiunt. qui seriò *numquam hostem, numquam castra videris; numquam deniq; partem nullius bellici muneris attigeris?*

Ego

Ego verò audebo. nec mei tamen
ingenii aut virium fiducia, sed eorũ,
à quibus jamdiu mutuor & sumo.
Quid enim hîc meum? ordo aliquis
& cõtextus fortasse: at verba sensus-
que mihi præeunt illi, quos in hac i-
psa re (fidẽter dicam) Annibal aliquis
audire nihil abnuat, aut ipse Cæsar.
Nam quid sapientes inclutosq; illos
viros fugit? cur non hic rectum co-
tum & purum judiciũ? qui partim in-
5 terfuerũt, imò & præfuerunt, bellis:
partim in Senatu & populo illo ver-
sati sunt, ubi assidua materies & agi-
tatio harum rerum. Viderunt igitur,
6 audierunt: & quod caput est, cum ju-
dicio tibi observarũt caussas ipsas o-
riginesq; rerũ, nec προφάσεις solùm
7 eventuum, sed αἴτια ipsa. Alexander
ille, in re quidẽ bellica verè Magnus,
Homerum sibi militiæ magistrum
assumere & asserere nihil verebatur:
non meliori jure ego mihi istos? Nã
vates ille (eximius sanè & supra ho-
minẽ vates, sed tamẽ vates:) quid nisi
unum bellum, & idipsum fabellis a-
spersum decantavit? Nostri isti (Hi-
storicos

ſtoricos me intellegere palàm eſt) ab omni pænè ævo bella continuata ſerie, & intemerata fide ſcripſerunt. Nec id tantum. ſed ſæpe in ipſa nar- 8
ratione, aut extra eam in concionibus, velut data opera ſaluberrima monita & conſilia miſcuerunt ad omnem rem Militarem. Quę ejus pars ſive ars eſt, quam non ii cum exemplis ſubiiciant, tum verbis etiam delibent? ut *de Exercitu, de Caſtris, de Agminibus, de* * *Signorum collationibus, de Opidorum oppugnationibus, de Commeatu, de Inſidiis faciendis atque vitandis, de reliquis rebus, quæ ſunt propria belli adminiſtrandi.*

Cicer. 2. de Orat.

* *Id eſt, pugnis.*

In quibus cum tot jam annos ver- 5
ſer, & curioſo iſto mentis oculo cottidie vager per latos & lætos illos Hiſtoriarum campos: cur non mihi etiam fas intellegere & judicare aliquid in iſtis? Non enim vidiſti, inquiunt. Certè. ideoque nec uſum aut tractationem armorum mihi vindico; ſententiam & judicium tantùm, eaque ipſa aſtricta ſententiæ alienæ. Ecce *in circulis omnibus, atque etiam,* 1

Livius XI. IV.

ſi diis

si diis placet, in conviviis, sunt qui exercitum ducunt; ubi castra locanda sint, sciunt; quæ loca præsidiis occupanda, quando cum hoste manus conserenda, quando quiescendum sit.

1 Et hos nemo capit. ego canicula & impudens, si verbum his de rebus faciam ex veterum mente? Iphicrates olim interrogatus, Τίς ὢν μέγα φρονεῖς, πότερον ἱππεὺς, ἢ τοξότης, ἢ πελταστὴς, ἢ πεζός: Οὐδεὶς ἔφη τούτων, ἀλλ' ὁ πᾶσι τούτοις ἐπιστάμενος ἐπιτάττειν· *Quis tu es, qui tantos spiritus tibi sumis? utrũ eques, an sagittarius, an veles, an legionarius? Nihil horum, inquit: sed qui his omnibus novi imperare.* Plut. in Apopht.

2 Æmulabor in parte, & dicam; Non ego dux aut miles, sed qui his in tempore consulere aliquid possim & suadere. Itaque pergam audacter, nec vacillanti pede, in incepto: & veterum scriptorum velut hortis Sententiarum flores legam, & intexam in has Capitum corollas. Quod si probè & judicio à me fiet: nemo damnet: sin aliter, tum ego quoque

Cæcil. nihil negem *Quisquilias volantes*, *&* *venti spolia*, hæc esse.

Sed utrum horum sit. jam res docebit: quam ordior, & compono me in præliarem statum, strenuè tibi, cum Aristophane.

Ex Aristophan. Nebul.

Γράψων, βουλεύσων, καὶ τῇ γλώττῃ πολεμήσων:

Consilio, calamis, & lingua pugnaturus.

CAP. II.

Prudentiæ hæc pars cõmendata Principi: quæ necessaria ad tutelam salutemq; regni.

SUMMARIA.

1 *Principis munus, Tueri.*
Id non potest sine Fortitudine: eod.
2 *Nec Fortitudo efficax, sine Prudentia Militari.*
3 *Absoluti regis laus.*
4 *Rerum quies & firmitas à Militia.*

Milita-

1 Militarem autem Prudentiam, antè omnia necessariam ego Principi assero, adeò ut sine ea vix Princeps. Quomodo enim aliter se tueatur, sua, ac suos? Vis nuda ac mera huic rei parum est, nisi arte quadã & consilio temperetur: id est, Prudentia militandi. Δυοῖν γὰρ ὄντοιν, δι' ὧν σώζεται πολίτευμα πᾶν, τῆς πρὸς τοὺς πολεμίους ἀνδρείας, καὶ τῆς πρὸς σφᾶς αὐτοὺς ὁμονοίας: *Cùm enim duo sint, quibus omnis respublica servatur, in hostes Fortitudo & domi Concordia:* Polyb. 6.

2 Hanc quidem abundè Togata Prudentia præstiterit: illam, nõ est ut aliunde petas aut impetres, quam ab ista, non certè felicem, & cum successu. Benè ergo scriptum: *Cetera ut cumq; dissimulari, sed boni Ducis imperatoriam esse virtutem.* Tacitus Agric.

3 Et Homerus perfectũ suum legitimumq; regem ornavit hoc elogio:

Ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής: Homer. Iliad. γ.

Utrumque, & rector bonus, & bonus Induperator.

Ac nimirum dicendum est, quod sentio.

Cicer. pro Mur. *Virtus militaris, præstat ceteris omnibus.*

Ibidē. Quę enim res vitam aut tranquillum usum habeat sine ista? Patria, libertas, cives atque adeo ipsi reges *latent in tutela ac præsidio bellicæ virtutis.* 4

Itaque vides quàm seriò hæc amplectenda sit: & meritò animum atque aures dare te debere ad hanc disciplinam quæ talis:

CAP. III.

Materies, & ordo dicendorum, Bellum Externum definitum, & remota ab eo suscipiendo Injustitia.

SUMMARIA.

1 Bellum *duplex.*
2 *Quæ in Externo spectanda?*
3 *Jura belli servanda.*
4 *Alias promiscuæ & perpetuæ cædes erunt.*
5 *Improba dicta.*

6 *Justitia non ab exitu, sed à caussa asserenda.*
7 *Iniqua bella à duplici ferè caussa.*
8 *Ambitione?*
9 *Et Avaritia.*
10 *Addi potest & Ira.*

1 Militaris omnis Prudentia circa bellum est: Bellum autem duplex: Externum & Internum. Illud definio, VIM ET ARMA IN PRINCIPEM AUT POPULUM ALIENUM. De quo primò dicam, & universa; quæ eo faciunt præcepta ad tria hæc capita redigam. Suscipiendi, Gerendi, Finiendi. Horum aliquid si negligis, aut perperam administras, vix est, ut Bono Eventui unquam li-
2 tes. In Suscipiendo bello duo hæc seriò moneo, ut Injustitia omnis & Temeritas ab eo absint. Illa prior maximè: nec unquā arma ulla moveas, nisi quæ mos & ratio admittunt. *Sunt enim & belli, sicut pacis, jura: justeq; ea non minus, quàm fortiter debes gerere.* Liv 5.
3 Atque adeò *in* omni *republica maximè conservanda jura sunt belli.* Ci. 1. de Offic.

Ibidē. Nam *temerè in acie versari, & manu cum hoste confligere, immane quiddam & belluarum simile est.*

Tac.4. Histo. Quod si admittimus, *quid aliud quàm omnium inter se gentium bella existent?* 4

Sallust. ad Cæs. Et *barbaro ritu, cædem cæde, & sanguinem sanguine expiabimus?*

Absit. nec unquam animum tuum 5
Liv.5. penetreat illæ voces: *In armis jus ferre. &, omnia fortium virorum esse.*

Item:

Seneca Herc. Fur. —— *Quæritur belli exitus*
Non caussa.

Et illud subtilissimæ malitiæ:

Lucan. 7. —— *hæc acies victum factura nocentem est.*

Non, non, mi homo: erras nec A- 6
cies est, quæ innocentiam approbat,
Livius 22. sed caussa. etsi plerumque fateor, *Eventus belli, velut æquus judex, unde jus stabat, ei victoriam dedit.*

Nam caussa, velut Caput Bonæ spei est (liceat huc alludere) quod te ducat ad Triumphales illas terras.

Lucan. 7. *Caussa jubet superos melior sperare secundos.*

Et oc-

Et occulta quadam internaq; vi,
Frãgit, & attollit, vires in milite caussæ: Pro-
Quæ nisi justa subest, excutit arma pert. 6.
pudor. eleg. 6.

Imò ausus est Græcus poeta scribere:

Οὐδεὶς ϛρατεύσας ἄδικα, σῶς ἦλθεν Euri-
πάλιν: *(redit.* pid. E-
Iniqua bellans bella, salvus haud recht.

Nimis rigidè scimusq; interdum aliter esse, arcano & nobis ignoto fi-
7 ne. Sunt autẽ iniqua illa omnia bella, quibus Ambitio aut Avaritia caussæ. Quàm multa ea sunt! Nam, si verum fateris audemus, plerisque regibus *una & ea vetus caussa bellandi est,* Sal-
profunda cupido Imperii & Divitiarũ. lust. in
8 *Libidinem dominandi, caussam belli* Frag.
habent, & maximam gloriam in maxi- Idem
mo imperio putant. Catil.

Atq; illud maxime in animis ingeniisq; Cicer.
plerumque contingit. 1. De

Quibus pulchrum videtur *ex o-* Offic.
mni occasione quærere triumphum. Plinius

Bellorũ exuviæ, truncis affixa tropæis. Paneg.
Lorica, & fracta de casside buccula Juve-
pendens. nal.

Humanis majora bonis creduntur.

Sallust. in Frag. Itaque tales *arma in omnes habent, acerrima* tamẽ *in eos, quibus victis spolia maxima sunt.* 9.

Tacit. 4. Histor. Nec unquam, aut unquam, hoc falsum: illis *maximum discrimen, penes quos aurum* & *opes, præcipua bellorum caussa.*

Bene igitur poeta:

Seneca Hippol.
Rupere fœdus impius lucri furor,
Et ira præceps.

Aptumque, quod de Ira subjungit: quæ ipsa inter injustas belli caussas. Nam illa, aut odio impulsi, arma sæpe movent non movenda. Damnat hanc aliasq; illas pius Antistes: *Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacatus & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua sunt similia, hæc sunt, quæ in bellis jure culpantur.* 10.

August. contra Faustũ lib. 22. ca. 74.

CAP. IV.

Ordine & partitè posita, quæ ad Iustum

ſtum bellum requiruntur: & maxime, quibus id cauſſis capiẽdum.

SUMMARIA.

1 *Principi ſoli jus armorum.*
2 *Aut ſupremo Magiſtratui.*
3 *Defendere ſemper licitum:*
4 *Non ſe ſolum:*
5 *Sed & alios, ut Socios:*
6 *Aut iniquè oppreſſos.*
7 *Defenſionis ſpecie non longius eundum.*
8 *Invadere fas, ob injurias:*
9 *Sed priùs tentata juris vita.*
10 *Quæ potior illa armorum.*
11 *Invadere etiam fas Barbaros & impios.*
12. *Finis bonus requiritur:*
Qui eſt, Pax & quies. ibid.

FUGIES igitur iſta Princeps, nec umquam Bello te implicabis, niſi Juſto. Quod, inquies, illud eſt? diſtinctè accipe. quod tria hæc habet juſta: Auctorem, Cauſſam, Finem. Auctor juſtus eſt, ipſe Princeps.

Au-gust. contra Faust. Nec enim cuilibet sanè fas aperire Belli istas portas: sed *ordo naturalis mortalium paci accommodatus, hoc poscit, ut suscipiendi belli Auctoritas atque consilium penes Principes sit.*

2 Aut certè eos, qui in quaque rep. loco Principum. Ideo Plato lege Lib. 12. de leg. sanxit: Ἐὰν τι ἰδίᾳ ποιῆται πρός τινας εἰρήνην ἢ πόλεμον, ἄνευ τοῦ κοινοῦ, θάνατος ἔστω ζημία: *Si quis privatim, sine publico scito, pacem bellumve fecerit, capital esto.*

3 At caussa justa duplex: Defensio & Invasio. In Defensione quis ambiget? Cicero pro Mil. *Illud est non modo justum, sed etiam necessarium, cum vi vis illata defenditur.*

Ibidē. *Hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa praescripsit, ut omnem semper vim, quacunque ope possent, à corpore, à capite, à vita sua propulsarent.*

4 Defensionem autem dico duplicem, Tuam & alienam. Tuam, cum vim à te tuisque arces, & *libertatem,* Sallust. Catil. *patriam, parentesq; armis tegis.*

5 Alienam, iterum duplicem: cum à Sociis, aut Oppressis. De Sociis intellexit

tellexit Tullius, *Nullum bellum,* in- 3. de
quit, *à civitate optimè suscipitur, nisi* Rep.
aut pro Fide, aut pro Salute.

Fide sanè agitur, & ea te impellit, ut opitulere iis, quibus cum societas tibi & auxilii pacta. Itaque & Princeps Philosophus decrevit: Δεῖ Aristo. τοὺς ἀδικουμένους, ὑπὲρ ἑαυτῶν πολε- Rhet. μεῖν, ἢ ὑπὲρ συγγενῶν, ἢ ὑπὲρ εὐεργετῶν, ad Alexand. ἢ συμμάχοις ἀδικουμένοις βοηθεῖν: *Oportet injuriam passos pro seipsis arma capere, sive pro cognatis & beneficiis, itemque sociis injuria affectis auxiliari.*

6 Nec dissimilis ratio in oppressis quos si gravior aliqua vis aut extrema Tyrannis urget, videtur cogere te commune Societatis vinculum, ut adjuves. *Qui enim non de-* Cice. 1. *fendit nec obsistit, si potest, injuriæ, tàm* de Of- *est in vitio, quàm si parentes, aut patri-* fic. *am, aut socios deserat.*

Imò & Christianus Doctor in ea Am- parte: *Fortitudo, quæ per bella tuetur à* bros. *Barbaris patriã, vel defendit Infirmos,* de Of- *vel à latronibus socios plena Justitia est.* fic.

7 Atq; hæc licita & legitima Defensio est, maneas in ea tantum, nec hoc

prætextu pedem manumq; promoveas, & aliena apprehendas. Quod Romanos fecisse, ingenuè fatetur Romani eloqui flos: *Noster*, inquit, *populus, sociis defendendis, terrarum jam omnium potitus est.*

Cicer. 3 de Rep.

8 Malè: nec tu imitare. Jam Invasio quoq; licita & justa est, sed nō omnis. Illa palàm, cùm injuriam vindicas, & jure gentiū res tuas repetis. Nam Justitiæ *primum hoc munus est, ut ne cuiquis noceat, Nisi lacessitus injuria.*

Idem 1. de Offic.

9 Exceptionem vides. Itaque si quis res tuas aut jus rapuit: cape arma, cum ea conditione tamen: ut ex formula veteri, prius mittas clarigatum, *id est, res raptas clarè repetitum.*

Pli. 22. Nat. hist. cap 11.

10 Nec enim, etiam læsus, justè statim bellum inferes. *sed cum duo sint genera decertandi, unum per Disceptationem, alterum per Vim: cumq; illud proprium sit hominis, alterum belluarum: confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiore.*

Cice. 1.

Observa. quoties enim judicio quispiam se sistit, arma sistenda sunt: *καὶ ἐπὶ τὸν δίκας διδόντα, οὐ νόμιμον ὡς ἐπ' ἀδικοῦντα.*

Archidamus

ἀδικοῦντα ἰέναι, ut graviſſimæ gentis rex cenſuit: *In eũ, qui jure agere & ſatisfacere paratus eſt, nefas bellum ſumere, tanquam in injurium.*

apud Thuc. lib. 1.

At ſi abnuit & res retinet: *quid eſt quod contra vim ſine vi fieri poſſit?*

Cicer. lib. 11. Epiſto. 10.

Hic illud valeat: *Iuſtum bellum, quibus nec ſſarium, & pia arma, quibus nulla niſi in armis relinquitur ſpes.*

Liv. 9.

11 Jam & Invaſio quædam legitima videtur, etiam ſine injuria, ut in Barbaros, & morib. aut religione prorſum à nobis abhorrentes: maximè ſi potentes ii, & aliena ipſi invaſerunt aut invadunt. Cauſſa enim hic eſt. Coërctio, & in malo repreſſio. Auguſtinus eleganter: *Cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur.*

Epiſt. 5.

Idemque iterum: *Apud veros Dei cultores, etiam illa bella peccata non ſunt, quæ non cupiditate aut crudelitate ſed pacis ſtudio geruntur, ut mali coerceantur, & boni ſubleventur.*

Lib. de Verb. Dom.

12 Sperno Cauſſas alias, & de Fine adjungo: qui etiam in bona cauſſa poteſt eſſe malus. Quid ſi enim Ultio tibi propoſita? quid ſi Gloria,

aut

aut Imperium? peccas. nec dirigenda alio arma sunt (si pura ea esse vis) quam ad Tranquillitatem & Tutelam. *Ita bellum suscipiatur, ut nihil aliud quàm Pax quæsita videatur.*

Cic. 1. de Offic.

Sapientes Pacis caussa bellum gerũt, & laborem spe otii sustentant.

Salluft. ad Cæs.

CAP. V.

Temeritas remota à bellorum initiis: & summatim, quæ in ... ptione omni cogitanda sint

SUMMARIA.

1 *Bellis facilè te induas.*
2 *Ægrè explices.*
3 *Præcogitanda omnia eventa.*
4 *Nam Mars Ambiguus.*
5 *Et fortuna in bellis dominatur.*
6 *De summa rerum alea jacitur.*
7 *Clades publicæ præcogitandæ:*
8 *Vastitas.*
9 *Stupra.*

10 *Cædes.*

10 *Cædes.*
11 *Mala privata præcogitanda.*
12 *Princeps tunc odia excipit.*
13 *Cauſſa mali dicitur.*
14 *Horum reſpectu omne bellum fugiendum.*
15 *Ad quod multi excitant.*
16 *Vt Nobiles.*
17 *Turbidi.*
18 *Exſules.*
19 *Publico prætextu, ſed privata cauſſa.*
20 *Non audiendi.*
21 *Belli nomen bellum.*
Res turpiſſima. ibid.
22 *Vix, niſi neceſſario, eo veniendum.*
23 *Nec moleſtia capienda.*
24 *Aut cædes inſtituenda.*

SAtis (quod in me quidem eſt) ab Injuſtitia te arcui, nunc etiam à Temeritate. Nec enim ſtatim, vel cùm juſta Cauſſa oblata eſt, deſcendere te velim in Martium hunc cam-
1 pum. Magna res eſt: deliberationem poſtulat, eamq; lentam. Nam ſcitò *omne bellum ſumi facilè, cæterum*

ægerri-

ægerrimè desinere, nec in ejusdem potestate initium & finem esse.

Ut in puteum facilè te demiseris, 2.
haud facilè eduxeris: ita in bellum.
Ibidē. quod *incipere cuivis etiam ignavo licet deponi, cùm victores velint.*

Thucyd. 1. Itaq; si apis: τοῦ πολέμου τὸ παράλογον, ὅσον ἐστὶ, πρὶν ἐν αὐτῷ γενέσθαι προδιάγνωθι: *Quicquid præter opinionem evenire in bello potest, priusquam ingrediare, considera.* 3.

Liv. 30. *Cùm tuas vires, tùm vim fortunæ, Martemq; belli communem propone animo.*

Ibidē. *Vtrimq; ferrum, & corpora humana erunt. Nusquam minùs, quàm in bello eventus respondent.* 4

Seneca Theb. *Licet omne tecum Græciæ robur trahas,* 5
Licet arma longè miles ac latè explicet,
Fortuna belli semper ancipiti in loco est.

Liv. 9. *Quæ per omnia humana, maximè*
Sallust. Jug. *in res bellicas potens.*

Itaq; *quantumvis opibus tuis confidas,* 6.

das, non debes certa pro incertis mutare.

Non expedit concutere felicem statum. Seneca Oedip.

Quid juvat te *aureo hamo piscari?* Sueto. Augu. cap. 25.

Simul parta, ac sperata decora, unius horæ fortuna evertere potest.

7 Adde huc mala, quæ necessario in omni bello. cujus *non adventus solùm, sed etiam metus affert calamitatem.* Liv. 30. Cicer. pro Leg. Manilia.

8 *——— non ullus aratro*

Dignus honos, squallent abductis arva colonis. Virg. 1. Georg.

9 *Tum scelera, dempto fine, per cunctas domos* Seneca Hipp.

10 *Iere. nullum caruit exemplo nefas.*

Et quod caput est, quæ sanguinis effusio & quæ cædes?

Stat cruor in templis, multaque rubentia cæde Lucanus.

Lubrica saxa madent. nulli sua profuit ætas.

——notum quid cæde calentibus armis Sil. 1.

Quantum iræ liceat, motusque quid audeat ensis.

Hæc

Hæc publica sunt. quid si accedūt 11
privata etiam tua mala? certè. Nam
Tac. 1. ærarium exhauris, *conversa in usum*
Hist. *militum omni pecunia.*

Te obiicis periculis, imò & calu- 12
Quin- mniis. *Nihil enim tàm capax maligni-*
ctil. *tatis sermonumq́ue, quàm bellum.*
Declā. Imò scripsit quispiam: πολέμου 13
Thuc. καθεστῶτος ἀεὶ ἀνάγκην εἶναι τοὺς πρού-
χοντας ἀπὸ τῶν ξυμφορῶν διαβάλλεσθαι:
Bello instituto, necessum esse Principes
malè audire & culpari, ob damna.
Tacit. Et sanè *iniquissima bellorum condi-*
Agric. *tio hæc est, prospera omnes sibi vendicant;*
adversa uni imputantur.

Augu. Quæ talia penitus si consideras, 14
19. de an non fateare. *Bellum etiam iustum*
Civit. *detestandum?*
Dei. Præsertim pro & Christiano Prin-
Seneca cipi. qui, ex divina lege, *alieno sangui-*
Epist. *ni tanquam suo parcit, & scit homini*
non esse homine prodigè utendum.
Liv. 11. Sperne igitur illas in Aula tua *fu-* 15
rias facesq́ue belli.
Tac. 11. Quo in numero interdum *No-* 16
Annal. *bilitas, cui in pace durius servitium*
est.

Sæpius

7 Sæpius feroces aliquot & turbidi. quos dixeris : πεφυκέναι ἐπὶ τῷ μήτε αὐτοὺς ἔχειν ἡσυχίαν, μήτε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐᾶν : *in id natos, ut neq; ipsi quiescant, neq; alios sinant.* Thucyd. 1.

18 Non raro etiam Peregrini & Exules. qui sua spe aut *metu cunctantem in arma propellunt* : Tac. 3. Hist.

19 Nam ut Poëta canit:

Quemq; sua rapiunt scelerata in prælia caussa. Luca. 1.

20 Suæ inquam, non Tuæ aut Publicæ, ne erres. Sed tu quid credas? In tali re, scito *consilium ab omnibus dari, sed periculum paucos sumere.* Tac. 3. Histor.

Uno adverso ictu *languebũt omnium studia, qui primo alacres fidem atq; animum ostentabant.* 1. Hist.

21 Ne temerè ergo crede: & sententiæ unius scuto omnes istos suasores repelle. Γλυκὺ πόλεμος ἀπείροισιν, ἐμπείρων δέ τις ταρβεῖ προσιόντα [illegible]: *Suave bellum non expertis: at qui gustavit, [illegible] animo quoties adventare illud videt.* Pindarus apud Stob.

22 Felicem & magnũ Augustum illum semper cogita : qui *nulli genti si-* Sueto. Augu.

ne

cap.10. *ne justis & necessariis* (vocem nota)
Tacit. *caussis bellum intulit.*
de Mo- Atque utinam hunc affectum tibi 25
ribus imprimam! *ut sine cupiditate sine im-*
Germ. *potentia, quietus secretusq.*
Plinius *Nec provoces bella, nec timeas.*
Paneg. *Id beatius, quàm suas alienasq; for-*
Tacit. *tunas spe metuq; versare.*
de Mo- Et illuc descendere, ut aut *perire*
ribus *necesse sit, aut; quod æquè apud bonos*
Germ. *miserum est, occidere.*
1. Hist.

CAP. VI.

Ad Gerendum bellum tria requisita. Primo Apparatus triplex: Pecuniæ, Commeatuum, Armorum.

SUMMARIA.

1 Apparatus *belli quid, & quotuplex?*
2 *Ante bellum faciendum.*
3 *Per bellum exactiones odiosæ aut periculosæ.*

4 *Pecu-*

4 *Pecunia, spiritus Vitalis belli.*
5 *Nec arma valida, sine illa.*
6 *Annonæ necessitas.*
7 *Vsus duplex.*
8 *Miles intractabilis.*
9 *Et duci nec audiens, cum egens.*
10 *Armorum præparatio.*
11 *Navium rerumq; navalium.*
12 *Metuendum hæc Principem faciunt.*
13 *Et pacatum.*

DEcreta mea in Suscipiendo bello habes: transeo ad Gerendũ, in quo tria considero vel potius desidero Apparatum: Viros, Consilia.
1 Apparatum dico RES NECESSARIAS AD USVM OMNEM BELLI, uti sunt hæc tria: Pecunia, Cõmeatus, Arma. Nam hæc nisi jam ante & ex præparato habes, frustra cogites
2 de bello. *Prius est parare bellum, quàm exercere.* Quinctil. lib. 12. Inst.
Imò.
Diu apparandum est bellum, ut vincas celerius. Publ.
3 Nam in ipso bello, incõmodum aut

aut ferum quoniam, ut prudentissi-
Pericles apud Thuc. lib. 1. mus Atheniensium verè monuit: *αἱ περιουσίαι τοὺς πολέμους μᾶλλον, ἢ αἱ βίαιοι ἐσφοραὶ ἀνέχουσι: Ex præparato copia bella magis sustinent, quàm violentæ collationes.*

Veget. 3. c. 3. Igitur provido Principi *antequam inchoetur bellum, de copiis expensisque solicitus debet esse tractatus.*

Maximè de Pecunia, quæ adeo ne- 4
Petrō. Satyr. cessaria, ut quemadmodum *Medici negant sine nervis homines ambulare posse:*

Ita nec bellum usquam progredi sine ista. Hæc motum, hæc animam
Thucyd. 2. illi dat: & oraculum est, *τὰ πολλὰ τοῦ πολέμου, γνώμῃ καὶ χρημάτων περιουσίᾳ κρατεῖσθαι: Pleraque belli res confici Consilio & vi Pecuniarum.*

Nam profecto, si consideras, *ἔστιν* 5
Idem 1. *ὁ πόλεμος οὐχ ὅπλων τὸ πλέον, ἀλλὰ δαπάνης, δι' ἣν τὰ ὅπλα ὠφελεῖ: Bellum est non in armis maximè, sed in expensis & sumptibus, per quos efficacia arma & utilia fiunt.*

*Lib. 4. cap. 9. Et plura de Pecuniæ vi * supra di-
xi. Nec minùs necessaria etiā Anno- 6
na:

na: sine qua non dicam vincere non est, sed nec vivere. Nam *qui frumentũ necessariumq; commeatum non praeparat, vincitur sine ferro.* Veg. 3. cap. 26. Idem 3. cap. 3.

Et *reliquis casibus potest in tempore subveniri: pabulatio & annona in necessitate non habent remedium, nisi antè condita.*

7 Paranda igitur ea, & quidem in usum duplicem: Militũ & Praesidiorum. Illi, dum in agmine & castris sunt, ne egeant: ista, *ut adversus moras obsidionis annuis copiis firmentur.* Tacit. Agric.

Mirari libet hac in re Romanam dispositionem. quae ad utrumq; hũc usum in plerisq; opidis, *totius anni, in * aceto, frumento, lardo, atq; hordeo & * paleis condita habebat.* Cap. in Gord. * *Ad poscam militarem.* * *Ad usum equorũ.*

Culpare contra hodiernam incuriam. cùm ferè *mendicitas ad omnem desperationem vocat armatos.*

8 *Disciplinam non potest servare, jejunus exercitus.* Lamp. Alex.

9 Et, ut Imperator ille dicebat, miles *non timet, nisi vestitus, armatus, calceatus, & satur, & habens aliquid in zonula.* Cassiod. 9. Var. c. 13.

TER-

Lampr. in Alex. TERTIO loco Arma posui. intellego, ut Armamentarium aliquod Princeps habeat, in quo ad certum numerũ peditum equitumq; tela & arma, itemq; tormenta, machinæ, pulvis, & quæ talia juvandis viribus hæc aut prior ætas invenit. 10

Addo naves, & instrumentum omne nauticum, si regio ejus maritima & portuosa. Nam subito ista ægrè parantur: & semel parata non solum in bellum valent, sed ne sit bellum. 11

Idem 3. *Nemo provocare audet aut facere injuriam ei regno aut populo, quem intellegit expeditum atque promptum ad vindicandum.* 12

Idem 2. *Et qui desiderat pacem, præparet bellum.* 13

CAP. VII.

Milites terrestri quidem bello necessarii, duplices: Equites, Peditesque. Quæsitum breviter, utrorum maior usus.

SUM-

SUMMARIA.

1 *Quid* Viri, *& eorum divisio?*
2 *Equites præstant peditibus.*
3 *Sed dumtaxat in pugna.*
4 *Toti bello pedites meliores.*
5 *Imo & in pugna boni.*
6 *Iuxta cum Equitibus, si aptè instructi & positi.*
7 *Barbari Equitatu gaudent.*
8 *Minor in Pedites sumtus.*

1 AT Viros hic intellego, ARMATAM MVLTITVDINEM, APTAM IMPVGNARE VEL REPVGNARE. Eam divido, in Milites & Duces. Milites iterum duplices, Pedites & Equites. Nam utrisq; sane opus est, à quibus *omne* bellicis *consiliis robur*, *& sine quibus quamvis egregia, invalida sunt*. Tac. I. Hist.

2 Sed utris magis? dubites. Polybius (peritus Hercules in omni re bellica & civili scriptor) Equites attollere videtur, & vim præcipuam asscribere ad vincendum: κρεῖττόν ἐστι, inquit, πρὸς τοὺς τῶν πολέμων καιροὺς, ἡμίσεις ἔ- Lib. 3.

χειν πεζοὺς ὑπερκρατεῖν ἢ τοῖς ὅλοις μᾶλλον, ἢ πάντα παρόντα τοῖς πολεμίοις ἔχοντα διακινδυνεύειν: *Melius est ad belli usus * dimidiam partem peditum habere, prævalere numero equitum, quàm omnia parta hostibus nactum in aciem descendere.*

** Intellige, respectu hostium.*

Nec de pugna, nimis negem: nego de Bello universo, in quo Peditē præpono. Nam ad opida propugnāda aut expugnanda quis equitū magnus usus? quis etiam in montanis locis, aut impeditis? *Ex quo intelligitur magis necessarios reipubl. pedites, qui possunt ubiq; prodesse.* 3

Veg. 2. cap. 2. 4

Tacit. de Moribus Germ. Scriptor meus hoc vidit, & vigilanti lectori ingessit, de Cattis: *Omne*, inquit, *in pedite robur.*

Ibidē. Additque: *alios ad prælium ire videas, Cattos ad bellum.*

Quanquam & in ipsis præliis cur Pediti minor vis? Tardius ille vincit fortasse, sed certius. Nam *equestrium virium proprium, citò parare, citò cedere victoriam.* 5

Ibidē.

3. Hist. Quin ipsum illum impetū & *procellam equestrem.*

Facilè

6 Facilè excipit, si idoneus illi ordo & arma: quod fit per disciplinam. Summus harum omniumque rerum judex, ita protulit Ἄνευ μὲν συντάξεως, ἄχρηστον τὸ ὁπλιτικὸν, αἱ δὲ περὶ τῶν τοιούτων ἐμπειρίαι καὶ τάξεις, ἐν τοῖς ἀρχαίοις οὐχ ὑπῆρχον, ὡς ἐν τοῖς ἱππεῦσιν εἶναι τὴν ἰσχύν: *Sine ordine, inutilis pedestris armatura, ratio autem & peritia ordinandi ignota antiquis: ideoq; in equite apud eos omne robur.* [Arist. 2. Polit. cap. 13.]

7 Disce. ubicunq; bona & composita militia, Peditem prævalere: apud
8 rudes aut barbaros, contra. Nec sanè inutiliter disciplina & ratio illum provexit: quia parabilior; & simul *major numerus peditum sumptu & impensa minore nutritur.* [Veg. 2. cap. 1.]

Ex his concludo, *in universum æstimanti plus penes peditem roboris esse.* [Tac. de Morib. Germ.]

CAP. VIII.

Vtrosq; bonos esse debere: Alioqui pro nihilo omnis copia. Fieri bonos du-

 plici-

pliciter, Dilectu & Disciplina. Ea neglegi hodie, & super hac re iusta, veraq; querela.

SUMMARIA.

1 Milites *boni habendi magis, quam multi.*
2 *Pauci, qui semper vincunt.*
3 *Militia nostra corruptissima.*
4 *Sine serio dilectu.*
5 *Vilissimi enim asciscuntur, aut pessimi.*
6 *Vitiis cooperti.*
7 *Sine ulla Disciplina.*
8 *Certatim lasciviunt.*
9 *Paganos vexant.*
10 *Commessantur.*
11 *Potant & tum pugnant.*
12 *Apud Hostes trepidant.*
13 *Fugiunt.*
14 *Violenti ad prædas, ignavi ad prælia.*
15 *Decoris securi.*

HÆc discrimina Militum sunt: quæ frustra tamen ingero, nisi illi

1 illi boni. Cui usui, quamvis magna Sene.6.
Equitum Peditumq; multitudo, si i- de be-
gnava, imperita, & tantum multitu- nef.
do? Tu scito *non vires eam habere,* cap.30.
sed pondus. Liv.9.

Et esse *impedimentum majus, quam* Synes.
auxilium. Epist.

Græcus ille scitè monuit: χειρῶν 79.
δεῖ τοῦ πολέμου, καὶ οὐκ ὀνομάτων πολλῶν:
Manibus opus est bello, non multis nominibus.

Tolle mihi vana, & in oculis vulgi magna. quoniam *in omni conflictu* Veget.
non jam prodest multitudo, quàm vir- 1. c. 8.
tus. Tac.14.

2 *Etiam in multis regionibus, pauci* Annal.
sunt qui prælia profligant.

Ad virtutem ergo veniendum: id est, ut bonos eos habeas fortesq;. nec habebis unquam, nisi hæc duo velut instrumenta adhibeas, Dilectum & Disciplinam: alterum parandis iis, alterum formandis. In quo video futurum ut multa suadeã, quæ ex usu
3 magis, quàm quæ in usu. Quid faciam? hodiernam Militiam tristi oculo intueor; pudendam lugendamq;

 nobis,

nobis, hoſti ridendam aut ſpernen-
dam.

Itaque cogor apertis tibiis cane-
Tac 1. re, & *illa militiæ flagitia palam aſper-*
Annal. *nari.*

Atq; adeo imaginem ejus propo-
nere: non ut convitium ævo faciam,
Ex Gal- ſed ut medicinam. Nam principio, 4
bæ di- Dilectus quæ forma apud nos? nulla.
cto. *Emunt militem, non legunt.*
1. Hiſt. Pecuniola proponitur, tympanũ 5
Liv. 21. ſtrepit: & ecce coëunt aliquot *ignoti*
Cur. 9. *inter ſe, ignorantesq;*
Tac. 3. *Purgamenta urbium ſuarum:*
Hiſtor. *Quibus ob egeſtatem & flagitia ma-*
Egeſip. *xima peccandi neceſſitudo eſt:*
4. c. 4. *Aſſueti latrociniis, bellorum inſolen-*
Pſeu- *tes,*
do. Atque ut uno verbo abſolvam, 6
Salluſt. *quorum lingua vana, manus rapaciſſi-*
in Cic. *ma, gula immenſa, pedes fugaces, quæ*
honeſtè nominari non poſſunt, turpiſſi-
ma.

Pleriq; enim profecto tales: (nam
omnes abſit ut culpem) aut ſi qui me-
liores, cum iis immixti, facilè abripiun-
tur & velut obducuntur à reliqua il-
la fe-

7 la fece. Atq; hæc in Dilectu. In Disci-
plina quid? *nec formam saltem ejus & extrema tanquam lineamenta servamus.* Cice. 5. de Rep.

8 Atque ut *olim virtutis modestiaq;, nunc procacitatis petulantiaque certamen est.* Tac. 3. Histor.

Omnia indisposita, temulenta, pervigilis ac Bacchanalibus, quàm Disciplinæ & castris propiora. 2. Hist.

9 Imo *nec in procinctu & castris habentur, sed per omnia municipia desides, hospitibus tantùm metuendi:* 3. Hist.

10 *Effundunt se in luxum, & epulas, & nocturnos cœtus.* 4. Hist.

11 Ibi *circumferri merum largius jubent, debellaturi super mensa* ALEXANDRVM. Curt. 7.

Suas vires extollere, hostium paucitatem contemnere. Ibidē.

12 Sed, ô dedecus! ad ipsos cum ventum est, *neq; animo, neq; auribus, neq; lingua competere.* Sallust. Fragm.

Et fit illud Homericum:

— πᾶσιν ἢ παραὶ ποσὶ κάππεσε θυμός. Iliad. o.

Iliad. o. ——*inq; pedes cunctis mens decidit imos.*

Cornificii dictum de suis militibus.

Verè *galeati lepores.* 13

Quibus ut ad populandos finitimorum agros, tectaq; urenda, & capienda pecora, aliqua vis sit: ita in acie ac signis collatis nulla est. 14

Liv. 28.

Nam ita collectis, ita habitis, *nec in victoria decus est, nec in fuga flagitium.* 15

Tac. 2. Histor.

Sallust. Jug.

Ad summam, Militia hæc nostra est: *Exercitus lingua, quã manu promptior: prædator è sociis, & ipse præda hostium.*

CAP. IX.

De Dilectu cœptum dici, sed primo quæsitum, Exteri an Domestici præferendi? nos istos censemus, cum caussa.

SUMMARIA.

1 *Hæc immutanda.*
2 *Revocato Dilectu & Disciplina.*

3 Quid

3 *Quid ille sit?*
4 *An* Exteri & mercenarii *legendi?*
Ego & ratio negamus.
5 *Nam vix fidis apud eos.*
6 *Vix patientia.*
7 *In pugnam frigidi.*
8 *Aut pavidi.*
9 *Civibus perniciosi.*
19 *Graves ærario.*
11 *Magis fidi* Interanei.
12 *Obedientes.*
13 *Acres in pugnam.*
14 *Reverentia vel amore regum.*
15 *Amantiores patriæ.*
16 *Mercenarii tamen interdum utiles:*
17 *Sed pauciores.*
18 *Ubi multi, sæpè destituunt, aut produnt.*

QUæ omnia fœda, turpia, & perdendæ militiæ patriæque esse
1 quis non videt? Tibi emendanda Princeps: cujus est *pro salute reipubl. & nova excogitare, & antiqua restituere.* Veg. l. cap. 27.

Restitue ergo illa duo, quæ jam 2
præsignavi, Dilectum & Disciplinā: sola probæ germanæque Militiæ vel fundamenta, vel firmamenta. Dile- 3
ctum appello, EORVM QVI ARMIS IDONEI SVNT CVM JVDICIO ELECTIONEM. IDQVE è TVIS. Di- 4
sertè addo, è Tuis. nam Militiam hanc Peregrinam, qui approbem? aut quis seriò Dilectui in ea locus? Mos invexit, fateor: sed non Ratio. quam ego audio, & Domesticum militem longè semper præferam Externo. Caussæ istæ.

Tac. 3. Histor. Infidi sæpe exteri: & *majore ex diverso mercede, jus fasq; exuunt.* 5

Lucanus. Tritum illud in iis propriè obtinet,

Venalesq; manus. ibi fas, ubi maxima merces.

Tac. 4. Histor. Iidem Refractarii. amantque *non juberi, non regi, cunctaq; ex libidine agere.* 6

1. Hist. Idque sæpe *propinquo summæ rei discrimine.* 7

3. Hist. Cùm tumultuari eos videbis & *seditiosè agere:*

Aut.

8 Aut in ipsa etiam pugna, *sine pu-* 1. Ann.
dore flagitii, sine cura ducum, abire, fu-
gere.

Quid mirum? *non fide, non affectu* In A-
tenentur. gric,

Ut seriò velint, aut debeant *do-* Ibidē.
minationi alienæ sanguinem commoda-
re.

Itaq; plerumq; *plus tibi minarum,* Liv. 6.
quam periculi.

9 Adde, quod graves incolis. soliti
omnia tanquam externa aut urbes ho- Tac. 2.
stium, urere, vastare, rapere: Histor.

Populatores terræ, quàm à populatio- Curt. 3.
nibus vindicare debebant.

10 Imo teipsum diripere. veræ *hiru-* Cic. 2.
dines ærarii: ad At-

Et quorum opera maximè, hodiè tic.

Ossa vides regum vacuis exsucta me- Juven,
dullis. Sat. 8.

11 At in Domestico & proprio mili- Curt.
te, melior mitiorque res est. *qui non* 10.
fortitudinem magis, quàm fidem colit.

12 Cui *obsequium & patientia imperii* Ibidē.
longè præstantior, quam exteris. Sene. 1.

13 Ille idem acer in acie: in *prima* de Cle-
fronte concurrens, & adversa vulneri- ment.

bus pectora ferens, ne Imperatoris sui signa vertantur.

Ibidē. *Est* enim natura plerisque *populis urbibusq;, consensus quidam protegendi armandiq; reges.* 14

Curt. 10. Quod *nomen, gentes quæ sub regibus sunt, pro deo colunt.*

Tac. 2. Histor. Deniq; ille modestior, & reveretur ac suspicit *loca sedesq; patrias.* 15

Curt. 10. Ut ego omnino præferēdos censeam *genitos tibi milites, non ascitos.*

Nec illos tamen planè spernendos. utiq; si major vis aut necessitas ingruat: per quam mitti suadeam ad finitimos, qui *auxilia mercede faciant.* 16

Tac. 6. Annal. Sed auxilia, ut vires inquam & robur exercitus è tuis sint, nec corpus exteri faciant, sed membrum. Nam *id cavendum semper* providis *ducibus,* 17

Lib. 25. *exemplaque* vetera *pro documentis habenda, ne ita externis credant auxiliis, ut non plus sui roboris suarumq; propriè virium in castris habeant.*

Alioqui, vide ne seriò, sed serò plores: & fiat illud vetus: 18

Ἐξηπά-

Ἐξηπάτησεν ἡ χάραξ τὴν ἄμπελον: *Decepit ipse vineam palus suam.* Aristophan. in Vespis.

CAP. X.

Objecta & rejecta ea, quæ contra Domesticum militem dicuntur. Hunc regum esse, illum Tyrannorum.

SUMMARIA.

1 *Objectio prior, à robore naturali quarundam gentium.*
2 *Secunda, à metu rebellionis.*
3 *Responsio ad illam.*
4 *Responsio ad istam.*
5 *Tyranni exarmant suos.*
6 *Reges fidem habent, & inveniunt.*

1 AT enim, inquiet aliquis: *Gens gentem præcedit in bello, & plaga cœli non tantùm ad robur corporum, sed etiam animorum facit.* Veget. 1. ca. 2.

Ergo melius, spretis Domesticis, Mercenarios conduci è pugnaci aliqua gente. Item: Regi a subditis periculu-

Liv. 27. riculum, si eos armat *non in fide, non* 2
in officio manebunt:

Atque adeo aliquid fortasse *ad-*
Ibidē. *versus summi imperii majestatem aude-*
bunt.

Hæc jactari vulgo, & inseri auri- 3
bus Principum scio: sed malignè
profectò aut falsò. Nam quod ad
primum, verè illud dici non nego:
sed hoc quoque verè. ex quavis Eu-
ropæ nostræ parte (illi scribimus)
Veget. *si modo exercitati & prudentes viri Di-*
2. c. 13 *lectui præponantur, celeriter manum*
bellis aptam posse aggregari.

Idem Viros enim ea ubique fert: *qui o-*
2. c. a13. *mni armorum disciplina vel arte bellan-*
di, veteres illos milites, qui orbem terræ
subegerunt facilè coæquabunt.

Institutio modo adhibeatur &
Disciplina de qua mox dicam. Jam 4
quod ad Metum à subditis: ille verò
Plinius vanus. *Hæc persuasio illorum fuit, qui*
Paneg. *hostilia cum facerent, timebant.*

A Tyrannis, inquam, hæc opinio. 5
Plat. 8. φοβούμενος γὰρ ὁ ἄρχων ἀρχομένων, οὔτε κα-
de Leg. λὸν οὔτε πλούσιον, οὔτε ἰσχυρὸν οὔτε τὸ πα-
ράπαν πολεμικὸν ἑκὼν ἐάσει γίγνεσθαι:

Nam

Nam Princeps subditos metuens, neque bonos eos, neq; opulentos, neque fortes aut animosos, neque in universum bellicosos fieri, volens quidem, unquam patietur.

At ea a nostro Principe abest: cui 6
bono, semper illi boni. *Obiicient se mucronibus insidiantium.*

Et se suaq; jactabunt, quocunq; desideraverit imperantis salus.

Senec. 1. De Clement. Ibidē.

CAP. XI.

Qui legendi in milites? Duo genera facienda: Ordinarios & Subsidiarios. atq; utriq; seorsim descripti.

SUMMARIA.

1 Ordinarius *miles:*
2 *Subsidiarius.*
3 *Prioris laus & usus.*
4 *Non multi ii scribendi:*
Ob caussam duplicem. eod.
5 *Non item, in pace una habendi.*
6 *Quàm multi, nostro judicio, legendi?*

Equites

ERgo Dilectus è tuis eſto, ſed, ut addidi, CUM JUDICIO: quod in his duobus pono, Quos & Quomodo legas. De priore ita cenſeo, duo genera Militum ſcribenda: Ordinarios, & Subſidiarios. Illos, QUI AS- 1
SIDUE ET VELUT EX MUNERE ATQUE ARTE MILITENT: Iſtos, QUI 2
RARENTER, QUIQUE DOMI SINT ALIARUM RERUM. Priores illos non 3
aliud eſſe volo; quàm legitimos quoſdam

quosdam perfectosque milites, & ut ita dicam, verè Martis pullos. qui lecti in hanc unam spem, formentur omni *armorum exercitio, disciplina castrorum, usuq; militia.* Veget. 1. ca. 1.

Qui sint velut invicta quædam acies: & *ipsa plerumque fama bella profligent.* Tac. de Moribus Germ.

Hi tales omnino Principi necessarii, *in pace decus, in bello præsidium:* Ibidē.

4 Sed necessarii haud multi. non solùm quia Sumptus vito (immensi enim faciendi sint in assiduum illum frequentemque militem:) sed quia Turbas. Nam profectò ubi illi multi, facilè *proni ad res novas.* 1. Hist.

Tum ingenio suo, tum *ubi vires respexere, securitate.* Ibidē.

Atque eveniet, ut *contra morem obsequii, contra fas Disciplinæ* interdum *vim meditentur.* 2. Annal.

5 Quibus rebus una cautio, si nec multitudinis sint: nec semper una. Hoc volo, ut *extra bellum, centurias tantùm suas turmasq; noverint.* 1. Hist.

Nam *longis spatiis discreti exercitus,* Ibidē.

quod

quod saluberrimum est, nec vitiis nec viribus miscentur.

Sed quo numero Ordinarii isti igi- 6
tur? Ægrè certum aliquem definiam (pendet sæpè à temporibus res, tum à magnitudine cujusq; regni:) tamẽ communiter κἀ παχυμερῶς sic præscribo In mediocri aliquo regno, unam * Legionem satis esse, cum tribus equitum * Alis: in magno, alterum tantum. Nam Equitum numerum paullò grandiorem, quam pro modo Peditum, hic esse volo. quia è
Subsidiariis, Pedites facilè expleas, 7
& bonos reperias: at in Equite aliter est in quo tractu & mora opus, ut *exerceas & docendũ cares equo, armisq;.*

Ordinarii isti sunto. At SUBSIDIARIIS etiam opus ut te firmus: quoniam palam est, exiguam illam manum non esse ad omnem vim hostilem. Hos non aliud esse volo, quam paratas semper Auxiliares aliquas copias, sive ad quietem: sive ut primoribus illis in acie jungas, sive ut in præsidia distribuas opidorum.
Qui hoc 9
ab Ordinariis differũt, quod illi quidem

** Plenã intellego: sex milliũ*
** Plenis item; equitum quadringentorum.*
Liv. 27.
Tacit. de Mo-

dem toto genere vitæ milites sint, & *tantum in usum præliorum sepositi, vel-ut tela atque arma, bello reservantur:* ribus Germ.

Isti, duntaxat *juventus sueta armis, & more militiæ exercita.* 1. Histor.

Qui extra belli tempus, *in artes vitasq; varias dispersati.* Sallust. ad Cæs.

Res suas agunt: per bellū evocantur, & eamdem aut similem operam tibi, quam Mercenarii, præstant, Sed Tacit.
2 hoc meliorem: quod non solùm *reverentius & æqualius duci parebunt.* 2. Hist.

3 Sed etiam minus impendiosi tibi erunt. quoniam omninò *vilius constat armis erudire suos, quam alienos mercede conducere.* Veget. 1.c.28.

4 Quod exteri illi in itu & reditu consumunt, hoc si in armandis istis impendis & exercendis: egregiā habes, & ad manum tibi semper militarem manum. Nam illi longinq; accersendi, & cum dispendio sæpe exspectandi sunt: hi in tua sede, uno e-
5 dicto evocantur & adsunt. Unde eos [illegible] Nam [illegible] hic fugio caussa duplici. primum, quia omnino melior ad arma rustica plebs,

ut

*Cap. sequent. ut * mox dicam: deinde, quia securitati etiam Principis consulo & quieti. Nam ab armis ferociorem & magis exultantem populum fieri, non est negandum. quæ si opidanis passim adtribuis: vereor ne locis & mœnibus fieri *rebellionem* fortasse *cœptēt*. Tac. 3. Annal.

Ibidē. Ut solent homines, *Odio præsentium & cupidine mutationis*:

1. Histor. Atque ita *patefieri occasio etiam adversum te possit*.

Qui metus longè à Paganis. tum quia natura mitiores; tum quia variè sparsi & diducti, non temerè consentiant & coëant in unum. Nec enim illa in Subsidiariis mea mens; quàm ut per pagos vicosque singulos quini, deni, viceni (ut frequentia aut infrequentia incolorum erit) descripti instructique habeantur: idemque in centurias & cohortes suas tunc deniqne conveniant, cum erit bellum, Quos grandi aliquo numero esse quidni suadeam? Nam revera hoc illud est, *Bellum parare simul & ærario parcere*. Sall. Jug.

Si triginta aut quadraginta mil-

lenarias

lenarias cohortes (ita dividam, non in legione) ex ist s legas, utile censeam: imò si plures. sed Peditum tantum Nam Alas rusticis non attribuo: & melius, ut in Nobilitatem & in *dites hac à pauperibus onera inclines.*

Plura & tenuiore filo, de utilissima re in Notis.

CAP. XII.

Fere cum Dilectu utriq; capiendi: & Notæ quinque ordine positæ, germanæ in milite virtutis.

SUMMARIA.

1 *Pars præcipua Dilectus, Excerptio & Judicium.*
2 *Sunt notæ certæ militaris animi.*
3 I. Patria.
4 *Urbicolæ non boni:*
5 *Procaces.*
6 *Molles.*
7 *Agrestes boni:*
8 *Laboriosi.*
9 *Duri.*

10 Sine

10 *Sine commerciis.*
11 *Sine deliciis.*
12 *Optimi etiam ex iſtis ſilveſtres & montani.*
13 *Aut ad mare horridum.*
14 II. Ætas.
15 *Juvenes legendi.*
16 *Seniores haud apti.*
17 III. Corpus.
18 *Grande quidam probant.*
19 *Nos mediocre.* (*fluidum.*
20 *Quod ſiccũ vegetumq́; potius, quam*
21 IV. Animus.
22 *Audaces probi.*
23 *Fati ſui ſecuri.*
24 *Gloriæ avidi.*
25 *Verecundi.*
26 V. Vita.
27 *Mollium artium cultores, mali.*
28 *Sedentarii mali.*
29 *Viles aut infames, mali.*
30 *Idonei ad Dilectum amovendi.*
31 *Isq́; iterandus.*

QUos eligas, dixi: pars altera Judicii ſupereſt, Quomodo. Nec 1
enim paſſim profectò ut temere oblati adſumendi: ſed *caſtra quoq́;, quos adlabo-*

ad laborem & periculum accipiunt, fastidiosè legunt. Seneca Epist.

Quid mirum? *Vires regni, & Romani nominis* (ait ille) *fundamentum, in prima Dilectorum examinatione consistunt.* Veget. 1. ca. 7.

Quo magis hæc pars tibi cum cura habenda & *cum constet, in omnibus locis, & ignavos & strenuos nasci:* Cap. 2.

Illi seria inquisitione reiiciendi, hi capiendi sunt; si fortem quidem mi-
2 litiam vis & felicem. Boni autem robustique militis certa inditia & velut Notæ sunt, ad quas non fallaciter eum legas. Quas facio quinque: Patriam, Ætatem, Corpus Animum,
3 Vitam. Nomine PATRIÆ intellegi palam est locum, ubi quis natus aut educatus. quem haud temerè in Dilectu consideres: quoniam profectò *locorum asperitas hominum quoque ingenia durat.* Curt. 7.

4 *Fortior miles è confragoso venit: segnior est, urbanus & verna.* Seneca Epist.

5 Ita q; in utravis militia hunc sperno. *Nam vernacula* illa *multitudo, lascivia sueta, laborum intolerans:* Tac. 1. Annal.

Mercu-

Mercurio ad iicta, qui effeminat. 6
3. Annal. semperque homines, *quanto pecunia dites & voluptatibus opulenti, tanto magis imbelles.*

Veget. 1. cap. 3. *Ex agris ergo*, nostro judicio, *supplendum robur præcipuè videtur exercitus.* 7

1. de Re rust. c. 1. Catonis oraculum audio: *Ex agricolis & viri fortissimi, & milites strenuissimi gignuntur.*

Veget. 1. cap 3. Et usu constat *aptiorem armis rusticam plebem, quæ sub divo & in laboribus enutritur.* 8

Sallust. Jug. Quæ assuevit *hiemem & æstatem juxta pati, humi requiescere, eodem tempore inopiam & laborem tolerare.* 9

Cæs. 1. de Bello Gallico. *Minimeq; ad eos mercatores sæpè commeant, atque ea, quæ ad effeminandos animos pertinent, important.* 1

Sallust. Catil. *Talibus viris, non labor insolitus, non locus ullus asper aut arduus erit, non armatus hostis formidolosus.*

Veget. 1. cap. 3. *Nescio enim quomodo minus mortem timet, qui minus deliciarum novit in vita.* 1

Tac. 4. Annal. Itaque ex iis leges. sed hos maximè, qui *saltuosos locos incolentes, duritia* 1

ritia patientiaq; magis insuevere.

13 Aut si qui septentriones & mare versus, *ipso terra sua solo & cœlo acrius animantur.* De Mor. Germ.

14 AT Nota altera ÆTATIS est. in quo, *si antiqua consuetudo servanda est, incipientem pubertatem ad Dilectum cogendam nullus ignorat.* Veget. 1. ca. 4.

15 Quod vult etiam ipsa ratio. *Nec enim tantùm celerius, sed etiam perfectius imbibuntur, quæ discuntur à pueris.* Ibidē.

Legi igitur eos suadeā, ex Romana regula, ab anno 17. aut paullū supra.

16 Nam istos grādes & veteranos simi-sces una etiam vetera vitia: ut sunt propria *hujus seculi mala, inertia, & contumacia, & dedignatio parendi.* Plinius Paneg.

Ego sanè in Dilectu *non tam veteranos s... tuendos nobis arbitror.* Cicero Phil.

Quam eos qui possint aliquando esse boni veterani. *Neque* enim *longitudo ætatis, aut annorum numerus artem bellicam tradit, sed continua exercitationis meditatio.* Veget. 2. c. 23.

Facilius autem est ad virtutem instruere novos milites, quam revocare præteritos. Idem 3. cap. 10.

Nota tertia, CORPUS quod grande & prælongum placuisse nonnullis video? ut C. Mario, qui tironem exegit, *ita ut senos pedes, vel certè quinos, & denas uncias haberet*: 17

Veget. 1. ca. 5.

Ut regi Pyrrho, qui *Dilectori suo fertur dixisse*: *Tu grandes elige, ego eos fortes reddam.* 18

Frontin. 4. Strateg. c. 1.

Nec temerè à viris magnis abeo: tamen, me judice, *non tam staturæ rationem habere convenit, quam virium.*

Veget. 1. ca. 5.

Utiliusq; est fortes milites esse, quam grandes.

Id. c. 6.

Placeat mihi illa *media militaris statura.* 19

Liv. 7.

Sic tamē *ut ex vultu, ex oculis, ex omni confirmatione membrorum eligas.*

Veget. 1. ca. 6.

Nempe quibus sunt *dura corpora, stricti artus, minax vultus, major animi vigor.* 20

Tacit. de Moribus Germ.

Stricta, inqam, *corpora*, nec probem facilè crassulos & *superflua carne distentos.*

Veget. 1. ca. 6.

Velocitas enim est, *quæ percepto exercitio strenuum efficit bellatorem*:

Idem 1. ca 6.

A qua nimirum magna illa & *fluxa corpora* aliena.

Tacit. 2. Hist.

21 Nota quarta ANIMI. Nam *hoc est, in quo totius reip. salus vertitur* (ait militaris scriptor) *ut tirones non tantum corporibus, sed etiam animis præstantissimi diligantur.* Veget. I. ca. 7.

Animus acer & præsens, & acutus idem atq; versutus, invictos viros efficit. Cicer. 2. de Orat.

Sint igitur eligendi, Audaces, *habeant confidentiam militarem.* Veget. I. cap. 8.

Quibus sudor, pulvis, & alia talia, epulis jucundiora sint. Salluft. Jug.

——*Quos ille timorum.* Luca. I.

Maxima haud urget lethi metus, inde ruendi

In ferrum mens prona viris, animæq; capaces

Mortis.

Ad summam, qui *nihil metuant, nisi turpem famam.* Salluft. Jugurth.

Nam hanc sanè volo timeant, Verè scriptor Græcus: Οἱ δειλότατοι πρὸς τοὺς νόμους, θαρραλεώτατοι πρὸς τοὺς πολεμίους εἰσί· καὶ τὸ παθεῖν ἥκιστα δεδίασιν, οἱ μάλιστα φοβούμενοι τὸ κακῶς ἀκοῦσαι: *Qui legum metuentissimi, iidem in hostes audacissimi; & pati quidvis minimè verentur, qui malè audire maximè verentur.* Plutar. in Agi & Cleo.

Q 2 Ho-

Veget. 1. ca. 7. *Honestas enim idoneum militem reddit: verecundia, dum prohibet fugere, facit esse victorem.*

Ultima Nota VITÆ, id est, quo genere quæstus aut artis sese sustentent. Nam ad mollitiem aut duritiem, ignavíam aut ferociam, haud leviter hoc facit. Ego *piscatores, aucupes, dulciarios, linteones, omnesque qui aliquid tractasse videbantur ad gynaceæ pertinens, longè arbitror repellendos à castris.* Ibidē.

Liv. 8. Quinetiam *opificum vulgus & sellularii, minimè militiæ idoneum genus.*

Sed nec servi olim admissi, aut damnati judiciis: quique genere aut vita infames aliter quàm tunc, cum *tales sociantur armis, quales domini habere fastidiant.* Veget. 1. ca. 7.

Tac 15. Annal. Et castra adeo non casta, ut *quidquid usquam corrumpi & corrumpere queat, in illis visatur.*

Habes omnia de Dilectu: nisi quod duo hæc etiam moneo. Prius, ut *non leve hoc officium putes, aut passim quibuscumque mandandum.* Veget. 1. ca. 7.

Sed

Sed *à magnis viris, magna diligentia idoneos eligi* cures *juniores.*

31 Alterum, ut identidem repetas. Quia enim morbo, fuga, missione, numerus imminuitur; *nisi annis singulis, imò singulis penè mensibus, in decedentium locum juniorum turba succedat, quamvis copiosus, exhaurietur exercitus.* Idem 2. ca. 3.

CAP. XIII.

De Disciplina vera & severa dictum. Et laudata: partes ejus (idque docendi caussa) quattuor factæ. Singulæ explicatæ.

SUMMARIA.

1 Disciplinæ *utilitas:*
2 *Ac necessitas.*
3 *Nimis neglecta hodie.*
4 *Repetenda à Romanis.*
5 *Qui felicissimè ea usi.*
6 *Descriptio disciplinæ:*

7 *Ejus partes.*
8 Exercitium.
9 *Quod in omni re valet.*
Etiam hic. ibid.
10 *Dat usum armorum.*
11 *Dat victoriam.*
12 *Exercendi* Armis *milites.*
13 *Assuefaciendi ad* Ordinem.
14 *Ad imaginem omnem præliorum.*
15 *Simulata pugna bona.*
16 *Cum præmiolo aliquo strenuis.*
17 *Exercendi etiam* Opere *milites.*
18 *Quod corpora firmat:*
19 *Et varium usum habet belli.*
20 *Præsertim ad castra struenda.*
21 *Sive ad munitiones in hostem.*
22 *Hæc olim Romanis solita:*
23 *Hæc Germanis aliisq́;.*
24 *Nos, heu desides!*
Emendemus: ibid.
25 Ordinis *usus in exercitu.*
26 *Ad digerendum.*
27 *Ad imperandum.*
28 *Ad incedendum.*
29 *Ad assistendum in acie.*
30 *Denique contra omnem turbam.*
31 *Ordo in ipsis castris habendus.*

Assi-

Assignatione certa locorum. eod.
32 *Divisione contuberniorum.*
33 Coerctio & *adstrictio morum usurpanda.*
34 *Maximè circa tria.*
35 *Vitandus duplex luxus.*
36 *A quo mollities & languor.*
37 *Modestia servanda.*
Jactabundi, otiosi: ibid.
38 *Imò & ignavi.*
39 *Vera virtus, tacita.*
40 *Facit, non dicit.*
41 *In curia verbis opus, in pugna manibus.*
42 *Splendor & jactantia in vestitu vitanda.*
43 *Miles horreat.*
44 *Cæsar hic disciplinæ negligens.*
45 *Fortunæ suæ confisus.*
46 *Nos malumus armari pulcrè militem.*
47 *Hodie negligitur, magno malo.*
48 *Patientia decet militem.*
40 *Non inquisitio aut retractatio.*
50 *Tria ejus munera.*
51 *Imperatori jussio relinquenda:*
52 *Militi sola executio.*

Valer. 2. ca. 2.

SEd *venio nunc ad præcipuum decus* 1
& *stabilimentum imperii* MILITARIS DISCIPLINÆ *tenacissimum vinculum:*

Ibidē.

Ex *cujus sinu omnes triumphi manarunt.*

Alexan. Sev. apud Lampid.

De qua verissimè Imperator ille ad milites: *Disciplina majorum rempubl. tenet, quæ si dilabatur, & nomen Romanum & imperium amittemus.*

Nam sine ea quid Dilectus? ille saltem qui possint esse boni milites, invenit; sed hæc, facit tales & servat.

Paucos.

Paucos viros fortes natura procreat, bona institutione plures reddit industria. Veget. 3. c. 26.

At ea tamen hodie non dicam languet apud nos, sed obiit; neque mala, sed nulla est. Ut omnino, si reducere & insinuare eam volumus, *de historiis vel libris, nobis antiqua consuetudo repetenda sit:* 1. ca. 8.

Et maximè Romanorum. Quis enim populus melius aut firmius eam coluit? Imò *Disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quam caritas liberorum.* I.G.I. 19. De capt.

Magno quidem cum fructu: quoniam, si inspicimus, ea sola *acriter retenta Principatum terrarum Romano imperio peperit.* Vall. 2. cap. 2.

Qua ipsa de caussa, tu animose Princeps, *omnibus imperii nervis ad revocandam pristinam disciplinam militiæ debet conniti:* Ibidẽ.

Me, pro viribus, adjuvante & prĉeunte. Appello autem Disciplinam, SEVERAM CONFORMATIONEM MILITIS AD ROBUR ET VIRTUTEM.

Partes ejus sive munia (ut quæ va-

riè ſparſa ſunt, in doctrinę quendam gyrum redigam) facio quattuor: Exercitium, Ordinem, Coërctionem, Exempla. Priores duę ad ROBUR ſpectant maximè; tertia ad VIRTUTEM; quarta ad utrumque. Per EXERCITIUM, intellego, ut electum militem aſſiduè ad Arma condocefacias & ad Opus. Ipſum nomen ita ſuadet. nam *Exercitus dicitur, quod melior fit exercitando.* 8

Varr. 4. de L.L.

Ipſa res & ratio. Cum enim ad omnes artes perficiendas uſu aliquo & exercitio opus ſit: cur id in iſta militari neglegamus, *ſine qua aliæ artes eſſe non poſſunt?* 9

Veget. 3. in Pręfat.

Caſſius ſolebat dicere: *Miſerum eſſe, cum exerceantur athletæ, venatores, & gladiatores, non exerceri milites. quibus minor eſſet futurus labor, ſi conſuetus eſſet.* 1[0]

Vulcat. in Avid. Caſſio.

Imò & felicior labor. Nam *in omni prælio, non tam multitudo & virtus indocta, quam ars & exercitium ſolent præſtare victoriam.* 1[1]

Veget. 1. cap. 1

Ergo tu curabis, ut *ſive Legio ſive Auxilia fuerint, exerceantur aſſiduè.* 1[2]

2. c. 23.

Quo-

Quomodo? Primum *tironibus, per cottidiana exercitia, Armorum est demonstranda doctrina.* 1. ca. 8.

Idque exemplo veteri, à *Campidoctoribus.* Veget. & alii.

Ut *missile, & destinato ictu, & magnis viribus jaciant:* 1. ca. 4.

Ut *norint tractare scutum, & obliquis ictibus venientia tela deflectere.* Ibidē.

13 Ut militari gradu *ambulare celeriter & equaliter discant:* cap. 8.

Sic ut *ne locum deserant, ne ordines turbent.* cap. 4.

14 Denique, ut *quæcunque evenire in acie atque præliis possunt, omnia in campestri meditatione prænoscant.* cap. 1.

15 Cui rei utile, eos interdum *inter se, in modum justæ pugnæ concurrere:* Liv. 26.

16 Ac tum præmium etiam aliquod proponi: καὶ ταῖς ἱππικαῖς τάξεσιν, ἥτις κράτιστα ἂν ἱππεύοι: καὶ ταῖς ὁπλιτικαῖς ἥτις ἄριστα σωμάτων ἔχοι: *& equestribus turmis, quæ equo optimè utentur; & Legionariis cohortibus, quæ corpus decentissimè gerent sub armis.* Xenoph. in Agesilao.

7 Hoc armorum exercitium esto: sed addo & Operis. ut cōdiscat tiro assi-

Veget. 1. ca. 5. duè *Laborare, decurrere, portare pondus, &, clem pulveremq; ferre.*

3. c. 26. Indurant hæc militem : & *exercitus labore proficit, otio consenescit.* 18

Sed usum quoque sæpe habent, 19
1. c. 19. cum *in arduis expeditionibus necessitas imminet annonam pariter & arma portandi.*

cap. 21. Nec ista tantum , sed *castrorum* 20
quoq; munitionem debet tiro condiscere.

cap. 4. Eoque fine *fossam ducere, & sudes scienter figere.*

cap. 21. Cur pigeat? *Nihil neq; tā salutare, neq; tam necessarium invenitur in bello:* 2

Sive ut te tueare , sive ut hostem premas & circumvalles. Sanè *Domitius Corbulo, Dolabra, id est, operibus, hostem vincendum esse dicebat.*

Fron-tin. 4. Strat. cap 8.

Hæc nova, inquiet aliquis. Imò 2
pervetera : nec Romanis tantum usitata, de quibus audi Tullium: *Qui labor, & quantus agminis? Ferre plus dimidiati mensis cibaria, ferre si quid ad usum velint, ferre vallū. Nam scutum, galeam, gladium, nostri milites in onere non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus:*

Cice. 2 Tuscu.

Sed

23 Sed etiam priscis Germanis. è quibus Catti militem suum, *super arma, ferramentis quoque & copiis onerabant*. Tac. de Moribus Germ.

24 Aliis etiam gentibus. Atque hæc vera, hæc pulchra militia: non ista nostra, ubi in agmine plus calonum, imo & scortorum est, quàm militum. Nam fossores & ejusmodi operas, Deus bone, quanto labore quærimus, sumptu circumducimus! Sapiamus tandem, & cum Pertinace *Militemus*. Capitol. in Pert.

Nec hæc credantur esse difficilia, si usus accesserit. Vale. I. cap. 19.

Omne opus difficile videtur, antequam tentes: 2. c. 18.

At *nihil est, quod non assidua meditatio facillimum reddat*. 1. c. 19.

Et cur *desperes fieri posse, quæ facta sunt?* 5. c. 10.

25 Jam pars altera Disciplinæ, ORDO: qui multipliciter in Militia seruandus. Primum in digerẽdis copiis per legiones, cohortes, centurias, decurias. quod pulchrum: quoniam Xeno. τεταγμένη ἡ στρατιὰ, κάλλιστον μὲν ἰδεῖν Oeco.

τοῖς

τοῖς δυσχερέστατος δὲ τοῖς πολεμίοις: *Ordinatus exercitus, jucundissimus aspici amicis, molestissimus hostibus.*

Liv. 5. Sed & utile. quia *acies distinctior & ex pluribus partibus constans, facilis partienti quæcunque opus sit, facilis jungenti.* 26

Tac. 1. Histor. Eademq; facilior ad Imperia: cũ *miles scilicet centurioni, centurio tribuno obsequitur.* 27

Seneca Epist. Atq; ita ordine, *imperium Ducis simul omnes copiæ sentiunt.*

Ibidē. Et *ad nutum regentis, sine tumultu respondent.*

Tac. 1. Histor. Certum enim & clarum est, non omnia omnibus imperanda. sed *ita se ducum auctoritas, sic rigor Disciplinæ habet, ut multa Centuriones Tribunosque tantum juberi expediat.*

Veg. 1. cap. 4. Jam id quoq; videndum, *in Itinere vel in Acie, ut omnes milites incedendi ordinem servent.* 28

cap. 26. *Vt æquali legitimoq; spatio miles distet à milite.* 29

Ibidē. *Nec ultra quam expedit, aut conglobent agmen aut laxent.*

Grande in his rebus momentum: 30
& sæ-

& ſæpe integri exercitus perire à tali aliqua confuſione. Ἔστιν δ᾽ οὐδὲν οὕτως Xeno.
οὔτ᾽ εὔχρηστον, οὔτε καλὸν ἀνθρώποις, ὡς ἡ Oeco.
τάξις: *Eſt vero nihil tam utile aut decorum hominibus quam ordo.*

31 Quem in Caſtris etiam mihi ſerva. ut illa habeant apta dimenſione vias ſuas, portas, fora: & ſint velut ad formam minutæ urbis. Ibi *pro* Veg. 3.
gradu, legionibus, auxiliis, equitibus, & cap. 8.
peditibus, loca in quibus papiliones tendant, deputentur:

Sic ut facile cuiq; ſit & locũ ſuum
32 & cõmilitiones reperire. Nec enim ſolum per Centurias velim eos tendere, ſed hæ *in Contubernia diviſæ ſint:* 1. cap. 3.
ut decem militibus ſub uno papilione degentibus unus præſit Decanus, qui caput contubernii nominetur.

Et plura talia, quæ alieno iſto & pæne aranearum funiculo ægrè necto. tu prompta ea habes apud Polybium maximè, ac ſcriptores Romanos.

33 Pars tertia, COERCTIO: quæ mores ſcilicet militum coërcet ac frenat. Nam etſi, *neſcio quo pacto, aſſiduè*

dimi-

Cassi- *dimicantibus difficile est morum custo-*
od. 1. *dire mensuram:*
Var. e- Tamen custodiendi aliquatenus:
pist. 9. aut solvitur militia tua, imo perit.
Tria sunt, sine quibus non robur in 34
exercitu, non ordo: Continentia,
Modestia, Abstinentia. Servabis hæc
igitur. Continentiam primo, in Ci- 35
bo & Venere. id est, ne milites tui ef-
Sallust. fusè sint *conviviis & ventri dediti, &*
Jugurt. *turpissimæ parti corporis.*
Tac. 2. Utraq; res enervat: & *degenerat à* 36
Histor. *robore ac virtute miles assuetudine vo-*
luptatum.
Indid. *Si quid ardoris ac ferociæ habuit, po-*
pinis & comessationibus deteritur.
Seneca Haud vane olim dictum; *Una*
Epist. *Annibalem hiberna solverunt, & in-*
domitum illum nivibus atq; Alpibus, e-
nervaverunt fomenta Campaniæ. Ar-
mis vicit, vitiis victus est.
Quę tu cave & arce severiter à ca-
Tac. 1. stris tuis *luxuriosos apparatus convivi-*
Histor. *orum, & instrumenta libidinum.*
MODESTIAM secundo exiges, 36
eaque tripliciter, in Verbis, Vesti-
bus, factis. In Verbis: ne sint vani,
bucca.

bucca rigidi, & quod dicitur, Attici milites, qui *in conviviis & circulis, cum de hostibus mentio incidit, vix manibus temperant*: Liv. 32.

38 Sed iidem vix vultum eorum sustinent. Nam id eventu semper firmum: *Ignavissimus quisque, & in periculo minimum ausurus, nimii verbis, lingua feroces.* Tac. 1. Histor.

39 Videbisque *viros natos militiæ, factis magnos, ad verborum linguæque certamina rudes esse.* Liv. 10.

Egregie noster: *Fortissimus in ipso discrimine exercitus, qui ante discrimen modestissimus.* Tac. 1. Histor.

Itemq; Philosophus: Οἱ καὶ ἀνδρεῖοι, ἐν τοῖς ἔργοις ὀξεῖς, πρότερον δ᾽ ἡσύχιοι: *Viri fortes, in opere acres, ante id placidi.* Arist. 3. Ethic. ad Nicom.

Quibus scilicet *pectus animorum, iraque tacitæ plenum, omnem ferociam, in discrimen ipsum certaminis differt.* Liv. 7.

40 Compesce igitur ventosas linguas, & cum Memnone edicito? *Pugnare te conduxi, non conviciari.* Plutar. Apoph.

41 Ἐν γὰρ χερσὶ τέλος πολέμου, ἐπέων δ᾽ ἐνὶ βουλῇ: Home. Iliad. π.

Lingua

Lingua in consilio valet, in certamine dextra.

Sall. Ca. In Vestibus modestiam eam quæro. quia etsi melius, eos *in decoris armis & militaribus equis, quàm in scortis atq; conviviis libidinem habere*: 42

Tamen servari modum valde approbem, & sperni externum omnem luxum. Magni duces sic statuerunt, 43

Liv. 9. *Horridum militem esse debere, non calatum auro argentoq;, sed ferro & animis fretum.*

Ibidẽ. *Quippe illa, prædam verius quam arma esse nitentia ante rem, deformia inter sanguinem & vulnera.*

Curt. 3. Tales prisci illi Macedones, *non auro neq; discolori veste, sed ferro atq; ære fulgentes.*

Sueto. Jul. cap. 68. Etsi Cæsar in mente alia. qui suos *habuit tam cultos, ut argento & auro politis armis ornaret; simul & ad speciem, & quo tenaciores eorum in prælio essent metu damni.* 44

Sed nempe Cæsar. qui rigidæ & priscæ Disciplinæ adeo nõ retinens, 45

Ibidẽ. ut sit *jactare solitus, Milites suos etiam unguentatos bene pugnare posse.*

Tu

Tu sperne supervacua, *nec teneat, aut terreat vanus aspectus, & auri fulgor atq; argenti: quod neq; teget, neque vul[illegible].* Tacit. Agric.

6 Multò magis hoc vide, ut bene armati sint, quam ut ornati. *Necesse est enim, ut dimicandi acriorem sumat audaciam, qui munito capite & pectore, non timet vulnus.* Veg. 1. cap. 20.

7 At nunc (pudor!) *gravis pediti lorica videtur & galea.* Ibidē.

Ita fit, ut non de pugna, de fuga cogitent, qui in acie nudi exponuntur ad vulnera. Ibidē.

8 In Factis deniq; Modestiam exigo. ut obnoxii nimirum parentesq; sint, *intenti ad ducis non signum modo, sed nutum.* Curt. 5.

9 Odi curiosos aut refractarios: quique *jussa ducum interpretari malunt, quàm exsequi.* Tac. 2. Hist.

10 Bene Æmilius Paullus: *Militem hæc tria curare debere. Corpus ut quam validissimum & pernicissimum habeat: Arma apta: Animum paratum ad subita imperia.* Liv. 44.

Ibidē. *Cetera, diis immortalibus & Imperatori curæ esse.*

Tac. 3. Histor. Enimvero *divisa inter duces militesq; munia:* 51

1. Hist. *Illis arma & animus sint, istis, consilium & virtutis suæ regimen relinquant.*

Ibidē. *Parendo potius, quam imperia ducum sciscitando res militaris continetur.* 5

Thucyd. 2. Mihi Brasidæ monitum pro pulchro: Νομίζετε, ait ad suos, εἶναι τοῦ καλῶς πολεμεῖν, τὸ ἐθέλειν, καὶ τὸ αἰσχύνεσθαι, καὶ τὸ τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι: *Censete hæc esse bona militia, Velle, Vereri, Obedire.* 5

Cassiod. 11. Var. epist. 23. Idem 7. epist. 4. Tertiò ABSTINENTIAM ingessi. qua volo, milites à vi rapinisque abesse, & habere manus puras. *Non permittes milites esse possessoribus insolentes.* 5

Idem 7. epist. 6. Vopisc. in Aurel. *Vivant cum provincialibus jure civili; nec insolescat animus, qui se sentit armatum. quia clypeus ille exercitus tui, quietem debet præstare paganis.* 5

Nemo pullum alienum rapiat, ovem nemo contingat, uvam nullus auferat, 5

sege-

segetem nemo deterat, oleum, sal, lignum nemo exigat, annona sua contentus sit.

57 Deniq; ita transeant, *ut non modò manus, sed ne vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur.* Cic. p. Leg. Manil.

An rideor? ut nunc mores sunt, credo. At apud veteres tam stricte hæc in usu: ut *memoriæ tradiderit Scaurus, promiseram arborem, quam in pede castrorum fuerat complexa metatio, postero die abeunte exercitu, intactis fructibus relictam.* Fronti. 4. Strat. cap. 3.

58 Pars ultima Disciplinæ, EXEMPLA: quo nomine Præmia intellego & Pœnas. Nam profectò ad robur & virtutem militum excitandam utraque hæc valdè possunt. Præmia quidem, si benè meritis ea tribues: & Promotiones, Honores, Opes miles sperabit ab insigni aliquo facto. Necessum est acrius ille dimicet, *quem ad opes ac dignitates ordo militiæ & Imperatoris judicium consuevit evehere.* cap. 24.

Notum illud est: *Eo impendi laborem ac periculum, unde emolumentum ac honos speretur.* Liv. 4.

Et,

Tac.11. Annal. Et, *Nihil à quoquam expeti, nisi cujus fructus providerit.*

Itaque Romani hic mirifici. qui non ſolum altiores ordines aſſignabant à virtute: ſed etiam publicè laudes. cumulabant & honores. donabantq; pro concione, haſtas, phaleras, coronas.

Jam Pœnis quoq; omnino opus, & Severitas vel efficaciſſima ad militiam firmandam. Clearchi vox fuit: 59

Vale.2. cap.1. *A militibus Imperatorem potius, quàm hostem metui debere.*

Cæſ.3. Bel. Civ. Nam *indulgentia & largitio, ſpecioſum reddunt præſentem exercitus amorem, paullatim tamen & occultè militarem diſciplinam ſeveritatemque minuunt.* 60

Tac.13. Annal. At *delicta militum nulla venia proſequi, uſu ſalubre & miſericordia melius* ſemper *apparuit.* 61

Vale.2. cap.2. Aſtringe igitur. *Aſpero & abſciſo caſtigationis genere militaris Diſciplina indiget. quia vires armis conſtant: quæ ubi à recto tenore deſciverunt, oppreſſura ſint niſi opprimantur.*

Gaudet eo ipſe miles. 62

—jam

——*jam diri fœderis ictu* Luc.5.
Parta quies, pœnaq; redit placata juventus.

Discrimen tamen aliquod tibi militaris Doctor ingerit. *Milites*, inquit, *pœna & timor in sedibus corrigũt; in expeditionibus, spes & præmia faciunt meliores.* Veg.3. c.ult.

Dixi de Disciplina, ut potui alienis verbis, distinctè & apertè. Sed iterũ inculco, si plenam legitimamq; eam vis, *Disciplinam militarem populi Romani debes inquirere, qui ex parvissimis finibus, imperium suum penè solis regionibus & mundi ipsius fine distendit:* Idem 1. cap.8.

Idq; post DEUM, hac una duce.

CAP. XIV.

Transitum ad Duces. Eos necessarios, non solum utiles. Duplices esse. Semper in iis Peritiam magis quã Virtutem spectari. & unum in uno bello esse debere.

SUM-

SUMMARIA.

1 Ducum *necessitas.*
2 *Vt illi, talis miles.*
3 *Duplici discrimine Duces: Primarii, Secundarii.*
4 *Supremi Duces an præliis interesse debeant.*
5 *Pro affirmante.*
6 *Pro negante.*
7 *Solutio. Aliquando intersit.*
8 *Aliquando absit.*
9 *Exitiosi tamen plures Duces.*
10 *Semperque uni bello unus præficiendus.*
11 *Miles potius, quam vir bonus.*

DE Militibus, perduxi quo volui: alteri nunc è Viris stilum & manum meam postulant, id est, Duces. Quos utiles bello esse quid dicam? imò necessarios: animam nempè exercitus, & vitam ipsam. adeò ut verè scriptum sit, *Militarem sine duce turbam, esse corpus sine spiritu.* Curt. 10.

Et,

Et, *ut remiges ſine gubernatore; ita milites ſine Imperatore nihil valere.* Quin-ctil. 5.

2 *Tanti eſſe exercitum, quanti Imperatorem*, alibi leges. Flor. 2. cap. 18.

Benè & peritè iſte dirigit? ille bonus. malè? malus. Itaq; tu ((*quodrariſſimum, nec niſi ratione Diſciplinæ conceſſum*) *plus in Duce repones, quàm in exercitu.* Tacit. de Moribus Germ.

3 Illum ante omnia quæres; talem, qualem deſcribam. Duo enim genera Ducum: Primarii, Secundarii. Illi, QUI SVMMÆ REI IMPERANT, SVISQVE AVSPICIIS ET DVCTV REM GERVNT. Iſti, QVI IMPERANTIS ALTERIVS NVTV SIVE JVSSV IMPERANT ET SVO SALTEM DVCTV REM GERVNT. In prima claſſe, quivis Rex aut Princeps, in ſuo ſolo: in altera, ii qui ab his conſtituuntur Adminiſtri bello-
4 rum & Legati. De prioribus illis. cum bellum eſt, *intereſſe eos pugnæ an ſeponi melius foret, dubitavere.* Tacit. 1. Hiſt.

Nec injuria. Adeſſe enim ipſi rebus debere videntur. quoniam

Plaut. Amph. —— *Vbi summus Imperator non* 5
adest ad exercitum,
Citiùs quod non facto est usus, fit, quàm quod facto est opus.

Adde, quod præsentia sua robur & vires inspirant militi, nec malè Antigonus olim trepidanti gubernatori (in navali prælio contra Ptolemæi duces) & multitudinem hostilium

Plutar. Apoph. navium causanti: Ἐμὲ δ᾽, ἔφη, αὐτὸν παρόντα πρὸς πόσα ἀντιτάττεις: *Me verè ipsum*, inquit, *præsentem eum quot comparas?*

Tac. 2. Hist. 6 Rectè, sed tamē altrinsecus caussa ambigendi etiam: quia tutius videtur, ut ille summus *dubiis præliorum exemptus, summæ rerum & imperii seipsum reservet.*

Egesi. 5. c. 30. Nam *in milite, unius sors est, in Imperatore universorum periculum.*

7 Ego, distinctiuncula rem expedio.

Tac. 4. Histor. Nam *si status imperii, aut salus provinciarum in discrimine vertatur, debebit in acie stare.*

Ibidē. 8 At censeo *minora bella, minoribus ducibus delegenda.*

3. Ann. *Non enim decorum Principi, si una altera-*

alterave civitas turbet, omitti urbem, unde in omnia regimen.

Ergo interdum ibit ipse, interdum mittet. Pluresne? nihil impedit: sic tamen ut imperii militaris summa
9 sit penes unum. Semper enim reperies: μέγα βλάψαι καὶ τὸ πλῆθος τῶν στρατηγῶν, καὶ τὴν ἀναρχίαν: *Plurimum nocere & multitudinem imperantium, & regimen nullum aut incertum.* Thucyd. 6.

Nec de nihilo invaluit adagio:
Πολλοὶ στρατηγοὶ Καρίαν ἀπώλεσαν:
Multi imperantes perdidere Cariam. Proverbialis versus.

0 Ergo legendus aliquis unus peritus, prudens. ne is *quem tu imperare jusseris, is sibi alium Imperatorem quaerat.* Sallust. Jug.

1 Nam peritiae potissima hic ratio. & rectè Aristoteles: Ἐν τῇ στρατηγίᾳ, εἰς τὴν ἐμπειρίαν μᾶλλον δεῖ βλέπειν, τῆς ἀρετῆς: *In bellica praefectura major aspectus habendus Peritiae, quam Virtutis aut morum.* 5. Polit. cap. 9.

CAP. XV.

Boni Ducis τεκμήρια sive Notæ. quinque eas videri: quas ordine explicamus.

SUMMARIA.

1 *Quæ spectanda in bono Duce.*
2 I. Scientia *sive peritia.*
3 *Quæ ferè à periculo utriusque fortunæ.*
4 II. Virtus.
Vt Alacer, actuosusque sit. ibid.
5 *Suis praeat & verè ducat.*
6 *Internas etiam virtutes habeat.*
7 III. Providentia.
Cautus esto. eod.
8 *Etsi calidos amat vulgus.*
9 *Sed Temeritas alienissima à Duce.*
10 *Ianus ille esto.*
11 *Nam properi, ruunt.*
12 *Agunt, non patrant.*
13 *Lenti, firmiores.*
14 *Efficaciores.*

Sed

SEd ut totum hoc magis tibi referem, & clarius liqueat, qui utiliter capiendi; ego tibi veros germanosque Duces & eorum partes, paucis nec vanis coloribus depingam. Tu da mihi mentem, & quod in sacris olim acclamari solitum; Hoc
1 age. Ego in legitimo Duce quinque hæc requiro: Scientiam, Virtutem, Providentiam, Auctoritatem,
2 Fortunam. SCIENTIAM: nempe ut artis suæ gnarus sit, & qui militiam longo usu combiberit, non auditione solum aut lectione. *Qui plures*, inquam, *per provincias stipendia expleverit:* Tacit. 3. Ann. Cic. p Annil.

Et *nullum genus belli sit, in quo illum non exercuerit fortuna.* Ibidē.

3 Qui norit, *quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendoq; bello modus.* 1. Ann.

Qui *secundarum ambiguarumque rerum sciens, eoq; interitus.*

Nam isti assiduè in rebus prolixis & lætis, displicent *nec temere adversa casuum repetat, quem fortuna nūquam decepit.* Liv. 30.

Tac. 11. Annal. VIRTUTEM secundò adjungo: & intellego Corporis ingeniique vigorem quēdam, & simul animi probitatem. Vigorem in his talibus: ut *exerceat legiones etiam sine bello; cura, provisu, perinde agat, ac si hostis ingruat.* 4

3. Hist. Ipsemet *plerumq, in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore.*

Qui ausit 5

Sil. 1. —— *primus sumpsisse labores,*
Primus iter carpsisse pedes.

Liv. 7. Quiq; adeo de se possit effari: *Facta non dicta mea, vos milites, sequi volo: nec disciplinam modo, sed exemplum etiam à me petere.*

Ipse manu sua pila gerens, præcedit anheli
Militis ora pedes. monstrat tolerare labores,
Non iubet.

Cic. pro Leg. Manilia. Denique breviter; cui adsit *Labor in negotio, Fortitudo in periculo, industria in agendo, Celeritas in conficiendo.* 6

At Animi virtutes adhibendæ etiam 6

ciam quædam sunt. *Non enim solùm* Ibidē.
bellandi virtus in summo atq; profectò
Imperatore quærenda est, sed multæ sunt
partes eximiæ, huius administræ comi-
tesq; virtutis.

Quanta in Innocentia debent esse Im- Ibidē.
peratores? quanta omnibus in rebus Tē-
perantia? quanta Fide? quanta Faci-
litate? quanta Humanitate?

Quæ nisi aut omnia, aut pleraq;
habeat, *non ego possum Imperatorem in* Ibidē.
aliquo numero putare.

7 At tertio PROVIDENTIAM lau-
do: id est, cautos cunctantesque du-
ces, *nullo loco, nisi quantum necessitas* Liv. 21.
cogat, commissuros se Fortunæ.

Sperno equidem istos *ferociter o-* Indid.
mnia ac præpropere agentes:

Et *contemnendis, quàm cavendis* Tac. 4.
hostibus meliores. Hist.

8 Etsi grati sæpè vulgo. quoniam
stolidis aut *barbaris cunctatio servilis;* Ann. 6.
statim exsequi, regium videtur.

At hercule si militaris suffragii res sit, Liv. 22.
haud dubie Minucium aliquem *Fabio*
præferant ducem.

9 Non tu sic desipies. magisq; cum

Sueto. Augusto, *Nihil minus in perfecto duce,*
Augu. *quam festinationem temeritatemq; con-*
cap. 25. *venire, arbitrabere.*
Et cum Sertorio: Ὅτι δεῖ τὸν στρατη- 10
Plutar. γὸν κατόπιν μᾶλλον, ἢ κατὰ πρόσωπον βλέ-
in Sert. πειν: *Quod oporteat ducem respicere ma-*
gis, quam prospicere.
Cato *Præliorum enim delicta emendatio-*
ap. Ve- *nem non recipiunt.*
get. 1. Et ut ille ajebat: οὐκ ἔστιν ἐν πολέ-
cap. 13. μῳ δὶς ἁμαρτεῖν: *Non licet in bello bis*
Plutar. *peccare.*
Apoph. Atqui peccat pænè necessario, qui 11
Liv. 12. festinat. *Temeritas, præterquam quod*
stulta est, etiam infelix.
Nōne exposita ad omnes laque-
Lib. 3. os? Polybius pulchrè: προπέτειά γε
μὴν καὶ θρασύτης καὶ θυμὸς ἄλογος, ἔτι δὲ
κενοδοξία καὶ τῦφος, εὐχείρωτα μὲν τοῖς
ἐχθροῖς, ἐπισφαλέστατα δὲ τοῖς φίλοις. πρὸς
γὰρ πᾶσαν ἐπιβουλὴ, ἐνέδραν ἀπάτην ἕ-
τοιμος ὅγε τοιοῦτος: *Celeritas & Auda-*
cia & Impetus præter rationem, & Va-
nitas ac typhus, hostibus quidem percō-
moda, noxia verè maximè amicis. Nam
ad omnes insidias, fraudes, atq; astus ob-
noxius est hic talis.

Quod

12 Quod si tamen non labitur: quid efficit? parum. & *Temeritas ubi primum impetum effudit, sicut quædam animalia, amisso aculeo, torpet.* Cur. 4.

13 Ergo omnino ex Euripideo scito,

Ἀσφαλὴς μὲν ἐστ' ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης: Eurip. in Phœnis.

Melior est Dux cautus, tutus, quam projecte audaculus.

Sine timidum, pro cauto; tardum, pro considerato; imbellem pro perito belli vocent: Liv. 12.

Sine *læti* sint *in vulgus milites, ferocia ducis.* Indid.

14 *Malo te sapiens hostis metuat, quam stulti cives laudent.* Indid.

Ista nubes, quæ sedit in montibus, sollicitata procella aliquando *imbrem dabit.* Indid.

Non enim ego, ut nihil agatur, moneo: sed ut agentem te ratio ducat, non fortuna. Indid.

Quanquam utinam & ista adsit!

15 Nam quarto loco in Duce desiderio FELICITATEM. Ea sane comes ferè consilii & rationis est, sed tamē paullo benignius quibusdam attributa à

Cic. p Deo. Ille unus ejus auctor: eamque
Leg. præstare a se ipso nemo potest.
Manil. Θεοῦ δ' δωρεά ἐστιν εὐτυχεῖν βροτούς:
Pro- Felicitas est munus à summo Deo.
bialis Est igitur Providentia potens val-
versus. de ad successum: tamé ego cum Pla-
In Epi- tone censeo, στρατηγικὴν τέχνην εὐτυ-
nom. χίας πλείστης δεομένην: militarem ar-
tem plurima fortuna egentem.

Eustac. Sunt enim quidam profectò ἐν τε- 16
in 2. I- τράδι γεννηθέντες: quarta luna nati.
liad. Qui domi habent equum Seianum.
Ex A- Adeo cuicumque rei manum aut
gel. mentē admovent, ea se avertit. Con- 17
Cic. p tra alii, quibus etiam venti tempesta-
Manil. tesq; obsecundant.

Itaq; in Ducibus deligendis, hanc quoque sortem aspiciam. & existimo olim Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, & ceteris magnis Imperatoribus, non solum propter virtutem, sed etiam propter Fortunam, sæpius imperia mandata atque exercitus esse commissos.

Cic p Postremum AUCTORITATEM 18
Leg requisivi. Vehementer enim pertinet
Manil. ad bella administranda, quid hostes,
quid

quid socii, de Imperatoribus existiment.

19 Ea * proles maximè Felicitatis videtur: tamen apud Tuos etiam paranda ab astricta quadã imperii forma. Vegetii monitum prudens *Dux*, inquit, *Auctoritatem maximam severitate sumat. omnes culpas militares legibus vindicet, nulli orantium credatur ignoscere.* * Dixi libro 4. cap. 9. 3. c. 10.

20 Nam faciles profectò isti & mites, vilescunt. Benè olim Scipio: τοὺς μὲν αὐστηροὺς καὶ ἐννόμους τῶν στρατηγῶν, τοῖς οἰκείοις. τοὺς δὲ εὐχερεῖς καὶ φιλοδώρους, τοῖς πολεμίοις εἶναι χρησίμους: *Ducum austeros & rigidos, suis; at faciles & largitores, hostibus esse utiles.* Appiã. Iberic.

21 Quid ita: τὰ γὰρ στρατόπεδα τοῖς μὲν ἐστι κεχαρισμένα τε καὶ καταφρονητικά. τοῖς δὲ σκυθρωπὰ μὲν, εὐπειθῆ δὲ καὶ πᾶσιν ἕτοιμα: *Nam istis quidem* (facilibus) *milites delectari videntur, sed eosdem contemnunt: illos* (austeros) *adversari, sed iisdem obediunt & per omnia parent.* Ibidẽ.

22 Imo revera nec *militibus quidem* isti *ingrati, eandem virtutem admirantibus, cui irascuntur.* Tac. 1. Histor.

Præsertim si temperetur interdũ 23
Indid. aliqua comitate. *Nam favorem militibus ut largitione & ambitu male acquiras, ita is per bonas artes haud spernendus.*

Curt. 3. Uti sunt, *Exercitatio corporis inter ipsos, cultus habitusq; paullum à privato differens.*

Tac. 3. Annal. Item, *ut quis inops, aut saucius, vestem & fomenta dilargiri:*

Curt. 3. Aliisq; *vel ingenii dotibus vel animi artibus, ut pariter carus ac venerandus sis, efficere.*

CAP. XVI.

Consilia necessaria bello esse. Eorum specimen sive gustus, itemque monita, quæ usui Ante pugnam, & in pugna.

SUMMARIA.

1 Consiliorum *utilitas.*
2 *Imperatori ea necessaria.*
3 *Eventus plerumq; ab illis.*
4 *Tamen certa præscribere, arduum.*

5 Ta-

5 Et non nemo in me carpat.
6 Speciem eorum damus.
7 Conſilia nobis duplicia.
8 Occaſionis prima ratio.
9 Illa arripienda.
10 Famæ ratio altera.
11 Cujus momentum in bello.
12 Nec tamen ſemper audienda.
13 Magis recta ratio.
14 Mala in bellis Securitas.
15 Hoſtiumq́; contemptus.
16 Nihil parvum in bello.
17 Fiducia ſemper noxia.
18 Exploratio in hoſtes utilis.
19 Qui, quales, quanti?
20 Maximè, cujuſmodi ipſe Dux?
21 Cujuſmodi etiam hoſtes?
22 Eorum fides tentanda:
23 Aut turba immittenda.
24 Oraculum.
25 Tempeſtive pugnandum.
26 Id eſt, rarò.
27 Incerta enim illa alea.
28 Alia magis via bellandus hoſtis.
29 Mora ſæpè frangendus.
30 Tamen interdum & Pugna.
31 Idq́; pro re & temporibus.

32 Puta,

32 *Puta, ſi diu ſubſiſtere non potes:*
33 *Aut, ſi meritò præſumis victoriam.*
34 *Alias, noxia ſemper pugna.*
35 *Prodigiorum habenda ratio:*
36 *Fortaſſe & ſomniorum.*
37 *Pugnæ ineundæ ratio:*
38 *Subito aut ex inſidiis:*
39 *Aut cum oppurtunum ſe dat hoſtis.*
40 *Loci habenda ratio.*
41 *Inſtructionis habenda ratio.*
42 *Homericus aciei ordo.*
43 *Subſidia ſemper habenda.*
44 *Inopinata terrent.*
45 *Dividenda per nationes acies.*
46 *In tempore inſtruenda.*
47 *Dux ſit confidens & lætus:*
48 *Suos hortetur:*
49 *In re trepida, non trepidet.*
50 *Suos ſiſtat & incitet.*
51 *Providè in Victoria agendum.*
52 *Non pertinaciter inſtandum.*
53 *Via munienda ad fugam.*
54 *A præda arcendi milites, donec plenè vicerint.*

AC de Viris: univerſè jam abſol- 1
vi: Conſilia ſuperant, ultimum

ſed

ſed neceſſarium Belli inſtrumẽtum. Quid ſine iis Apparatus omnes ſint? fumus quid Viri? funus. Nec verbis oſtendi opus: *Periculo atq; negotiis cõpertũ eſt, ingenium in bello plurimũ poſſe.* Salluſt. Catil.

Videbisque magnos Duces *plura conſilio, quam vi perfeciſſe.* Tac. 2. Annal.

2 Ideò Cæſar definiit *Non minus eſſe Imperatoris conſilio ſuperare, quam gladio.* 1. Com. Bel. Civil.

Et Carthaginenſes *Duces bella pravo conſilio gerentes, etiamſi proſpera fortuna ſubſecuta eſſet, cruci tamen ſuffigebant, quod bene geſſerant, deorum immortalium adjutorio; quòd malè commiſerant, ipſorum culpa imputantes.* Valer. 2. ca. 2.

Nec ſanè immeritò. Nam etſi *multum cum in omnibus rebus, tum in re militari poteſt fortuna.* Cæſar. Com. 6.

3

Et quidquid eſt proſperè geſtum, id pene omne ducit ſuum: Cice. p Marcell.

Tamen profectò Conſilii quoque magnæ & validæ hic partes ſunt: ab eoque bono, illa ferè bona. Quo adſpectu dixit Atrius, *Fabrum eſſe ſuæ quemque fortunæ.* Apud Salluſt. ad Cæſ.

Et Fabius: *Bono Imperatori haud*

magni

Liv. 22. *magni momenti fortunam esse: mentem rationemq́ dominari.*

Consilia igitur adhibenda. sed quæ, aut quomodo? ægrè dixerim. 4
Ibidē. Nam *Consilia magis res dant hominibus, quam homines rebus.*

Iis te aptare debes: præsertim in
Thuc. bello: Ἥκιστα γὰρ πόλεμος ἐπὶ ῥητοῖς
1. χωρεῖ, αὐτὸς δὲ ἀφ' αὐτοῦ τὰ πολλὰ τεχνᾶται πρὸς τὸ παρατυγχάνον: *Minimè omnium enim bellum ex decretis procedit, sed ipsum ex se multa invenit, & ut res sunt nata.*

Liv. 22. Sed nec decorè satis dixerim. *An ego jam nunc locatus in urbe sciam, quæ tibi armato gerenda sint.* 5

Ridear, nec immerito aliquis me dixerit delirum illum Phormionem. 6
Itaque numquam hoc mihi sumam, ut tanquam è sublimi, Sagatis aut Paludatis in Toga mea præcepta dem: sed saltem ex magno Consiliorum acervo pauca seligam, & velut pugno præferam in exemplum. Quod tamen ut partitè & methodo 7
aliqua fiat: distinguo Consilia, in Recta & Obliqua. Illa appello. Quæ

PLA-

PLANAM ET MILITAREM VIAM INEUNT: Hæc, QUÆ OCCULTAM ET FRAUDIUM ATQUE ASTUS SEMITA GRASSANTUR. Prioris generis hæc ſunt:

8 OCCASIO in bellis obſervanda.

κρατεῖ δὲ ἐπὶ πάντων μὲν τῶν ἀνθρωπείων ὁ καιρὸς, μάλιστα δὲ τῶν πολεμικῶν: Valet verò in omnibus humanis rebus & pollet Occaſio, ſed maximè in bellicis. Polyb. 9.

Occaſio in bello ſolet amplius juvare, quam Virtus. Veget. 3. c. 26.

9 Itaq; *armatus intentusq; ſit, ut neq; tuæ occaſioni deſis, neq; ſuam hoſti des.* Livius cap. 22.

Id eſt viri & ducis, non deeſſe Fortunæ præbenti ſe, & oblata caſu flectere ad conſilium. Idem lib. 28.

10 FAMÆ ſerviendum. Nam *Fama bella conſtant, & ſæpè etiam quod falsò creditum eſt, veri vicem obtinuit.* Curt. 8.

11 *Fama bellum conficit* (ait alius) *& parva momenta in ſpem metumve impellunt animos.* Livius 27.

Præſertim ſub initia. & *Fama in novis cœptis validiſſima eſt:* Tacit. 13.

Primisq; eventibus, metus aut fiducia gignitur. 12 Annal.

Scito

In Agric. Scito igitur *instandum famæ; & prout prima cesserint, fore universa.*

Sed FAMÆ etiam NON serviendum. 12
in ipsa, inquam, ratione gerendi belli. In ea enim *adversus famam rumoresq; hominum firmus stabis.* Liv. 22.

Vell. 2. Et *quæ probanda sunt, non quæ utiq; probabuntur, sequeris.* 13

Ibidē. Nec *unquam consilia Ducis, judicio exercitus; sed exercitus, Providentia Ducis regendus est.*

Seneca Octav. *Malè imperatur, cùm regit vulgus Duces.*

Tacit. 3. Histor. Scito *militibus cupidinem pugnandi convenire; Duces, providendo, consultando, cunctatione sæpius quam temeritate prodesse.*

Vell. 2. SECURITAS fugienda. *Nemo clarius opprimitur, quam qui nihil timet.* 1

Indid. Et *frequentissimum initium calamitatis, Securitas.* 1
Liv. 21.

Sæpe & contemptus hostis cruentum certamen edidit, & inclyti populi regesq; perlevi momento victi sunt.

Curt. 6. *Nihil tuto in hoste despicitur, quem spreveris, valentiorē negligentia facies.*

Itaque

Itaque ego *ut nihil timendi, sic nihil contemnendi auctor sim.* Liv. 6.

6 *Sæpe in bello, parvis momentis, magni casus intercedunt.* Cæs. 1. Bel. Ciu.

Et *nihil tam leve est, quod non magnæ interdum rei momentum faciat.* Liv. 25.

Quo magis præceptum illud in omnium animis esse debet: Nihil in bello oportere contemni. nec sine caussa dici, Matrem timidi flere non solere. Æmil. Probl. in Thrasyl.

7 Incredibile est, *Nimia fiducia quãta calamitati soleat esse.* Idẽ in Pelop.

8 INQUIRENDUM in omnia. *Tuum, & hostium exercitum, locorum situm, naturam regionis nosce.* Livius cap. 22.

Pulchrum in Annibale elogium: *Omnia ei hostium, haud secus quam sua nota erant.* Ibidẽ.

9 Displicet illud Spartanorũ: qui interrogare soliti, Οὐχ ὁπόσοι εἶεν, ἀλλὰ ποῦ εἶεν: *non quot essent, sed ubi essent.* Plutarch. in Agi & Cleom.

Prætumidum est. Ille *difficile vincitur, qui de suis & adversariis copiis verè potest judicare.* Veget. 3 ca. 26.

10 Sed in primis Ducis ipsius ingeniũ nosce: Οὐ γὰρ ἐκ χεῖρος αὐτὰ ὡς ἐν πολέμῳ, ἀλλ' ἐν τῇ οἰκείᾳ κυριώτατον μέρος εἰ καὶ στρα- Polyb. 3.

τηγίας

τηγίας τοῦ γνῶναι τὴν προαίρεσιν καὶ φύσιν τοῦ τῶν ἐναντίων ἡγεμόνος, ἀγνοεῖ καὶ τετύφωται: *Nec enim aliter ego dixero, quam si quis censet aliud magis proprium esse boni Ducis officium, quam hostium Imperatoris ingenium naturamq; nosse, errare eum, imo insanire.*

Inquire & in mores naturamque
Liv. 7. hostium. Nam quorundam *in impetu vis est, qui parva iidem mora languescunt.*

Tac. 12. Annal. Ut plerique Barbari, quorum *impetus acres cunctatione languescunt, aut in perfidiam mutantur.*

Ibidē. Hoc quoq; tenta. *necte moras, muta locos; & missis* (nempe occultè) *corruptoribus, exuendam ad fidem hostes emercare.*

De Mor. Germ. Aut certè dispara eos & divelle. *Nihil præstare majus Fortuna potest, quam hostium discordiam.*

Veget. 3. ca. 9. Atque *inter eos discordiarum serere caussas, sapientis est Ducis. Nulla enim quamvis minima natio* (o verbum notabile!) *potest ab adversariis perdeleri, nisi propriis simultatibus seipsa consumpserit.*

Viden-

5 Videndum QUANDO pugnes. Me judice numquam temerè.

——— Ductorque placebit, Claud.
Qui non præcipiti rapiet simul omnia casu;
Sed qui maturo vel læta vel aspera rerum.
Consilio momenta regens, nec tristibus impar.
Nec pro successu tumidus: spaciumq́ue morandi,
Vincendiq́ue modum, mutatis noscet habenis.

6 Paullus Æmilius dixit: *Perraro nimis, bonum Imperatorem signis collatis decertare, nisi summa Necessitudo, aut summa ei Occasio data esset.* Sempron. apud Agell.

Cæsar Augustus dixit: *Prælium aut bellum nūquam suscipiendum, nisi cùm major emolumenti spes, quam damni metus ostenderetur.* Noctib. lib. 13, cap. 3. Sueton. cap. 25.

7 Ἄδηλα γὰρ τὰ τῶν πολέμων, καὶ ἐξ ὀλίγου τὰ πολλὰ, καὶ δι' ὀργῆς αἱ ἐπιχειρήσεις γίγνονται. πολλάκις δὲ τὸ ἔλασσον πλῆθος δεδιὸς, ἄμεινον ἠμύνατο τοὺς πλέονας, διὰ τὸ καταφρονοῦντας ἀπαρασκεύους γενέσθαι: *Incerta enim res bellica, & multa* Thuc. 2.

multa ex parvo, & aggressiones ferè per impetũ fiunt. Sæpe ante vel minor multitudo majorem coercet ac vincit cum metu incedens, quoniam hæc ob contemptum imperatior est.

Cicer. pro Mil. *Incerti exitus pugnarum, & Mars communis: qui sæpe spoliantem jam & exsultantem evertit & perculit ab abjecto.*

Liv. 7. Ergo hic lentè. Præsertim *adversus hostem, quem Tempus deteriorem indies & Locus alienus facient:* 28

Idẽ 22. Qui *in hostili est terra, inter omnia inimica infestaq;:*

Ibidẽ. Quem *nullæ urbes accipiunt, nulla mœnia:*

Ibidẽ. Hunc talem *dubitas quin sedendo superaturus sis?*

Tacit. 2. Hist. *Multa bella impetu valida, per tædia ac moras evanuere.* 29

Liv. 22. Nec de pugna tamen semper abnuo. Nam *stultitia sit, sedendo ac votis debellari credere posse:* 30

Xenoph. 8. Pæd. Καὶ ἐν τῷ μέλλειν πολλάκις τοῖς ἄρχουσι καὶ τῆς καλῆς παρασκευῆς ἀπόλλυταί τι: *Et in tradendo, sæpe Ducibus etiam optimi Apparatus pars aliqua perit:*

Sed

Sed consilio & judicio, *rem mitti in discrimen jubeo.* Tac. 2. Histor.

Népe si in arcto tuæ res: *non commeatum, non supplementum, non pecuniam habeas.* Liv. 22.

Cum bonis diis *educ in aciem, copiamq; pugnandi facito.* Indidẽ.

In rebus asperis & tenui spe, fortissima quaq; consilia tutissima sunt. Idem lib. 25.

Et ut Poeta quoque monet,

Capienda rebus in malis præceps via est. Seneca Agamem.

Aut, si tua pars palam potior, de quo tamen seriò, & nihil tibi blandiens, cognosce. *Dux vigilans, sobrius, prudens, tanquam de civili caussa inter partes judicaturus, adhibito consilio, de suis & adversarii copiis judicet. Et si multis rebus superior invenitur, opportunum sibi ne differat conflictum.* Veget. 3. ca. 9.

Aliter, *neutquam mihi placeat, quando nulla cogat res, committere se Fortunæ.* Liv. 7.

Sanè isti, qui *magis animis quam viribus freti, ad certamen descendunt.* Indidẽ.

Festinatum temerè prælium pari formidine deserunt. Tac. 4. Histor.

Quid

Quid si & in Divina modicè inquiras? modicè dico, & sine superstitione. Haud spernenda omnino vi- 33
1. Hist. dentur *cælo terraq́; prodigia, & fulminum monitus, & futurorum præsagia, læta, tristia, ambigua, manifesta.*

Curt. 3. Imò nec Somnia. Nam *instantibus curis, agitant sæpe per somnum species imminentium rerum: sive illas ægritudo sive divinatio animi præsagientis accersit.* 36

Tacitus Sanè ego te nolim *contemptorem talium, ut fortuitorum.*

1. Hist. Nam *amat Benignitas numinis, seu*
Ammia. 21. *quod merentur homines, seu quod tangitur eorum affectione, his quoque rationibus prodere, quæ impendent.*

Videndum QUOMODO pugnes. 37
Veget. 3. c. 22. Captanda primò Tempora *ut imperatis, cibum capientibus, in itinere lassis, equos suos pascentibus, ac nihil tale suspicantibus supervenias:*

Idem 3. ca. 9. *Boni enim Duces, non aperto Marte, in quo est commune periculum, sed ex occulto semper attendant.* 3

Quo casu, tui audent, illi trepi-
Ibidē. dant. *cavendumq́; ne dubitantem aut formi-*

formidantem exercitum ad pugnam publicam aliquando producas.

Niſi quod ſimulare metum, interdum haud malum: *& ſpe victoriæ inducere, ut vincantur.* Tacitus 2. Annal.

39 Item illud utile, videre *quando hoſtis imprudentia ruat, & (quod loco ſapientiæ eſt) alienam ſtultitiam operiri.* 2. Hiſtor.

Ὅστις δὲ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἐναντίων κάλλιστα ἰδὼν, καὶ ἅμα πρὸς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν τὴν ἐπιχείρησιν ποιεῖται, μὴ ἀπὸ τοῦ προφανοῦς μᾶλλον καὶ ἀντιπαραχθέντος, ἢ ἐκ τοῦ πρὸς τὸ παρὸν ξυμφέροντος, πλεῖστ' ἀνορθοῖτο: *Quicumque peccata adverſariorum optimè videt, & ſimul pro ſua copia eos aggreditur, non tam ex aperto & quaſi acie palam inſtructa, quam ex uſu præſenti, plerumque huic res ſuccedat.* Thuc. 5.

Ad ſummam, cum id poteſt, Tempora obſerva. *quia ſi in occaſionis momento, cujus prætervolat opportunitas, cunctatus paullum fueris, nequicquam mox omiſſam querare.* Liv. 25.

Dixi, cum poteſt. Nam certa *Neceſſitas ante rationem eſt, maximè in bello. quod rarò permittit tempora legere.* Curt. 7.

Veget. Secundò Locus considerandus: *u-* 40
3. ca. 9. *trum inimicis, an tibi videatur accom-*
modus.

Hic quoq; enim momentũ, & *am-*
cap. 26. *plius prodest Locus sæpe quam Virtus.*
cap. 9. Exempli caussa. *Si equitatu aude-*
mus, campos debemus optare: si pedite,
loca eligere angusta, fossis, paludibus, vel
arboribus impedita.

Tac. 2. Sæpe etiam juvat si iis ita captus,
Annal. ut tuis sit *necessitas in loco, spes in virtu-*
te, salus ex victoria.

Sanè *propinqua* munimenta aut
3. Hist. mœnia, *quanto plus spei ad effugium,*
minorem ad resistendum animum dare
solent.

At tertiò, momentum vel maxi- 41
Veget. mum in Acie. *quæ si sapienter disponi-*
3. ca. 14. *tur plurimum juvat: si imperitè, quam-*
vis optimi bellatores mala dispositione
franguntur.

Varia de ea præcepta: quod me- 42
lius illo Homerico:

Iliad. δ. Ἱππῆας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποισιν καὶ
ὄχεσφι,
Πεζοὺς δ' ἐξόπιθεν στῆσεν πολέας τε καὶ
ἐσθλούς.

Ἕρκος

Ἕρκος ἔμεν πολέμοιο· κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν,
Ὄφρα καὶ οὐκ ἐθέλων τις ἀναγκαίῃ πολεμίζῃ.
Atque Equites posuit cum Curribus ordine primo:
Ac peditum à tergo floremq; & robora, belli
Munimen septumq; : sed in medio agmine viles
Ignavosq;, uti vel nolentes depugnarent.

3 Cui accedit militaris Doctor. *Ad victoriam,* inquit, *plurimum confert, ut lectissimos de peditibus & equitibus habeat Dux post aciem, in subsidiis praeparatos.* Veget. 3. ca. 17.

Imò quasi in insidiis: τὸ γὰρ ἐπιὸν ὕστερον, δεινότερον τοῖς πολεμίοις τοῦ παρόντος, καὶ μαχομένου: *Nam qui superveniunt, terribiliores sunt hosti, iis qui in manibus sunt & pugnant.* Thuc. 5.

4 Caussa, quia inopinata maximè movent: & ut ille ait, *subita conterrent hostes, usitata vilescunt.* Veget. 3. c. 26.

Ita clamor aliquis repentinus aut imago & aspectus, fuga saepe exerci-

tum implevit: καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ ξίφους μᾶλλον καταπλήττεται τοὺς ἐναντίους: *& hæc talia, magis quam gladius, consternant hostem.*

Plutarch. in Dato majore.

Primi in omnibus prœliis oculi vincuntur.

Tacit. de Moribus Germ.

Sive etiam Aures. videbisque militem *vanis & inanibus magis, quam justis formidinis caussis moveri.*

Curt. 4.

Noro amplius, in struenda Acie 45
plerumque utile, per gentes eam nationesque disponi: cum ob alias caussas, tum *ut discretus labor fortes ignavosque distinguat, atque ipsa contentione decoris accendantur.*

Tacit. 3. Histor.

Idque ita, ut exteri aut mercenarii proximi sint discrimini: tibi scilicet *ingens victoriæ decus, citra domesticum sanguinem bellanti.*

in Agric.

Semper autem *studere debes, ut prior* 46
instruas aciem.

Veget. 3. c. 19.

Caussa duplici. primum, *quia ex arbitrio tuo potes facere, quod tibi utile judicas, cum nullus obsistit.*

Ibidē.

Deinde, quod *& tuis auges confidentiam, & adversariis minuis. quia*

Ibidē.

fortiores

fortiores videntur, qui provocare non dubitant.

Plus animi est inferenti periculum, quam propulsanti. Liv. 28.

47 Quò valdè litem pertinet, si ante & in pugna Dux alacer, *Ardorem animi vultu oculisq; praeferens.* Vell. 2.

Quid enim audeant, si te videant *segnem, & velut animi captum, huc illuc clamoribus circumagi?* Tacit. 3 Hist.

Profectò *necesse est ad fugam paratí sint, qui Ducem suum sentiunt desperare.* Veget. 3.c.22.

48 Excita, & doce: *Quo timoris minus sit, eo minus ferme periculi esse.* Liv. 22.

Effugere mortem, quisquis contempserit, timidissimum quemque eam consequi.

Semper in prœlio his maximum periculum esse, qui maxime timent. Audaciam pro muro haberi. Sallust. Jug.

Ne pigros quidem sibi fata d[illegible]nere, sed unicum bonum diuturnam vitam existimantes, saepe acerba morte occupari. Curt. 5.

Hęc taliaq; (pauca pono in exemplum) opportunè differes: & *quam-* Ta. 14.

Annal. *quam virtuti confidas, tamen exhortationes & preces miscebis.*

49 Jam pugnas. Tui inclinant? ne diffide. *Eventus omnium* (aut certè, *plurium*) *præliorum, inter initia contra illos magis fuit, quibus victoria debebatur.*

Veget. 3. c. 25.

Tac. 5. Histor. Hic animo opus, *ut nullum, in tali trepidatione, constantis Ducis aut fortissimi militis officium omittas.*

50 Ibidē. *Occursa paventibus, retine cedentes, ubi plurimus labor, unde aliqua spes, consilio, manu, voce, insignis hosti, conspicuus tuis.*

Lucan. lib. 7. Audi poetam de Cæsare:

Ipse manu subjicit gladios, ac tela ministrat,
Promovet ipse acies, impellit terga suorum,
Verbere conversæ cessantes excitat hastæ.

51 Veget. 3. ca. 25. At contra, Tui vincunt? cohibe, nec nimis diffunde. *Frequenter jam fusa acies, dispersos ac passim sequentes, reparatis viribus interemit.*

Tac. 2. Hist. in Agric. *Satis cito incipi victoriam, ubi provisum fuerit ne vincare.* *Aliquando etiam victis ira virtusque.*

Præsertim

52 Præſertim ſi nimium inſtas. *Clauſis ex deſperatione creſcit audacia, & cùm ſpei nihil eſt, ſumit arma formido.* Veget. 3 ca. 25. Curt. 6.

Reprehenſi ex fuga pugnabunt, quia fugere non poſſunt.

53 Ideo *Scipionis laudata ſententia eſt, Viam hoſtibus qua fugiant muniendam.* Veget. 3. ca. 21.

Et *Pyrrhus inter cetera præcepta Imperatoria, memoriæ tradidit. Non eſſe pertinaciter inſtandum hoſti fugienti. non ſolum, ne fortius ex neceſſitate reſiſteret, ſed ut poſtea quoque facilius acie cederet.* Frontin. 2. cap. 6.

54 Quod poſtremum, callidum, ego ſcio, & aptum in militia tota. Deniquè à Præda etiam arcendus miles. Nimis ſæpe *obſtitit vincentibus pravum inter ipſos certamen, omiſſo hoſte, ſpolia conſectandi.* Tacit. 4 Hiſt.

CAP. XVII.

De callidis Conſiliis ſive Stratagematis. An uti iis jus & fas? Noſtra ſententia, non utilia ea ſolùm, ſed glorioſa.

SUMMARIA.

1 Strategemata *quid, & quo fine?*
2 *Caussa nominis.*
3 *Quidam ea damnant:*
4 *Et populi nonnulli spreverunt:*
5 *Quasi parum generosa,*
6 *Parum efficacia ad plenam victoriam:*
7 *Atque etiam contra bonam fidem.*
8 *Nos contra sentimus.*
Hostem omni via jus lædere. ibid.
9 *A simili.*
10 *A testimonio.*
11 *Spartanorum de his judicium:*
12 *Qui anteposuerunt hæc tecta rectis.*
13 *Responsio ad rationes adversas.*
Distinctio inter hostes. eod.
14 *Christiana sanctio.*
15 *Ad Florum responsio.*
16 *Quæ fraudes bonæ?*
17 *Adhortatio ad eas.*
18 *Laudatio.*

1 PRioris generis Consiliorum specimen vides. venio ad genus alterum, flexuosum magis & occultum: *quorum vis propriè in arte sollertiaque posita proficit, tam ubi cavendus quam*

Frorti. 1. Præfat.

quam ubi opprimendus est hostis.

2 Ea, Germanica voce, Strategemata dicimus: credo, quia aut manant inveniunturque à Duce, vel quia
3 bono illo maximè digna. In quo tamen controversiæ aliquid nobis, cum simplicibus illis candidisque naturis, quæ damnant; & ajunt esse veri militis, imò viri, *non fraude, neque occultis, sed palam & armatum hostes suos ulcisci.* Tacit. 2 Annal.

Stare pro iis poeta videtur:

Οὐδεὶς ἀνὴρ εὔψυχος ἀξιοῖ λάθρα Eurip. in Rhes.
Κτεῖναι τὸν ἐχθρόν:
Vir nemo mentis altæ clanculū velit
Occidere hostem.

4 Atque etiam populi quidam novi & veteres, ut ab illa ipsa fallace Græcia, Achæi, qui, Polybio narrante & laudante, τοσοῦτον ἀπηλλοτριῶντο τοῦ κακομηχανεῖν, ὥς' οὐδὲ τοὺς πολεμίους ἠροῦντο δι ἀπάτης νικᾶν: *in tantum abhorrebant à machinationibus istis & struendis dolis, ut nec hostes suos vellent per fraudem vincere.* Livius 13.

5 Caussam idem addit: Ὑπολαμβάνοντες, inquit, οὔτε λαμπρὸν, οὐδὲ Ibidē.

μὴν βέβαιον εἶναι τῶν κατορθωμάτων, ἐὰν μή τις ἐκ προφανοῦς μαχόμενος ἡττήσῃ ταῖς ψυχαῖς τοὺς ἀντιταττομένους : *Censentes, neque splendidam neque firmam ullam victoriam, nisi quis palam & ex condicto depugnans, animos quoque dejecisset adversariorum.* Scilicet

Claudian. in 6. Consulat. Hono.

——nulla est Victoria major,
Quam quæ confessos animo quoque subjugat hostes.

Nam revera, qui dolo succubuerunt, facilè iterum insurgunt: *non virtute, sed occasione & arte Ducis victos se rati.* 6

Tacitus Agric.

Denique scripsit Romanus quispiam: *Eam vir sanctus & sapiens sciet veram esse victoriam, quæ salva fide & integra dignitate parabitur.* 7

Florus 3. ca. 12.

Atqui nonne utraq;, inquiunt, hic periclitatur? & ubi dolus ac supplantatio, vix fides esse potest, certè non dignitas salva. Hæc sunt, quæ ab iis dicuntur: ego contra desero, & repono Primum, hostem esse, in quem ea usurpamus, id est, quem perdere mos fasq; sit: & quid refert quo modo? Tritum illud Poetæ innotuit, 8

——Dolus

——*Dolus an virtus, quis in hoste* Virgil.
requirat. 2.

Cum quo Poeta alter:

——χρὴ δὲ πᾶν ἔρ- Pindar.
δοντ᾽ ἀμαυρῶσαι τὸν ἐχθρόν. Isthm.
——*oportet quidlibet* Od. 4.
Conantem, frangere adversarium.

9 Ecce venator etiam feras quasdã vi & manu interficit, quasdam occultus subsistit & laqueis aut retibus captat: quis reprehendit? A laude propius totum hoc genus insidiarum abesse videtur, quam à culpa. Certè
10 vir & dux bonus Brasidas, ita effatur: τὰ κλέμματα ταῦτα καλλίστην δόξαν ἔ- Thuc.
χει, ἃ τὸν πολέμιον μάλιστ᾽ ἄν τις ἀπατή- 5.
σας, τοὺς φίλους μέγιστ᾽ ἂν ὠφελήσειεν: *Ita belli furta pulcherrimam laudem habent, per quæ hostes maximè decipiuntur & amici plurimum juvantur.*

Ipse Polybius admirator paullò antè Achæorum, palã ad nos transit. & ait: τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων ἐλάττω Lib. 8.
τὰ προδήλως καὶ μετὰ βίας ἐπιτελούμενα, τῶν μετὰ δόλου καὶ σὺν καιρῷ πραττομένων: *Facinorum militarium ea esse minoris laudis ac momenti, quæ propalam &*

per vim patrantur, his quæ ex occasione & per dolum.

Quod si gens etiam genti opponenda: an Spartanos appendere cum Achęis verear in eadē lance? imò virtute & fortuna præponderabunt. Illi igitur, καίπερ ὄντες πολεμικώτατοι, μείζονα καὶ μᾶλλον ἀνθρώπῳ πρέπουσαν ἡγοῦντο τὴν διὰ λόγου καὶ συνέσεως πρᾶξιν, ἢ τὴν μετὰ βίας καὶ ἀνδρείας: *etsi pugnacissimi, tamen digniorem magisq; convenientem homini censebant actionem ratione & mente institutam, quam hanc per vim aut robur.* 11

Ibidē. Ideoque θύει μὲν ἐν Σπάρτῃ τῶν ἀποστρατηγῶν, ὁ μὲν δι᾽ ἀπάτης ἢ πειθοῦς ὃ βούλεται διαπραξάμενος βοῦν, ὁ δὲ διὰ μάχης, ἀλεκτρυόνα: *Spartæ, è Ducibus qui se abdicant, ille qui rem dolo aut suasione confecit, bovem immolat: qui prælio gallum.* 12

Majorem scilicet minoremq; victimam, pro re tali. At negat, inquiunt, Euripides esse viri generosi. Erant, non ille de hoste publico aut prœliis loquitur: sed sentit de privatis inimicitiis, in quibus locum 13

(juste.

(justè quidem) esse non vult huic fraudi. aliud est in bellis. Nam etiam Romani veteres, avidi alias & tenaces regiæ hujus viæ, quemdam *bonum Dolum dicebant, & pro sollertia hoc nomen accipiebant: maximè si adversus hostem latronemve quis machinaretur.* Ulpia. l. 1. de dolo.

14 Quid verbis opus est? Ipse sacrorum Antistes definivit, *Cum justum bellum suscipitur, ut apertè pugnet quis aut ex insidiis, nihil ad justitiam interest.* Aug. in quæst. super Josue quęst. 1.

15 Nam quod Romanus ille scriptor damnare videtur, ille verò non damnat. Salvam tantum in iis vult Fidem & Dignitatem. Nam contra fœdera aut pacta fraudem quis probet? quis item vilem aliquam & abjectam? ut si quis hostem veneno tollat, aut clam immisso emptoq; per-
16 cussore. Hæc talia sperne, & cum Agesilao cense: ἀπατεῖν σπενδόμενον μὲν ἀδίκως, ἀσεβὲς· τοὺς δὲ πολεμίους παραλογίζεσθαι, οὐ μόνον δίκαιον καὶ ἐπίδοξον, ἀλλὰ καὶ ἡδὺ καὶ κερδαλέον: *Fœderatum injustè fallere, impium; at hostes, non solùm justum,* Plutar.

justum, sed etiam suave & fructuosum est.

Hos tales, cum Homero:

Odyss. λ. *Κτείνης ἠὲ δόλῳ, ἢ ἀμφαδὸν ὀξέϊ χαλ-* 17
κῷ:

Confice sive dolo, seu stricto cominus ense.

Xeno. Hippa. Ὄντως, γὰρ οὐδὲν κερδαλεώτερον ἐν 18
πολέμῳ ἀπάτης: *Re ipsa nihil utilius in bello dolis.*

Quorum specimen quid à me hic exspectes? Frontinum & Polyænum è veteribus habes: & non nemo etiam hodie percoluit illum campum.

CAP. XVIII.

Quid post Pugnam faciendum videatur: & an in Victoria, sive Clade, quomodo Princeps salubriter & decore se gerat?

SUMMARIA.

1 *Ad Victoriæ usum tria præcepta.*

2 I. Cautela *adhibenda.*
3 II. Lenitas.
4 *Nec spes omnis abcidenda hosti.*
5 *Ad pacem idemtidem provocandus.*
6 *Agris parcendum.*
7 III. Superbia *segreganda.*
8 *Nam casus incerti.*
9 *Et sæpe victor, victus.*
10 *Clades tuas scire oportet.*
11 *Aut non mederis.*
12 *Iis obnitendum.*
13 *Et meliora speranda.*
14 *Robur animi induendum.*
15 *Contra fortunam insurgendum.*
16 *Vires reparandæ.*
17 *Per decus mori melius, quam per dedecus vivere.*

1 AD pugnam Consiliis meis satis te instruxi: aliquid etiam de iis quæ post Pugnam usui sunt, dicam, & hoc velut fluxu ducam te ad candidam illã metam: id est, Pacẽ. Post pugnã, aut Victoria est, aut Clades.
2 In illa tria præcipio: ut Cautè eã habeas, ut Leniter, ut Modestè. Cautè ideò,

Liv. 21. ideò, *quod ferme fit, ut res secundæ neglegentiam creent*: 2.
Tacit. Agric. Atq; ita *aliquod vulnus per nimiam fiduciam accipiatur.*
4. Hist. *Crebra* autem, *etsi modica damna, famam partæ victoriæ lacerant.*

Leniter etiam: quia suapte natura ea cruda. 3.

Seneca Troad.
——Regi frenis nequit
Et ira, & ardens hostis, & Victoria,
Gladiumq; felix: cujus infecti semel
Vecors libido est.

Regenda tamen, aut valde heres in tuo cursu, Nam ubi extrema omnia in oculis, *desperatione in audaciam accinguntur.* 4.
Tac. 3. Histor.
Curt. 5. *Ignaviam quoq; Necessitas acuit, & sæpe desperatio spei caussa est.*
Portius Latro in Declam. *Gravissimi sunt morsus irritæ Necessitatis.*

Ergo hoc cave, & ad spem semper aliquid relinque. Insta, terre: sed *ubi satis terrueris, parcendo rursus irritamenta pacis ostenta.* 5.
Tacit. Agric.
Indid. Hoc mollit & *frangit aspectu pignorum.*

Aspectu Opum: quas ipsas ne planè per- 6.

nè perde. Archidamus prudenter: *μὴ γὰρ ἄλλο τι νομίσητε*, inquit, *τὴν γῆν αὐτῶν (τῶν πολεμίων) ἢ ὅμηρον ἔχειν: καὶ οὐχ ἧσσον, ὅσῳ ἄμεινον ἐξείργασται, ἧς φείδεσθαι χρὴ ὡς ἐπὶ πλεῖστον, μὴ ἐς ἀπόνοιαν καταστήσαντας αὐτοὺς ἀληπτοτέρους ἔχειν: Nec enim aliud terram hostium censete, quam velut obsidem. idq; eo magis, quo illa cultior. Huic parcendum ut plurimum est. Nec hostes in amentiam & desperationem redacti, difficiliores expugnatu reddendi.* Thucyd. 1.

Et alioqui speciosa in hoc fiducia; quod parcas, ut tuis. Nam.

Quæ corripi igne, quæ meti gladio jubes: Seneca Theb.
Aliena credis.

7 Tertiò, Modestè eam habe. Nam non solùm *Felicitas in malo ingenio avaritiam, superbiam, ceteraq; occulta mala patefacit:* Tac. 3. Histor.

Sed *rebus secundis, etiam egregii duces insolescunt.* 3. Hist.

Et cum Pindarico illo Tantalo, Olym. Od. 1.
μέγαν ὄλβον καταπέψαι οὐ δύνανται: Magnam felicitatem concoquere non possunt.

O stul-

Thu. O ſtulti! ὅ, τε ἐν πολέμῳ εὐτυχίᾳ 8
cyd. 1. πλεονάζων, οὐκ ἐντεθύμηται θράσει ἀπίστῳ ἐπαιρόμενος: *Is, qui in bello ob res ſecundas exſultat, neſcit, quam infida ſuperbia ſe extollat.*

Publius. *Fortuna vitrea eſt, tunc cum ſplendet, frangitur.*

Plinius Paneg. *Habet has vices conditio mortalium,* 9
ut adverſa ex ſecundis, ſecunda ex adverſis naſcantur.

Seneca Agam. *Victor timere quid poteſt? quod non timet.*

Jam in CLADE duo moneo: ut 10
Prudēter eam & Fortiter feras. Prudenter, hoc ſenſu: ut noris eam ſeriò & appendas. Nam quidam, *è contrario, læta, omnia ſibi ſingat:*

Tac. 3. Hiſtor.

Ibidē. *Et nuntios cladis occultantes, ſtulta* 11
diſſimulatione, remedia potius malorum, quam mala differunt.

Quod nulla ratio eſt, ut fiat. Nam primum.

Seneca Agam. *——illud est, sine quisque fingit suam,*
Gravat timorem. dubia plus torquent mala.

Sicut contra, *Sæpe calamitatis ſolatium eſt, noſſe ſortem ſuam.*

Dein-

Deinde profectò

Iners malorum remedium, Ignorantia eſt: Seneca Oedip.

12 Imò nullum: nec mederi tibi fas, cùm neſcis. Tu verò agnoſce, atque adeo examina & appende. Si exigua damna; *ira te magis quam metu accendant.* Tac. 15. Annal.

Si grandiora; ne ſic quidem *haſtam abiice,* Cic. p. Muræn.

13 *Nec prælii unius eventu paveſce.*

Nonne *Mars communis & victum ſæpe erigit, & affligit victorem?* Tac. 2. Hiſtor.

Infirmi ingenii eſt, lapſu aliquo, ſummærei diffidere, cum exiguis momentis ſubito inclinentur omnia, quæ in bello geruntur. Liv. 28. Egeſip. 4. c. 2.

14 Ergo hic illud valeat, ut feras Fortiter.

——Regium hoc ipſum reor, Seneca Oedip.
Adverſa capere, quoque ſit dubius magis
Status & cadentis imperii moles labet,
Hoc ſtare certo preſſius fortem gradu.

15 Didici *fortes & ſtrenuos contra Fortunam inſiſtere ſpei; timidos & ignavos* Tac. 2. Hiſtor.

vos, ad desperationem formidine properare.

Indid. Tu verò erige te, *vires juxta & procul sitas circumspice*: 16

Veget. 3. c. 25. *Novi dilectus, nova quærantur auxilia?*

Tacit. Agric. Opida aut *castella, adversus moras obsidionis, annuis copiis firmentur.*

Flor. 1. cap. 15. Ad summam (bona modo caussa tua sit) *omnia experire: more anguium, qui obtrito capite, postremum cauda minantur.*

Curt. 5. *Si justa ac pia bella dii aversantur, fortibus tamen viris licebit honestè mori.* 17

Sallust. *Quoniam quidem unum omnibus finem Natura vel ferro septis statuit*:

Tacit. 3. Hist. *Id solum refert, novissimum spiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutem.*

CAP. XIX.

Ad Pacem ex animo adhortatio. Ac primum illuc inclinamus eos, qui Victi: sed ad Tutam & Bonam.

SUM-

SUMMARIA.

1 SEd satis, satis, jam Pugnarum est: Pax salutaris quando nos respicies? Ad te venio, & absterso Mar-
tio

tio hoc pulvere, quiescam paullum sub felici arbore Minervæ. Dixi quomodo Suscipienda bella, & Gerenda: nunc avidè, quomodo Finienda. Nam 2

Seneca Herc. Fur.

Si æternæ semper odia mortales gerant,
Nec cœptus unquam cedat ex animis furor,
Sed arma felix teneat, infelix paret;
Nihil relinquent bella. tum vastis ager
Squallebit arvis, subdita tectis face
Altus sepultas obruet gentes cinis.

Quamvis magna, quamvis diuturna bella, Pace finienda sunt: cujus & *nomen dulce est, res verò ipsa cum jucunda, tum salutaris.* 3

Cicer. Phi. 13.

Idem de leg. Agr.

Quæ non modo ii quibus natum sensum dedit, sed etiam tecta atq; agri lætari videntur.

—— Pax optima rerum
Quas homini novisse datum est. Pax una triumphis
Innumeris potior.

Ergo pariter ad hanc ite, *tam quibus* 4

bus Salus, quam quibus Gloria chariſſima eſt: Tacit. Agric.

Victi dico & Victores, ad hanc ite. Illa *ex æquo utilis;* 15. Annal.

Et

Pacem reduci velle, Victori expedit, Seneca Herc.

Victo neceſſe eſt. Fur.

Sed tu me prior audi, qui Victus. Phil. 4. Paullo ante ad arma te excitavi: nec nunc executio. quia hæc directa ad Pacem via. *Si pace frui volumus,* inquit Tullius, *bellum gerendum eſt; ſi bellum omittemus, pace nunquam fruemur.*

Ἐκ πολέμου μὲν γὰρ εἰρήνη μᾶλλον βεβαιοῦται. Thucyd. 1.

E bello enim pax magis firmatur.

Quomodo? nempe ne ignavum Tacit. & vile aliquod animal videare: & 3. Hiſt. ſciat *eſſe tibi adhuc vires, ſi deliberas,* 4. Ann. *ambiguas; acres ſi deſperaris.*

Ideo *erectum & fidentem animi oſtende.*

Et dic illud Homericum: Iliad.

Τῷ μοι δοῦρατα ἔστι καὶ ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι, γ.

Καὶ

Καὶ κόρυθες, καὶ θώρηκες λαμπρὸν γανόωντες.

Et mihi sunt teretes hastæ, clypeique rotundi,

Guilie. Neubrigẽs. Rerum Anglic. Lib. 11. cap. 12.

Tum galeæ, tum thoraces splendore micantes.

Vetus verbum non te fallet; *Sub clypeo melius succedere pacis negotium.*

Considerabis autem in omni pace hęc duo, ut Honesta ea, & ut Simplex sit. Honestam intellego, cùm *aliqua tolerabili conditione finies bellum.* 8

Liv. 25. Ex Cic. Philip. 12.

Ut vere *Pax ea sit, non pactio servitutis.*

Ad Attic. 7. epist. 14.

Nam quamvis *pax vel injusta, utilior sit justissimo bello;*

Tamen profecto viro Principi intolerabilis, quæ labem ejusmodi aut ignominiam adfert. 9

Seneca Theb. Phil. 3.

In servitutem cadere de regno, grave est.

Videaturque *cum dignitate potius cadendum, quam cum ignominia serviendum.* 1

Deinde Simplicem eam volui: id est, puram, niveam, & vere Pacem. 1

Nam

Nam fictam, fucatam illam, & *pacis nomine involutum bellum, reformido.* Phil. 7.

12 Sæpè *ob* potentiam *interna mala, dileta magis prælia, quam datam pacem intelleges.* Sallust. Epist. Mithr.

Ego autem censeo, *Pace suspecta tutius bellum.* Tac. 4. Histor.

13 Hæc duo sunt, quæ semper consideres, nec plane semper impetres: nisi fortè initio belli. Nam optimum & propè *unum tempus est de pace agendi, dum sibi uterq; confidit, & pares ambo videntur.* Cæs. 1. Bel. Civ.

Et videntur partes, qui non fecerunt inter se periculum virium. Cur. 7.

14 At rebus inclinatis, magis est, ut te inclines: & *quavis tuta conditione pacem accipere malis, quam viribus cum valentiore certare.* Cic. 5. Epist. 21. Curt. 5.

Gubernator, ubi naufragium timet, jactura, quicquid sanari potest, redimit. Tac. 2. Hist. 5. Hist.

Experti invicem estis tu ac Fortuna: 2. Hist.

Contra te stetit. quod *proroges ultra ruinam?*

Scito *apud victos plus ferè querimoniarum, quam virium:*

3. Hist. *Et quanquam atrociter loquantur, minorem esse apud eos animum.*

Itaq; morde frenum (& quod in 15
Liv. 9. re simili quispiam dixit) *Necessitati pare, quam ne dii quidem superant.*

Idē 7. Ecce *Pacem etiam, qui vincere possunt, volunt: quid te oportet?*

Ibidē. *Quin omissa Ira ac Spe fallacibus au-* 16
ctoribus, teipsum tuaq; omnia cognitæ permitte fidei.

1. Ann. Sæpe hoc profuit; & *supplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepere.*

Sallust. Nam victores (qui alto quidem 17
Orat. sunt animo) *secunda res in miseratio-*
Lepidi. *nem ex ira vertunt.*

CAP. XX.

Victores ad Pacem provocati, argumento triplici: quia id Decorum, Utile, Tutum. atq; adeo ad pacem mitem: sed cum exclusione fraudis. Pro ea auctor ipse Pacis invocatus.

SUM-

SUMMARIA.

QUos huc quoq; jam impellam. Nam ades tu VICTOR: & quam vis vela tibi tumeant secundo vento, capesse hũc portum. Procella invol- 3.Hist. vi potes, & everti. Nam quam vis ille dixerit, *Pacem & concordiam Victis utilia, Victoribus tantum pulchra esse.*

Ne crede. illa verò non Pulchra iis 1
solùm, sed Utilis plerumq; & Tuta.
Liv. 30. Palam quidem pulchra: *& in bonis tuis rebus, hostium dubiis, tibi ampla ac speciosa danti pax est.*

Quam decorum Principi, *cum*
Ibidē. *victoriam propè in manibus habeas, pacem non abnuere? ut sciant omnes, te &*
Lib. 23. *Suscipere juste bella & Finire.*

Si prætermittis hoc tempus, quo dare 2
magis quàm accipere potes pacem, vereor, ne hæc lætitia luxuriet tibi aut vana evadat.

Tac. 15. Annal. Et fiat illud, *Gloriaq; & prædæ nonnihil partum, si aut gloriam cum modo, aut prædam cum cura habuisset.*

Bernardus in Epist. Sanè vir sanctus inclamat: *Pacem contemnentes, & gloriam appetentes, pacem perdunt & gloriam.*

Tac. 12. Jam Utilis quoq; eadem. Nam si 3
Annal. in bello perseveras, quid nisi *tædium ex mora, periculum ex properantia* te manet?

In Agr. Nam ferè *pius impetus, major constantia penes miseros.*

Sil. 1. *Et fractis rebus violentior ultima virtus.*

Quam

Quam maxime mortiferi morſus eſſe Flor.11.
ſolent morientium beſtiarum. cap.15.

Adde, quod *Fortuna belli artem vi-* Curt.3.
ctos quoq; docet.

4 Nec temerè id præviſum præcau-
tumque Lycurgo: qui Rethram ſive
legem tulit, κωλύουσαν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς Plutar.
πολεμίους στρατεύειν, ἵνα μὴ πολλάκις ἀ- in Ly-
μύνεσθαι συνεθιζόμενοι πολεμικοὶ γένων- curg.
ται: *vetantem eoſdem hoſtes ſæpius im-*
pugnare, nec repugnare coacti, ipſi quoq;
bellicoſi evaderent.

5 Deniq; Tuta: quoniam vitas per
eam incerta belli. *Melior tutiorq; eſt* Livius
certa pax, quam ſperata victoria. Illa in 30.
tua, hæc in deorum manu eſt.

6 *Vim Fortunæ reputa, & omnia quæ* Ibidē.
agimus ſubjecta eſſe mille caſibus.

——— nemo ſe tutò diu
Periculis offerre tam crebris poteſt. Seneca

Omnia audaciſſimè incipientem nuſ- Her.
quam fefellit Fortuna? fur.

7 Eo magis timè. & *ne quantò altiùs* Liv.30.
elatus es, hoc fœdiùs corruas. Ibidē.

Semel profectò premere felices Deus Senec.
Cùm cœpit, urget. hos habent magna
exitus.

Curt. 3. Itaque *illam ipsam Fortunam, qua* 8
aspirante res tam prospere gessisti, verea-
ris.

Ibidē. Fortuna enim est: & *ex his quæ tri-*
Home. *buit tibi, quàm mutabilis sit, repu-*
Iliad. *ta.*
σ. Ξυνὸς ἐνυάλιος καί τε κτανέοντα κα-
τέκτα:
Mars communis, & interimit quoq;
jam perimentem,

Liv. 50. *Ideo in secundis rebus, nihil in quem-*
quam superbè ac violenter consulere de-
cet, nec præsenti credere Fortunæ: cum
quid vesper ferat, incertus sis.

Lib. 30. Profectò *si in secundis rebus bonam* 9
quoq; mentem darent dii, non ea solùm
quæ evenissent, sed etiam quæ evenire
possent, reputaremus.

Ybidē. Dabis ergo Pacem, *nec ita aliena*
Tac. 12. *appetes, ut de tuis dimices.*
Annal. Sed qualem? Mitem. Nam *bello-* 10
Sallust. *rum egregii fines, quoties ignoscendo*
Orat. *transiguntur.*
Philip. Cogita, *Ignoscendo populi Romani* 11
In Jug. *magnitudinem auxisse:*
Tac. 13. *Neq; victis quidquam, præter injuriæ*
Annal. *licentiam, eripuisse.*

Quid-

Quidni imiteris? *Quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum.*

Vti animosè debes tanto munere deorum, dandi auferendique vitam potens: Senec. 1. De Clem.

12 Et interdum *contentus esse, nihil ex rege victo, præter gloriam sumere.* Ibidē.

Ex Fama tua hoc erit, imo etiam ex Usu. Si enim duram acerbamque das, quis servabit? *Nec credideris ullũ populum, aut hominem denique, in ea conditione, cujus eum pœniteat, diutius quàm necesse sit, mansurum.* Liv. 8.

Vivet semper in pectoribus eorum, quidquid istuc præsens necessitas injunxerit. Liv. 9.

13 Et in tempore clamabunt, *Miseram pacem vel bello bene mutari.* Tacit. 3. Annal.

Liberè & verè olim Privernas ille in Senatu Romano, interrogatur, Qualem ab iis pacem exspectarent? *Si bonam dederitis*, inquit, *& fidam, & perpetuam: si malam, haud diuturnam.* Lib. 8.

Veriloquium est: *Ibi pacem esse fidam, ubi voluntarii pacati sint, neque* Ibidē.

eo loco ubi servitutem esse velint, fidem sperandam esse.

Esto Pax igitur Mitis, sed in eos, 14
qui ex animo eam volunt. Nam si
qui subdolè aut insidiosè agunt, hos
Veget. tales astringe. *Frequentius* enim *con-*
III. *ventionum pacisque simulatio credulis*
cap. III. *quam arma nocuerunt.*

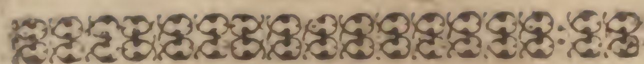
Polybii hic dogma aureum: τοὺς 15
Liv. III. ἐπὶ τῶν πραγμάτων ταττομένους, χρὴ τῶν τοιούτων οὐδενὸς μᾶλλον φροντίζειν, ὥστε μὴ λανθάνειν τὰς προαιρέσεις τῶν διαλυομένων τὰς ἔχθρας, ἢ συντιθεμένων τὰς φιλίας, πότε τοῖς καιροῖς εἴκοντες, καὶ πότε ταῖς ψυχαῖς ἡττώμενοι ποιοῦνται τὰς συνθήκας, ἵνα τοὺς μὲν ἐφέδρους νομίζοντες εἶναι τῶν καιρῶν ἀεὶ φυλάττωνται. τοῖς δὲ πιστεύοντες, ὡς ὑπηκόοις ἢ φίλοις ἀληθινοῖς, πᾶν τὸ παραπίπτον ἐξ ἑτοίμου παραγγέλλωσιν: *Oportet eos, qui rebus præsunt, nihil magis curare, quam ut ne eos lateat, quo animo sint, qui aut bella finiūt, aut amicitias constituunt. quando temporibus cedentes, & quando revera animis fracti pacem ineunt. ut illos quidem, tanquam subsessores & insidiatores temporum, observent ac caveant: istis fidem*

dem habentes, tanquam verè subditis aut amicis, quidquid evenerit, imperent atque præcipiant.

16 Hominibus suasi hactenus. nunc ad te, ô æternum Numen. qui *non Deus es dissensionis, sed Pacis*: Paul. 1. ad Cor. cap. 14.

Breves sed calidas preces converto. *O mucro Domini, quousque non requiesces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare, & sile.* Jerem. cap. 47.

Cogita super nos cogitationes pacis, & non afflictionis, ut des nobis finem & patientiam, & invocabimus te, & vivemus. Ex eod. cap. 24.

Justi Lipsi POLITICORUM, sive CIVILIS DOCTRINÆ Libri Sexti

Cap. I.

Ad Civile bellum ventum, & eius miseriæ breviter oculis subiectæ.

Summaria.

1 *Quid sit* Civile *bellum?*
2 *Culmen miseriarum.*
3 *Formidatum iis, qui verè cives.*
4 *Imò, qui homines.*
5 *In eo scelera.*
6 *Et impietas.*
7 *In eo clades.*
8 *Promiscuæ cædes.*
9 *Perfidia.*
10 *Nulla Disciplina.*

11 Aut

11 *Aut obedientiæ.*
12 *Variæ transitiones.*
13 *Victoria aspera.*
14 *Nec in potestate vincentis.*

FInem Externo bello imposui: utinam Civilibus malis! quæ *nostra per tot annos vidit ætas.* Livius præfat.

1 Nam huc ordo me trahit; & definio Civile bellum, ARMA SVBDITORVM IN PRINCIPEM MOTA,
2 AVT INTER SESE. Quo nihil miserius, nihil fœdius, & quod merito mare ipsum dixerim calamitatum. Homerus verè scripsit.

3 Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐ-κεῖνος, Iliad. ι.
Ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου ὀκρυόεν-τος:
Ille nefarius & sine gente tribuque mihi esto.
Qui civile cupit ferum & exsecrabile bellum.

4 Cujus mentē explicuit & diffudit magis Tullius: *Nec privatos focos, nec publicas leges. nec libertatis jura cara habere potest, quem discordiæ, quem cæ-*

des civium, quem bellum civile delectat.
eumq; ex numero hominum eiiciẽdum,
ex finibus humanæ naturæ exterminandum puto.

Et reipsa quid scelerum ab eo ab- 5
Sallust. est? *quæve humana superant, aut divi-*
Orat. *na impolluta sunt?*
Lepidi. *Castra ex una parte contraria, pa-* 6
Senec. 2. *rentum liberorumque sacramenta di-*
De Ira *versa.*
Luc. 7. —— *videre parentes*
Id. 1. *Frontibus adversis, fraternaque*
Sallust. *cominus arma:*
Orat. *Cognatasq; acies.*
Lepidi. Quid cladium non ei inest? *Pro-* 7
Tac. 1. *scriptiones innoxiorum ob divitias, cru-*
Histor. *ciatus virorum illustrium, vastæ urbes*
fuga & cædibus, civium miserorum bo-
na, quasi hostilis *præda, venum aut do-*
no data.

Occidere palam, ignoscere non nisi 8
fallendo licet.

3. Hist. *Non ætas, non dignitas, quemquam*
protegit, quo minus stupra cædibus, &
cædes stupris misceantur.

Luc. 1. *Nobilitas cum plebe perit, lateq; vagatur*

Ensis.

Ensis, & à nullo revocatam est pectore ferrum.

9 Jam minora illa flagitia adde. *Fluxam per discordias militum fidem:* Tac. II. Histor.

10 Corruptam *Disciplinam. quam in pace inexorabilem, discordia civium resolvunt, paratis utrimq; corruptoribus, & perfidia impunita:* I. Hist.

11 Ideoque *Pecuniam inter civiles discordias ferro validiorem.* II. Histor.

Cernimus *milites in omne fas nefasq; avidos aut venales, non sacro, non profano abstinentes:* Ibidē.

Quippe *obnoxiis ducibus, & prohibere non ausis.* Ibidē.

Sciuntq; *per turbas & raptus facilius eos ad civile bellum impelli.* I. Hist.

Atque universè verum: *Civilibus bellis, plus militibus quàm Ducibus licere.* II. Histor.

——Rheni mihi Cæsar in undis Luca. 5.
Dux erat, hic socius. facinus quos
inquinat, æquat.

12 Quid? quòd nec apud togatos & paganos *usquam fides aut amor. metu ac necessitate huc illuc mutantur:* Tacit. I. Hist.

Faciles

11. Hist. *Faciles occupantibus, & meliorum incuriosi.*

Cice. 6. Epist. ad Famil. Ad summam, *Omnia sunt in bellis civibus misera, sed nihil miserius quam ipsa victoria:* 13

Epist. 9. Ibidẽ. *Quæ etiam si ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresque reddit: ut etsi natura tales non sint, necessitate esse cogantur*

Tacit. 3. Hist. *Duces enim accedendo civili bello acres, temperandæ victoriæ impares.* 14

Cic. 12. Epist. ad Famil. Epist. 18. *Bellorumq; civilium hi semper exitus, ut non ea solum fiant, quæ velit victor, verum etiam ut iis mos gerẽdus sit, quibus adjutoribus parta est victoria.*

Plura sunt in detestationem hujus pestis: quæ nimis nota nobis, omitto.

CAP. II.

De caussis civilium bellorum. Eæ factæ duplices, Lõginquæ & Propinquæ. Prius de prioribus dictum.

SUMMARIA.

1 *Cardo hic rei, cavere bellum.*
2 *Caussa Remota:*

Caussa

Caussæ Propinquæ. ibid.

3 Fatum & *ordo rerum gignit civiles turbas.*

4 *Europæi notate.*

5 Luxus *paullatim quoque eas gignit.*

6 *Ab illo enim æs alienum.*

7 *Ab hoc spes nova.*

8 *Remedium aut solatium potius, in Fatum.*

ILluc transeo, ut de Caussis ejus distinctè differam, & de Fine. Quid enim opus de Modo gerendi? par ille
1 aut idem, qui in Externo. Et alioqui, non tam de Gerendo eo cogitandū sapienti Principi, quam cavēdo. Hoc caput, hic spes rei, & initia profectò ac semina Civilium motuum restinguenda sunt: aut ubi accensa, nulla prudentia te habebit indemnem. Necessario aut interitus consequetur, aut mutatio rerum. Igitur de Causis ἐπιμελῶς & intentè differam: & in herba, si possum, opprimam pestilentem hanc frugem.
2 Caussæ Civilis belli duplices: Remotę, & Propinquę. Dico illas, Quę primæ veræq; causæ sunt, sed minus

adhæ-

adhærent effectui, aut apparet. Istas, Quæ ortæ ab illis, eventui conjunguntur, & palam se ostendunt, Priores, Sapientes intuentur: Vulgi oculi, eversi ad istas. Sunt inter Remotas duæ, Fatum & Luxus. Fatum in primis: quia ab eventibus omnis ævi certum, Deum velut sollenniter magna imperia perdere per hanc viam. 3

Luca.1. *In se magna ruunt. Lætis hunc numina rebus*
Crescendi posuere modum.

AdCæs. Licet de omni republica præsagias, quod Crispus de sua: *Ego sic existimo, quoniam orta omnia intereunt, qua tempestate urbi Romanæ fatum excidii adventarit, cives cum civibus manus conserturos: ita defessos & exsangues regi aut nationi prædæ futuros. Aliter non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglobatæ, movere aut contundere queant hoc imperium.* 4

Flor. 3. cap.12. At Luxus etiam caussa altera. *Quæ enim alia res civiles furores peperit, quam nimia Felicitas?* 5

Ibidẽ. *Opes atque Divitiæ afflixere seculi mores, mersamque vitiis suis, quasi sentina,*

næ, rempublicam pessundere.

Magnificus apparatus conviviorum, & sumptuosa largitio, nonne ab opulentia, paritura mox Egestatem? Ibidē.

6 *Cum* scilicet *rapacissimo cuique ac perditissimo, non agri aut fœnus, sed sola instrumenta vitiorum manebunt.* Tac. 1. Histor.

7 Hi tales, *misere cuncta, & privata vulnera, respublica malis operire statuere.* Indid.

Quippe ita se res habet, ut publica ruina quisque malit, quam sua proteri; & idem passurus, minus conspici. Vell. II.

Sunt igitur isti gradus: Luca, 1.

Non auro tectisve modus, mensasque priores
Aspernata fames.
Hinc usura vorax, avidumque in tempora fœnus, Ibidē.
Et concussa fides, & multis utile bellum.

8 Atque hæ duæ Remoræ illæ caussæ sunt, quod in eas remedium? in alteram nullam. Frustrà cum Fato pugnes, id est, divino decreto. *Ita Fato placuit nullius rei eodem semper loco stare fortunam.* Seneca Consol.

Nihil.

ad Hel. 11. Epist. *Nihil mutationis periculo exceptum: non terra, non cælum, non totus hic rerum omnium contextus. Quamvis Deo agente ducatur, non semper tenebit hunc ordinem, sed illum ex hoc cursu dies aliquis deiiciet.*

Ibidē. *Certis eunt cuncta temporibus. nasci debent, crescere, exstingui.*

Supra, Lib. 4. cap. 10. At in Luxum (si in tempore provides) firmum auxilium habes à nostra* Censura.

CAP. III.

De caussis propinquis belli Civilis. Eæ tres. Factio prima est: ejus pernicies in omni statu & sintne dissidia unquam usui?

SUMMARIA.

1 *Definita Factio.*
2 *Fons Factionis, Odiū: aut Ambitio.*
3 *Pestis hæc mera statuum.*
4 *Aulici Consiliarii probant:*
5 *Improbè.*

6 *Factio*

6 *Factio popularis noxia.*
7 *Factio potentum noxia.*
8 *Gallia loquitur.*
9 *Tamen aliqua dissidia usui:*
10 *Sed exigua:*
11 *Et inter finitimos recepta.*
12 *Factiones legibus premendæ.*
13 *Earumq; insignia.*
14 *Et semina.*
15 *Vetandi cœtus.*

HÆc igitur sunt, ut poeta ait:
——publica belli Luca.1.
Semina, quæ populos semper
mersere potentes.

Venio ad Propinquas caussas: quæ tres occurrunt, Factio, Seditio, Ty-
1 rannis. Factionem nomino, PAUCORUM AUT PLURIUM INTER SE COITIONEM, ET
2 CUM ALIIS DISSENSUM. Cui origo sæpe à privatis, aut publicis familiarum Odiis: sæpius ac Ambitione. dum quisq; præire vult, aliumq; detrahere: & huic fini conspirant. *Nemo* enim *eorum qui in rep. versantur, quos vincat, sed à quibus vincatur, aspicit:* Seneca Epist.

Tam

Indid. *Tam sollicitus ne quem ante se videat, quam ne se post alium.*

Indid. *Habet hoc vitium omnis Ambitio, Non respicit.*

Tradunt igitur se, ut fluctus fluctum atq; inde contentio, odia, bel-

Liv. 3. lum. *Factionis fuere, eruntq; pluribus populis magis exitio, quam bella externa, quam fames morbive. queque alia in Deum iras velut ultima publicorum malorum, vertunt.*

Nam quod quidam hodie male

Tacitus Agric. callidi eas etiam approbant, & negant Principi *quidquam adversus subditos utilius, quam si in commune non consulant* ::

Heu quam errant! Cum enim duplex, ut in definitione ostendi, Factio sit, Paucorum aut Plurium: perniciosa utraque. & hæc quidem palam, quæ viribus freta statim ad ma-

Liv. 34. nus & arma tendit: & plerumq; *pars quæ domestico certamine inferior est, extremo potius se applicat, quam civi cedat.*

Sed nec prior illa minus exitiabilis, quæ inter Paucos & potentes.

Nam.

Nam paullatim, ut Philoſophus quoque adnotat, αἱ τῶν γνωρίμων στάσεις συναπολαύειν ποιοῦσι καὶ τὴν ὅλην πόλιν: *Nobilium factiones trahunt ad ſe & in partes univerſum etiam populum.* Ariſto. 5. Polit. cap. 4.

Imo ægrius hi placantur. *neque alius ſolet eſſe diſcordiarum exitus inter claros & potentes viros, niſi aut univerſus interitus, aut victoris dominatus & regnum.* Cicer. Orat. De Aruſ. rep.

Quomodo igitur utiles? nam hæc exemplis here [illegible]tque hodie etiam ſumus edocti. Illud quidē fateor, haud ab re eſſe, leviter inter ſe diſſentire finitima opida aut provincias: ſed leviter, & hoc uno bono, ne in te conſpirent. Cato in familia ſua id ſpectavit: qui ἀεί τινα στάσιν ἔχειν τοὺς δούλους ἐμηχανᾶτο καὶ διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους, ὑπονοῶν τὴν ὁμόνοιαν καὶ δεδοικώς: *ſemper contentiunculas aliquas aut diſſenſum inter ſervos callide ſerebat, ſuſpectam habens nimiam concordiam eorum metuensq;.* Plutar. Caton.

Nec male hic illud applicaverim: *Societas noſtra lapidum fornicationi ſimillima eſt, quæ caſum niſi invicem obſtarent,* Seneca Epiſt.

obſtarent, hoc ipſo continetur.

Taci 5. Hiſtor. Talem igitur aliquem diſſenſum, & *ſolita inter accolas odia.*

Fortaſſe tolerem: at nunquam veras illas, præſertim inter Nobiles,
Ariſt. 5. Politi. cap. 8. factiones, Imò τὰς τῶν γνωρίμων φιλονεικίας καὶ στάσεις, ait princeps Philoſophus, καὶ διὰ τῶν νόμων πειρᾶσθαι δεῖ φυλάττειν: *Nobilium contentiones & partes, etiã legibus oportet prohibere conari.* 12

Neq; inſignia ulla, aut diſcrimina 13
Nominum Veſtiumq; permittere: ſaluberrimè olim à Mecænate monitũ
Dio. 52. ad Auguſtum, Κάλλιστον τάς τε ἔχθρας καὶ φιλοτιμίας τὰς πρὸς ἀλλήλους παντάπασιν ἐκκόπτειν, καὶ μήτε ἐπωνυμίας τινὰς κενάς, μήτ' ἄλλο τι ἐξ οὗ διενεχθήσονται, ἐπιτρέπειν σφίσι ποιεῖσθαι: *Optimũ vero inimicitias omne ambitioſa certamina prorſus exſcindere, atque adeo nec Nomina nova aut aliud quid, ex quo oriri diſcidia poſſint, ipſis permittere.*

Ariſto. 5. Politic. c. 6. Atque hæc talia in ſemine com- 14
primenda. καὶ ἀρχομένων δεῖ τῶν τοιούτων εὐλαβεῖσθαι, καὶ διαλύειν τὰς τῶν ἡγεμόνων καὶ δυναμένων στάσεις: *Incipientia iſta cavenda ſunt, & diſſipanda magi-*

ſtratuum

stratuum aut potentium contentiones.

Parva enim *sæpe scintilla neglecta* Curt. 6.
magnum excitavit incendium.

Et semper *ab hoc genere summum* Liv. 34.
periculum est, si cœtus, & concilia, & secretas consultationes, esse sinas.

CAP. IV.

Caussa altera è Propinquis, Seditio. ejus Origo, Progressus, Remedia, distinctè explicata.

SUMMARIA.

1 *Definita* Seditio.
2 *Ejus origo varia: ut oppressio, aut metus.*
3 *Laxitas nimia.*
4 *Angustia.*
5 *Tribunitii spiritus.*
6 *Quos Ambitio impellit;*
7 *Quos æs alienum;*
8 *Quos insita vanitas.*
9 *Progressus & augmēta seditionum.*
10 *Libertas & tutela publica, prætexi solita.*

11 *Vulgus*

11 *Vulgus leve & credulum.*
12 *Calidi hic regnant.*
13 *Grati semper vulgo.*
14 *Remedia in principio adhibenda.*
15 *Per interpretes placandi turbidi.*
16 *Interdum per teipsum.*
17 *Fortè aliquod factum eos terret.*
18 *Plebs incipit magis, quam patrat.*
19 *Levi re sedatur.*
20 *Interdum tamen vi comprimenda.*
21 *Sed lenta.*
22 *Variis artibus versanda:*
23 *Disjungenda:*
24 *Corrumpenda:*
25 *Fallenda:*
26 *Verbis demulcenda:*
27 *Ambiguis promissis ducenda.*
28 *Sed inducta, clementer habenda.*
29 *Capita saltem puniuntor.*
30 *Inquisitio tollitor.*

JAm Seditio etiam caussa Civilis belli: quam definio, MULTITUDINIS IN PRINCIPEM AUT MAGISTRATUS, SUBITUM ET VIOLENTUM MOTUM. De cujus Origine, Progressu, Remediis utiliter

2 tiliter & ordine dicam. Origo ei à caussis variis. Sæpe ab oppressione aut metu. cum *imminentium periculorum remedium, ipsa pericula arbitrati.*

Consternantur ad Arma. Aristoteles caussam hanc discretè tetigit. Διὰ δὲ φόβον, inquit, στασιάζουσιν οἵ τε ἠδικηκότες, δεδιότες μὴ δῶσι δίκην, καὶ οἱ μέλλοντες ἀδικεῖσθαι, βουλόμενοι, φθάσαι 5. Polit. πρὶν ἀδικηθῆναι: *Ob metum seditiones* cap. 3. *movēt, tam hi qui fecere injuriam, metuentes pœnam, quam ii, qui in se exspectant, prævenire volentes, priusquam ea inferatur.*

3 Ab Indulgentia etiam & rebus laxis. quomodo Appius apud Livium dixit, *Non miseriis, sed licentia, tantum concitum turbarum: & lascivire magis plebem, quam sævire.* Liv. 11.

Sæpè etiam ab Inopia, & rebus artis. *Semper* enim *in civitate quibus opes nullæ sunt, bonis invident; vetera odere, nova expetunt; odio suarum rerum mutari omnia student.* Sall. Jug.

Denique sæpissimè à Ducibus, cum Tribuni quidam exagitant & Livius signiferi turbarum. Nam *multitudo* 28.

omnis, sicut mare, per se immobilis est.

Æoli isti excitant: & *caussa atque origo omnis furoris penes auctores est, reliqui contagione insaniunt.*

Quos operę est, ut tibi describam. 6
Sunt in ea classe primum, Ambitiosi
Ta. 11. aliquot homines, qui *privatim degeneres.*
Annal. *in publicum exitiosi, nihil spei nisi per discordias habent.*

Cic. 11. in Catil. Quique *honores, quos quieta republica desperant, perturbata consequi se posse arbitrantur.*

Tac. 1. Hist. Secundo, Obærati & re familiari perdita quibus scilicet *afflicta fides in pace, & rebus turbatis alacres, & per incerta tutissimi.* 7

Sallust. Orat. *Quibus quies in seditionibus, in pace turba sunt:*

Philippi. Ideoq; avide, *tumultum ex tumultu, bellum ex bello serunt.*

Ibidē. Tertio etiam Vani quidam & ventosi qui *non tam præmiis periculorum,* 8
Tac. 11. *quam ipsis periculis læti, pro certis & o-*
Histor. *lim partis, nova, ambigua, ancipitia malunt.*

11. Annal. Hæc origo est, hæ caussæ & flabella: at Progressus iste. Hi tales va- 9

ria arte *imperitos animos impellunt.*

Primò clam & *nocturnis colloquiis, aut flexo in vesperam die, dilapsis melioribus deterrimum quemq; congregantes.* Ibidē.

Illic, *inserunt querelas, & ambiguos de Principe sermones, quæq; alia turbamenta vulgi.* 1. Hist.

Mox etiam, *promptis jam & aliis seditionis ministris.* 1. Annal.

Agunt audacius: & palam *Libertas ac speciosa nomina prætexuntur:* 4. Hist.

Sed quam falsò? Nam *ut imperium evertant, Libertatem præferunt; si everterint, ipsam aggredientur.* 16. Annal.

Nec quisquam alienum servitium, & dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula usurparet. 4. Hist.

1 *Adstrepit* tamen *his vulgus.*

Primò *levissimus quisque, & futuri improvidus, spe vana tumens:* 1. Annal.

Mox, *quod in seditionibus accidit, unde plures erant, omnes fuere.* 1 Hist. Indid.

2 Atq; hic regnum obtinent fervidi maximè & procaces, quique *inclementer in Principem invehi soliti, ut nihil spei sibi inter adversa reliquerunt.* 3. Hist.

Ibidē. Nam isti *apertè descendisse in caus-sam videntur:*

Ibidē. *Eoq́;* plebi *gratiores, culpa vel gloria socii.* 13

1. Annal. Ad summam, *quando quis audacia promptus, tanto magis fidus, rebusque motis potior habetur.*

Proverbialis versus. Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς:

In turbis, etiam pravus sortitur honorem.

Progressus est iste: sed quæ Reme- 14
dia? jam dabo. Suadeo ut in tempore
Tac. 15. Annal. occurras. Nam sæpe *modicis remediis primi motus consedere.*

Cicer. Phi. 5. *Omne malum nascens facilè opprimitur: inveteratum, fit plerumque robustius.*

Tac. 1. Histor. Vide igitur, si *incipiens & nondum adulta seditio melioribus consiliis flectetur.*

Mitte qui moneant, suadeant: & 15
3. Hist. præsertim eos, quibus, *facundia adsit, mulcendiq́; vulgum artes, & auctoritas.*

Non etiam tu ipse eas? haud temerè. & malo ut *integra auctoritas tua*
1. Hist. *majoribus remediis servetur:*

Tamen

16 Tamen interdum haud abnuam, *præsidium te ab audacia mutuari,* 1. Annal.

Fecit magnus Cæsar: &

——stetit aggere fulti. Luca. 5.

Cespitis intrepidus vultus, meruitq; timeri

Nil metuens.

Etiam *Divus Augustus vultu & aspectu Actiacas legiones exterruit.* Tacit. 1. Annal.

Cur non tu idem in re ancipiti, & *ubi periculosior sit quies, quam temeritas* 1. Hist.

17 Aude, illi metuent: &

Deteget imbelles animos nil fortiter ausa Luca. 5.

Seditio, tantumque fugam meditata juventus.

18 Nam plebem nosce. *ferocior* illa *ad rebellandum, quam ad bellandum:* Ex Liv. 7.

Eique insitum *tentare magis, quam tueri libertatem.* Idem 6.

19 Audi vaticinium: *Omnis multitudo, maxime militaris, mobili impetu fertur.* Curt. 4.

Ita seditionis nō remedia, quam principia, majora sunt.

20 *Coquus, magnum aenum quando fervit, paulla confutat trua.* Titinnius.

Tac. 1. Annal. Quid tamen si coaluit & jam fortis est Seditio? nempè *fortioribus remediis agendum*:

Ibidē. Et *si imperium detractetur, bello certandum.*

1. Hist. Nec tamen statim. *Da malorum pœnitentiæ, bonorum consensui spacium.* 2

Liv. II. Cogita *diem forsitan tempusque ipsum leniturum iras, sanitatemque animis allaturum.*

Taci. 1. Annal. Interea variè *spem offer, metum intende.* 2

Sed inprimis per artes divelle eos 2

Tacitus. ac disjunge: *quo remedio tutissime consensus multitudinis tollitur.*

Quosdam occultis præmiis ad te 2

Liv. II. allice: *neque unquam deerunt, qui gratiam melioris partis bono publico velint quæsitam.*

Tac. II. Histor. Quosdam subdole ad ipsos mitte: 2 qui eadem *velle simulent, quo plus auctoritatis consiliis insit.*

Hi fallent. Tu quoque da verba; 2

4. Hist. quoniam *verba apud eos plurimum valent.*

Plutar. Publ. Τὸν δὲ λόγον [illegible] δῆμον δὲ καὶ πολὺν ἐν τοιαύταις χρείαις [illegible]

μάλιστα: Lupum ajunt auribus non teneri: at populum & civitatem auribus maxime oportet ducere:

27 Offer blanda, imo ambigue promitte. quid refert? facile mox *irrita facies, quæ per seditionem expressêrint.* Tac. 1. Annal.

Ego bonum hunc dolum toto ostio admitto. Falle, falle potius, quã
28 cæde. Quod si quid hic maculæ, elui id velim clementia & lenitate. Ad te redierunt? ne sævi. *Omnium culpa fuit, paucorum sit pœna.* Ex Ta. Hist. 1. Liv. 28.

29 Abunde satis, si *nefaria seditionis auctores sanguine luant, quod admiserunt.*

Imò *si unus alterve, maximè prompti, subvertantur.* Tac. 43 Annal.

Quidquid multis peccatur, inultum est. Luca. 5.

Unde orta culpa est, ibi pœna consistat: Liv. 28. Ibidē.

Et scio ad multitudinem, castigationem satis esse.

30 Sed nec in conscios inquire. Bona fide securi omnes sint: & Tiberii ex- Ta. 11. Annal.

 emplo,

emplo, *quamquam multi sustentasse opibus, juvisse consiliis dicentur, haud quares.*

CAP. V.

De Tyrannide quid ea sit, & ejus ingenium? mala subjecta oculis: quæsitumque, tollenda ea an tolleranda?

SUMMARIA.

1 *Definitio* Tyrannidis.
2 *Vis ei adhæret:*
3 *Et terror.*
4 *Sine lege est:*
5 *Sine bono ullo jure.*
6 *Amat delatores.*
7 *Tuetur malos.*
8 *Odit formidatque bonos, aut illustres:*
9 *Etiam doctos:*
10 *Scriptores & scripta aversatur:*
11 *Frustra abolet:*
12 *Deus major & melior servat.*
13 *Odiosa omnibus:*

14 *Omnes*

14 *Omnes viciſſim metuens.*
15 *Conſcientia ſua premitur:*
16 *Infortunium invenit.*
17 *Nam raro diuturni* Tyranni:
18 *Raro incruenti.*
19 *De remedio. tollere quidam volunt.*
20 *Cum applauſu multorum.*
21 *Sed tolerandi ſapius videntur.*
22 *Quia Deus immiſit.*
23 *Nec temere ſanguis regius violădus.*
24 *Privatim raro id bene ceſſit:*
25 *Publice minus.*
Semperq; ea cauſa cladium. ibid.
26 *Tolerare melius:*
27 *Ut cœleſtia omnia mala.*
28 *Nam ſubditorum eſt, parcre.*
29 *Jugum quatere nocet.*
30 *Modeſtia reges mitigat:*
31 *Contumacia exaſperat.*
32 *Et prælatio nimia libertatis.*
33 *Monita ſubditis:*
34 *Qui proni ad querelas aut calumnias.*
35 *Ferant præſentia, ſpe meliorum.*

TErtia inter Civilis belli cauſſas, Tyrannis. Quid ea eſt? Vio-

LENTUM UNIUS IMPERIUM PRÆTER MORES ET LEGES, 2
Ajo violentum, quia in communi omnium odio, necessariò Tyrannus decurrit ad hoc asylum.

Senec. Herc. Fur. *Quod civibus tenere te invitis scias, Strictus tuetur ensis.*

Senec. 1. De Clem. Præter alia, hoc inter Regem Tyrannumque discrimen est: *quod alter arma habet, quibus in munimentum pacis utitur; alter ut magno timore magna odia compescat.* 3

Ajo etiam, Præter mores aut leges. Nam apud Tyrannos. 4

Seneca Herc. Fur. *Jus est in armis, opprimit leges timor.*

Tacitus Agric. *Auferre, trucidare, rapere, falsis nominibus Imperium; atque ubi solitudinem fecerint, Pacem appellant.*

Tacit. 4. Annal. Specie tamen aliqua legum, evertunt leges: & habent huic rei Delatores. quod *genus hominum publico exitio repertum nec pœnis unquam satis coercitum, per præmia eliciunt.* 5

Ibidē. Atque *ut quis districtior accusator, apud eos velut sacrosanctus est: leves, ignobiles, pœnis adficiuntur.* 6

Salluft. Itaq; sub iis, *quam quisque pessimè fecit,* 7

fecit, tam maximè tutus est.

Tyrannis enim *boni quam mali suspectiores sunt, semperque aliena virtus formidolosa est.* Idem Catil.

Inde *sinistra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magna fama, quam ex mala.* Tacitus Agric.

Nobilitas, opes, omissi gestique honores, pro crimine & ob virtutes certissimum exitium. 1. Hist.

9 Imò etiam ob Doctrinam. Nam *expellunt Sapientiæ professores, & omnes bonas artes in exilium agunt.* In Agric.

Quid ita? *nequid usquam honesti occurrat.* Ibidẽ.

Ipsi enim vitiosissimi, *inimicas vitiis artes, non odio magis, quam reverentia relegant.* Plinius Paneg.

10 Quin metu apud posteros infamiæ, sæviunt in ipsa Scripta: & *monumenta clarissimorum ingeniorum in foro ac comitio urunt.* Tacitus Agric.

11 At non etiam *illo igne abolent vocem populi, & conscientiam generis humani.* Ibidẽ.

Mihi *socordiam eorum irridere libet, qui præsenti potentia freti, credunt* 4. Annal.

exstingui posse etiam sequentis ævi memoriam.

Ibidē. *Nam contra, punitis ingeniis gliscit auctoritas. neque aliud externi reges, aut qui eadem sævitia usi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam peperere.* 12

Hæc Facta Tyrannorum: qui Fructus? accerbi. Sunt enim in omnium odio: & *malos Principes detestantur, etiam qui malos faciunt.* 13

Plinius Paneg. Tacit. 11. Hist. Agric.

In Assiduo Metu: & *ad omnes suspiciones pavidi.*

Ideo *adimunt per inquisitiones loquendi audiendiq; commercium.* 14

Seneca 1. De Clem. Nec linguas solum, sed *omnium manus observant, & eo quoque tempore quo non captantur, peti se judicant, nullumq; momentū immune à metu habēt.*

Claud. 6. Cōs. Hono.

——Sors ista Tyrannis
Convenit: invideant claris, fortesque trucident.
Muniti gladiis vivant, septiq; venenis,
Ancipites habeant arces, trepidique minentur.

Tac. 4. Annal. Adde cruciatus & tormenta interna. Nam *si Tyrannorum mentes recludantur;* 1

dantur; possint aspici laniatus & ictus. quando ut corpora verberibus, ita sævitia libidine, malis consultis animus dilaceretur.

Et *Quam vellent numquam sceptris fulsisse superbis!* Sil. 13.

Adeo facinora atq; flagitia sua ipsis quoq; in supplicium vertunt. Tac. 6. Annal.

16 Deniq; quis exitus? dejectio aut cædes. Nam *reges consenescunt, liberisque ac nepotibus tradunt regna: Tyrannorum exsecrabilis ac brevis potestas est.* Seneca 1. De Clem.

17 Thales interrogatus, τί δύσκολον εἴη τεθεάμενος; Γέροντα, ἔφη, τύραννον: *Quid difficile vidisset? Tyrannum, inquit, senem.* Laert. in ejus vita.

Nec poëta noster vanus:

18 *Ad generum Cereris, sine cæde & vulnere pauci.* Juven. Sat. 10.
Descendunt reges, & sicca morte Tyranni.

19 Immanem belluam hanc vides. sed quod in eam remedium? duplex: Auferre, aut Ferre. Illud, erectioris spiritus est. cui videtur *moriendum potius quàm vultus aspiciendus tyranni.* Cic. 1. de offi.

Nec

Ad pro Milone. Nec ego reprimo; cum sciam *Græcos homines deorum honores tribuisse iis, qui tyrannos necaverunt.* 20

Audi etiam illum Tragicum:

——Victima haud ulla amplior,
Seneca Herc. Fur. *Potest, magisve opima mactari Iovi,*
Quam rex iniquus.

Sed tamen hoc alterum magis è Sapientiæ norma censeo, & sæpius è publico usu. Quisquis es inter Subditos, si me audis, Ex Liv. 3. *scutum tibi magis, quàm gladium* commendo. 21

Hoc, inquam, Toleratiæ scutū. Primùm, nonne à Deo reges sunt? ergo ancep, Tac. 15. Annal. *cadere qualiscumq; Principis cruentare.* 22

Phœbus ille vatum dixit. 23

Home. Odyss. π. ——δεινὸν δὲ γένος βασιλήϊόν ἐστι κτείνειν:

——— *res est gravis occidisse regalem stirpem.*

Nimis verè. Res gravis, imo plerumq; & infelix: si tamen exemplis credimus omnis ævi. Ecce privatim, Tac. 1. Histor. vindicta statim sequitur: & facinoris ejus *ultor est, quisq; successit.* 24

Ibidē. *Tradita* scilicet *Principibus more, muni-*

munimentum ad præſens, in poſterum ultione.

Nam, vel exempli cauſſa,

Regi tuenda maximè regum eſt ſa- Seneca
lus: Oedipi

25 At publicè, quid niſi clades? & ra-
ro ea *moles convelli, ſine convellentium* Tac. 4.
exitio poteſt. Hiſtor.

Factiones ex eo, diſcidia & bella inteſtina. Atqui ego cum Favonio
aſſero, χεῖρον εἶναι μοναρχίας παρανό- Pindar.
μου πόλεμον ἐμφύλιον: *Pejus deteriusq;* Bruto.
eſſe tyrannide ſive injuſto imperio, bellum Civile.

26 Quidni ergo laudabilius, noſtrũ Tac. 4.
Ferre? *meminiſſe temporum, quibus na-* Hiſtor.
tiſumus. & bonos Principes voto expetere, qualeſcumq; tolerare?

27 Adeo enim iſta & ab alto. & *quo-* Indid.
modo ſterilitatem, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ſic luxum & avaritiam dominantium tolerare debemus.

28 *Indigna, digna habenda ſunt, rex quæ* Pindar.
facit.

Quid calcitras? *Principi ſummum rerum*

Tac. 6. *rerum judicium dii dederunt, ſubditis*
Annal. *obſequii gloria relicta eſt.*
Egeſip. *Nihil tam exaſperat fervorem vul-* 29
lib. 11. *neris, quàm ferendi impatientia.*
cap. 9. *In ipſis agreſtibus feris, artiſſima vin-*
Ibidē. *cula, ſi ſe excitent, imprimuntur; ſi qui-*
eſcant, relaxantur.

Alexā- Sed & in teipſo vide, nequa du- 30
der a- rioris imperii culpa. Nam ut verè
pud Magnus ille regum dixit: *Regum du-*
Curtiū *cumq; clementia non in ipſorum modo,*
lib. 8. *ſed in illorum, qui parent, ingeniis ſita*
Ibidē. *eſt.*
Theo- *Obſequio mitigantur imperia.*
pom- Interrogatus quiſpiam, *quid ita*
po tri- *Spartæ floreret? quidne reges rectè impe-*
buit *rare ſcirent? Imo, inquit, quia cives pa-*
Plutar. *rere.*

Tacit. O bene! & tu tibi ſume. Nam ſæ- 31
Agr. pè retractas, & *contumacia atque in-*
ani jactatione famam fatumq; provo-
cas.

Plenam meramq; libertatem ſpi- 32
4. Hiſt. ras. neſcius, *quomodo peſſimis Princi-*
pibus ſine modo dominationem; ita
quamvis optimis modum libertatis pla-
cere.

Et.

Et neceſſariò *contumacia inferio-* 16. An-
rum, lenitatem imperitantis deminui. nal.

33 Pone hos animos: & *compeſce ar-* In A-
dorem, peritus obſequi, eruditusq; utilia gric.
honeſtis miſcere: 4. Hiſt.

Ne *contumaciam cum pernicie, Plinius*
quàm obſequium cum ſecuritate ma- Paneg.
lis.

Aſſidue cogita: *quanto libertate diſ-*
cordi ſervientibus ſit utilius, unum eſſe
cui ſerviant.

34 Mali ſæpe Principes, fateor & doleo: ſed calumniando pejores etiam facimus. Ita ingenium vulgo. audent paſſim & audent.

——humili læſiſſe veneno Statius
Summa; nec impoſitos unquam cer- Theb.
vice volenti
Ferre duces: Thea.

Atq; ut ille ait, τὸ παρὸν ἀεὶ βαρὺ Thu-
τοῖς ὑπηκόοις: *Præſens imperium ſubdi-* cyd. 1.
tis ſemper grave.

Quid ſi aliud? idem. Nam *vitia* Tac. 6.
erunt, donec homines: ſed nec hæc con- Hiſt. 1.
tinua, & interventu meliorum penſan-
tur.

Concludo igitur, *Ferenda regum* 12. An.
inge-

ingenia , neque usui crebras mutatio-nes.

CAP. VI.

Quæstiuncula per occasionem inserta, An misceat se bellis Civilibus vir bonus? utrumque ea agitata: & cum discrimine aliquo personarum definita.

SUMMARIA.

1 *Vir bonus an Civili bello intersit?*
Non debere videtur, quia ipsum malum: ibid.
2 *Quia finis in eo malus.*
3 *Quia crudeliter geritur.*
4 *Et viri magni abhorruerunt.*
5 *Contra, debere videtur.*
Est enim boni, bonos sequi: ibid.
6 *Et Solon lege ita cavit.*
7 *Fecerunt item viri magni.*
8 *Nos discriminamus.*

9 *Illu-*

9 *Illustres & auctuosos interesse volumus.*
10 *Sed modestè.*
11 *Minus claros & quietos quiescere.*
12 *Affectu tamen à bonis stare.*
13 *Attici insigne exemplum, nobis imitandum.*
14 *Cæsaris moderatio Principibus imitanda.*

1 HÆc initia & hæ Caussæ sunt belli Civilis. Modus Gerendi sequebatur: sed justè negavi de eo me dicturum. Illud saltem hoc loco lubet quærere, Qui gerat se in bello Civili vir bonus? quiescat, an abeat in partes? Quietem Ratio & Exempla suadere videntur Ratio: quia *arma civilia neq; parari, neq; haberi possunt, per bonas artes.* Tac. 1. Annal.

2 Atque etiam finis in iis plerumq; improbus: & Duces *bonum publicum simulantes, pro sua quisq; potentia certant.* Sall. Jug.

His civilibus armis, ait Sallustius, *[illegible], sed certatum utrimq; de dominatione est.* Id. Ora. Macri trib. pag.

Quid

Cæsar. inter e-p?st. ad Att. 10. Epist. 7. Quid ergo, *viro bono & quieto, & bono civi magis convenit, quam abesse à civilibus controversiis:*

3 Adde, quod sævitia quædam & feritas annexa his bellis: à qua sane immensum abhorret vir bonus. Cicero hoc aspectu clamat: Ad Att. 9. Ep. 4. *Melioris medius fidius civis & veri puto, quovis supplicio affici, quam illi crudelitati non solum præesse, verum etiam interesse.*

4 Jam Exempla si quæruntur, illustria sunt. Idē ad Fam. 11 ep. 16. *Ajunt gloriari solitum Q. Hortensium, quod numquam Civili bello interfuisset.*

Vell. 11. *Asinii* etiam *Pollionis factum ac dictum memorabile: Nam rogante Cæsare, ut secum ad bellum proficisceretur Actiacum: Ego, inquit, discrimine vestro me subtraham, & ero præda victoris.*

5 Et plura reperies. Tamen altrinsecus, Ratio pariter & Exempla. Ratio hæc. Cic. ad Att. 7. Epi. 7. Ubi dissidium, cur vir bonus sejungat se à suis? imò *ut bos armenta; sic ipse bonos viros, aut eos quicumque dicentur boni, sequatur.*

6 Sapiens ille Solon lege etiam Medios

dios istos quietosque submovit. *In casu*, inquit, *civilis discordiæ, qui non alterutra parte sese adjunxerit, sed solitarius separatusq; à communi malo civitatis secesserit; is domo, patria fortunisq; omnibus careto, exsul extorrisque esto.* Agell. Noct. Attic. Lib. II. cap. 12. Senec a 1. De Tranq. 2. De Tranq.

7 Quid Romanus ille *Cato virtutum viva imago,*

Certius sapientis exemplar, quam Hercules aut Vlixes.

Nonne non comitem solùm Civilibus armis se præbuit, sed ducem? constat. Ergo & vir bonus idem facit. & *quemcunq; sors tulerit casum, subibit potiùs cum iis, qui dicuntur esse boni, quàm videatur à bonis dissentire.* Cic. ad Att. 8. Epist.

8 Conflictum sententium vides: nos quid volumus? pacem. Utramque sententiam probam esse dicimus, sed cum discrimine quodam

9 personarum. Clarus quispiam aut illustris est? *versaria in republica, atque in ea excellentius se gerere studuit?* Id pro Sextio.

Posterior ei sententia tenenda: & facien-

Id. ad Att.7. epist.7. faciendum *quod pecudes, quæ dispulsæ, sui generis sequuntur gregem.*

Quis color aut ratio, eum tranquillis rebus ad clavũ sederis, ut deseras abiiciasque eum, turbatis? non potes. Huic generi hominum, scimus (Id. pro Sextio.) *dignitati esse serviendum, reipub. consulendum, officii rationem in omni vita esse ducendam.*

10 Miscete & junge: sed cum hac lege, ut appareat (Id. Ad Fam.4. epist.7.) *Sapientem & bonum civem initia belli civilis invitum suscipere, extrema non libenter persequi.*

Consilia tua si ad pacem confers, si in ipso æstu belli, iræ ac victoriæ moderatis: ô virũ, ô civem! At parte 11 altera latet aliquis? & est ex eo genere, qui (Id. Pro Sextio.) *missos fecerunt honores, nec rempublicam attingunt?*

Hic, me judice, nec Civile quidem bellum attingat. Cur nunc se det in turbidum illud mare, qui tranquillũ non tentavit? Ille vero (Cæs. in iis Ad Att.10. epist.7.) *neque tutius, neque honestius reperiet quidquam, quam ab omni contentione abesse.*

(Cælius ad Cic. lib.10.) *Eligat censeo aliquod opidum vacuum à bello, dum hæc decernuntur:*

Sed

Sed cum ea item lege, ut *ne propen-* ad Att.
sior ad turpem caussam videatur. Cicer.

Animo saltem, quis patriam non Ad Att.
3 juvet? Cape exemplum ab ipsa Mo- 7. epist.
destiæ & Prudentiæ prole, Titio At- 25.
tico, qui *ita in repub. est versatus, ut* Nepos
semper optimatium partium & esset, & in ejus
existimaretur: neq; tamen se Civilibus vita.
fluctibus committeret, quod eos non magis in sua potestate existimabat esse, qui se his dedissent, quàm qui maritimis jactarentur.

4 Vir optime salve, & probāde magno illi Cæsari, qui *denunciante Pom-* Sueto.
pejo, pro hostibus se habiturum, qui reip. Jul.
defuissent: ipse Medios, & neutrius par- cap. 75.
tis, suorum sibi numero futuros pronunciavit.

Hoc nostrum Arbitrium est in re litigiosa. in quo *facile intellego, pu-* Cic. in
gnandi cupidis hominibus me non satis iis ad
facere: Attic. 8.

Sed iidem illi vitam meam cogi- epi. 15.
tent: sciantque *consilia nostra paucis* Id. pro
& togæ socia, non belli atque armorum Marc.
esse.

CAP. VII.

De Finiendo civili bello & Operis mei finis.

SUMMARIA.

1 *Duplex ratio finiendi civilis motus.* Pactio *melior. ibid.*
2 *Dies & tempus, semper pro regibus.*
3 *Diuturnum bellum iis noxium.*
4 *Victoria plena vix hic conducit.*
5 *Nisi consilio valde regitur.*
6 *Auctores motuum tollendi.*
7 *Instrumenta removenda.*
8 *Leniter cum aliis agendum.*
9 *Non audiendæ sanguinariæ hirudines.*
10 *Salutare Consilium!*
11 *Decus Regum, clementia.*
12 *CONCLVSIO.*
13 *Et pro Principe votum.*

Sed

SEd ſerio jam exſulto. & ut nautæ

——*quando ex alto procul*
Terram conſpiciunt, Plautus Menæc.

ex animo lætatur: ſic ego, qui terram non aſpicio, ſed tango. Breve ſaltem ſpatium intereſt, de Civili bello Finiendo: quod una nec mu-

1 tata velificatione decurram. Finitur Civilis diſcordia dupliciter, Pactione aut Victoria. Illam eligo. & omnino melius. *Sapientia id potius extingui, quam armis & ferro rem in diſcrimen adducere*, Cicer. Phil. 5.

Mihi omnis pax cum civibus bello Civili utilior videtur. Id. Philip. 11.

2 Etiam temporaria & parum firma. Nõne divulſi animi interea coaleſcunt? Errant, qui exacta hic omnia volunt & ad liquidum perducta. Acutè ſimul & verè Curtius: *Nec fallebat Antipatrum diſſentire ab animis gratulantium vultus, ſed bellum finire cupiendi opus erat decipi.* Lib. 6.

3 Rex prudens ſæpè *moram magis quam bellum metuet*. Liv. 21.

4 Tamen pleriſq; placere video Fi-

Flor. 11. cap. 18. niendi modum alterum: qui *veram volunt, & sine exceptione Victoriam.*

Quæ splendida sæpius, quam salutaris: nisi magna quadam pruden-
Cic. ad Att. 7. epist. 5. tia moderaris. Nam *ex victoria cum multa, mala, tum certè tyrannis exsistit.*

Tac. 5. Histor. Tu cave, & callidum Mucianum 5
hic audi: *Initia bellorum civilium fortunæ permittenda, Victoriam consiliis & ratione perfici.*

Illa adhibe, & imprimis semina 6
motuum tolle. Capita specie hono-
16. Annal. ris aut muneris ablega, ut *nova cupientibus auferatur dux & auctor.*

3. Hist. Ipsos milites remove. quos *spargi* 7
per provincias, & Externo bello illigari, pars consilii pacisque sit.

5. Hist. Sæpe *bellum externum* firmam *concordiam peperit.*

Sed ante omnia Clementiæ vesti- 8
Sallust. ad Cæs. giis tu adhære. neque audies *importunissima genera hominum*, qui *tot miserorum civium sanguine satiari nequiverunt.*

Ibid. *Qui te ad crudeles pœnas, aut acerba judicia invocant.*

Scili-

Scilicet ut ipsi *trahant, rapiant, & tanquam urbe capta libidine ac licentia sua pro legibus utantur.* Indid.

9 Non, non: Brutus tibi doctor melior. cujus saluberrimum effatũ. *Acrius prohibẽda esse bella Civilia, quam in superates iracundiam exercendam.* Cic. ad Brutũ epist. 2.

Iudica à plerisq; ignoratione potius, & falso atq; inani metu, quam cupiditate aut crudelitate civile bellum esse susceptum.

Ita res tuas augebis, ita famam. & efficies, *ut nec inimici quidem queri quidquam audeant, nisi de magnitudine tua.* Salluft. ad Cęs. Senc. 1. de Clement.

10 *Nullum ornamentum Principis fastigio dignius pulchriusq; est, quàm illa corona* OB CIVES SERVATOS.

11 SEd ego hactenus, ô Princeps, *quæ mihi utilissima factu visa sunt, quæque tibi usui fore credidi, quam paucissimis potui, perscripsi:* CONCLUSIO. Salluft. ad Cęs.

Nunc *voto finiendum volumen est.* Vell. 2.

12 *Et socios, cives, ac Deum ipsum precor hunc, ut tibi ad finem usque vitæ quietam &* INTELLEGENTEM HUMANI DIVINIQUE JURIS Tac. 4. Annal.

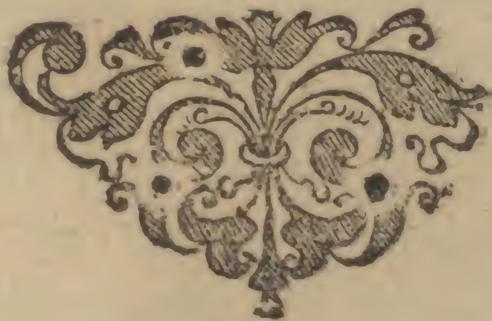
MENTEM *duit : illos , ut quandocunque concesseris ,* CVM LAVDE ET BONIS RECORDATIONIBVS, *facta atq; famam nominis tui prosequantur.*

ANNVE Ô REX REGVM.

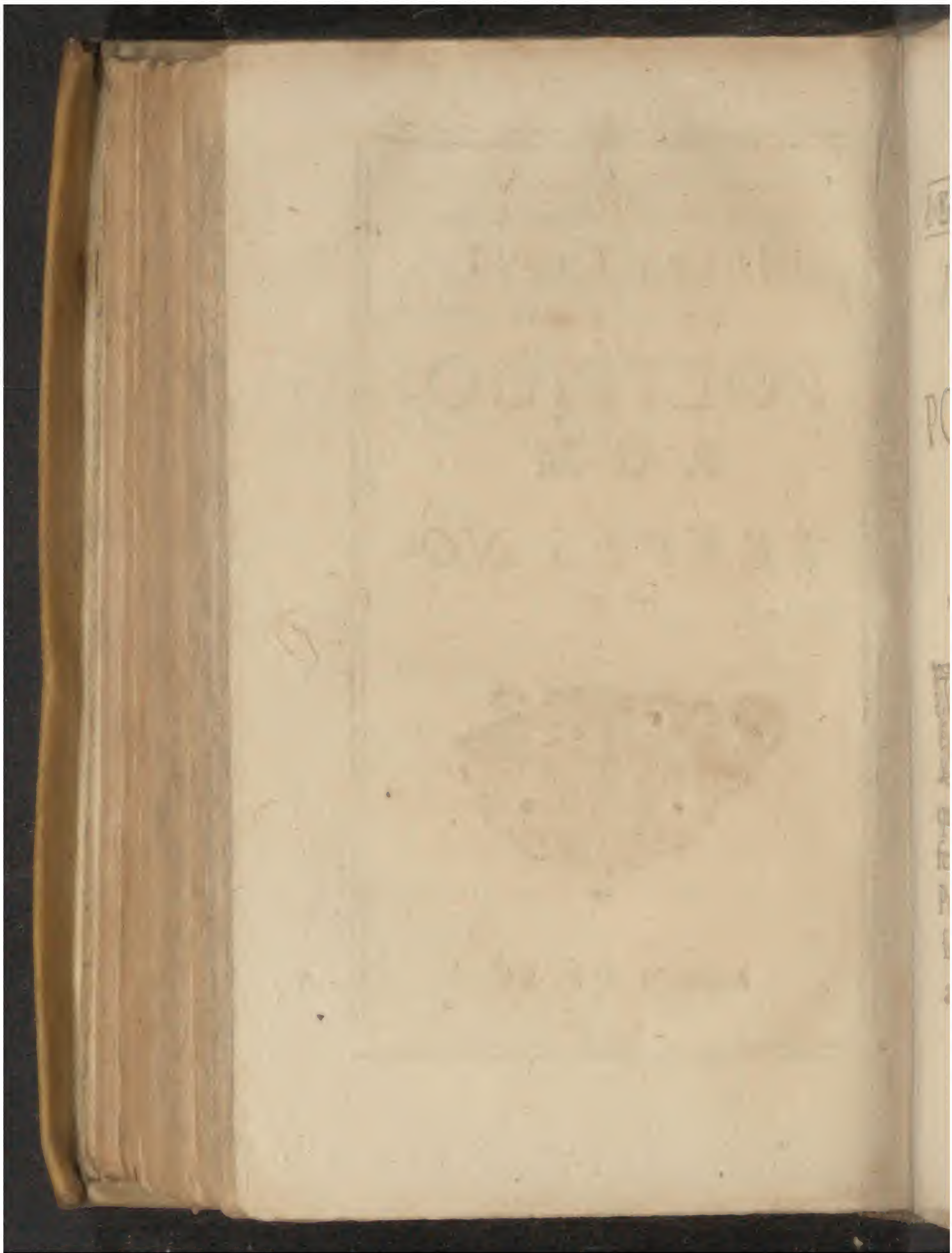
FINIS.

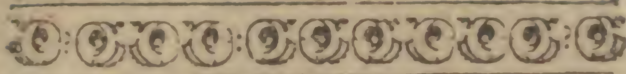
JUSTI

JUSTI LIPSI
AD LIBROS
POLITICORUM
BREVES NOTÆ.

Anno M. DC. XV.

JUSTI LIPSI

AD I. LIB.

POLITICORUM

NOTÆ.

HAs mihi viſum addere Lector, ut dictis meis alienisque interpres ſim, & tranſferam te alibi hærentem. Præcipuus ille finis. quod ſi lætum interdum aliquid aut floridum interveniet;

exemplum tibi erit, qui noſtra hæc augeas & illuſtres. Quid enim aliud iſta, quam velut Tabulæ quædam diſpoſitæ, & LOCI COMMVNES ſunt, ad quos commode referas lecta tibi in hoc argumento aut legenda? Vide & imitare.

De titulo librorũ. POLITICORVM LIBRI.] *Ita inſcripſi, nec perperam. Nam etſi propriè de Principatu agimus, & eius inſtructio mihi ſcopus: tamen & librorum prior pars velut commune προαύλιον ad quamq; Rempublic. eſt: & paſſim præcepta ad omnem Civilem vitam.*

IN CAP. I.

Pag. 44. VEterum monitis, imò & ver-

bis.

bis.] *Ita fecimus. Lapides & ligna ab alius accipio: ædificii tamen exstructio & forma, tota nostra. Architectus ego sum, sed materiam variè undiq; conduxi. Nec aranearum sane textus ideo melior, quia ex se fila gignunt: nec noster vilior, quia ex alienis libamus, ut apes.* Forma scriptionis.

Duos Rectores. Prudentiam & Virtutem.] *Sive duo etiam fulcra: sine quibus laudabilis & firma Respublica nulla unquam fuit, nulla erit. Tetigerunt utrumque alii: sed si neminem distinctè aut plenè præceptis id amplexum dixerim, libera magis vox erit quam superba.* Fulcra bina Reip.

IN CAP. II.

REctus de Deo sensus, in Deum cultus.] *Ita pietatem definimus, & hæc duo sane præcipua ejus munera sive partes, Nosse supremum illud numen, & Venerari. Lactantius:* Omnis sapientia hominis in hoc uno est; ut DEUM cognoscat & colat. *A sensu tamen veniendum est ad cultum. Idem.*: Sapientia præcedit, Religio Pag. 4[illegible] Pietatis duæ membra. *Lib. 3. Instit. cap. 30.*

 sequi-

ſequitur: quia prius eſt Deum ſcire, conſequens colere.

Ita appello Summum illud.] *Heu miſeriam! adeò à cognitione Summi illius remoti ſumus, ut ignoremus & nomen. Ipſe increpat*: Cur quæris nomen meum, quod eſt Mirabile? *Et Damaſcenus*: τὸ θεῖον ἀκατάληπτον πάντως καὶ ἀνώνυμόν ἐστι: Comprehendi omnino Divinum illud non poteſt, neque nominari. *Etſi nos tamen nomina ab antiquo habemus, & quod miremur, pleraque gentes quadrilitera. Sed cum eodem Damaſceno ſentio, nullum nomen aptius Deo tribui*, τοῦ ὄντος. *Cauſſa* ὅλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν ἔχει τὸ εἶναι, οἷόν τι πέλαγος οὐσίας ἄπειρον καὶ ἀόριστον: Univerſum enim illud Eſſe complectens in ſe ipſe habet, quaſi mare quodam infinitum & immenſum. *Pulcherrimè Hermes*: Ἔστιν αὐτὸς καὶ τὰ ὄντα, καὶ τὰ μὴ ὄντα. Ipſe eſt, & quæ ſunt, & quæ non ſunt. *Quo ſenſu? addit*: τὰ μὲν γὰρ ὄντα ἐφανέρωσε, τὰ δὲ μὴ ὄντα ἔχει ἐν ἑαυτῷ. Nam & quæ ſunt, aperuit; & quæ non ſunt, habet in ſe ipſe. *Ille ſcilicet eſt (Ægyptiorum templis*

cap. 4.
Lib. 4.

Dei proprii nomen ignoremus.

Lib. Iudicum cap. 13.

I De Fide, cap. 13.

Quod ei convenientiſſimū?

Pan an. cap. 5.

Deus eſt, qui eſt, & quod eſt.

Ad Roman. 2.

plis ritè inſcriptum) τὸ γεγονὸς, καὶ ὂν, καὶ ἐσόμενον: quod fuit; quod eſt, quod erit *ille ut Apoſtolus ait*, ex quo omnia in quo omnia. *Hæc talia nec impie nec inſcite dici poſſint: ſed quanto auguſtior & Deo dignior illa confeſſio?* Ἀνεκλάλητος, ἄῤῥητος, σιωπῇ φωνούμενος: ineffabilis, non dicendus, ſilentio exprimendus.

Mentē ſolutam quamdam.] *Mentem, ſed mente ſubtiliorem. Hermes ille verè Ter maximus in his divinis.* Ὕλης μὲν τὸ λεπτομερέστερον, ἀήρ. ἀέρος δὲ, ψυχή. ψυχῆς δὲ, νοῦς. νοῦ δὲ, ὁ θεός. Materia ſubtilior, aër. aëre. anima. anima, mens, mente, ipſe Deus.

Præditam motu ſempiterno.] *Rectè accipe: pro vita & actione ſempiterna. Ariſtoteles explicabit*: Θεοῦ δὲ ἐνέργεια, ἀθανασία· τοῦτο δ' ἐστὶ ζωὴ ἀΐδιος, ἀνάγκη τῷ θείῳ κίνησιν ἀΐδιον ὑπάρχειν. Dei actio, immortalitas hoc autem eſt perpetua vita: ut neceſſum ſit divinitati motum perpetuum ineſſe. *Nā de alio m tu, ſanè f lſum. Ille omnia movet, immobilis. omnia quatit inconcuſſus. Hermes:* πᾶν δὲ τὸ κινούμενον οὐκ ἐν

κινου-

Demiſſio animi hic tuta.

Hermes Pœman. cap. 1.

Deus mente purior.

Pœman. cap. 5.

Quo ſenſu, Deus in motu?

II. De Cœlo. cap. 3.

Vivit perpetuo.

Movet, nō movetur.

Raman. cap. 2. κινουμένῳ κινεῖται. ἀλλ' ἐν ἑστῶτι. καὶ τὸ κινοῦν δ' ἕστηκεν: Omne motum non in moto movetur, ſed in quieſcente. & id quod movet, quieſcit.

Pauca de Deo dicēda: Nec niſi in Sacris tradita. De Deo etiam vera dicere, periculoſum.) *Qui enim ſcis, an dicas vera? Circumludis infinitum & æternum illud, tu puſille, tu mortalis. Atq; hoc ſenſu, iſtud verum. Alias, non nego, quin de Deo liberè & verè dicamus, quæ de ſe ipſe, id eſt, quæ in ſacris myſticisq; libris, referantur.*

Vitium animi, in illū inquirere. Et inquiſitio ea vana. Qui melius ſcitur, neſciēdo.) *Hoc quoq; pari cautione & ſenſu. Curioſos tantum excludimus; quoniam, ut ait Baſilius:* τῆς ψυχῆς νόσημά ἐστι, τὸ κακῶς καὶ περιέργως ζητεῖν περὶ θεοῦ: Animi morbus eſt, malè & ſuperfluè de Deo quærere. *Quid autem quæramus? Cœli aut ſideris unius naturam plenè nondum cepimus; & volumus cœli ſiderumq; auctorem? Vani, vani! Poetam audiamus:*

Philetas.
Θεὸν νόμιζε, καὶ σέβου, ζήτει δὲ μή.
Πλεῖον γὰρ οὐδὲν ἄλλο τοῦ ζητεῖν ἔχεις.

Deum eſſe crede, & colito, ſed non quærito.

Nam

Nam nil habebis aliud hic,
quam quærere.

Sed & Bias olim monuit: περὶ θεῶν λέγε, ὡς εἰσί: De diis tantum dic, esse. *Pius noster scriptor magis piè;* Deus religione intelligẽdus est, pietate profitendus est, sensu vero persequendus non est, sed adorandus. *Laert. in ejus vita.* Venerare nõ rimare.

Effectus tamen ejus.] *Omnino dei opera & effectus noscenda, si vis ipsum,* Νοῦς ὁρᾶται ἐν τῷ νοεῖν, ὁ θεὸς ἐν τῷ ποιεῖν, *ait Hermes. Ut solem deficientem non directo, sed in aquis intuemur; sic deum in operibus.* *Hilar. de Trinit.* Deus in effectis, & ab iis, noscẽdus.

Affectus (si ita appellare fas.] *Merito dubito, imo non dubito. Nam revera affectiones nullæ in perfecta illa simplicique natura, sed pura res ipsa. Damascenus:* ποιότητος τὸ θεῖον ἐλεύθερον: Qualitatis Deus expers. *Itaque propriè, non ille Sapiens, Bonus, Justus: sed Sapientia, Bonitas, Justitia. Hilarius:* Quidquid in Deo est, Deus est: totum quod in eo est, unum est: *Et Augustinus:* Quidquid ibi intellegi potest, substantia est. *Nec Plato ignoravit:* Αὐτὸ τὸ ἴσον, αὐτὸ τὸ καλὸν, αὐτὸ ἕκαστον, ὃ ἐστὶ τὸ ὄν: Totus *cap. 11.* Affectus nulli in Deo. *De Fide.* *De Trinitat.*

Ipsum

substãtia est. In Phædone.

Ipsum æquale, ipsum pulchrum, ipsum singulum, quod est id quod est.

In tenebris Deus. In Dissertat. ab Arriano digestis, lib. 1. cap. 14.

Interest animis & mediis cogitationibus intervenit.] *Alte hoc imprimite mortales, vix peccatis. Epictetus plane divinitus*: Ὅταν κλείσητε τὰς θύρας, καὶ σκότος ἔνδον ποιήσητε, μέμνησθε μηδέποτε λέγειν, ὅτι μόνοι ἐστέ. οὐ γὰρ ἐστὲ ἀλλ' ὁ θεὸς ἔνδον ἐστί, καὶ ὁ ὑμέτερος δαίμων ἐστί. καὶ τίς τούτοις χρεία φωτὸς, εἰς τὸ βλέπειν τί ποιεῖτε: Cum Janus adduxeritis, & tenebras intus feceritis, ne unquam in mentem venias dicere, quod soli estis. non enim estis. sed Deus intus est, & Genius vester intus est Quis autem usus iis luminis, ut videant quæ agatis?

IN CAP. III.

Cum Religione Resp. floret, aut cadit.

OMnia prospera colentibus deos, adversa spernentibus.] *Serio cogitare debet Princeps. Religio neglecta aut prolapsa, traxit semper remp. secum, & trahet. Vates ille haud vanus*:

Di multa neglecti dederunt
Hesperiæ mala luctuosæ.

Et Lactantius adserit: Ideo mala omnia rebus humanis cottidiè ingravescere, quia Deus mundi hujus effector & gubernator derelictus est: quia susceptæ sunt, contra quam fas est, impiæ religiones. *Horat. Lib.5. Instit. cap.8.*

In quam naturæ vitio nos proni] *Adeo verum est, ut in alia vitia ducti videamur in hoc rapi. Plutarchus haud injuria deplorat* τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ὅρον οὐκ ἔχουσαν, οὐδὲ κρατοῦσαν αὑτῆς, ἀλλ' ἐκφερομένην ὅπου μὲν εἰς δεισιδαιμονίαν καὶ τῦφον, ὅπου δ' εἰς ὀλιγωρίαν τῶν θείων καὶ περιφρόνησιν: humanam infirmitatē, metam terminumque non habentem, nec sui potentem, sed efferentem se, modo in superstitionem & vanitatem, modo in neglectum rerum divinarum & contemptum. *Atqui, ut idem addit,* ἡ δ' εὐλάβεια, καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν, ἄριστον: Religio, & ut nihil nimis, optimum. Superstitiosi nos natura: *In Camillo.* Aut Impii

Si tamen peccandum est, fateor tutius meliusque peccari in hanc Superstitionis, quam illam Impietatis partem. Νόσος δὲ μεγάλη ψυχῆς, ἀθεότης. ἔπειτα δόξα εἰς πάντα τὰ κατ' ἐπακολουθεῖ, καὶ ἀγαθὸν οὐδέν: In mediocritate virtus. *Hermes.*

cap. 12. οὐδὲν: Magnus, magnus animi morbus eſt, Impietas: quoniam illum opinio & inclinatio ad omnia mala ſequitur, boni autem nihil. *Et ſanè ea ſtante nunquam Reſp. ſtabit.*

Peſſima Impietas Pernicies rerũ publicarum.

Nulla res multitudinem efficacius regit, quam ſuperſtitio.] *Multitudinem dico, non hanc togatam tantum aut muliebrem, ſed etiam illam accinctam & militarem. quæ, ut idem Curtius ait:* alioqui impotens, ſæva, mutabilis, ubi vana religione capta eſt, melius vatibus quam ducibus ſuis pareret. *Itaque uſi vel abuſi hac ſæpe viri principes. ut P. ille Scipio, qui Jovem in Capitolio conſulebat: Q. Sertorius, qui cervam circumducebat: C. Marius, qui Syram quandam fatidicam, Martham: P. Sylla, qui in præliis præferre & oſtentare ſolitus ſigillũ Apollinis. & exempla plura. Sed illud Caroli* VII. *Gallorum regis eximium: cujus res acciſas valdè reparavit hoc commentum. Virguncula fuit* Johanna *Lotharinga, (à deo ne inſtincta, an humana aliqua fraude ſubornata?) quæ palam ad Regem venit, & mira conſtantia aſſeruit divinitus ſe miſſam,*

PAG. 29. Superſtitio efficax ad regendũ.

Lib. 4. Uſurparunt hoc fine multi.

Virginis Gallicanæ in hu-

missam, pellendis è Gallia Anglis. Res relata ad consilium: suasa, dissuasa. Regi admittere visum & prudenter. Ejus sanè opera, imo & ductu (nam arma gerebat, & viris præibat) Aurelianum arcta obsidione liberatū, & pleraque alia fortiter ac feliciter gesta. Ad extremum tamen vacillavit vaticinii fides, cum Johanna capta ab Anglis & Rhotomagum ducta, igne exusta est, ut præstigiatrix. Siasm⁹ sive dolus.

At tu fuge.] *Ab omnibus superstitio arcenda, à Principe maximè. quam altus scilicet erectusq; animus decet: at Superstitio & aniles persuasiunculæ, ut cum Poeta dicam,* Principem dedecet superstitio.

—— faciunt animos humiles formidine divum,
Depressosq; premunt ad terram. *Lucret.*

Et sane vilium ferè aut barbarorum est Superstitio. Plutarchus: Εὐάλωτον εἰς δεισιδαιμονίαν φύσει τὸ βαρβαρικόν: Inclinat natura ad superstitionem barbari. *Quod idem censeo de fœmineis imbecillisq; naturis.* Barbari ad eā proni. *In Sertorio.* Aut fœminæ ac pueri.

Deos à superstitioso timeri.] *Intellege, serviliter timeri. Nam duo vitii hujus propria, Nimius timor, Nimius cultus.* Timor ei.

comes & angor.

cultus. Seneca: Superstitio, error insanus est, amandos timet; quos colit, violat.

Epi. 83.

Intellectus sanus in versu veteri.

Modesta religio Principi convenit.

Hist. 3.

Religentem oportet esse, religiosum nefas.] *Mens prisco huic versui, religionem cum modo habendam, ut omnia bona: quæ talia esse desinunt, si ille absit. Nam Religiosum prisci dicebant in vitio, & cum copia quadam immodica, ut Mulierosum, Vinosum. Si autem alicui modus hic servandus, certe Principi, imo omnibus, qui in Rep. versantur. Niceph. Gregoras haud inscite:* τῷ γὰρ μόνῃ προσέχοντι τὸν νοῦν τῇ κατὰ θεὸν θεωρίᾳ, ὄρεσι καὶ σπηλαίοις ἐνδιατρίβειν προσήκει. ὅστις δὲ μετὰ τῆς ἀρετῆς καὶ πολιτικὸν ἤσκησεν ἦθος, καὶ πεῖραν ἔχει πραγμάτων παντοίων, οὗτος λαὸν ὁδηγεῖν ἐς τὰ βέλτιστα καὶ σωτήρια κράτιστος: Nam qui in una Dei contemplatione mentem defigit, huic tali montes & speluncæ conveniunt. at qui una cum virtute civiles etiam mores conjunxit, & notitiam sibi paravit rerũ variarum: ille vero populum ad optima & saluberrima ducere idoneus est.

Reli-

Optimus animus, pulcherrimus cultus

cultus.] *Breviter hoc ipsũ & acute Lactantius*: Religiosissimus est cultus, imitari *Etiam Hermes Ægyptius*: Θρησκεία τοῦ θεοῦ μία ἐστὶ, μὴ εἶναι κακόν: Unicus (*certe præcipuus*) dei cultus est, non esse malum. *Possem hic quadã apposite & vere: sed Megarensis ille Sapiens mihi inclamat*, περὶ τὰ τῶν σῶν ἐν ὁδῷ. gio in vita & factis. *Lib.5. Instit. cap.10.*

Moysen illum Ægyptium.] *Historiola, quam aspexi, amana & hodie utilis est. Tu, si lubet, ab auctore eam pete.*

IN CAP. IV.

ET vocem Fata sequuntur.] *Hac mente veteres Fata voluerunt Jovi presto esse cum stilo & tabulis, ad inscribenda ejus dicta. Latinus Placatus*: An ut illa majestatis tuæ participi Deo feruntur assistere Fata cũ tabulis: sic tibi aliqua vis divina subservit, quæ quod dixeris, scribat ac suggerat? *Et Marcian. capella* Parcas, scribas Jovis *appellat*, quod ejus decreta in æreas tabulas referant. *Ovidius aspexit*: Fatũ, Jovis verbũ. *In Paneg. ad Theod.* Veterum involucra. *Metamor.*

——Cernes illic molimine vasto
Ex ære & solido rerum Tabularia ferro.

Ipsi

PAG. 56. Volũtas à Fato immunis. *Lib.* 5. *de Civil. c.* 8. *cap.* 14. Nec ad mala, nisi à se, impellitur.

Ipsi homines, tamen in parte.] Adeo *enim* sunt, *ait Augustinus*, omnium potestates, quamvis ab illo non sunt omnium voluntates. *Ab uno & perpetuo illo bono, jure amovemus omnia mala. Trismegistus:* Αὐτῷ δὲ τῷ ποιοῦντι οὐδὲν κακὸν, οὐδ' αἰσχρὸν νομιζόμενον. ταῦτα γὰρ ἐστι τὰ πάθη τὰ τῇ γενέσει παρεπόμενα, ὥσπερ ἰὸς τῷ χαλκῷ, καὶ ῥύπος τῷ σώματι. ἀλλ' οὔτ' ἰὸν ὁ χαλκουργὸς ἐποίησεν, οὔτε τὸν ῥύπον ὁ ποιητὴς γεγένηκεν, οὔτε τὴν κακίαν ὁ θεὸς: Ab ipso conditore nihil malum aut turpe esse existimandum est. Hæc enim sunt affectiones quædam adhærentes & concomitantes ipsam generationem, sicut ærugo æs, & sordes corpus. Atqui nec ærug nem faber fecit, nec sordes auctor produxit, nec malitiam Deus.

Fatum inevitabile. *Lib.* 23.

Nullis consiliis vel auxiliis vitamus.] *Ammianus*: Nulla vi humana vel virtus meruisse unquam potuit, ut quod præscripsit fatalis ordo, non fiat.

PAG. 57.

Heu fatis superi certasse minores.] *Ita Jupiter ipse apud alium Poetam:*

Me:

Me quoque fata regunt. *Ovid. 9. Metam.*
impia sententia dicam, an stulta? Cur enim numen vincatur à Fato? numquam certant. Et nos ipsi cum Deum supra Fata esse dicimus, magis Stoicis contradicimus, quam aliquid pro re dicimus. Nã quæ hic comparatio? proinde est, ac si ambiguam, Judéxne super sententiam sit, an ipsa super illum. Sed mutare inquiunt, Fata an Deus potest? Abi inepte: scito eum nolle: & hoc satis. Ordinem fati æterna series regit, cujus hæc prima lex est: stare decreto.

Deus non subest Fato:

Nec id tamen mutat.

Seneca 2. Natural. Quæst.

Consilia corrumpit.] *Quæ aut mala scilicet immittit, aut nec bona fortunat:* τῆς γὰρ θείας οὐ συμμαχούσης προνοίας τοῖς τῶν ἀνθρώπων βουλεύμασί τε καὶ πράγμασι, πονηρὸν αὐτοῖς ἀπαντᾷ τὸ τέλος, καὶ σφόδρα τοι ἐναντιώτατον. οὔτε γὰρ βουληφόρος ὁ βουληφόρος. οὔτ' ἀνδρεῖος ὁ ἀνδρεῖος. ἀλλὰ τά τε σοφὰ βουλεύματα πρὸς ἄσοφον τελευτῶσι πέρας, καὶ τὰ γενναῖα καὶ ἀνδρικώτατα πράγματα, ἄνανδρόν τε καὶ μάλα αἰσχρὰν τὴν ἧτταν καρποῦται: Nam ubi divina Providentia non commilitat consiliis actionibusque hominum, malus

Consilia nostra sibi Fatum aptat.

Niceph. Greg. lib. 3.

malus iis exitus obvenit, & cogitationibus valde adversus. Nam tunc neq; vir consultus, consultus est; nec fortis, fortis; sed etiam sapientissima consilia insipienter desinunt, & generosa maximè ac fortia facta turpem & infamem exitũ consequuntur *Hæc Gregoras. cui testimonium do, neminem prudentius aut crebrius hæc fatalia Historiæ suæ miscuisse.*

Fata per caussas agunt.

Ut quod accidit, etiam meritò accidisse videatur.] *Lucani eadem mens.*

Lib. 7.

Hoc placet, o superi, vobis cum vertere cuncta
Propositum, nostris erroribus addere crimen?

Et revera is ordo caussarum & eventuum ut etiam humana ratione non aliter cadere debuisse judicemus. O [illegible] *sapientia! quæ res omnes ita dirigit & flectit, ut tamen ipsi illuc ivisse videamur. Quid ergo? ad peccatum impellit Deus: non, non sed ad lapsum, id est, res & fortunas mutat & ab alto dejicit, ab imò attollit, & hæc talia externa; sicut nos ipsi consiliis factisque gradum nobis struamus*

Trahit nos sæpe De⁹ in externa mala. Sed cũ culpa

struamus ad fatalem illum lapsum sive ascensum. Ut qui in vinclis à lictore ducitur, plerumque sponte it, trahendus tamen nisi eat; ita hic.

Tibi quis hic fructus?] *Fructum unum & præcipuum expressi, Patientia: licet alterum nunc addas, Scientia. Vos qui in Regno aut Republica, scite: ferri & volvi omnia sursum, deorsum,* & nullius rei eodem semper loco stare fortunam.

Regitur fatis mortale genus,
Nil sibi quisquam spôdere potest
Firmum & stabilem.

Atq, ut noster ait: rebus cunctis inest quidam velut orbis, ut quemadmodum, temporum vices, ita & morum vertantur: *imo & imperiorum. Græci floruerunt? post hos Afri post hos Romani, post hos Scythæ: & qui scio an non brevi nova aliqua gens?*

Nam fati maligna perpetuaque in omnibus rebus lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimum, velocius quidam ascenderunt, relabantur. *Stare in fastigio Scythas sive Turcas jã video: & stare. A multis annis*

tamen nostra. In Fato cõsideranda volubilitas rerum.

Sen Cõsol. ad Helviam.

Sene Octavia.

Taci. 3. Annal.

Hodie sic, cras aliter. Regna infirm.

Sen. pater in Præfat. 1. Contro.

nis nulli eorum progressus: profectò (verè vaticinor) spectant casum. Hæc talia, quisquis rebus consiliisque interes, considera: & quantum humano ingenio potest, prævide, quo inclinent se fata. & tu ad illa. Nam miser quid pugnes? καὶ γοῦν ἐξ αὐτῶν ἐδιδάσκετο πραγμάτων ἄνθρωπος, ὡς ὅσα μὴ συναιρομένην ἔχει τὴν ἄνωθεν δεξιὰν τούτοις καὶ γῆ καὶ θάλαττα μάχεται καὶ ἀὴρ, ὥσπερ τινὶ δραπέτῃ θεοῦ καὶ τῆς δίκης ἀλάστορι δραστηρίως ἐπιτεθέμενα: Ex ipsis factis homo discat, quæcumque cooperantem & commilitantem non habent supernam dexteram, his terram & mare & aerem adversari, tanquam fugitivum aliquẽ DEI & Justitiæ violatorem efficaciter persequentia. *At contra, quo Fatum vergit, alia etiam omnia: & velut viam illi muniunt ignari aut inviti, Cæsar ad Principatum venire debet? Societatem cum illo Pompejus coeat, & calide evehat juxta sese: Dejicere postea vult? frustra caussam duntaxat armorum præbeat, turpiter & imperite ex Italia fugiat, aleam de summa re uno prœlio jaceat festinanter. Romanos imperare*

Niceph. Greg. 7. Fatorũ deverdeverbia videnda.

Illuc omnia sedant, tracta occulto fune.

perare

perare fatum est? Annibal à Cannis Romam non petat: Philippus fœdus sine effectu cum illo ineat, & navis cum legatis velut casu capiatur: ceteri itē reges quiescant, & alii post alios vincantur, fatali omnium ignavia. *Quid de hodierno Europæ statu cogitem, sileo. Sed Fatum quid tibi vis? quod telum subito in me injicis? Ecce nuncius*, * PLANTINUM *illum meum, quo neminem ego, nemo me fidelius amavit; illum pulcherrimæ artis columen, & stili mei lucem; abiisse. Heu, heu, ego vivo & scribo!*

Tac. 15. Annal.

* *Obiit Kal. Julii anni 1589.*

IN CAP. V.

POtest contingere nocenti, ut lateat, latendi fides non potest.] *Imitatus est & argute extulit minor Seneca:* PAG. 62.

Scelus aliqua tutum, nulla securum tulit. *In Hippol.*

IN CAP. VI.

ESse, quam videri, probus malis.] *Machiavellum ergo nemo audiat, qui simulatam nescio quam virtutem* PAG. 64.

Pura

probi- *Principi induit, & scænæ servientem. O*
tas *dogma ad Principis perniciem, & subdi-*
proba. *torum!*

Apud Honestum ei civile est, cui corpus
Am- nimis carum est-] *Cato Censorius in*
miam. *hanc sententiam*: Cultus magna cura
lib.16. tιbi, magna virtutis incuria.

IN CAP. IIX.

QUisquis in re Civili intellegens
haberi volet, opus ei Experien-
tia.] *Multa & pulchra apud Ph lo-*
Expe- *sophum in loco vide, quem hic citavi. Il-*
rientia *lud certum, intellegere te aliquid ex le-*
in Rep. *ctione vel auditu in rebus Civilibus pos-*
opus. *se, atq; etiam judicare, tangere aut tra-*
ctare eas non posse, sine usu.

IN CAP. IX.

PLura ad Prudentiam confert.]
Si ulla quidem res ad Prudentiam
publicam privatamq; facit, facit Histo-
ria. quam Leoni futuro Princ pi, Basi-
lius pater jam princeps, egregie commen-
Histo- *dat, verbis quæ merito adscribo*: Ἱστορί-
riæ cō- ας ἀρχαίας ἐξέρχεσθαι μὴ κατόκνει, ἐν αὐ-
pen- ταῖς γὰρ εὑρήσεις ἀκόπως, ἅπερ ἕτεροι
diosa συνῆξαν ἐγκόπως, καὶ μάθοις ἐκεῖθεν
τοῖς

τάς τε τῶν σπουδαίων ἀρετὰς, καὶ τὰς τῶν φαύλων κακίας, τάς τε τοῦ βίου πολυτρόπους μεταβολὰς, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ πραγμάτων ἐναλλαγὰς, καὶ τοῦ κόσμου τὸ ἄστατον, καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς εὐμετάπτωτον, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τῶν μὲν φαύλων τὰς ἀμοιβὰς, τῶν δὲ σπουδαίων πράξεων τὰς ἀντιδόσεις, ὧν τὰς μὲν φύγῃς, ἵνα τῆς ἐκεῖθεν δίκης πεῖραν μὴ λάβῃς, τὰς δὲ κατορθώσῃς, ἵνα τῶν ἐντεῦθεν ἐπάθλων καταξιωθῇς: Per Historias veteres ire ne recusa, Ibi enim reperies sine labore, quę alii cũ labore collegerunt atque illinc hauries bonorum virtutes, & improborum vitia: vitæ humanæ varias mutationes, & rerum in ea conversiones; mundi hujus instabilitatẽ, & imperiorum præcipites casus. Et ut verbo cõplectar, malorum facinorum pœnas, & bonorum præmia. quorum illa fugies, ne in divinæ Justitiæ manu incidas, hæc amplecteris, ut præmiis quæ ea comitantur potiaris. *Hæc Græcus ille Imperator in libello quem* Κεφάλαια παραινετικὰ *inscripsit: probo, pio, & digno quem Principes legant.*

laus, & fructus. Cap. 56.

Basilii Monitoria.

Eadem ad Civilem hanc partem

Pag. 74. utilissima.] *Non tamen omnis Historia, ne erres. Ut aurum non quævis terra gignit: sic nec hæc promiscua, Prudentiam Civilem. Quæ illa igitur? ea, quæ tres has Notas habet: Veritatem, Explanationem, Judicium: id est, quæ legitima Historia est, & perfecta. Nec enim talem ego unquam censuero, cui trium horum aliquod deest. Prima Nota* VERITAS *est. ut nempe res eventusq; omnes pariter & ex fide narret*, nec quicquam (quo nimis fere inclinant scribentium animi) haustum ex vano velit. *Olim & nunc rara virtus: & à qua non affectu solum aut aspectu pleriq; abeunt, sed specie etiam virtutis. Nam, fidem in Principem aut statum censent narrare aliquid non ex fide, Atqui hæc fundamenta operis est,* καὶ ἡ ἀλήθεια (*ait in hac ipsa re Dionysius*) ἀρχὴ φρονήσεώς τε καὶ σοφίας: & Veritas, Principium Prudentiæ simul & Sapientiæ. Ut *animanti oculos si eruas reliquum corpus inutile reddas, sic Historiam, si ab ea hoc lumē. In falsa & errante, quomodo non fallare semper & erres? talis firmiter nunquam te diriget, aut tuas actiones. Nota altera*

Quæ Historia Politico utilis.

Ea quę Vera sit.

Livius.

Præfat. Archæol.

EXPLA-

Explanatio *est. ut rem scilicet non fideliter tantum narret, sed disponat etiam atq; exponat. Quomodo, & quare. quidq; gestum sit, addat*: ut non modo casus eventusque rerum, sed ratio etiam caussæque noscantur. *Magna hæc laus, & Polybio judice, ita necessaria, ut usum non habeat, quæcumque ea caret.* Ἱστορίας γὰρ, inquit, ἐὰν ἀφέλῃ τις τὸ Διὰ τί καὶ Πῶς, καὶ Τίνος χάριν ἐπράχθη, καὶ τὸ πραχθὲν πότερα εὔλογον ἔσχε τὸ τέλος, τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς, ἀγώνισμα μὲν, μάθημα δὲ οὐ γίγνεται: Ab Historia si quis auferat, Quare, Quomodo, Quo fine quidque sit actum, & an ex ratione satis ceciderit; quidquid in ea reliqui, id ludicrum magis erit, quam doctrina. *At Nota tertia.* Judicium. *ut discrimen lumenque rebus adhibeat: & hæc probet, (sed breviter, & quasi aliud agens) hæc damnet.* quod præcipuum munus Annalium reor, ne virtutes sileantur; utque pravis dictis factisque ex posteritate & infamia metus sit. O *pulchra ista pars! & quæ actiones vitamq; omnem format & dirigit, si à judicio ta-*

Quæ plana sit: Taci. 1. Histor.

Lib. 3.

Quæ munia judicis.

Tac. 3. Annal.

men profecta directo. Nam prævius aliquis aut imperitus, frustra illuc se dabit: & cum suo tamen irrisu magis, quam nostra noxa, quia vanitas statim apparet. Hæ sunt tres illæ Notæ; quas in quacunque Historia reperies, Veteri sive Nova, scito puram probumque esse illic aurum. Scrutare.

Judicium Historicorū, qui nobis Probi. Sed visne etiam ad specimen distinctè Scriptores aliquod tales tibi ingeram? faciamne si in hoc judicio, judicium meum ipse in judicium mitto: Distinguam per Tempora & Gentes. Inter Græcos veteres duo sunt mirificè mihi probi.

De Thucydide sententia nostra. THUCYDIDES: qui res nec multas nec magnas nimis scripsit, sed palmam fortasse præripit omnibus qui multas & magnas. Elocutione tota gravis & brevis, densus sententiis, sanus judiciis: occultè ubique instruens, actiones vitam dirigens, orationibus & excursibus pene divinus. Quem quo sæpius legas, plus auferas: & numquam tamen dimittat te sine siti. Alter ab isto est.

De Polybio. POLYBIUS, qui multa & præclara libris XL. composuit: sed pars pleraque, aut tota periit, aut mutilata ad nos venit.

cuius

*cum fraude generis humani. Ille judici°
& prudentia Thucydidi haud dispar,
cura & stilo solutior. qui excedit, ab-
rumpit, diffundit, & sæpe non tam nar-
rat, quam ex professo docet. Sed recta &
salutaria ubiq; ejus monita: & quem e-
go hoc magis Principibus commendatum
velim, quod anxia in eum inquisitione
non opus, sed sensus suos aperit & reve-
lat ipse. Nam Tucydides sæpe artior &
obscurior eoque qui circa Principem ma-
gis, quam Principi aptus.*

Inter Græcos medios PLUTARCHUS *est. qui non Historiam proprie, sed par-
ticulas Historiæ scripsit & ablegit, Illu-
strium virorum vitas. Sed dignus ta-
men. si quis alius, Principe scriptor, qui
judicium mirifice format, & difiusa ac
plana quadam scribendi via ad Virtu-
tem ubiq; & Prudentiam ducit. sed ad
illum [illegible] & nisi fallor, nullum omni-
no quam acutior doctor.* De Plutarcho.

XENOPHONTEM *prætereo: Absit. Sed laudatissimus ille Cyrus e-
jus non habet hic locum, quem magis
ad exemplum vitæ, quam ad fidem re-
rum scripsit. In reliqua Historia (Græca-* De Xenophonte.

nica inquam, aut Persica) sine suavis ille, & fidus, certe circumspectus scriptor: è quo tamen haurias magis Prudentiam hanc Civilem, quam ut ultro eam proponet. Sententias quidem & dogmata raro miscet. Sed juvit nos hic egregie via alia. cum Thucydidem adhuc latentem, & in sua manu ut opprimeret (o candidam, & ab omni æmulatione vacuam mentem!) primus ipse protulit & divulgavit.

De Niceta. *Jam inter infimos quoque Græcos duo sunt, quos non contemno. Prior est* NICETAS CHONIATES, *qui res Græcanici imperii scripsit, orsus à* * *Johanne Commeno Alexii F. ad urbem captam, sive ad Balduinum Flandrum. Is parum adhuc vulgo notus, fateor: sed dignissimus notitia: purum rectumque ingenium, si aliud illo ævo. Stilus ejus operosus, poetas & Homerum sæpe resipiens: at res & narratio ipsa, distincta, composita, sine vanitate, sine ineptiis, brevis quod satis sit, & fida. Crebra apud eum & opportuna monita: judicia non libera solum, sed sana. Ad summam, legite vos Politici,*

* *Ab anno Christiano 1118. usque ad annum circiter 1210.*

gratiam

gratiam mihi aliquis pro indicio habebit, certe debebit.

Alter est, NICEPHORUS GREGORAS, *qui Historiam & filum narrationis ejus excepit, at non laudem. Scripsit enim ab urbe capta res, ad Andionici Palaologi posterioris mortem, sed nequaquã pari castigatione aut industria, & vitia plura traxit sui ævi. Superfluit, aut evagatur: & res orationesq; proprias miscet, indecore, imò ineptè. Judicia tamen ejus crebra, & plerumq; recta: caussæ eventuum curiosè posita: pietas inculcata, & multa opportune ad primam illam caussam relegata; id est, Deum. Sane Providentiam & Fatum non alius scriptor asseruit magis. Legendus cum hoc nomine, tum etiam illo, quod pleraque ejus Historia ab avo nostro non dissidet: Imo lites dissensusque in Sacris reperies haud dissimiles hodiernis.* De Gregora.

LATINI *sequuntur, quorum agmen* CORNELIUS TACITUS *mihi ducat. Ante Livium: inquies. Non eloquentia, aut aliis virtutibus: sed iis quas nunc consideramus, Prudentiæ & Judicii notis. Quis illo verius narrat,* De Tacito.

aut brevius? quis narrando magis docet? In moribus quid est, quod non tangat? in affectibus, quod non revelet? Mirabilis omnino scriptor, & qui serio hoc ipsum agit, quod non agit. Nec enim Historia solum est: sed velut hortus & seminarium præceptorum. Ut ii qui vestes acu pingunt, ingeniose gemmas inserunt, sine confusione aut noxa formarum: sic iste passim Sententias, serie narrationis nihil omissa aut læsa. Scaber tamen quibusdam & obscurus videtur suóne vitio, an ipsorum? Nam acute argutéque scripsisse fateor. & tales esse debere, qui cum legēt. Ideò Consiliariis magis Principum, quam ipsis commendo: qui habeant eum Sapientiæ simul & Prudentiæ verum ducem.

De Sallustio. Alter esto C. SALLUSTIUS; omnino primus, si libros modo ejus haberemus. Sed Historiarum corpus illud totum periit: & ex his pauculis, admirare eum magis libet quam anxie judicare. Illud video, Thucydidi simillimum esse: & ideo quæ de illo dixi, dixisse hic me puta.

Tertius

Tertius est T. LIVIUS *magnitudine quidem & majestate operis ante omnes. Diffusus ille & placidus, in concionibus maximè disertus; & talis omnino qualem Fabius descripsit. Patavinitas ei objecta ab Asinio: id est, nisi fallor, sermonis quædam peregrinitas, nec tam in verbis quam stilo toto. Nos quoque supinum eum alibi aut frigidum, imo & ταυτόλογον agnoscimus. derivaturi libenter tamen in exscriptores hanc culpam. Judiciis sententiisque bonus est; etsi non frequens. quid refert? pro ipso loquitur docetque copia tot eventuum & exemplorum.* De T. Livio.

Sequuntur scriptores duo, velut proprii Principum, & assiduè iis in manu sinuque habendi. Q. CURTIUS: *qui me judice probus est legitimusque Historicus, si quisquam fuit. Mira in sermone ejus facilitas, in narrationibus lepos. astrictus idem, & profluens, subtilis, & clarus; sine cura ulla accuratus. Verus in judiciis, argutus in sententiis, in orationibus supra quam dixerim facundus. Quod si varium magis argumentum habuisset; fallor, aut variæ Prudentiæ eximium magis specimen præ-* De Q. Curtio.

buisset. Sed Alexander, quid nisi bella?

De C. Cæsa. C. CÆSAR *res suas ipse digessit: composite sane, & pari modestia ac libertate. In stilo sunt quæ culpem, sine ejus tamen culpa. nam malam aliquam & alienam manum accessisse, satis mihi liquet. Prudentiam non è verbis ejus hauries, sed è factis: & maximè Militarem. Commentarii enim sunt, & nihil pollicentur præter nudam simplicemque narrationem.*

Inter mediæ ætatis scriptores (proh dedecus!) non est quem pro mediocri Historico laudem. Adeo labente imperio barbaries statim & squallor omnia occuparunt: Tac. II. Histor. *& si qui scripserunt, ii fere ad vana delapsi,* falso vera, aut majora vero, miscuerunt. De Ammiano. AMMIANUS *tamen* MARCELLINUS *fidei & judicii satis clarus est, modo stili.*

De Lamb. Schafnaburgensi. LAMBERTUM *etiam* SCHAFNABURGENSEM *haud plane contemno, in rebus Germanicis.*

De Roderico Tolet. *Uti nec* RODERICUM TOLETANUM, *in Hispanicis. Uterq; bonus quantum potuit in tali ævo.*

At patrum & nostro ævo videtur Historiæ

storia se commovisse. Scripsit eam ante annos paullo minus centum PHILIPPUS COMINÆUS, ita laudabiliter, ut nihil verear componere eum cum quovis antiquorum. Incredibile est quã ille omnia videat, penetret, arcana consiliorum eruat, & subinde instruat nos salutaribus rarisq; preceptis & id diffuse, Polybiano quodam exemplo. Quamquam revera Polybium aut talem aliquem ille nec vidit: & hoc quoq; laudem ejus auget, quod tanta præstitit, litterarum omnium rudis, solo usu rerum peritus, & naturali quadam judicii bonitate. Ite nunc scioli & linguarum aliqua cognitiuncula vobis placete. At Princeps noster hunc legito, & Enchiridium COMMINÆUS illi esto. Dignus Alexandris omnibus hic PHILIPPUS. De Comineo.

PAULLUM ÆMILIUM comitem huic do, qui in Galliis, & res quoque Gallicas scripsit, et si non Gallus. Ludovicus XII. decus hoc Italiæ abstulit, & vindicavit sibi. Ille, ut rem dicam, penè unus inter novos, veram & veterem Historiæ viam vidit, eamq; firmo pede De Paullo Æmilio.

tal-

calcavit. Genus scribendi ejus doctum, nervosum, pressum, ad subtilitatem & argutias inclinans, & relinquens desigensq; aliquid in animo serii lectoris. Sẽtentias & dicta sæpe miscet, paria antiquis. Rerum ipsarum sedulus scrutator, severus judex: nec legi nostro ævo, qui magis liber ab effectu. Convicium ævi est, quod minus ille placeat, quasi pauci sint, qui capiant hæc bona. In tantis tamen virtutibus etiam hæ labeculæ: quod stilum parum nectit, & spargit dividitque eum in minuta quædam membra. Hoc cum in omni seriosa oratione parũ congruum tum in Annalibus minimè: quorum est, ut ille ait, tarda *quædam* & iners structura. *Deinde, quod inæqualis: alibi nimium anxius & castigatus, ideoq; subobscurus; alibi (sed rarenter) laxus & solutus. Vetustatis etiam nescio quid affectat in omnibus hominum, locorum, urbium immutandis, & in veterem formam redigendis: sæpe erudite, interdum vane, sed, ut ego judico, semper indecore. Quorsum* Chartierius *Gallorum Cancellarius,* Quadrigarius *mihi sit? Ille ipse* Cancellarius,

Tac. De caus. cor. Eloq.

dica-

dicatur Præfectus juris? *& ubique* rex Tarraconensis, Castulonensis, Dux Geldubensis: *qui nobis & majoribus fuerunt*, Arrogoniæ, Castellæ, Geldriæ? *Talia infinita sunt audacter & ambitiose innovata, & cũ fraude pariter ac cruce lectoris. In his & paucis aliis, si refingere leviter eum nobis fas: (audeo dicere) virũ daremus supra omnem hanc novitiam, & ad priscam laudem.*

Sunt & avi nostri Historici duo, quos tangam. FRANCISCUS GUICCIARDINUS, *prudens peritusq́; scriptor, & qui tales lectores suos facit. liber est & verax; ab effectibus immunis; si tamen ab odio, quod retegere mihi non semel videtur in Ducem Vrbinatem, Sententias bonas utilesq́; inserit, sed parum astrictas. Vitia duo propria hujus avi non effugit, Quod & justo longior est, & Quod minutissima quaque narret. parum ex lege aut dignitate Historia: qua, ut Ammianus ait*, discurrere per negotiorũ celsitudines assueta, non humilium minutias indagare caussarũ. *Sed nec orationes ejus satis vegeta mihi, aut castigata. lãguet sæpe aut* *solu-*

De Frã. Guicciardino.

Lib. 26.

solutè vagantur. Deniq; uno verbo, inter nostros, summus est Historicus: inter veteres, mediocris.

De Paullo Jovio.

PAULLUS JOVIUS *multorum judicia magis acerba, quam libera experitur. Acriter valde in virum eum. Ego de eo sic censeo. Stilo bonum gravemq; esse, & planè ad historiam: judicio ac fide, ambiguum. Vbi affectus non distrahunt, rectum; ubi illi adsunt, obnoxium. Ad gratiam scilicet se dat & curam. Laudationum nec caussam sæpè habet, nec modum: Genti suæ, Vastio. Medicæis, nimis ex professo addictus. his quidem ita, ut Laurentium Medicem parricidii reum velut apud judices agat. Orationibus quoque aut frigidus interdum, aut ineptus. Laudandus tamen legendusque ob multiplicem & variam rerum seriem, quas redegit compositè & dilucide in unum Historiæ corpus. Imò nec in Persicis aut Turcicis tam vanus, quàm videri volunt: & fidem ei in pleriq; adstruunt Turcici Annales, qui nuper* * *prodierunt.*

* *Hoc anno, edente Io. Leũclavio.*

De Petro Bẽbo.

De PETRO BEMBO *aliquid addam? illustri dignitate & fama vir fuit: quam*

quam tamen Historia sua Veneta apud me non auxit. Iacet in narrationibus, vel friget: i. verbis affectiunculas habet materie aut viro serio parũ dignas. Nulla vox nisi ex Tulliano aut Iulian. apenu: & quæ sic dici non possunt, (quippe nova, vel iis ignota) miro verborum ambitu comprehendit. Ipsa etiam tota scriptio & formula sic composita, quasi hæc omnia Romæ gesta, & republica illa stante. Sunt in quibus rideam, sunt in quibus indigner. & cùm tàm curiosè à verbis sibi caverit, reperio alibi, quæ, non dicam Tulliana non sint, sed vix Latina.

Hæc judicia nostra super præcipuis historicis sunt. Nec enim omnes sane advoco. quid opus? Bonis ad usum & exemplum hæc satis sunt, improbis ad calumniam plus satis.*

* *Et fateor supereſſe probos, quos non censui: ut Dionysium, Iosephum, alios.*

IN CAP. X.

AD Prudentiam facit valide.) O*mnis omnino Doctrina ad Prudentiam* Pag 67. Doctri-

na mē- *tiam facit, & animi interior ille cultus.* tem il- *Tacitè enim acuit, & judicii vim for-* lustrat. *mat. Aristotel. s dicere solitus:* ἡ μὲν ὄ-
Apud ρασις ἀπὸ τοῦ περιέχοντος ἀέρος λαμ-
Diogen. βάνει τὸ φῶς, ἡ δὲ ψυχὴ ἀπὸ τῶν μαθημάτων.
Laert. Aspectus à circumfuso aëre lumen
in Ari- accipit, mens à doctrina.
stot.

Eadem animū domat: Quia animum ad accipiendum illam præparant.) *Nam animus nostr per ferox, mollescit per doctrinam & sese frangit, discitq; affectus & omnes motus magis habere in potestate. Plutarchus pulchrè:* Οὐδὲν γὰρ ἄλλο μουσῶν εὐ-
In C. μενείας ἀπολαύουσιν ἄνθρωποι τοσοῦτον, ὅ-
Marcio σον ἐξημερῶσαι τὴν φύσιν, ὑπὸ λόγου καὶ
coriol. παιδείας, τῷ λόγῳ δεξαμένην τὸ μέτριον,

Modestiam inserit. καὶ τὸ ἄγαν ἀποβαλοῦσαν: Nihil majus ex Musarum placido cōmercio homines capiunt, quàm quòd naturam mitigent & mansuetam faciant Ratione & Doctrina, amplectentem ex iis Modestiam, & quod nimis est fugientem.

Ab hac vacui fuerūt. *Itaq; idem ille scriptor Marcio Coriolano & C. Mario hoc defuisse ostendit, summis alioqui viris:* qui *inquit*, si
In C. Musis Gratiisque litassent, non im-
Mario. petu ablati tam fœdum & turpem

rebus

rebus suis exitum dedissent. *Considera.*

Haurienda, sed ad usum.) *Absit enim ut princeps hic desiderat, aut in meditatiunculis consenescat. Vt qui ignem à vicino petit, non illic hæret, sed ablato eo, domi focum suum accendit: sic capiendi à Doctrina igniculi illi Prudentiæ, & ad usum actionemq; Civilem transferendi sunt.*

Ad rem transferenda doctrina.

Qui fructuosa, non qui multa scit, sapit.) *Egregiè in hac re Aristippus, σεμνυνομένου τινὸς ἐπὶ πολυμαθίᾳ, ἔφη, ὥσπερ οὐχ οἱ τὰ πλεῖστα ἐσθίοντες καὶ γυμναζόμενοι ὑγιαίνουσι μᾶλλον τῶν τὰ δέοντα προσφερομένων, οὕτως οὐχ οἱ χρήσιμα ἀναγινώσκοντες, εἰσὶ σπουδαῖοι:* Quopiam se jactante ob multi-scitiam, dixit, Ut non ii, qui plurimum comedunt & exercentur, melius valent iis, qui modicè, ita non qui plurima, sed qui utilissima legerunt, docti censendi & studiosi. *Ergo modus tenendus, præsertim Principi: nec immeritò Iulianus Desertor (alias magnus & multiplici virtute Imperator) malè audivit, tanquam* Græculus

Redundans scientia, inutilis.

Laert. in Aristip.

litte-

Et Hadrianus: *Ammian.17.*
Et Michael. *Ioh. Zonarus in Anna. tom. 3.*

litterio, *& Philosophis nimium deditus. Sed nec Hadrianus extra culpam affectatæ & supra modum doctrinæ. Peccavit pariter Michael Ducæ filius, Byzantii Imperator, qui, ducente Michaele Psello, ita totum litteris se dedit, ut gubernatio rerum penes alios esset, & turpiter imperium dehonestaretur. Ego sanè Trajanum aliquem malim, doctum leviter, sed vigilantem, serium; quam Principem otiosum & in litteris deliciantem.*

Pag. 78. Modus in Scientia. Non tota ea spernenda.

Tenuitq;, quod est difficillimum, ex Sapientia modum.) *Pulchra gnome & admonitio. Sed quis igitur ille Principi aptus modus? Ego hunc censeo, ut neq; nihil, neq; omnia discat. Nam Ludovicum XI. valde damno, qui filium Carolum omnium bonarum artium rudem voluit.* Ne esset, *ut ajebat,* in consiliis capiendis refractior, & tenacior sui sensus. *Et mehercule hoc est consecutus. Nam illum jam regem duo tresve homunculi, & ii ex vilissimis huc illuc pro suo arbitrio circumegerunt, cum magna subditorum indignatione & damno. Gothorum caussa, pœne dicam, justior.*

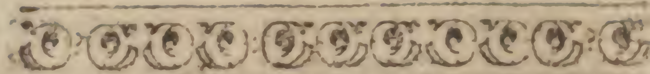
justior. qui, cum Amalassuintha egregia fœmina filium suum Atalaricum liberaliter institui doceriq; curaret, cœtu facto ad eam venerunt, querentes regem suum nec rectè nec decẽter institui. Nam ista omnia litteraria longe à robore & armis abesse, imò effœminari iis animum & ad timorem traduci. Quare hæc omitteret, & magistros exueret, satis amplis doctoribus instructus, majoribus suis. *Parere Amalassuintha debuit, cum rogantium post damno. Hæc mala & barbara sunt: atq; omnino seria institutione formandi inprimis illi, qui* ita nati sunt, ut bona malaq; eorum ad rempub. pertineant. *Qualis ea esse debeat, in iis quæ* De institutione *concepimus, commodius si Deo visum, dicam.*

Procop. De Bel. Goth. Lib. 1.

Tac. 14. Annal. Assumenda saltem utilis.

Tac. 4. Annal.

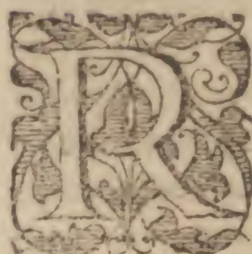
JUSTI

JUSTI LIPSI AD II. LIB. POLITICORUM NOTÆ.

IN CAP. II.

Regni præstātia.

REGNUM res inter deos hominesq; pulcherrima.) *Dictum simillimum in Plutarchi sive quis alius scriptor.) Evagora:* Πάντες ἂν ὁμολογήσαιμεν τυραννίδα καὶ τῶν ἀνθρωπίνων, μέγιστον καὶ σεμνότατον καὶ περιμαχητότατον εἶναι: Omnes fateantur, Regnum, inter divina humanaq; bona, maximū, augustissimum, & summo studio appetendum esse. *Atq; ego si me effundere in asserendo laudandoq; Principatu velim,*

velim, benigna materia est, & ingenium serviat: sed malo te hæc ab aliis petere, qui in Politicis scribendis habent has dissentatiunculas velut pro præcipuo scopo. Mihi alia mens est, semina ejus in Textu nostro jacta ferè habet. Quod scio me (semel moneo) alibi servasse. Nos strictim multa diximus.

IN CAP. III.

PRo iisdem, cõsensu aliquot gentes.) *Pleraq; gentes in Christiano orbe, excipio Galliæ regnum. Sed & veteres Asiatici sic ita usurparunt. Arrianus:* Νενομισμένον ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἔτι ἀπὸ Σεμιράμεως, καὶ γυναῖκας ἄρχειν ἀνδρῶν: Receptum solitumq; in Asia, jam inde à Semirami, etiam fæminas imperium in viros exercere. Fæminas imperaremos. *1. De Rebus Alexand.*

IN CAP. IV.

MInore discrimine sumi Principem, quam quæri, &c.) *Assidet Cornelianæ huic sententiæ illud Irenes Imperatricis in re simili:* Ὡς δεῖ βασιλέα μὲν σὺν ἀπόνως ζητεῖν, παρέργως Ad manum Princeps capiendus. *Apud Nicet.*

ρόντα δὲ μὴ μετακινεῖν: Quod nec absentem Principem quærere oporteat, nec præsentem demovere.

IN CAP. V.

Pag. 39. *Ante imperium multi boni, non in ipso. Tac. 1. Histor.*

SIve etiam Regni ipsius natura hoc fert.) *Potui addere caussam tertiam, Falsam de regnaturo opinionem. Nam quod Galbæ olim evenit, qui o*mnium judicio dignus imperio, nisi imperasset: *id multis aliis, qui in bona spe, adepti deniq; imperium ostendunt eo se minores. Nec temere à Pittaco dictum:* Ἀρχὴ ἄνδρα δεικνύει: Imperium virum ostendit.

Regnũ depravat. Tacit. Annal.

Diuturnitate in superbiam mutant.) *Ægrè scilicet tam magna felicitas fertur. atque ita* ipse Tiberius post tantam rerum experientiam, vi dominationis convulsus est. *ait meus scriptor.*

IN CAP. VI.

Pag. 95. UT ea opibus firma, copiis locuples.) *Populus ab his externis Prin-*

Principatum bonum maximè metitur. Itaque legi non sine risu in Mexicana Historia (libenter & jucundè ritus novi illius orbis considero) morem iis fuisse, ut cum regem alium consecrarent, is juraret in hac verba: Iustitiam se administraturum. nullum è subditis oppressurum. bello fortem futurum. Effecturum ut Sol cursum splendoremq; suum teneret, nubes pluerēt, rivi currerent, & terra produceret omne genus frugum. *Quæ postrema omnium Dei propria, vides ridiculè ab homine posci & promitti: idque ab hac caussa.*

Externa bona à Principe postulantur.

Mos Indorum.

Lopez Comara.

Nec remp. tuam esse, sed te reip.] *Hadrianus Imperator* in concione sæpe dixit, Ita se rempub. gesturum, ut sciret populi rem esse, nō propriam. *Vox aurea: & res multo magis, cum præstatur.*

Reip. Princeps servit.

Spart. in Hadr.

In Cap. VIII.

Ille reipub. status optabilis.) *Partem hic magis Polybianæ sententiæ, quam ipsam expressi. Atqui digna adscribi.*

ſcribi. Ἐγὼ γὰρ οἶμαι δύο ἀρχὰς εἶναι πάσης πολιτείας, δι' ὧν αἱρετὰς ἢ φευκτὰς συμβαίνει γίνεσθαι τάς τε δυνάμεις αὐτῶν καὶ τὰς συστάσεις. αὗται δ' εἰσὶν ἔθη, καὶ νόμοι· τὰ μὲν αἱρετὰ, τοὺς τε κατ' ἰδίαν βίους τῶν ἀνθρώπων ὁσίους ἀποτελεῖ καὶ σώφρονας, τό, τε κοινὸν ἦθος τῆς πόλεως ἥμερον ἀπεργάζεται καὶ δίκαιον. τὰ δὲ φεύκτα, τοὐναντίον.

In Cap. IX.

Principē ſubditi æmulantur. *Apud Caſſiod. 3. Var. epiſt. 12.*

QUales in repub. Principes, tales cives.] *Theodericus rex Gothorum ad Senatum populumq; Rom.* Facilius eſt errare naturam, quam diſſimilem ſui Princeps poſſit rempublica formare. *ut igitur regulam oportet rectam eſſe, ad quam cetera adæquantur, ſic meritò Principem, ad quem alii diriguntur.*

In Cap. X.

Juliæ turpe dictũ.

LIcet, ſi libet.) *Exſtat apud Spartianum in Antonino Caracalla. & Iuliæ Auguſtæ dictum eſt, privignum ſuum*

suum ad stuprum invitantis. & *addidit amplius:* An nescis te Imperatorem esse, & leges dare non accipere? *Æque turpis & perniciosa illa Anaxarchi adulatio. qui, cum Alexander lamentaretur ob Clytum interfectum, nec solatia admitteret: dixit*, Ignorare illum, cur veteres sapiente Justitiam adsestricem Jovi fecerint. nimirum, quia quidquid a Jove decretum, id jure quoq; factum sit. *Anaxarchi tales, sed occulti, utinam non hodie apud imperantes!*

Anaxarchi perniciosum. *Apud Arrian. De reb. Alex. lib. 4. & Plu. in Alex.*

IN CAP. XI.

CAussas reosque audiat.) *Ipsene? an per alios? Utrumque, & hoc magis. Certè quin ipse quoque interdum Iustitiæ illud munus in publico utiliter ac decorè obeat, non puto ambigendum. Veteres Imperatores ac Reges fecere: Caroli etiam Magni Constitutio hæc legitur.* Hoc missi nostri notum faciant Comitibus & populo, quod nos in omni hebdomada unum diem ad caussas audiendas se-

Jus possit debeatq; Princeps interdũ dicere.

dere volumus. Populo autem dicatur, ut caveat de aliis caussis ad nos reclamare, nisi de quibus aut missi nostri, aut Comites, eis justitiam facere noluerint. *Vbi finem etiam hujus consilii vides. nempe ut per supremũ illum judicem, jus sicubi labat, corrigatur, firmetur.*

Leges & lites recidẽdæ. *Comin. ca. 125. Apud Flor. lib. 4. cap. ult. Lib. 9.*

Medeatur noster Princeps.) *Vtinam, utinam! Ludovico Galliarum regi XI. hoc propositũ & caussidicina illa, vera tales Galliæ, nunc non esset, si ille pauculos annos fuisset. Exoriatur alius, & efficiat ut* tandem viperæ istæ sibilare desistant.

IN CAP. XIV.

IN Capitolio vicinam Jovis OPT. MAX. esse voluerunt.) *Credo hanc eamdem mente esse in Livianis verbis:* Apud quos (*Romanos*) juxta divinas religiones Fides humana colitur. *Et profecto sanctitas quædam in ipsa fide. Scytharum legati ad Alexandrum, pulchre*: Jurando gratiam Scythas sancire, ne credideris. Colendo fidem, jurant.

In orat. Posthumii. Fides ꝑ dea.

jurant. Græcorum ista cautio est, qui acta consignant, & deos invocant. nos religionem in ipsa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallent deos.

IN CAP. XV.

IN alto positum non alta sapere, difficile est.) *Certè difficile. &* magnæ felicitatis est, à felicitate non vinci. *Vt quivis haud facile multum vini fert: non item abundantem fortunam. Da mihi circumspectissimum regem: tamen* inter *tot* obsequia fortunæ, non satis cauta mortalitas est. *Natura, educatio, adulatio depravant.*

Proni ad Superbiã reges. *August.*

Curt. 8.

Non minus hominem se, quam hominibus præesse cogitet. *Hoc primum remedium & cautio à Fastu, se cogitare. Externa illa omnia sunt, quæ te instant, æstimari debes à te ipso. Illa abeunt, veniunt: tu quid es, nisi vile infirmumq; corpus? Vide non quid in te magnum habeas, sed quid tuum. Saladinus, Christianorum olim terror, qui Syriam,*

In eam remedium: cognitio sui. Saladini præclarum factũ.

Syriam, Ægyptum, & Africæ bonam partem subegit, morti jam vicinus, in cogitationem hanc seriò descendit: & solam interiorem tunicam, pro omni pompa funebri, in hasta sublimem ferri jussit, cum acclamatione, Hoc unum ex domitore Orientis restare. *O virum illa & majore fortuna dignum, qui tam benè eam cepit! Nihil hic proprium aut tuum corona, sceptrum & omnia hæc ad quæ stupemus, à Deo sunt: & ne auferat, tu ad eum refer. Thymoleon, magnus laudatusque Dux, qui Dionysium Siciliæ ejecit, & in illustri gloria vixit, exemplo hic tibi esto. de quo Probus:* Nihil unquam neque insolens, neque gloriosum ex ore ejus exiit. Qui quidem cum suas laudes audiret prædicari, numquam aliud dixit, quā se in ea re maximas diis gratias agere atque habere, quod cum Siciliam recreare constituissent, tum se potissimum ducem esse voluissent. *Nihil potest magis sapienter, & magis Christiane.*

Thymoleōtis modestia. *In Thymol.*

Magnas arbores diu crescere, una hora exstirpari.) *Remedium alterum,*

Superbiæ de-

regi-

cogitare Superbiæ aſſiduam comitem, Dejectionem & Pœnam. preſſio adhæret.

Dominare tumidus, ſpiritus altos gere,
Sequitur ſuperbos ultor à tergo
DEUS.

Sen. Her. Fur.

Nihil altum ille, præter ſe vult, eique proprium, τὰ μὲν ὑψηλὰ ταπεινοῦν, τὰ δὲ ταπεινὰ ὑψοῦν: erecta deiicere, dejecta erigere.

Laert. in Chilone.

Vidi cruentos carcere includi duces.) *Remedium tertium, à fortuna varia nimis & incerta. Hodie magnus es? cras alius, aut nullus. Iugurtham in carcere, Perſeum in cuſtodia obiiſſe ſcimus: & patrum memoria, quam illuſtre exemplum Tomambais eſt? Ille Ægypti Africaq; Sultanus, in veteri & feliciſſimo regno, non ſolum eo ſubdito exuitur, ſed & vita. Arbiter paullo ante vitæ necisque gentium, in urbe ſua [illegible], undique civitatem per ludibrium circumductus, infami laqueo, & in [illegible] ſtrãgulatus eſt. Quid ſub idem illud ævi, Attabalipa in novo orbe magnus Rex, nonne in carcere, poſt infinitam vim auri quaſi pro vita extortam, amiſit & vitam?*

Varia & miſeranda ſors regum.

Tomãbais exitus.

Attabalipę:

vitam?

Qua- huti- moci. *vitam? in eodem tractu, rex regum Mexicanus, nec usitata quidẽ morte obiit, lento igne per summum cruciatum ustulatus. Quæ tam tragica exempla meritissimo verbis Senecæ concludo:* Quod regnum est, cui non parata sit ruina, & proculcatio, & dominus, & carnifex? Nec magis ista intervallis divisa: sed horæ momentum interest inter solium, & aliena genua.

De Tranq. Animi, cap. 11.

Brevis sermo optimus. Oratio pressa.) *Vt moneta illa optima, quæ pretii plurimum habet in parva mole: sic sermo, qui sensus. Quid visurus sim, nescio. sed verbosos valde & una sapientes, nondum ego vidi.*

In cultu ne exuberet.) *Iuliani Imperatoris familiare dictum fuit:* Turpe esse sapienti, cum animũ habeat, captare laudes ex corpore. *Et sane viri magni, incuriosi rerum istarum levium. Carolus noster Quintus in veste restrictus. Ludovicus XI. cultu corporis neminem familiarium anteivit. Iulius Agricola (ita scribit de eo Tacitus)* cultu modicus; sermone facilis; adeo ut plerique quibus magnos viros per ambitionem æstimare mos est, viso aspe-

Ammian. Lib. 25. Vestis, & hæc talia, negligenda. In Agr.

aſpectoque Agricola, quærerent famam, pauci interpretarentur. *Et quid exemplis opus? uno verbo, plerique ille veteres, ἁπλῶς ἑαυτῶν εἶχον, οὐκ ἀπὸ τῆς ψυχῆς βασιλεῖς ὄντες, καὶ τἄνδον τοῦ πλήθους διέφερον, τὰ δὲ ἐκτὸς ὅμοιοι τοῖς ἀγελαίοις ἐφαίνοντο:* leviter & ſine cura ſeipſos habuerunt, non ab apparatu, ſed ab animo reges, & introrſum à plebe differebant, extorſum vel gregariis ſimiles videbantur. *Ego Græcorum Imperatores (imagines enim exſtant) ſine riſu non aſpicio, in purpura, in auro, in gemmis, & à capite ad calcem non regiè, ſed muliebriter cultos.*

Syneſ. Orat. de Regno.

Nec aliter de externa omni ſpecie cenſeo.) *Vt in comitatu, in victu, in omni tua vita quàm minimum ſit Tragœdiæ & Pompæ. Cari Imperatoris illuſtre exemplum non omittendum, quia nec vulgatum. Syneſius ita narrat. Carino tamen attribuit, per errorem, ut opinor: quia * Carus res in Perſas geſſit, Carinus contra mollis, deſes, & nulla expeditione nobilis.) ſed is ita narrat.* Bellum inferebat Perſis, & jam ad

Nimia & affectata pompa ſpernenda.

Orat. d. Regno.

** Vide Vopiſcũ & Eutrop.*

De Caro narratio amœna. Armeniorum limites pervenerat. Illic militem curare corpus, & cibum è suo commeatu capere jussit, mox ex hostico (Parthorum agros ostendebat) petendum. Dum id agunt, ecce hostium legatos, qui adveniũt. Atque illi opinabantur futurum primò, ut ad Proceres quosdam aulicos deducerentur: deinde dierum aliquot intervallo, ad Imperatorem. Atqui inciderant casu in ipsum jam cænantem. Circumstabat frequens miles, sed auro aut argento nihil cultus. Ipse tunica punicea indutus, jacebat in herba. Cibus erat, vetus aliquod nigrum pulmentarium: & in eo frustula quædam salsæ suillæ carnis. Cum autem legatos vidisset, nihil turbatum ajunt, nec quidquam immutasse. sed vocasse ad se ultro, & dixisse, Scire quod ad se venissent. nam Carum hunc ipsum esse. Jubere igitur ut renuncient juveni suo Regi, Nisi resipiscat, futurum ut intra unam Lunam omnis eorum silva & omnis ager, magis nuda & lævia sint, quam Cari ipsum caput, & simul

ſimul cum dicto pilium ſuſtulit, & caput oſtendit tam glabrum quam galea ejus quæ adjacebat. Et ſiquidem appeterent, juſſit manum in ollam mittere: ſin minus, ſtatim abire, & extra Romana præſidia eſſe, tanquam legatione omni jam defunctos. *Ita me Deus amet, hæc virum olent, imo heroem.*

IN CAP. XVI.

TRiſtitiam & arrogantiam exuas.) *Quæ duo imperitè nonnulli adſumunt, quaſi conciliandæ Majeſtati. Plutarchus hos tales taxat.* Qui mentem non habent, Reges & Principes, *inquit*, imitantur imperitos ſtatuarios. qui exiſtimant coloſſos ſuos magnos & vetuſtos futuros, ſi tibiis quam maximè diductis: & inflatos & hiantes fecerint: ſic iſti gravitate vocis, & torvitate aſpectus, & morũ aſperitate, & inſociabili quadam vita, dignitatem & majeſtatem imperantium exprimere ſe cenſent. *In Commentar. Ad princip. indoct.* Externa ſuperbia non ad majeſtatem.

Nimia comitas haud bona.
Periclis institutum.
In Pericle.

Viles plerumque, qui nimium civiles.) *Omnino abstractione quadam opus iis, qui gubernãt; & ne nimis vulgo se vulgent. Pericles scivit: qui antea familiaris maxime & comis, simul rempubl. attigit, ab omni cœtu amicorum & conviviis se abjunxit, vita genere quodam subducto, & plane mutato. Caussam Plutarchus adjungit.* Δεινὰ γὰρ, *ait*, αἱ φιλοφροσύναι παντὸς ὄγκου περιγίνεσθαι, καὶ δυσφύλακτον ἐν συνηθείᾳ, τὸ πρὸς δόξαν σεμνόν: Comitas enim facilè fastum omnem atterit, & in familiari consuetudine ægrè custodias illud opinionis de te augustum.

IN CAP. XVII.

Lib. 13. Annal.
Ne regant fæmin.
Lib. 2. Politic. cap. 8.

NEc tamen conjugum imperiis obnoxius.) *Nam* quod subsidium in eo, *ut inquit Tacitus*, qui à fæmina regatur? *Cul tamen humili & servili vitio plerumq; feroces & militares gentes obnoxias esse, Aristoteles notavit: & hodie nos videmus. Sed ut imperia mulierum, ita consilia non sem-*

per damno. Utiliter sæpe eas Princeps audiet: præsertim si qua à natura paullo magis facta ad prudentiam & virtutem. An Augustum pænituit Liviam suam audiisse? Ferdinandum Hispaniæ regem Isabellam? cui fœminæ. Consalvũ, Canarias, Novum orbem, ejectos Mauros, & hanc magnitudinem suam Hispania in parte debet. Maritum enim suum, etsi à se virum magnum, tamen haud æque altum aut splendidum, ad illustria illa facta impellebat leniter ac ducebat. At in vita privata, eadem mirifica. Vino ætatem abstinuit. artibus litterisque ita amica, ut sermonem Latinum, ætate jam grandior, didicerit, & auctores librosque intellegere atque interpretari potuerit. In fortuna & in morbis infracta; atque etiam in partu sic magnanima, ut emitteret vix vocem. Rarum heroinæ exemplum, & cum veteri omni ævo comparandum.

Interdum suadeant.

Isabellæ reginæ laus.

Convicia si irascare, agnita videntur: spreta, exolescunt.] *Sprevit sane Augustus. qui cum audiret. Ælianum quemdam male de se opinari solere:* Faciam, *inquit*, sciat Ælianus & me linguam

Magni Principes, in convicia fortes.

Sueton. August. cap. 51. guam habere. *Animose item Philippus Macedo, suadentibus amicis, ut maledicum hominem in exsilium mitteret:* Minimè sis, *inquit*, ne vagus & erro, apud *Plut. in Apoph.* plures de nobis male loquatur. *Plura & obvia talia exempla. sed cavete tamen vos canicula: quia non omnes Augusti sunt aut Philippi. Ramirus Hispanorũ rex mire probus fuit & in moribus simplex ob eam rem cum irrisui Aulicis esset, & dicteriis identidem peteretur, ad extremum exarsit, & undecim viros nobiles ad se vocatos, in Osca urbe gladio percuti jussit: addito dicto,* * Nescit vulpecula cum quo ludat. *Reipsa scilicet ostendit periculosum valde,* τὸν λέοντα νύττειν. leonem vellicare.

Roderi. Sanct. Histor. Part 3. Ramirus aliter.

* Non fabela volpeja, cõquiem trobeja.

Doctrinam nonnihil ad hunc finẽ promove.] *Jure moneo, nam, ut Symmachus ait*, scimus bonas artes honore nutriri, atq; hoc specimen esse florentis reip. ut disciplinarum professoribus prçmia opulenta pendantur. *Sed tamen voculam*, Nonnihil, *de industria addidi: quia ut tollere eas noxium, ita calide nimis promovere. Justinianus.* τοὺς τυπωθεῖσας ἀνέκαθεν ἐν ἑ-

Litterę promovẽdæ: *Lib. 1. epist.*

κάστῃ

καὶ ϛη τ πόλεων διδόσθαι σιτήσεις τοῖς ἐν αὐταῖς διδασκάλοις τ λογικῶν τεχνῶν καὶ ἐπιϛημῶν, ὑποθήκαις τοῦ ἐπάρχου ἐξέκοψε. καὶ οὕτως τ ἐν ταῖς πόλεσι διδασκαλείων ἐσχολακό τῶν ἀγροικία τῶν ἐν αὐταῖς κατεκράτησε, antiquitus cõſtitutas in quoq; opido annonas, profeſſoribu bonarũ artium dandas, de conſilio Præfecti ſui ſuſtulit. atq; ita frigentibus paſſim per opida Scholis, ruſticitas & barbaria occupavit inhabitantes. *Mala hæc ſecuris quam Thrax Imperator injecit: ſed illi quoque occulte noxii, qui effuſe nimis promoverunt. Nam otium & mollitiem, nulla re facilius aut honeſtius in animos irrepere quam via hac literarum, omnino eſt fatendum. Atqui robur & virtus nõ ſunt, ubi illa. Ut catuli ad venandum inepti, qui ſaltare & ejuſmodi delicias docti: ſic ad virilia exercitia parum apti, cives nimis exculti. Franciſcum regem Primum, & Leonem Decimum, qui avide literas excitarunt, in cœlum tollimus. Si propoſitũ ſpectamus merito; ſi finem & ſucceſſum, ambigo. quia revera alter Galliam ſuam, alter Italiam,*

LXXIII. Sed cũ modo. *Zonar. in Annal.*

Male qui tollũt.

Male qui nimis vulgãt.

Virtus reſolvitur.

Italiam, cultiorem amœnioremque reddidit, sed una & molliorem. Quid bonæ spei reliquum, ubi etiam femina passim in libris & litteris? atqui eo ventũ. Mihi Spartani illi probi, qui γράμματα μὲν ἕνεκα τῆς χρείας ἐμάνθανον. ἡ δ' ἄλλη παιδεία, πρὸς τὸ ἄρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο, καὶ καρτερεῖν πονοῦντα, καὶ νικᾶν μαχόμενον: Literas ad usum saltem discebant. reliqua omnis disciplina erat ut pulchrè parerent, ut labores præferrēt, ut in pugna vincerent.

Usurpandæ ad usum. Plutar. in Lycurg.

Et à Principe meo in suis civibus id servari, suadeam Valde. Non minis, non omnes, studiis se applicent. sed Nobilitas tamen maxime: quia partes valere decet consilio, populo supervacanea est calliditas.

Et in primis à Nobilibus, Sallust. ad Cæs.

JUSTI

JUSTI LIPSI
AD III. LIB.
POLITICORUM
NOTÆ.

IN CAP. I.

ULLUM animal morosius, nullum majori arte tractandum.] *Inde Livianum hoc est fatum*: Excellentibus ingeniis citius defuerit ars, qua civem regant, quam qua hostem superent.

Difficile gubernare. *Lib.* II.

IN CAP. II.

PRinceps sapit, sapientium commercio.] *Cominæus*: Nullum magis indicium bonæ mentis Princeps potest ostendere, quam ut adjungat sibi

Cap. 33. Viri celebres & sapi-

entes in domo Principis decori. Taci. 4. Annal.

sibi & familiter utatur viros virtute & fama celebres. Nam omnes statim judicabunt eum talem esse, quales ii qui apud illum. *Hoc fine utile, non tantum in consilio, sed etiam in contubernio quosdam habere, insigni* tranquillitate vitæ, nullis reip. negotiis permixtos. *Nam aliena hæc fama valde ad tuam famam. Ita Alexandro Callisthenem, Scipioni Panætium & Polybium, Augusto Areum & Athenodorum, aliis alios adhæsisse scimus, privatim magis ornamenta quam publice adjumenta.*

IN CAP. III.

A pueris quidā formandi ad remp.

SEd qui parabis? judicii hic res est.] *Imo res etiam aliqua Industria. Nam jam ante præparari quidam possunt, ut fiant apti. Turcarum Princeps à pueritia instituit, pacis aut belli futuros administros. & Germanorum proceres Alumnos quosdam (ita appellant) suo sumptu educant, in eumdem usum. Quid si imitetur Princeps, & selecta quædam ingenia à teneris formari curet ad res Civiles? laudem. Apud*

Mace-

Macedones quid servatum, Q. Curtii verbis dicam. Mos erat Principibus Macedonum, adultos liberos regibus tradere, ad munia haud multum servilibus ministeriis abhorrentia. Excubabant servatis noctium vicibus proximi foribus ejus ædis, in qua rex acquiescebat. Hi actos ab agasonibus equos, cum rex ascensurus esset, admovebant: comitabanturque & venantem, & in prœliis, omnibus artibus studiorum liberaliũ exculti. Præcipuus honos habebatur, quod licebat sedentibus vesci cũ rege. Castigandi eos verberibus, nullius potestas præter ipsum erat. Hæc cohors, velut Seminarium Ducum Præfectorumque apud Macedonas fuit hinc habuere posteri reges, quorum stirpi post multas ætates Romani opes ademerunt. Macedonũ ritus.. *Lib.8*

IN CAP. VI.

OPtimum quemq; fidelissimum puta.] *Rex Salomon (cujus scripta divina humanaq; Sapientiæ plenissima,* Salomonia scripta

plenissima, uti & Syrachidæ, unicè tibi commendo,) paucis verbis: Cōsilia impiorum fraudulenta. *Excludo autem ab hac probitate etiam eos, qui rem suam privatim male gesserunt, conturbatores aut decoctores. Basilius Imp. ad filium.* Συμβούλοις δὲ χρῶ τοῖς καλῶς περὶ τῶν οἰκείων βουλευσαμένοις καὶ διοικήσασιν, ἀλλὰ μὴ τοῖς κακῶς ἐξ ἀβουλίας τὰ ἑαυτῶν οἰκονομήσασιν. ὁ γὰρ κακῶς περὶ τὰ οἰκεῖα διατεθεὶς, οὐδέποτε καλῶς βουλεύσεται περὶ τῶν ἀλλοτρίων: Consiliariis utere iis, qui rebus propriis benè consuluerunt, recteque eas administrarunt; non autem qui per imprudentiam male. Nam qui suis rebus male prospexerit, numquam ille benè cōsuluerit alienis.

[Margin: planè divina. *Prover. cap. 12.* Decoctores nō apti ad Cōsilia. *Capite 28.*]

Morum animorumque provinciæ gnaros.] *Etiam lingua sit tamen sermo diversus, in locis qui tibi parent. Nam isti qui per interpretem accipiunt omnia aut reddunt, nec tam grati nec tam idonei ad agendum, ac multa necessariò eos fallunt.*

[Margin: Consiliarii linguarū periti sint.]

Non exteros temerè, non advenas.] *Nota Princeps nam hic peccamus.*

[Margin: Consiliarii]

Ut vulgo remedia quædam ab Afris aut Indis petita æstimamus: sic plerumque externa ingenia præferuntur internis.

exteri mali.

At non oportet. Primum, quia ab hac re turbæ. Indigenæ haud facile concoquunt, in sua rep. plus aliquid credi aut tribui alienis. Inde livor, questus, & aversio quædam animorum.

Turbant statū.

Secundo, quia raro illi, morum, ingeniorum, & totius reip. periti. Plato autem breviter & recte dixit. Εἰδότος περὶ ἑκάστου ἡ συμβουλή: Consilium ejus est, qui rei cujusque peritus. *Quod idem alibi diffusius:* περὶ παντὸς μία ἀρχὴ τοῖς μέλλουσι καλῶς βουλεύεσθαι, εἰδέναι περὶ οὗ ἂν ᾖ ἡ βουλὴ ἢ ἅπαντος ἁμαρτάνειν ἀνάγκη: In omni re consulendi principium, nosse id de quo consilium institutum: aut tota via aberrare necessum est.

Imperiti ejus sunt

Alci. 1.

In Phædro.

Tertio, quia etiamsi iis peritia, vix tamen affectus aut fides. Qui potest in alienam rempublicam: in qua semper illud cogitent: Mihi istic nec seritur: nec metitur. *Itaque ad commodum suum: aut arbitrium Principis, videbis pleraque ab iis referri. Quarto & ultimo, quia usu compertū, consilia externa fere esse infausta.*

Non amant eum aut curant.

Plaut. Epidic.

Alexan-

Infelices sunt. *Alexander male audire cœpit, cum Persas audiit: Romani labi, cum Græcos & exteros: noster Carolus Audax (ne plura cumulem) cui ruinam suam nisi Campobachio debet? Effatum hoc* Ruit respublica, quam ii sustinent. *habe. Ut in quam domum Vespillones veniunt, signum est funeris: sic reip. labentis, ad quam fulciendam adhibentur peregrini. Quod tamen ita intellego, si multi, tam ut unus aut alter interdum, fide aut ingenio valde cognitus, haud pertinaciter damnem.*

Senes à moribus quoq; æstimandi. Item senes.] *Qui tales non annis magis, quam moribus. Nam* in quibusdam, *ut ait Seneca*, non pueritia, sed, quod est gravius, puerilitas remanet.

Epist. 4. Juvenes inepti ad remp. 7. Polit. cap. 9. Consilia senum? hastas juvenum esse.] *Pindari dictum est, uti è Plutarchi Lycurgo videbis. cui hoc Aristotelaum velut interpretamentum adde:* ἡ μὲν δύναμις ἐν νεωτέροις, ἡ δὲ φρόνησις ἐν πρεσβυτέροις ἐστί: Vires in juvenibus, Prudentia est in senibus. *Juvenes autem non solum à consiliis, sed omnino à rep. amovendi, caussa duplici. Primum, quia Temeritas & calor in iis.*

Atqui

Atqui cum ad gubernacula reip. temerarii atq; audaces homines accedunt, maxima ac miserrima naufragia fiunt. *Deinde quia non cadit in ætatem eam Auctoritas: quæ tamen ad jubendum suadendumq; plurimum valet. Opinio sæpe de aliquo, plebem magis movet, quam res aut ratio ipsa. Solon igitur jure vetuit*, τὸν σφόδρα νέον μήτε ἄρχειν, μήτε ξυμβουλεύειν, εἰ καὶ ἄριστα δοκοίη γνώμης ἔχειν: valde juvenem neque magistratum gerere, neque consulere, etiamsi optimè a mente constitutus esse videretur. *Res etiam Romana grande olim fulcrum, Annariæ leges: quas male amissas bonus sapiensq; Princeps revocabit.*

Caussa una.

Cice. de Senect.

Caussa altera.

Solon eos omnino arcuit.

Annales.

Annal. leges utilissimæ.

Fortuna varia exercitus.] *Nam qui adsiduè in rebus prosperis & latis, quid sapiat?* Non temere adversa casuum reputat. quem Fortuna nunquam decepit. *Atqui aliam eam expertus est, magis ille ad Modestiam factus & Cautionem, præcipuas Prudentiæ partes. Pindarus recte:*

Felices vix sapiunt.

Liv. 30.

Magis qui aliquando adflicti.

——— ὁ πονήσαις δὲ νόῳ
Καὶ προμάθειαν φέρει:

——— Qui

——— Qui mente laboravit,
Prudentiam inde aufert.

Ann. 12. *Tacitus item de Caractaco*, Quem multa ambigua, multa prospera extulerant, ut ceteros Britannorum Imperatores præemineret. *Annibal de se, ad Antiochum*: Hæc suadeo. qui ut non omnis peritissimus sum belli. cum Romanis certe bellare bonis malisque meis didici. *Nec solum Consiliarii, sed ipsi Principes optimi & prudentissimi, qui aliquando in adversa sorte. Carolus V. Galliarum rex mira sapientia fuit, atque adeo cognomen id etiam tulit: sed quem Fortuna à teneris annis magis jactavit? Patrem suum Johannem capi abducíq; vidit, & regnum panè totum occupari ab Anglis. Ludovicus* XI. *plane callidus, sed ille quoque nonne per annos sex à patre & patria profugus, apud Philippum Ducem Burgundiæ egit, velut exsul? Emanuel Allobrogum nuper Princeps, in eadem hac classe. Verissimum igitur Græcorum verbum*: Ἐξ ὧν ἔπαθες: A quibus læsus, ab his doctus. & *Miseria Prudentiæ bona mater.*

Liv. 35.

Principes tales optimi.

Carolus V. Sapiēs.

Ludovicus XI. callidus.

Emanuel cautus.

Quod

Quod satis sit, acutos.] *Profectò mali & inepti, qui nimis Disputare & sermocinari magis, quã suadere possunt: & tempus sæpe terunt, milium, quod dicitur, terebrando. Tuscito, caput omne consilii esse non in acumine aut sermonũ rationumq; copia, sed in directa quadam judicii norma. Ea autem plerumque his acriculis abest. Marchiavellũ vide. quid eo acutius? at parum bonus aut felix ille Cæsari Borgiæ Consiliarius, quidquid excuset se & fatum accuset. Vide Clementem* VII. *Pontificem, miram & ingenii vim omnes tribuunt: sed in actionibus consiliisq; quam infelix, Roma scit & nunc etiam dolet. In populis ipsis hoc notabis. Quis nescit Athenienses ante Spartanos, Florentinos ante Venetos, ingenio & acrimonia fuisse? melius tamen constantiusq; hos rempubl. suam direxisse omnes videmus. Caussæ hujus rei tres: Prima, quam in Textu libavi. quod velocia ista ingenia semper movent aliquid, & nec quieta, quieta sinunt. Altera, quod in multiplici inventione & rationum copia plerumque natant, & ægrè expediunt aliquid cui insistant.*

Nimis ingeniosi, mali suasores.

Exempla.

Rationes item tres.

ſiſtant. Tertia, quod ea ſibi propo-nũt quæ non ſunt, non erunt; & mentẽ conſiliaq́; adverſarii æſtimant à ſubtili ſua mente. Atqui illi ſæpe ſtipes. nec quidquam tutius (obiter moneo) quam de conſiliis ejus, ex ipſius indole moribusq́; judicare, aut eorum qui apud illum magni. Sed aliquis hic quærat. Quid ergo? ſubtiles quoniam damnas, etiamne literatos? Haud prorſus. ego vero libenter eos in Conſiliũ admitto, ſed qui non ſint hoc tantum. Nam qui ſola & nuda iſta cognitione litterarum ſe jactant, valde repello. Conſtantius Imperator Conſtantini F. me quidem judice, valde hic peccavit: qui, ut ait Zonaras, μηδένα τῇ γερουσίᾳ συνέταξε, ὃς παιδείας μὴ μετειλήχει, οὐδὲ ἤσκητο πρὸς τὸ λέγειν, καὶ ἤδει γράφειν ἐμμέτρως τε καὶ πεζῶς: neminem in Senatũ allegit niſi eruditum: quique ſe ad dicendum exercuiſſet, & ſciret ſcribere victa oratione & ſoluta. *Nimis tribuit noſtro generi, nec vel doctiſſimi ſemper ad remp. apti. Neceſſum eſt adſint aliæ illæ dotes, de quibus in hoc Capite monemus. Quas ſi adferunt: o magnos tunc, & Principi optandos! Nam* deſidera-

An litterati apti ad Conſilia? Per ſe, nõ nimis. *In Conſtant.*

Benè, ſi docti-

derabilis eruditio litterarum, quæ naturam laudabilem eximiè reddit ornatam. Ibi prudens invenit, unde sapientior fiat: ibi bellator reperit, unde animi virtute roboretur: inde Princeps accipit, quemadmodum populos sub æqualitate componat. Nec aliqua in mũdo poteſt eſſe fortuna, quam litterarum non augeat glorioſa notitia. *De his talibus ipſa Sapientia loquitur:* Ego Sapientia habito in conſilio, & eruditis interſum cogitationibus.

bus aliis mixti. *Caſſio.* 10. *Var. ep.* 3.
Laudatio vera doctrinæ. *Prov.* 8.

IN CAP. V.

COnſiliorum gubernaculũ, Lex divina.] *Apparet ergo meritò Conſiliis intereſſe debere viros Sacros religioſosq́; id eſt, legis ejus peritos. Tamen alii abnuunt, & indecoram atque inutilem cenſent hanc mixturam. Nicephorus Gregoras inter hos videtur:* Οὐ γὰρ, *inquit,* θεωρία πνευματικὴ, καὶ πρᾶξις πολιτικὴ, ὥστε τὰ πολλὰ, συνεῖναι πεφύκασι: Non enim Spiritalis contemplatio, & Civilis adminiſtratio,

An ſacerdotes in conſiliis.
Hiſt. 3.

Epist. 67. nota.

ut plurimum, inter se junguntur. *Et Synesius Cyrenensis Episcopus multo apertius:* Πολιτικὴν ἀρετὴν ἱερωσύνῃ συνάπτειν, τὸ κλώθειν ἐστὶ τὰ ἀσύγκλωστα. Civilem virtutem jungere cum sacerdotio velle, est miscere omnino non miscenda. *Ac plura ac diffuse in eam rem ibi scribit. Quid ergo nos? cum venia sic censemus. Interesse eos posse imo & debere: sed raro, tunc videlicet, cum de reb. plane seriis gravibusq; agitur, & quæ tangunt universum statum. Nam tunc sane quidni audiantur? sive ut robur & auctoritatem bonæ sententiæ adferant, sive ut reprimant coerceantq; in aliam ruentes. Nam quanquã illi rerum Civilium proprie non periti: tamen sæpe etiam in istis saluberrime consulunt, & Syrachides non falso scripsit:* Anima viri sancti enunciat aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in excelso. *At semper tamen eos & adsiduè, etiam rebus consiliisq; minoribus adhiberi non probem: nec id mihi aut ex illorum videatur, aut publico usu. Districti videlicet terrenis curis, cœlestia illa deserent; nec*

Interdum utiliter esse.

Ecc. 37.

Viri sancti supra Prudẽtes sæpe sapiunt.

nec terrena ipsa (quippe aliud illorum munus) satis commode aut decore administrabant.

Libertatem secundò.] *Magnum in Consilio atque utile munus, ut libera ei lingua. Solon olim recte :* Συμβȣ́λευε μὴ τὰ ἥδιςα, ἀλλὰ τὰ κάλλιςα: Consule non quæ suavissima, sed quæ optima sint. *Sic oportet. nam rara hac nimis in Aulis Principum virtus. & vis scire* cujus rei inopia laborant magna fastigia ? quid omnia possidentibus desit ? ille qui verum dicat. *Certamen plerumque adulationis est ? & dant se non magno alicui solum, sed his qui magni apud magnum. Placentini aut Laudenses fere hoc totũ genus, pauci Veronenses. Inter hos tu esto : & scito libere te semper cum Rege loqui posse, sed non de Rege. Cum modestia tamen : ad quam Hephæstion ille tibi prait apud Curtium* : Libertatis quoque in admonendo (*Alexandrũ*) non alius jus habebat: quod tamen ita usurpabat, ut magis à rege permissum, quam vindicatum ab eo videretur.

Liberi & veraces cōsiliarii esse debent.

Rara ea virtus.

Sene. 6. de Benef. cap. 30.

Adulatio regnat.

Tēperanda tamen libertas.

Tertiò Constantiam.] *Turpis enim* Muta-

in consiliis turpis. Caroli V jocus.

& fœda illa vacillatio sententiam mutantium, & certum signum non certæ mentis. Idq; cum singulis Consiliariis, tum magis Consiliis, vitandum. ne audiat illud, quod Carolus V. Imper. facete conjicere in Germanorum conventus solet. quos assimilabat viperis: quia (ajebat) ut istæ matres suas tollunt, sic illorum posteriora decreta, priora.

Fas aliquādo mutare cōsilia. *De Rep. Lib. 10.*

At non Rigorem.] *Consilia enim ad eventus & tempora accommodanda & sæpe inflectenda sunt: atque, ut Plato ait* χρὴ ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων, πρὸς τὰ πεπτωκότα τίθεσθαι τὰ αὐτῦ πράγματα, ὅπῃ ὁ λόγος ἐρεῖ βέλτις' ἂν ἔχειν, ἀλλὰ μὴ προσπταίσαντας, καθάπερ παῖδας, ἐχομένους τοῦ πληγέντος, ἐν τῷ βοᾶν διατρίβειν: oportet, tanquam in talorū jactu, ad id quod ceciderit, res suas aptare, quocunq; modo ratio id optimum esse dixerit. non autē, quasi pueros, ipsos quoque cadentes, firmiter eam rem tenere in quam impegeris, & clamando quiritandoque

Sed cū [illegible] causa.

[illegible] *tempus cōmiserit. Consilia [illegible] rebus novis, aut ubi priora improspera.*

5. De

Arte enim & flexu quodam opus sæpe.

sæpe.] *Seneca apposite*: Huc illuc frænis leniter motis flectendus est animus, paucis sui rector optimus. *Plerique enim rectorum rectore alio egent, etsi palam habere eum spernunt. Callisthenes hic offendit, qui præter monita magni sui Doctoris, nimis apud Alexandrum abscisus & asper. Quæ debebat dicebat, sed non quomodo debebat, Arriani cauta sententiæ ego accedo* : καὶ τούτων ἐγὼ ὅσα ἐς ὕβριν τὴν Ἀλεξάνδρου, καὶ ἐς σκαιότητα τὴν Καλλισθένους φέροντα, οὐδὲν οὐδαμῇ ἐπαινῶ: ἀλλὰ τὸ καθ' αὑτὸν κοσμίως τίθεσθαι ἐξαρκεῖν φημὶ, αὔξοντα (ὡς ἀνυστὸν) τὰ βασιλέως πράγματα, ὅτῳ τις ξυνεῖναι οὐκ ἀπηξίωσεν. οὔκουν ἀπεικότως δι' ἀπεχθείας γενέσθαι Ἀλεξάνδρῳ Καλλισθένην τίθεμαι, ἐπὶ τῇ ἀκαίρῳ τε παῤῥησίᾳ καὶ ὑπερόγκῳ, ἀβελτερίᾳ: Ego vero nihil eorum, quæ vel ad Alexandri injuriam, vel ad Callisthenis morositatem pertinens, laudaverim. Sed illud ago & statuo, sufficere ut seipsum modeste habeat geratq;, & Regis, quoad fieri potest, negotia promoveat is, quicumque adesse & servire illi in animum semel

Benef. cap. 25.

Reges leniter regendi.

Callisthenes præfractus.

Lib. 4. de Reb. Alex.

induxit. Nec immeritò gravem fuisse Alexandro Callisthenem, tum ob intempestivam libertatem, tum ob superbam stultitiam.

Regibus nõ frustrà obnitendũ.

Epist. 7.

Quoties necessitas ingrueret, prudenter moderans.] *Præclarum hujus Pisonis exemplum, atque omnino imitandum. Plato ad Dionis Propinquos:* ταυτὸν δὲ καὶ περὶ πόλεως αὐτοῦ διανοούμενον χρὴ ζῆν τὸν ἔμφρονα. λέγειν μὲν, εἰ μὴ καλῶς αὐτῷ φαίνοντο πολιτεύεσθαι, εἰ μέλλοι μήτε ματαίως ἐρεῖν, μήτε ἀποθανεῖσθαι λέγων: Hoc eodem animo erga patriam suam affectum, vivere prudentem virum oportet. Dicere quidem, si quid non rectè administrari ei videatur: *sed ea lege*, si futurum putet, ut neque frustra dicat, neque dicendo vitæ periculum incurrat. *Quod tamen ita verum, nisi rex aut regnum periclitetur. Nam tunc nullum discrimen bonum consiliarium teneat, quin clamet.*

Consiliarii taciti sunto.

Quintò Silentium.] *Omnino servandum in Consilio, quod vim habere vis aut usum. Et servandum etiam tua consulentis caussa, quia* arduum nimis

est.

est, meruisse Principis secretum, ubi si quid cognoscitur, prodi, vel ab alio formidatur. *Alexander cum arcanas quasdam litteras Hephæstioni legisset, detractum annulum ori ejus admovit. quisque sibi id factum putet, & simul in Consilium lectus est, os sibi clausum à Principe signatumq; Persas cogita.* apud quos, *ait Ammianus*: nemo consiliorum est conscius, præter optimates taciturnos & fidos, apud quos Silentii quoque colitur numen. *Etiam Romanos. quorum Curia, in tanto numero Senatorum, silentio sic undique clausa, ut* non dicam unum, sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum. *Notabile illud de Eumene rege: qui cum Romam venisset, & regem Persen in Senatu accusasset, ac de toto bello cum patribus deliberasset*: in præsentia nihil, præterquam fuisse in Curia regem, scire quisquam potuit bello denique perfecto, quæque dicta ab rege, quęque responsa essent, emanavere. *Mira & diuturna silentii fides!*

Cassiod. 8. Var. ep. 10.

Sicut apud Persas. *Lib. 21.*

Sicut apud Romanos *Valer. 2. ca. 2.*

Liv. 42.

IN CAP. VI.

Dissidia in Consiliis mala. DIscordia inter cõsuasores.] *Perniciosa semper, non aliter quàm si remiges & nautæ digladientur in una aliqua navi. Tacitus notat*: Julius Classicianus Suetonio discors, bonum publicum privatis simultatibus impediebat. *Et semper ita evenit, ubi inter collegas æmulationes. Quid remedii? ut aut ponantur ea, aut certè seponãtur. Aristidis exẽplo: qui Themistocli valde adversus, cum tamen una in legationem missi essent, & ad portam Vrbis venissent*: Visne ô Themistocle, *inquit*, inimicitias paulisper hic deponamus, recepturi eas cum redierimus? *Sciebat scilicet rem communem, sine cõmunione animorum, nunquam rectè administrari.*

Ann. 14.

Adlim. Guriæ ponenda.

Avaritia arcenda. Avaritia, sive rei suæ studium.] *Ab pestis?* Nullum enim est officiũ tam sanctum atque sollemne, quod non avaritia comminuere ac violare soleat. *Cavenda illa, & omnes ad eam caussæ. Ideo provide illi populi: quibus* legem fuisse, *Aristoteles ait*, ut qui a-

Cic. pro Quinct.

gros.

gros, limitaneos hostibus haberent, non admitterentur ad Consilia belli gerendi, quasi ob privatæ rei adspectum suadere minus commode possent. *Nec Principi remedium hic aliud, quam ut ne natura tales eligat: & item ut prolixè cum electis agat, atq; omnia à se exspectent.* *Polit. 7. cap. 10.*

Lex Thebanis, quæ vetuit.] *Videndum removendi à reipubl. administratione mercatores, caussa non una. Primum, quia consuetudine & inclinatione avari: ideoque facile publicam rem in suam vertant. Secundo, quia parum magnanimi aut splendidi: atque, ut Aristotelis verba usurpem:* ἀγεννὴς ὁ τοιοῦτος βίος καὶ πρὸς ἀρετὴν ὑπεναντίος: parum generosa hæc ratio vitæ, & virtuti adversa. *Tertiò denique, qui in publica persona Auctoritatem adminuit: & ut Livius ait,* quæstus omnis indecorus Patribus est visus. *Ab hac sententia fateor me stare, præsertim in Regno. Ubi tamen aut rara nobilitas, aut plerique honestiorum amplexantur id genus vitæ: non nimis eos repellam. & scio Venetos, Florentinos, Genuates,* Mercatores non apti ad consilia. Caussæ. 7. Polit. cap. 9. Lib. 21. Interdum tamen admittendi.

Batavos sic usitasse, haud magno suo
In Sol- *malo. Quinetiam olim* dignitatem
lone. mercaturæ fuisse, *Plutarchus tradidit:*
ut, quæ commoda ex regionibus
barbaris afferret, amicitias cum dy-
nastis conciliaret, & ad multarum
Usus rerum peritiam conferret *Nota Prin-*
eorum *ceps. & hoc genere hominum cum fructu*
Prin- *sæpe utere, sive ad explorandum, sive ad*
cipi. *ingressum & aditum aliquem apud lon-*
ginquos & ignotos faciendum. Nonne
hoc Lusitanis regibus limen ad Orientis
regna & primus gradus?

IN CAP. VII.

Præsi- FIducia.] *Noxia valde in consiliis,*
dentes, *quia suas alienasque vires parum*
noxii. *librat, & eventus omnes aptat ad sua*
Lib. 22. *vota. Princeps eadem sæpe fallit. qui*
Adag. *naturâ magni, libenter audiunt hos*
Græcor. *magnanimos, &* spem magis ipsam,
Cum quam spei caussam intuentur. *Arcen-*
metu *da, videndumque semper, ne illud audia-*
consu- *mus:* πρὶν ἐσφάχθαι, δέρεις: Priusquā
lendū. occideris, excorias. *Polybii sanum*
Lib. 2. *hic dogma jubētis:* μηδέποτε βουλεύεσθαι
περὶ τοῦ

περὶ τοῦ μέλλοντος, ὡς ἤδη γεγονότος, μηδὲ προκατελπίζειν βεβαιουμένους ὑπὲρ ὧν ἀκμὴν ἐνδεχόμενόν ἐστιν ἄλλως γίνεσθαι, νέμειν δὲ μερίδα τῷ παραδόξῳ πανταχῇ μὲν ἀνθρώπους ὄντας, μάλιστα δ' ἐν τοῖς πολεμικοῖς: Numquam de futuris rebus, tamquam jam factis, deliberare, neq; præfidere constanter in iis, quæ aliter evenire nata sunt: sed partem aliquam inopinato eventui relinquere, cum ubique homines simus, maxime vero in rebus bellicis.

Imperii plerique stolidi. *Lib. 2.* Aut adulatores.

Cum sapientia non commiscetur.] *Non Hercules, cum sit imperitiæ ipsa proles. Thucydides*: Ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει: Inscitia Fiduciam, Prudentia Cunctationem gignit *sive ut Hieronymus transtulit*: Imperitia Confidentiam, Eruditio Timorem creat. *Cui apud reges adulatio etiam sæpe mixta: dum auribus illorum serviunt, & tam magnos validosq; eos faciunt, quam videri volunt. Talis Minio ille apud Antiochum*: *qui* ignarus omnium externorum, viresque æstimans regis ex rebus in

Imperii plerique stolidi. *Lib. 2. Epist. ad Evag.* Aut adulatores. *Liv. 35.*

Asia Syriaq; gestis, *temerè eum impulit ad Romanum bellum. Accessit ejusdem ingenii nescio quis Alexander Acarnan, qui* tanquam non utrum bellandum necne esset, consuleretur, sed ubi & qua ratione bellum gereretur, victoriam se haud dubiam animo præponere affirmabat. *O pestilens genus, præsertim ubi Princeps ipse ad typum & fastu inclinat!*

Ibid.

Quando & quatenus cōsilia subita aut fortia utilia?

Consilia calida & audacia.] *Quæ tamen haud semper improba, ne erres. In communi quidem administratione rerum valde damnanda: at in novo aliquo aut subito discrimine, utiliter & necessario sæpe adhibenda. Doctor noster regulam hanc suggerit* : Cunctatione non opus, ubi perniciosior sit quies quam temeritas. *Imò ab eodem disces*: Inter ancipitia, deterrimum esse, media sequi. *Observa. quia pleriq; hic peccant, & in rebus afflictis, ut idem loquitur*, nec provident satis, nec audent.

Tacitus 1. Hist.
3. Hist.
Ibid.

Rebus extremis, media spernenda.

IN

IN CAP. VIII.

EGo hic sisto Lector, & sunt mihi caussæ. Alias, ut spero, perficiam: si non, tu per te hæc talia enota & adjunge. nam specimen hic & exemplum vides. Sed Textum nostrum imprimis scrutare. nam, ut ille inquit, levium metallorum fructus in summo est: illa opulentissima sunt, quorum in alto latet vena, assidue plenius responsura fodienti. *Senec. epist. 23.*

FINIS.